

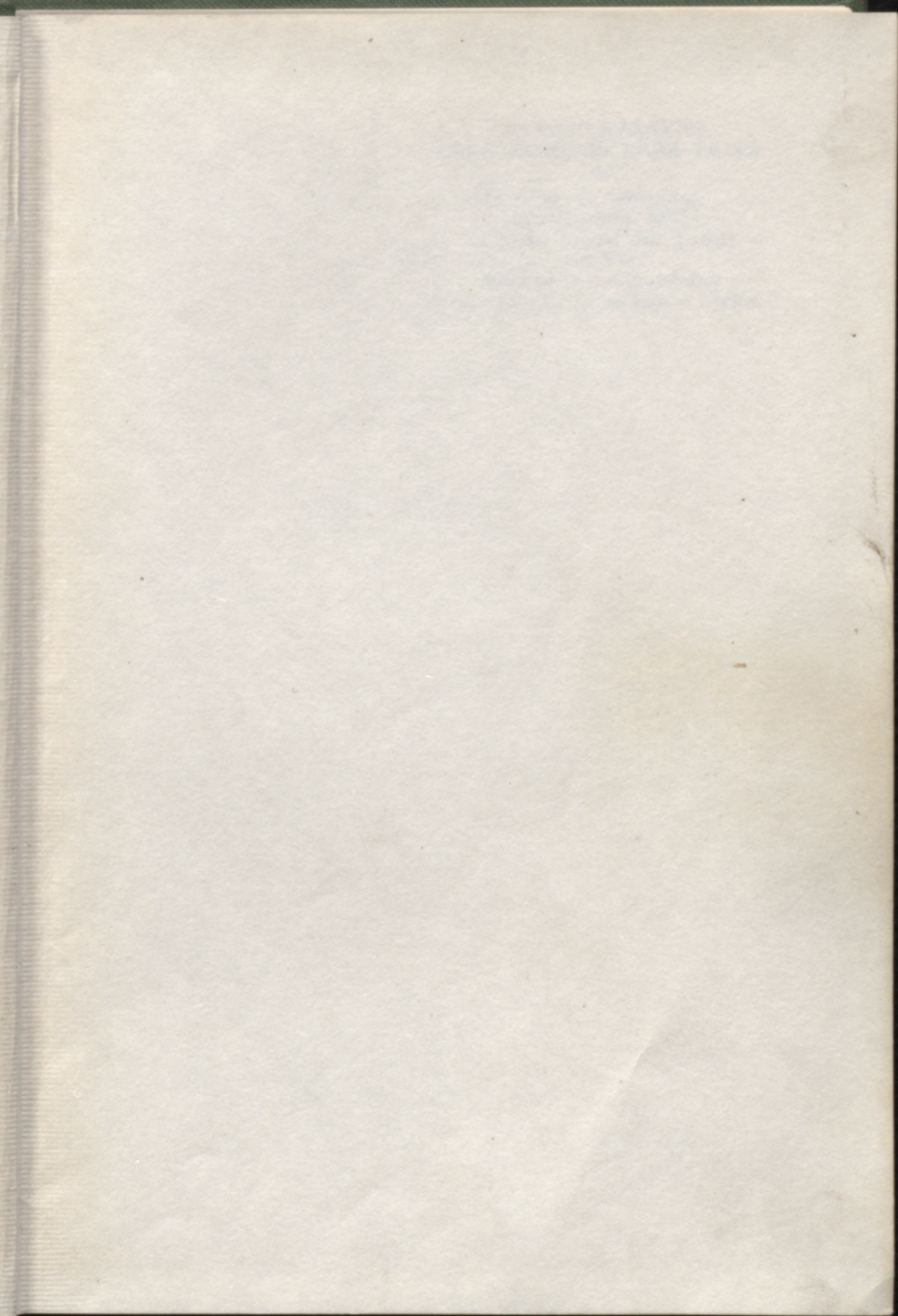
90-4
L 869 IV

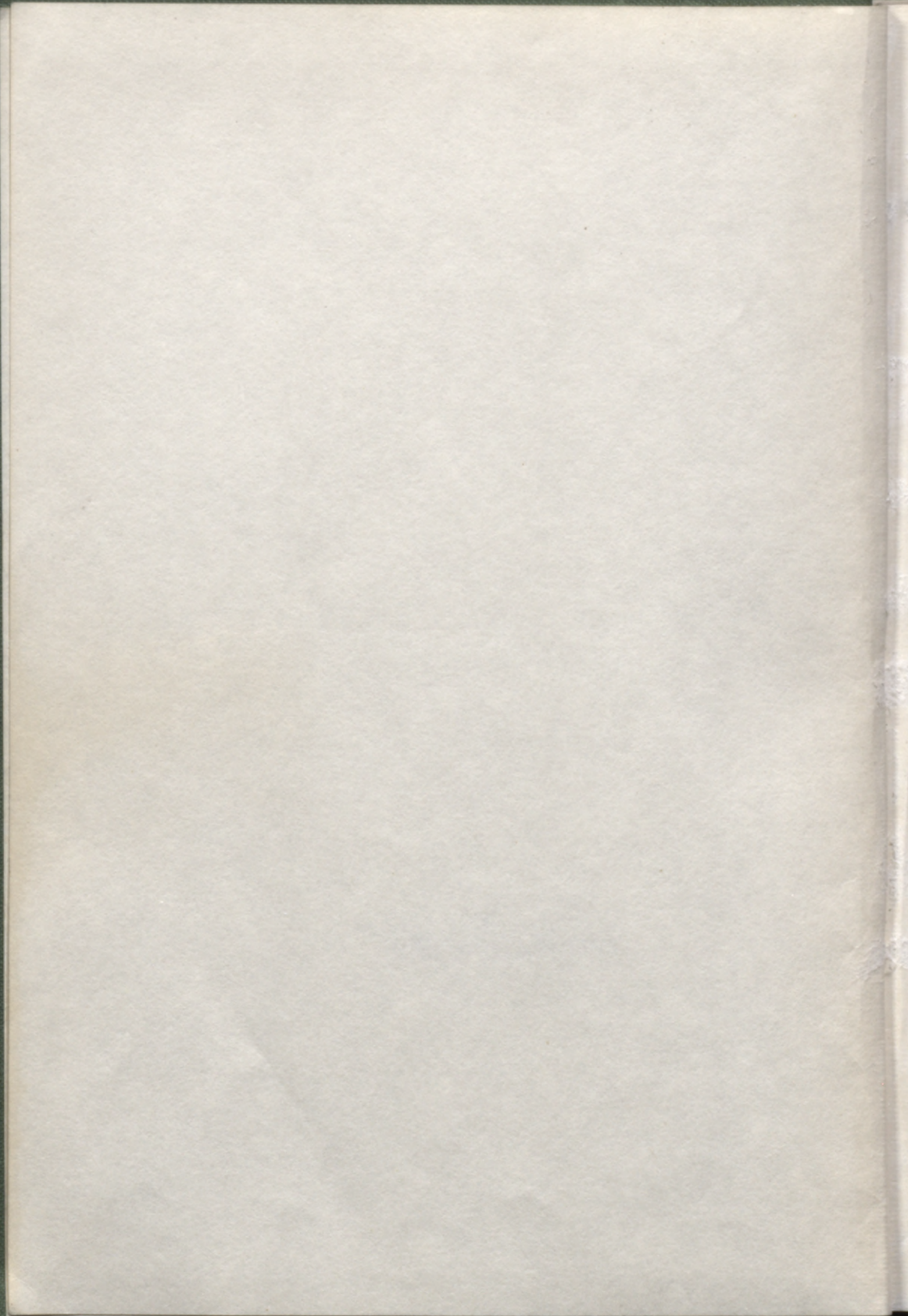

**Latviešu
karavīrs
otra pasaules kara
laikā**

Latviešu
karavīrs
otra pasaules
kara
laikā
4

Ritvaldis Jankus

LATVIEŠU KARĀVIRS
OTRA PASAULES KAĀ LAIKĀ
IV

15. divīzija un pirmās cīņas
Robežapsardzības pulki

VI latviešu korpusa cīņas Latvijas
pieroģē

Atkāģšanās uz Latvijas robeģām
Ienaidnieks atkal tuvoģas Latvijas robeģām

3891

Rivoldis Jankis

B, L

LATVIEŠU KARAVĪRS
OTRĀ PASAULES KARĀ LAIKĀ

I

Latvijas nacionālā armija
Latvija zem krievu okupācijas
Nacionālās armijas iznīcināšana
Apcietināšanas un deportācijas
Otra pasaules kara sākums

II

Latvija zem vācu okupācijas
Vācu civilā pārvalde
Latviešu pašpārvalde
Pirmās latviešu militārās vienības
un to cīņas

III

Latviešu leģiona dibināšana
2. Latviešu brigādes cīņas Volčovā
Atiešana uz Veļikajas upes krastiem

L 90-4
869

clibel,

L
9

LATVIEŠU KARAVĪRS OTRA PASAULES KARA LAIKĀ

DOKUMENTU UN ATMIŅU KRĀJUMS

Galvenie redaktori
Osvālds Freivalds
Alfrēds-Jānis Bērziņš

IV

CIŅAS LATVIJAS ROBEŽU TUVUMĀ

3891

Ritvaldis Jankus

1976

DAUGAVAS VANAGU
CENTRĀLĀS VALDES IZDEVUMS

Normunda Hartmaņa vāka zīmējums

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTĒKA

~~92-27.731~~

0306030118

Printed in Sweden
Andersson & Kagardt Tryckeri AB
(Ziemeļblāzma)
Västerås, Sweden, 1976

No pirmajām latviešu aizsardzības vienībām, atsevišķām rotām un bataljoniem ir izaudzis tagadējais Latviešu leģions. Katram, kam šos mūsu leģionārus bijusi izdevība skatīt frontē, bijis jāpārliecinās, ka latviešu kaņavīru stāja ir nevien nevainojama un īsti kareiviska. Tie ar savu līdzdalību Ļeņingradas, Volchovas un citās austrumu frontēs cīņās pag. gadā ir, sasnieguši vismaz divus mērķus: pirmkārt viņi ir atjaunojuši latviešu kaņavīru agrāko labo kaujas slavu, un otrkārt, viņi ar ieročiem rokā ir devuši skaidru un nepārprotamu atbildi uz boļševiku neatlaidīgiem apgalvojumiem, it kā latviešu tauta būtu brīvprātīgi iekļāvusies Padomju Savienībā un arī tagad ar atplēstām rokām gaidot boļševiku atgriešanos mūsu zemē.

1944. g. janvārī.

Ģenerālis R. Bangerskis,
Latv. leģiona ģenerālinspektors.

No ierakumiem miglā ceļas stāvi,
Ņirb durkļi, kaskas, runā ložu spiets,
Plēš šrapnel's rotu, fosgēns izsēj nāvi,
Un dzīves dziest kā novakarēs riet.

Bet stāvi iet bez guruma un stājas,
Tiem acis ienaidā kā uguns kvēl.
Krīt daudzi pusceļā, tiem nesasniedz vairs mājas,
Bet viņu vietā stājas vēl un vēl . . .

A. Brocis

Priekšvārdi

Dokumentu un atmiņu krājuma „Latviešu kaņavīrs Otra pasaules kara laikā” 4. grāmata ir veltīta 15. (1. latviešu) divīzijas un 6 robežapsardzības pulku formēšanai, 2. brigādes pārorganizēšanai par 19. (2. latviešu) divīziju un šo Latviešu leģiona vienību Tēvuzemes aizstāvēšanas cīņām līdz atiešanai Latvijas robežās.

Pirmo triju grāmatu militārais redaktors LKOK kapt. Oskars Caunītis, sasniedzot 75 gadu vecumu atteicās no Latviešu leģiona archīva pārziņa pienākumiem un līdz ar to arī no 4. grāmatas militārā redaktora pienākumiem. Tomēr arī šai grāmatai izmantoti lielāko tiesu viņa savāktie materiāli. Sirsnīgs paldies viņam par šo izcilo veikumu latviešu kaņavīru Tēvuzemes mīlestības un varonības dokumentēšanā.

Likteņa lēmējam bija paticies pēkšņi 1975. gada 10. decembrī no šī lielā darba darītāju rindām izraut visu pirmo triju grāmatu galveno redaktoru Osvaldu Freivaldu. Blakus saviem daudzajiem publikācijas darbiem, šī grāmatu serijs bija viņa lielākais mūža darbs, kas, diemžēl, palika nepaveikts.

Tomēr ar līdzšinēji veikto darbu O. Freivalds ir atstājis mūžīgu piemiņu. Sirsnīgākā pateicība viņam par to!

Redaktors O. Freivalds bija iespējis pilnīgi paveikt 4. grāmatas pirmo posmu par 15. (1. latv.) divīzijas formēšanu, izbraukšanu uz fronti un cīņām Novo-Sokolņiku un Redjas upes rajonā.

Lielāko tiesu materiālus red. O. Freivalds bija paspējis savākt arī 4. grāmatas pārējām daļām, tikai liktenis nebija ļāvis vairs tos izredīgēt gatavam manuskriptam.

Šo darbu, paklausot DV Centrālās valdes prezidija lūgumam, veica DV ģenerālsekretārs Alfrēds — Jānis Bērziņš.

Te vēl jāpiemin liels materiālu trūkums attiecībā uz 19. (2. latv.) divīziju, kas daļēji darbu padarīja nepilnīgu. Šo trūkumu, 19. (2. latv.) divīzijas traģiskā likteņa dēļ, nevienam no redaktoriem nebija iespējams novērst.

Trimdā, 1976. g. pavasarī.

Alfrēds — Jānis Bērziņš

Fickšvėnė

1. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose.

2. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose.

3. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose.

4. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose.

5. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose.

6. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose.

7. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose.

8. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose.

9. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose.

10. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose. Iš viso yra 1000 žmonių, iš jų 500 vyrų ir 500 moterų. Iš jų 100 žmonių gyvena mieste, o likę gyvena kaimuose.

Tuomet 1998 g. pavasaris

Alfonsas - Jūratė

15. (1. LATV.) DIVĪZIJAS FORMĒŠANA UN CĪŅAS NOVO SOKOĻŅIKU UN REDJAS UPES RAJONĀ

Pēc Hitlera 1943. g. (10. februāra pavēles*) par Latviešu leģiona uzstādīšanu, vēl ilgi nebija īstas skaidrības par leģiona sastāvu un vadību. Neskatoties uz to, vācieši tūlīt uzsāka plašu propagandu par brīvprātīgu pieteikšanos tanī un spieda šai propagandā piedalīties arī Latviešu pašpārvaldei. Bet tā kā vācu rīcība pagājušos nepilnos divi gados bija nepārprotami rādījusi, ka tie neuzskata Latviju par atbrīvotu neatkarīgu valsti, bet jo projām par okupētu zemi, brīvprātīgo pieteikšanās militārā dienestā bija jau stipri sarukusi. Ar 1942. g. beigām „brīvprātība” bija jau daļēji piespiesta.

Tādēļ vācieši jau tūlīt februāra vidū piespiedu kārtā, pamatojoties uz Ieņemto austrumu apgabala reichsministra A. Rozenberga 1941. gada 10. decembra rīkojumu par darba pienākumu Austrumzemē, sāka iesaukt militārām un darba vajadzībām 1919.—1924. g. dzimušos Latvijas pilsoņus**). Lai iesauktie nepaliktu bez latviešu instruktoru un virsnieku vadības, Pašpārvalde bija spiesta 21. maijā publicēt aicinājumu reģistrēties visiem bij. Latvijas armijas virsniekiem, dzimušiem 1894. g. un vēlāk, kā arī instruktoriem, dzimušiem 1892. g. un vēlāk.

Redzot, ka vācieši no piespiedu iesaukšanas militārā dienestā neatteiksies un to izvedīs arī bez latviešu iestāžu līdzdalības, kā arī to, ka iesaucamo veselības pārbaude notiek ļoti pavisī un, valodas grūtību dēļ, notiek arī daudz dažādi pārpratumi, Pašpārvalde 1943. g.

* Skat. 3. grāmatas 34. un 255. lpp.

** Par iesaukšanām plašāk rakstīts 3. grāmatas 38. un tālākās lpp.

novembra vidū nolēma piekrist iesaukšanas pārņemšanai pašu latviešu rokās un iesaukt Latviešu leģionā 1915.—1924. g. dzimušos vīriešus un 1944. g. februārī iesaukt arī 1906.—1914. g. dzimušos. Iesaukšanas izvešanai Pašpārvalde pilnvaroja Latviešu leģiona ģenerālinspektoru *ģen. Bangerski*.

No Berlīnes 1943. g. martā atsūtītais *SS-brigf. Hansens* no sākuma sevi titulēja par „Latviešu SS-brīvpr. leģiona pavēlnieku” (Der Befehlshaber SS der Lett. SS-Freiw. Legion), vēlāk par leģiona komandieri, līdz noskaidrojās, ka viņš ir iecelts vienīgi par 15. (1. latv.) divīzijas komandieri. Sakarā ar *ģen. Bangerska* un *pulkv. Silgaila* iecelšanas pārpratumiem*) un ne visai labām attiecībām ar *ģen. Jekelnu***) viņu jau maija mēneša sākumā aizsauca atpakaļ uz Berlīni un viņa vietā par 15. divīzijas komandieri *Himlers* iecēla *SS-brigf.* un *Ieroču-SS ģenerālmajoru grāfu Pikleru fon Burghausu*.

SS Vadības galvenā stāba 26. februāra pavēlē par 15. (1. latv.) divīzijas formēšanas sākumu bija noteikts 25. februāris, bet faktiski tā sākās tikai mēnesi vēlāk, 1943. g. martā.

Die Eidesformel der Lettischen Legion

Lettsisch "Dieva vārdā es svinīgi apsолоs cīņā pret bolševismu vācu bruņoto spēku virspavēlniekam - Adolfam Hitleram - neierobežotu paklausību un kā drošsirdīgs karavīrs būšu vienmēr gatavs par šo zvērstu atdot savu dzīvību."

Übersetzt
ins

Deutsche "Ich schwöre bei Gott diesen heiligen Eid, das ich im Kampf gegen den Bolschewismus dem Obersten Befehlshaber der deutschen Wehrmacht, Adolf Hitler, unbedingten Gehorsam leisten und als tapferer Soldat bereits sein will, jederzeit für diesen Eid mein Leben einzusetzen".

* Skat. 3. grāmatas 51. un 59. lpp.

** Jekelns bija SS- un policijas ģenerālis, bet Hansens — Ieroču SS ģenerālis. Katram bija sava priekšniecība.

SS-VADĪBAS GALVENĀ PĀRVALDE Berlīnē, 1943. g. 26. februārī.
Organizācijas nodaļas Ia/II
Dienasgr. Nr. II/1501/43, slep.

Attiecas uz: 15. Latv. SS-brīvpr. divīzijas uzstādīšanu.

Pamats: SS-Vadības galv. pār., Ieroču-SS komand., Organ. nod. dienasgr.
Nr. II/1144/43, slep., no 1943. g. 15. februāra.

Pavēle izsūtāma: Pēc sevišķa sadalījuma.

- 1) SS-reichsfirera pavēles izpildīšanai pēc vienošanās ar Augstāko SS- un pol. vadītāju Austrumzemē tiek pavēlēts Austrumzemes reichskomisāriātā uzstādīt, skaitot ar 1943. g. 25. februāri
„15. Latv. SS-brīvpr. divīziju”
(15. Lett. SS-Freiw. Div.).
- 2) *Par vienību iedalījumu un apbruņojumu* tiks izdota atsevišķa pavēle. Jau izdalītie taktiskā iedalījuma rīkojumi ar kontroles numuriem 422—442, 444—452, 454—458, 500—501 tiek atsaukti un, saskaņā ar Galv. dienesta priekšrakstu Nr. 99, iznīcināmi.
- 3) Uzstādīšanas stāba komandierim *SS-brigf. Hansenam* ir divīzijas komandiera disciplinārās tiesības saskaņā ar Mom. DBO § 12. Viņš ir atbildīgs par divīzijas uzstādīšanu un apmācīšanu.
- 4) *Virsniekus, apakšvirsniekus un karēivjus* iesauc un iedala divīzijā Augstākais SS- un pol. vadītājs Austrumzemē.
Divīzijas uzstādīšanai piemērojami SS-reichsfirera norādījumi Dienasgr. Nr. 309/4- kom. lietās no 1941. g. 6. novembra par ārzemnieku brīvprātīgo vienībām.
- 5) *Nododamais zvērests ir sekojošs:* „Es zvēru pie Dieva šo svēto zvērstu vācu bruņoto spēku augstākam virspavēlniekam Adolfam Hitleram cīņā pret boļševismu būt neierobežoti paklausīgs, un kā drošsirdīgs kaŗavīrs esmu gatavs katrā laikā šo zvērstu pildot ziedot savu dzīvību.”
- 6) *Pavēļu valoda ir latviešu.*
- 7) Ieročus, transporta līdzekļus, pārējos piederumus un zirgus iespējamību robežās piegādās caur SS- Vadības galvenās pārvaldes Ib nodaļu, VI un X pārvaldi.
- 8) Priekšraksti par vienību stiprumu un sadalījumi saņemami no SS- Vadības galvenās pārvaldes Priekšrakstu un mācības līdzekļu nodaļas vienīgi pēc Uzstādīšanas stāba pieprasījuma.
- 9) Kaŗa lauka pasta numurus piešķirs SS- vadības galvenās pārvaldes II daļas Ic nodaļa.
- 10) Ietērps ir ieroču-SS. Līdz turpmākam apkakles labās puses zīmotne bez

SS-zīmēm, kreisās puses zīmotne ar SS-dienesta pakāpju apzīmējumiem.* Ieroču -SS Apgādes galvenās pārvaldes Organizācijas nodaļas piesūtītie vienību skaitliskā stipruma norādījumi nav galīgi un 15. Latv. SS-brīvpr. divīzijas uzstādīšanā pielietojami līdz turpmākam kā vadlīnijas.

- 11) 15. Latv. SS-brīvpr. divīzija ir padota SS-Vadības galvenai pārvaldei.
- 12) Papildinājumu vienību uzstādīšanai savlaicīgi sekos sevišķa pavēle.

Jüttner

SS-grupenf. un Ieroču-SS ģltn.

Visām divīzijas stāba amatpersonām bija jābūt vācu tautības. Vienīgi, lai nāktu pretim latviešu prasībai pēc latviešu divīzijas vadības, divīzijas stāba štatos paredzēja divīzijas kājnieku priekšnieku — latvieti, ar nelielu darbinieku — latviešu skaitu: operatīvo un administratīvo palīgu un dažiem rakstvežiem. Par divīzijas kājnieku priekšnieku iecēla *pulkv. Silgaili* (skat. pielikumu), gan bez jeb kādām komandēšanas tiesībām. *Pulkv. Silgailis* par savu operatīvo palīgu uzaicināja *kapt. K. Augstkalnu* un par administratīvo palīgu *kapt. A. Alksnīti*. Ar 1. jūliju divīzijas stābā štata amatus ieņēma vēl arī daži citi latviešu virsnieki, piem., par otru ordonances virsnieku „O2” kļuva *vltn. V. Baumanis* un par divīzijas transporta virsnieku — *majors Balodis*.

Uzsākot latviešu leģiona formēšanu, šķita, ka 1. latviešu divīzija varēs uzsākt kaujas gaitas daudz labāk apmācīta un apgādāta, nekā tas notika ar 2. brigādi, jo divīzijai formēšana bija paredzēta Latvijā un apmācības laiks bija aprēķināts vismaz 6 mēneši. Bet, diemžēl, divīzijai savas kaujas gaitas bija jāuzsāk vēl sliktāk apgādātai un apmācītai nekā 2. brigādei. Arī divīzijas iesaistīšana kaujās notika ļoti nelabvēlīgos apstākļos.

2. brigāde sākumā sastādījās no kaujās rūdītiem 6 kd bataljoniem. Tā Volchovā ienāca sākumā samērā mierīgā iecirknī un tur palika 8 mēnešus. Šie apstākļi deva iespēju jaunos papildinājumus vienmēr gandrīz bez traucējumiem iekļaut vienībās. Šie papildinājumi uz Volchovu nāca no 15. divīzijas kaņavīriem. Tikai pirmo papildinājumu brigādei, vēl esot Ļeņingradas frontē, tā no Rīgas saņēma pil-

* Latv. leģiona kaņavīriem SS nozīmju vietā bija: 15. div. — Latvijas armijas saulīte, 19. div. — latviešu ugunskrusts un Robežaps. pulkos — vienīgi melnas zīmotnes. Visiem latviešu kaņavīriem uz labās rokas vairodziņš ar nacionālām krāsām un uzrakstu LATVIJA.

nīgi neapmācītu*), jo tad 15. divīzijas vēl nebija. Šāda nepārtraukta apmācītu kaņavīru nodošana 2. brigādei ļoti nelabvēlīgi atsaucās uz 15. divīzijas gatavību, kad tai pašai bija jādodas uz fronti.

Liels bija arī telpu trūkums divīzijas formēšanas vietās. Divīzijai paredzētos vīrus nebija iespējams iesaukt vienlaicīgi, bet pakāpeniski, kādēļ cieta apmācību gaita. Ar to arī izskaidrojams tas, ka divīzijai 1943. g. novembrī sākot izbraukt uz fronti, daudzās vienībās iztrūka apm. 25% no paredzētā sastāva, kā virsnieku, tā instruktoru un kareivju. Bez tam bija sajūtams arī liels ieroču un apmācības līdzekļu trūkums. Piem., sakarnieki un sapieņi izbrauca uz fronti galīgi neapmācīti. Līdzīgs stāvoklis bija arī ar paredzētiem zirgiem u.c. transporta līdzekļiem. Šie trūkumi bija jūtami visās 15. divīzijas daļās un vienībās.

* Skat. 3. grāmatas 54. lpp.

32. (3. LATV.) GRENADIEŅU PULKS

Saskaņā ar 15. divīzijas komandiera 1943. g. 3. maija pavēli, kā pirmo divīzijas vienību saformēja 32. (3. latv.) grenadieru pulku Paplakā (skat. pielikumu).

Pulka sākotnējais uzdevums bija kadru sagatavošana pārējām divīzijas daļām un vienībām, kādēļ to sākumā nosauca par „Paplakas SS-brīvpr. un apmācības pulku” (SS Freiwilligen und Ausbildungs Regiment Paplaken). Par šī pulka komandieri jau aprīlī bija iecelts *pulķvedis A. Kripēns**). Viņš 3. maijā arī ieradās Paplakā, kur krievi 1940./41. g. bija sabūvējuši kazarmes un dzīvojamās ēkas virsniekiem, kas tagad tika izmantotas jaunformējamā pulka vajadzībām.

Jaunformējamā pulkā bija paredzēti 2 bataljoni ar 6 strēlnieku rotām, 2 ložmetēju rotām, 1 prettanku un 1 kājnieku lielgabalu rotu. Vēlāk saformēja arī instruktoru rotu un kā pagaidu vienību — jaun-kareivju apmācītāju rotu.

* *Pulķv. Arvids Kripēns* dzimis 1893. g. 3. oktobrī Strāmerienē. Studējis Pēterburgas ceļu inženieru institūtā un 1916. g. beidzis Tiflissas kaļa skolu. Piedalījies 1. pasaules kaļā Latvijas brīvības cīņās Kalpaka bataljonā. 1926. g. beidzis Augstāko kaļa skolu. 1932. g. paaugstināts par pulķvedi un iecelts par Kurzemes divīzijas stāba priekšnieku, bet 1935. g. par Latvijas kaļa skolas priekšnieku. 1939. g. pārņēmis 1. Liepājas kājn. pulka komandēšanu. 1941. g. viņš noorganizēja Smiltenes zaļo partizāņu pulciņu un piedalījās bēgošo boļševiku vienību apkaļošanā. 1942. g. viņš bija Latvijas pašpārvaldes iekšlietu ģenerāldirektora ģen Dankera palīgs.

Latviešu 15. grenadiēju divīzijas stāba ēka Rīgā, Āgenskalnā,
Kliņģeru ielā 2a 1943. gada vasarā

Kā pirmais kadrs pulkam bija daži instruktori un ap 700 jaunkareivji, kas bija iesaukti Rīgā marta mēnesī. Šie jaunkareivji *kapt. O. Cauniša* vadībā 7. aprīli uz divīzijas kājnieku priekšnieka pavēli devās uz Paplaku ar uzdevumu, tur pāris nedēļās iekārtot telpas apm. 2.000 iesaucamiem kaņavīriem.

Tūlīt pēc pukv. Kripēna ierašanās Paplakā sākās pulka stāba un pārējo vienību formēšana. Sāka pienākt arī iesauktie kareivji, instruktori un virsnieki. 7./8. maijā ieradās 800 jauniesauktie un nākošās dienās vēl daži simti. Tomēr noteiktā laikā bija ieradušies tikai apm. 70% no paredzētā skaita. Šāda neregulāra jauniesaukto pienākšana un arī virsnieku trūkums radīja lielas grūtības apmācībā.

8. maijā pulku Paplakā apmeklēja *ģen. Bangerskis* un par novērotiem trūkumiem ar 25. maija rakstu informēja 15. divīzijas komandieri. Ar 6. jūnija rakstu divīzijas komandieris atbildēja, ka tiekot darīts viss iespējamais trūkumu novēršanai.

1943. gada maija beigās virsnieku stāvoklis uzlabojās un visās vienībās par komandiejiem bija jau virsnieki. Novietojums bija ļoti saspiests. Bieži trūka pat ūdens. Jauniesauktie kaņavīri bija samērā labi ietērpti, bet apbruņojuma ziņā bija lieli trūkumi, jo pulks bija apbruņots ar dažādu sistēmu un paraugu ieročiem. Tā, piem., ložme-

tēju rotām bija franču sistēmas Hočkisa smagie ložmetēji. Tomēr apmācības pulks līdz Jāņiem bija jau pilnīgi saformēts. Pirms Jāņiem visi pulka kaņavīri nodeva svinīgo solījumu. Kopēji nosvinēja arī Jāņu svētkus, kuņus ar pārtikas ziedojumiem atbalstīja apkārtējie lauksaimnieki. Jāņos piedalījās leģiona ģenerālinspektors *gen. Bangerskeis* ar saviem virsniekiem. Šim sarīkojumam mūsu izcilais rakstnieks *Anšlāvs Eglītis* uzrakstīja laikmetīgu komēdiju, ko uzveda Rīgas teātru labākie tēlotāji režisora *O. Uršteina* režijā un tā guva lielu piekrišanu kaņavīros.

Jauniesaukto apmācības bija ilgušas tikai apm. 1 mēnesi, kad no divīzijas stāba jau nāca rīkojumi par kaņavīru nosūtīšanu uz citām leģiona vienībām. Tā jūnija sākumā 220 vīrus nosūtīja 2. brigādes sanitārai rotai. 27. jūnijā vienu bataljonu nosūtīja uz Vaiņodi 33. pulka formēšanai. Tāpat 100 kaņavīrus nosūtīja uz Cēsīm 34. pulkam un 150 uz Jelgavu — 15. divīzijas artilērijas pulkam. Īsi pirms Jāņiem vēl 400 uz Volchovu atkal 2. brigādei. Šis bija pirmais kaņavīru sūtījums tieši uz fronti, kāpēc šo kaņavīru izvadīšana no Paplakas notika ļoti svinīgi. Izvadīšanā piedalījās apkārtējie iedzīvotāji un aizbraucējus apdāvināja ar ziediem un pārtiku.

Kad jūnija mēnesī Paplakā uz inspekciju ieradās divīzijas komandieris, viņš uzdeva pulka komandierim sameklēt telpas jaunformējamā III bataljona novietošanai. Telpas arī sameklēja Liepājā, Ausekļa ielā 9, ģimnazijas ēkā, kas bija brīva. 2. jūlijā telpas arī pulks pārņēma savā ziņā. Telpās varēja novietot: pie normāla novietojuma — 560, bet pie saspiesta — 726 kaņavīrus.

Ar 1943. g. 2. jūlija pavēli pulkam uzdeva saformēt arī III bataljonu. Šai pavēlē bija noteikts arī pulka nosaukums — 3. latviešu SS-brīvprātīgo pulks (Lett. SS-Freiw. Rgt. 3). Divi latviešu pulki jau bija frontē 2. brigādes sastāvā.

Arī pēc pulka pārdēvēšanas pulks vienmēr vēl turpināja sūtīt papildinājumus 2. brigādei frontē. Liepājā sāka formēt arī prettanku lielgabalu un kājnieku lielgabalu rotas. Ar divīzijas komandiera pavēli 15. oktobrī III bataljonu atkal izformēja un kaņavīrus sadalīja starp pārējām pulka vienībām.

1943. gada novembra beigās pulks saņēma pilnīgi jaunu apbruņojumu: vācu šautenes un vācu 1942. gada parauga patšautenes. Ar šiem jaunajiem ieročiem kaņavīrus nemaz nepaspēja apmācīt. Kaut cik iepazīstināja tikai ar ieroču materiālo daļu un daļu kopdarbību. Arī šaušanas apmācības vairs nepaspēja izkārtot, jo pienāca pavēle pulkam izbraukt uz fronti.

32. (3. latv.) gren. pulka kaŗavīri atgrieŗas no apmācībām Paplakā

32. (3. latv.) gren. pulka kaŗavīri apmācībās 1943. g. vasarā, Paplakā

*Paplakā, 32. (3. latv.) gren. pulka vienības apmācībās. Pulkv. Krīpens
(ar muguru), labajā pusē virsserž. Reinholds*

*32. (3. latv.) gren. pulka komandieris pulkv. Krīpens ar virsserž. Reinholdu,
1943. gada vasarā Paplakā*

*Instruktoru rotas pārbaudījumi 32. (3. latv.) gren. pulkā Paplakā
1943. gada vasarā.*

32. (3. latv.) gren. pulka stābs Paplakas meža nometnē 1943. g. vasarā

32. (3. latv.) gren. pulka kaŗavīri Paplakas meŗa nometnē 1943. g. vasarā

Pulkv. V. Janums un pulkv. A. Krīpens

1943. gada Jānos Pāplakā. No kr.: kapt. Vitolpiņš, kapt. Vidzirkste, pltn Jansons, pulkv. A. Krīpens, kapt. Pommers, pltn. Viksne, kapt. V. Hāzners, ltn. Zaķis

Jāņu svinības 1943. g. vasarā Pāplakā, 32. (3. latv.) gren. pulkā.
Tribīnē pulka komandieris pulkv. A. Krīpens

*Jāņu svētki 1943. gada 23. jūnijā Paplakā.
Pirmais no labās kapt. Pommers (kritis pie Novo Sokoļņikiem), runā pulka
komandieris pulkv. A. Krīpens*

Jāņu svētki 23.6.43. Paplakā

Jāņu svētki 1943. gadā Paplakā. Kr. pusē ģen. R. Bangerskis

Paplakā, 1943. gada Jāņos

Dienesta atzīme:

Pirms izbraukšanas uz fronti, pulku 26. novembrī atkal apmeklēja Latviešu leģiona ģenerālinspektors ģen. *Bangerskis* ar pavadoņiem *kapt. Ziemeli* un *ltn. Zegneru*. Pēdējais par šo apmeklējumu *Dienesta atzīmē* raksta:

— Paplakā Ģenerālinspektors ieradās plkst. 12.10, kur sagaidīja pulka adjutants *kapt. Hāzners*. Pulka komandieris *pulkv. Kripēns* pašlaik atrodas Liepājā pie prettanku lielgabalu vienības, kas, beidzot apmācības, izdara skates šaušanu.

Pulka kom. vietn. *pltn. Vīksne* pavada Ģenerālinspektoru apskatīt II. bataljona novietojumu. 4. rt. (*kapt. Ābeltiņš*) telpās notiek ieroču mācības. Apskata vācu 42. g. mod. patšauteni (sekmīga uguns 7—800 m, kadence — 1500 šāviņi minūtē, īsākā kārtā — 7 šāviņi). Mācības norit labi. 1. rt. (*kapt. Līdums*) izņem to pašu — patšautenes materiālo daļu, bet telpas akustikas un daudzo apmācības grupu dēļ, apmācītāji viens otru traucē. Vienā telpā nav pieļaujama vairāku apmācītāju vienlaicīga runāšana. 2. rt. (*ltn. Skujenieks*) tās pašas patšautenes (42. g. mod.) materiālās daļas apmācības noritēja spraigi — arī kareivju atbildes labas. 3. rt. (*vlt. Jaunkalns*) apmācīja pie 34. g. mod. 8 cm granātmētēja (šauš. tālums 2400 m).

Plkst. 15 Ģenerālinspektors apskatīja visu pulku vienkopus, kas bija salpulcēts „Jāņkalniņā”.

Skatē novērojams sekošais:

- 1) Mēteļi nav attiecīgi pielāgoti augumiem. Nepieciešams tos pielāgot augumiem (samainīt btl. vai pulka mērogā).
- 2) Ļoti daudziem trūkst vidus jostas. Arī krājumā noliktavā nav.
- 3) Cepures lielai daļai kaņavīru par mazām. Lielāku krājumā neesot. Tāpat trūkst cepurēm emblēmu (miroņgalvas).
- 4) Grūtības rada apavu trūkums. Apm. 500 kareivjiem apavu neesot nemaz ko izsniegt. Bez tam daļai apavi par maziem, var ieaut tikai vienu pāri zeķu; tā tad ziemas apstākļiem nepiemēroti. Pašreizējās telpās esot grūti iekārtot slapjo drēbju un apavu žāvēšanu.
- 5) Visiem kaņavīriem izsniegts viens pāris adītu cimdu.
- 6) Lielākai daļai kaņavīru gaļi, neapgriezti mati, kas izskaidrojams ar frizieru un matu griežamo trūkumu.

Pēc tam ģenerālis uzrunāja kaņavīrus, norādot uz nopietno laiku, kādā dzīvojam; tad pieminēja Maskavas konferenci un tās atskaņas. Tāpat frontes tuvošanos mūsu zemes robežām. Tāpēc arī mūsu divīzijai jānodas uz pierobežas apgabalu, kur, paredzams, ieradišoties arī brigāde no Volchovas. Ģen. norāda uz nepieciešamu draudzību starp vācu un latviešu kaņavīriem, tāpat savstarpējo uzticību. Bez tam ģenerālinspektors norāda uz alkohola postošo iespaidu un dažādiem pārkāpumiem, kas daudzkārt tiek izdarīti alkohola skurbumā.

Uzrunas laikā ieradās no Liepājas pulka komandieris *pulkv. Kripēns*.

Pēc tam sarunā ar pulka kom. plkv. Kripēnu noskaidrojās sekoši apgādes un apmācību trūkumi:

- 1) Divīzija bija salījusī saformēt pulkam sapieņu vadu. Šādam nolūkam pulks komandējis uz divīziju labākos instruktorus un kareivjus kursu iziešanai. Tagad turpretim noskaidrojās, ka šie piekomandētie atpakaļ uz pulku nenāks, bet pulkam pašam sev jāformē sapieņu vads. Tā kā pulkam pašam nav sapieņu virsnieku (ir viens virsnieks, kas beidzis 3 mēn. sapieņu kursus), instruktoru un vispār speciālistu, tad pulks nav spējīgs pats sapieņu vadu saformēt. Tāpēc būtu nepieciešams prasīt no divīzijas sapieņu btl. sapieņus pulkam.
 - 2) Pulkā ieraadušies pirms 2 nedēļām 1500 jaunkareivju. No tiem 2 ned. apmācību baudījuši 1000 jaunkareivju, bet 500 nav nemaz lauku apmācībās bijuši, jo trūkst 500 pāru apavu. Cerības bija šinīs dienās saņemt no divīzijas intendanta iztrūkstošos apavus, bet parīt pulka I ešalonam jau jābrauc projām.
 - 3) Jaunkareivji šāvuši vienu šaušanas vingrinājumu ar šautenēm. Ar smagiem ieročiem nav nemaz šāvuši.
 - 4) Pulka sakaru vads pilnīgi neapmācīts. Sakaru līdzekļus pulks saņēmis dažas dienas atpakaļ.
 - 5) Pēc divīzijas pavēles intendantūrai nav katliņu katram kareivim, tāpēc dots rīkojums, ka jāiztiek diviem ar vienu katliņu. Tomēr no intendantūras vēl nav saņemts neviens (jeb daži) katliņš. Tāpat nav krūzītes un ūdens pudeles.
 - 6) Kājnieku pulkam Paplakā oktobra mēnesī bijis vairāk nekā 2000 kompl. labu drēbju paredzēto jaunkareivju ietērpšanai. Oktobra beigās nācis divīzijas intendanta rīkojums, pulkam nodot atpakaļ intendantūrai 2000 kompl. drēbju, kas arī izdarīts. Kad pēc pāris nedēļām Paplakā ieradās jaunkareivji, nebija gandrīz nemaz drēbju, ar ko tos ietērt. Tad steigā savāktas drēbes no Liepājas, Vaiņodes u.c., pie tam daudz sliktākas par intendantūrai nosūtītām. Pašlaik piemērotu drēbju krājumu nav. Trūkst uzpleču un zīmotņu. Tāpat nacionālo karodziņu.
 - 7) Veļa visiem 2 pāri, tāpat zeķes.
 - 8) Pulkam nemaz nav snaipeņu šauteņu. Nepieciešams tādas pieprasīt no divīzijas.
 - 9) Pulks saņēmis no Liepājas policijas bataljona 25 mūzikantus, dodot pretim 20 kareivjus dienestam policijas bataljonā (pieteikušies brīvprātīgi). Tādā veidā pulkam būs pašam savs orķestris.
 - 10) Pulkā pašlaik trūkst 180 instruktoru. Daļu no tiem aizstāj pašu sagatavotie instruktoru vietnieki (nav paaugstināti — pašlaik dižkareivju dienesta pakāpē).
- 26 virsnieki pulkam lieki, tāpat pēc saraksta apm. 300 kareivju. (Kareivju pēc visu vienību papildināšanas un slimo un patvaļīgās prombūtnes izslēgšanas nebūs daudz lieku.)

- 11) Pēc pulka izbraukšanas telpas un atlikušo inventāru un cilvēkus Paplakā pārņemšot divīzijas Feldersatzbataljons (divīzijas rezerves bataljons), kuŗu komandē *maj. Šmits*.
 - 12) Pulka slimos uzņem Jūras spēku lazarete Liepājā. Pašlaik tur atrodas apm. 50 slimnieku, pa lielākai daļai slimo ar difteriju. Tagad saņemtas difterijas potes un sākusies potēšana.
 - 13) Kaŗavīru kantīnes degvīnu deva izņemta kopējos draudzības vakaros, sapulcējoties ēdamtelpās vieni jeb divām rotām ar visiem tiešiem priekšniekiem; bieži klāt arī pulka komandieris. Sārus draudzības vakarus kuplīna pašu kaŗavīru sagatavota programma.
 - 14) Pulka komandieris vēlas saņemt apliecību, ka iekšējā dzīvē pulks var lietot nosaukumu „Liepājas pulks”.
 - 15) 27. novembrā ritā Paplakā atgriezās pulka smagā mašīna no Rīgas bez kravas, kaut gan pulka komandieris gaidīja zābakus no Intendantūras.
27. novembrā ritā sapulcējās arī visi bataljonu un rotu komandieŗi Virsnieku klubā, kuŗiem ģenerālinspektors deva norādījumus par audzināšanu, apmācībām un priekšā stāvošo izbraukšanu. —

32. (3. LATV.) GREN. PULKA IZBRAUKŠANA UZ FRONTI UN CIŅAS

24. novembrī 15. divīzijas stābā Rīgā bija jāierodas pulka pārstāvjiem — viettraudžiem. Tos no Rīgas nosūtīja tālāk uz Ziemeļu frontes virspavēlnieka stābu Pleskavā, kur priekšā jau bija viettraudži no pārējām divīzijas vienībām. Virspavēlniecības stābā par 15. divīzijas darbības vietu valdīja vēl liela neskaidrība. Pēc pāris dienu gaidīšanas visus 15. divīzijas viettraudžus *maj. Rubeŗa* vadībā autobusus noveda caur Ostrovu un Opočku uz Pustošķas staciju, kur vācu armijas korpUSA vadība norādīja 3. latv. gren. pulkam paredzēto turpmāko novietojumu — ziemeļos no Rēzeknes-Novosokolņiku dzelzceļa līnijas — Pustošķas un Majevo staciju rajonā.

Izbraukšana no Paplakas pulkam bija paredzēta 3 ešalonos no 28.—30. novembrim. Vēl esot Paplakā, pulkam pievienojās arī Liepājā novietotās 13. kājnieku lielgabalu un 14. prettanku lielgabalu rotas.

Pulkam izbraukšanas laikā bija 45 virsnieki un 1500 instruktori un kareivji. Izbraukšanas diena pienāca tik ātri, ka pulka kaŗavīri vairs nepaspēja Paplakā saņemt ziemas apģērbus. Trūka arī nepieciešamo transporta līdzekļu, sevišķi zirgu un pajūgu.

Pulka komandējošais sastāvs izbraukšanas laikā bija:

32. (3. latv.) gren. pulka I bataljons ceļā uz Paplakas staciju
1943. g. 28. novembrī

32. (3. latv.) gren. pulka karavīri Paplakas stacijā gaida aizbraukšanu
uz fronti

Pulka komandieris — *pulkv. A. Krīpens,*
Adjutants — *kapt. V. Hazners,*
Saimniecības pr-ks — *kapt. Vidzirkstis,*
Vec. ārsts — *ltn. Dr. Tillers,*
Veterinārārsts — *vln. Beitelis*
Ieroču virsnieks — *kapt. Andersons,*
Stāba rotas kom. — *vln. Lanka,*
Prettanku lielg. rotas kom. — *kapt. Pommers,*
Kājn. lielg. rotas kom. — *kapt. Zaļais,*
I bataljona komandieris — *pltn. Viksne,*
Btl. adjutants — *kapt. O. Caunītis,*
II bataljona komandieris — *kapt. J. Ozoliņš,*
Btl. adjutants — *vln. Ģinters.*

Decembra pirmajās dienās pulka ešaloni bez sarežģījumiem sasniedza frontes joslu un izlādējās Pustoškas un Majēvo stacijās.

Pēc izlādēšanās no ešaloniem pulks novietojās: pulka stābs — Vasilki rajonā, I btl. — Ručji-Sukrino rajonā, II btlj. — Majevo stacijas rajonā, stāba rota — Želesevo rajonā, 13. un 14. rota Saguti rajonā.

Transporta trūkuma dēļ pulks daļu sava inventāra un kaujas līdzekļu atstāja izlādēšanās stacijā, pa daļai zem klajas debess. Kaņavīru pārgājieni uz novietnēm notika pa ļoti dubļainiem ceļiem un bija liels izturības pārbaudījums kā cilvēkiem, tā zirgiem.

Jau dažas dienas pēc pulka novietošanās divīzijas vadība sāka meklēt jaunu novietojumu pulkam rajonā 10—12 km uz Z. Šai sakārībā II btl. pievilka tuvāk un novietoja Losno un apkārtējās sādžās.

Jau tūlī pēc ierašanās piefrontes joslā pulks uzsāka apmācības un iespēja izpildīt dažus šaušanas vingrinājumus ar jaunajiem ieročiem. Apm. pēc nedēļas pulks saņēma rīkojumu pārvietoties tuvāk frontei Novo-Sokoļniku rajonā. Pēc pārgājiena pulks tur novietojās: I btl. — Molodi sādžas rajonā un II btl. — apm. 2 km R. no Malo-Sokoļniki. Pulka kājnieku baterija palika Saguti sādžas rajonā. Decembra vidū kādu nakti apm. 30 kaņavīri no kājnieku lielgabalu rotas bija patvarīgi atstājuši vienību un itkā atgriezušies Latvijā. Par to pulka komandierim radās lielas nepatikšanas un rotu pārcēla tuvāk citām pulka vienībām.

Pulkam, ierodoties Novo-Sokoļniku rajonā, bija grūtības ar novietošanos, jo visas mājas t.s. Barbarosas pozīciju aizmugurē bija pilnas ar vācu kaņaspēku. Tomēr vācieši bija ļoti izpalīdzīgi un apmešanās telpas visiem sagādāja. Mūsu kaņavīriem nemākot kurināt krievu

krāsni, viena krievu māja krita liesmām par upuri. Degot I btl. stāba ēkai, vārīgi apdedzināja rokas I btl. komandieris *pltn. Viksna*. Btl. komandēšanu no viņa pārņēma *kapt. J. Ozoliņš* no II btl., jo pēdējā komandēšanu bija pārņēmis *majoris Rubenis*.

1943. g. decembra otrā pusē sākās pulka vienību pakāpeniska ie-saistīšana Barbarosas pozīcijās, gan frontē, gan pozīciju izbūves dar-bos. Kā pirmā pozīcijās iegāja 1. rota un tai sekoja prettanku lielga-balu rota ar 3. rotu. Tieši Ziemassvētkos pulks saņēma pavēli visus pulka kaņavīrus nodot galvenā kaujas līnijā esošām vācu 205. un 83. divīzijām apmācīšanai ierakumu dienestam. Apmācības laiks bija paredzēts 3 nedēļas. Pie pulka palika vienīgi 3., 13., 14. un stāba rotas.

83. vācu divīzija, kas ieņēma fronti dienvidos no Novo-Sokoļņi-kiem, latviešu kaņavīrus bija sīki sadalījusi pa vācu vienībām, apm. pa vienai grupai latviešu uz vienu vācu rotu. Turpretim 205. vācu divīzija, kas stāvēja frontes iecirknī ziemēlos no Novo-Sokoļņikiem, latviešu kaņavīrus GKL novietoja kopā līdz vada stiprumam.

1943. g. pēdējās dienās pulka komandieris saņēma pavēli ar pulku pārcelties uz Jarigino rajonu. Uz turieni pārcelties tomēr varēja vie-nīgi stāba, 3. un 14. rota, bet pārējās palika piekomandētas 83. un 205. vācu divīzijām. Arī 14. rota palika DR no Novo-Sokoļņikiem kāda svarīga kalna aizsardzībai.

1944. g. janvārī sākās krievu ofensīva Novo-Sokoļņiku telpā. At-vaires cīņās vajadzēja piedalīties arī 32. (3. latv.) pulka kaņavīriem. Pulka 13. rotai, *kapt. Pommera* vadībā, atrodoties ierakumu darbos DR no Novo-Sokoļņikiem, bija jāatvaira krievu vienību uzbrukums, kas bija jau izlauzies cauri frontei. Kapt. Pommers uz savu ierosmi noorganizēja pretošanos, jo iebrukums bija noticis pēkšņi. Rotai arī izdevās apturēt krievu virzīšanos dziļumā. Šajā kaujā ar savu perso-nīgo priekšzīmi sevišķi izcēlās rotas komandieris *kapt. Pommers*. Viņu smagi ievainoja un pārsienamā punktā viņš mira. Godinot viņa piemiņu, 32. pulka komandieris 13. rotu nosauca par *kapt. Pommera rotu*.

Novo-Sokoļņiku rajonā 32. pulka kaņavīri izcīnīja vairākas sīvas kaujas. Tā, piem., daļa no 6. rotas *vlt. Dreimaņa* vadībā kādā vietā pilnīgi tika ielenkta. *Ltn. Dektera* vads tomēr no ielenkuma izlauzās. Arī 5. rotai *kapt. Purmaļa* vadībā, apm. 1 km Z no Novo-Sokoļņi-kiem, bija jāiztur vairākkārtēji pretinieka uzbrukumi. Šais cīņās se-višķu varonību izrādīja 5. rotas vada komandieris *ltn. Burkēvics*, kuŗu ievainoja.

Daudzas kauju epizodes no šim cīņām paliek nezināmas, jo latviešu kaŗavīri bija sadalīti starp vācu vienībām. Tomēr no vācu komandieŗu puses nācās dzirdēt atzinību par latviešu kaŗavīru drosmi un cīņas sparū, lai gan vācieši arvien centās izmantot izdevību iegūt no latviešiem modernās 1942. g. patšautenes un loŗmetējus, jo to trūka vācu vienībām. Pulkam arī neizdevās atdabūt visas savas vienības, jo vācieši aizbildinājās, ka viņi bez latviešu kaŗavīriem nespējot savus iecirkņus noturēt.

Kaujās ar ienaidnieku 13. rotā sevišķi izcēlās 2 Latgales dēli, iznīcinot pat ienaidnieka tanku, tā lūkās sametot rokas granātas. Abus viņus apbalvoja ar Dzelzskrustu, izdarot pasniegšanu ļoti svinīgi. Arī 13. rota beidzot atgriezās pie pulka.

15. divīzijas komandieris ģmaj. *Piklers* 17. janvārī ziņoja Latviešu leģiona ģenerālinšpektoram ģen. *Bangerskim*, ka „divīzija 23. vai 24. pārņems kādu frontes sektoru, pagaidām kopā ar vācu vienībām, un, ka paredzēta *pulkv. Krīpena* komandētā 32. (3. latv.) gren. pulka izformēšana, neminot izformēšanas iemeslu. Divīzija līdz šim esot zaudējusi 40 kritušus (2 virsniekus) un 50 ievainotus kaŗavīrus. Kaŗavīri esot visur izpelnījušies vācu priekšniecības uzslavu.

Saprotams, ģenerālinšpektors pret 32. (3. latv.) gren. pulka izformēšanu cēla iebildumus un tā nenotika.

Pulka vienībām nonākot Jarigino rajonā, vienības novietojās: pulka stābs un kājnieku baterija — Jarigino sādžā, 3. rota — Kosīno sādžā, I btl. stābs — Klujevu sādžā, II btl. stābs — Grižēvo sādžā un stāba rota — Ržavīno sādžā. Jarigino rajonā atrodošās pulka vienības izveda kaujas apmācības, daļai piedaloties arī pozīciju izbūvē. Te pulks saņēma arī pilnu zirgu skaitu, tā kļūstot spējīgs pārvietoties saviem transporta līdzekļiem. Arī kājnieku lielgabalu rota kļuva par kaujas vienību.

2. februārī pulkam bija jāpārvietojas uz Bebelkas rajonu, apm. 45 km DR no Staraja Rusas. Šai laikā pie pulka vēl nebija atgriezušās visas tā vienības. Divīzijas stābs aizbildinājās, ka ir nespējīgs šai lietā ko darīt. Tad pulka komandieris pats personīgi griezās pie abu vācu divīziju komandieŗiem. 83. divīzijas stābs pulka komandierim bija ļoti pretimnākošs, vēl tanī pašā dienā pie pulka atgriezās II bataljons. Citādi tas bija 205. divīzijas stābā, tur stāba priekšnieks paskaidroja, ka viņš bez latviešu kaŗavīriem nespējot savu iecirkni noturēt.

Neko 205. divīzijā nepanācis, pulka komandieris paziņoja I btl. komandierim, ka pulks atstāj pašreizējo novietojumu un pāriet uz citu iecirkni, lai btl. komandieris mēģina pats atbrīvoties no vācu

15. divīzijas stābs Mišnevo, pie Novo Sokoļņikiem, 1943. g. 21. decembrī

15. divīzijas stābs Mišnevo, pie Novo Sokoļņikiem, 1943. g. 21. decembrī

pavēlniecības. Pie pulka gan patvaļīgi atgriezās vairākas kaņavīru grupas, kas liecināja, ka vācu pulki kaujās esot stipri cietuši un savas frontes iecirkņus ieņemot vairs tikai atbalsta punktu veidā. Niknas kaujas bijušas sevišķi pie Borisovas. Latviešu kaņavīri vācu 335. pulka rindās atradušies jau no 27. decembra pa 1—2 katrā vācu grupā. Attiecības bijušas sliktas. Vācieši tos uzskatījuši par krieviem, saukuši par Ivaniem. Viņiem atņemti ieroči, atstājot tikai šautenes. Arī mugursomas u.c. mantas palikušas vācu pulku vezumos. Palikušo latviešu kaņavīru savākšanai Novo-Sokolņiku rajonā 32. (3. latv.) gren. pulks atstāja *kapt. Līdumu*.

Sakarā ar vāciešu rīcību, 32. (3. latv.) pulka vienības bija stipri sārukušas. Tā, piem., 6. rotā bija tikai 60 vīri. No I btl. vēl ap 170 vīri palika pie 205. divīzijas. Pulka I un II btl. vienību zaudējumi pie vācu vienībām bija līdz 60% lieli. Viss šis piedalīšanas eksperiments, nolūkā dot kaujas praksi kaņavīriem, bija jāuzskata par neizdevušos. Pie visa tā ļaunākais tomēr bija tas, ka trūka ziņu par iztrūkstošiem kaņavīriem — kur viņi palikuši.

1944. g. 2. februārī XI btl. ar automašīnām nogādāja uz Lokņas staciju, no kurienes btl. pa dzelzceļu pārveda uz Bebelkas staciju. Vienīgi 6. rota vlt. Dektera vadībā transporta trūkuma dēļ palika vecā novietojumā. un bija spiesta kopā ar I bataljonu, stāba rotu, 13. rotu un pulka stābu kājām doties uz Lokņas staciju. 14. prettanku lielgabalu rotu pakļāva tieši divīzijas vadībai. Gājiena laikā pulka vienībām vēl pievienojās divīzijas Izlūku bataljona 3. un 4. rotas.

Gājiena laikā, 4. februārī, pulka komandieris saņēma no vācu 205. divīzijas komandiera pavēli ar visām pulka vienībām stāties vietējā iecirkņa komandiera rīcībā. Ienaidnieks bija izdarījis dziļāku iebrukumu Nasvas rajonā, ko vācieši ar saviem spēkiem vien nespēja vairs nosprostot. Pulka komandieris sarunās ar vācu kaujas iecirkņa komandieri panāca vienošanos, ka viņa rīcībā uz pāris dienām atstās I btl. *kapt. Ozoliņa* vadībā, kamēr pienāks vācu rezerves. Pārējās pulka vienības varētu gājienu turpināt uz Lokņas staciju. Tomēr drīz izrādījās, ka gājiena ceļu no A neviens vairs nesedz un gājiena vadība bija spiesta ieņemt aizstāvēšanās pozīcijas Cholodovas rajonā. Šeit pozīcijas ieņēma arī Izlūku bataljona divas rotas. Pulka vienības pozīcijas ieņēma 4./5. februāra naktī.

Izlūku bataljona rotas ieņēma pozīcijas Cholodovas A malā, pa labi pulka 6. rota iepretim Panovo sādžai. Pulka komandpunkts Griņevo sādžā, turpat rezervē arī pulka stāba rota. 5. februārī vienības ierakās, ieradās arī I btl. un ieņēma pozīcijas pretim Ponovo sādžai.

1. un 2. rotas pakļauj 3. rotas komandierim *vltn. Jauntirānam*, jo katrā ir vairs palikuši apm. 20 vīri.

I btl. komandieris *kapt. Ozoliņš*, paliekot pie Nasvas, 4/5. februāra naktī ar savām vienībām piedalījās divu ienaidnieka uzbrukumu atvairīšanā. 5. februāra rītā bataljonu atbrīvoja no pakļautības vācu vadībai un tas atgriezās pie sava pulka.

5. febr. vakarā sākās artilērijas uguns pret pa kreisi no 32. (3. latv.) pulka stāvošām vācu vienībām. Pēc tam sekojošais boļševiku kājnieku iebrukums apdraudēja Izlūku btl. 4. rotas flanku. Daļu atejošo vāciešu izdevās apturēt un novietot pozīcijās. Divīzijas stābs šo vācu vienību pakļāva 32. pulkam, vēlāk arī vēl kādu vācu Pionieru btl. atliekas. Tā kā šīs abas vācu vienības bija ar ļoti vājām kaujas spējām, starp tām novietoja pulka 6. rotu *vltn. Dektera* vadībā. Vēlāk no šīm vienībām izveidoja kaujas grupu *kapt. Ozoliņa* vadībā.

32. (3. latv.) pulka labajā spārnā atradās I btl. un Izlūku btl. 3. un 4. rotas, kuņas visas pakļāva *kapt. K. Augstkalnam*. Šī kaujas grupa ieņēma pozīcijas Cholodovas sādžas rajonā.

5. febr. vakarā vācu 205. divīzijas stābs bija pārķēris ienaidnieka radiotelegrammu: „Darbojaties Cholodovas virzienā.” Tas nozīmēja, ka bija gaidāms uzbrukums uz Cholodovu, kas atradās galvenā ceļa malā no Nasvas uz ZR. Drīz sākās arī artilērijas piešaušana. Mūsu vadība tūlīt izraudzīja 2 prettriecienu virzienus Cholodovas rajonā, labo spārnu pastiprināja ar Sapieru vadu un pulku visu nakti turēja crauksmes stāvoklī.

Pirmais ienaidnieka uzbrukums sākās jau plkst. 18.30 Izlūku btl. 4. rotas pozīcijām, otrs uzbrukums plkst. 21. Abus uzbrukumus 4. rota sekmīgi atvairīja.

6. februāra rītā ienaidnieks uzbrukumus Izlūku btl. 4. rotas pozīcijām atjaunoja ar vēl stiprākiem spēkiem un ielauzās rotas iecirknī. Jau iepriekš paredzētie prettriecieni stāvokli atjaunoja. Ienaidnieks atkāpās, pametot 2 sm. ložmetējus un citus materiālus. Pēc kāda laika ienaidnieks uzbrukumu atkal atjaunoja, šoreiz ar panākumiem, jo mūsu prettrieciemiem neizdevās stāvokli atjaunot.

6. febr. rītā sākās uzbrukums arī 32. (3. latv.) pulka kr. spārnā, kur 6. rota atvairīja 4 ienaidnieka uzbrukumus. Ienaidnieks zaudēja apm. 60 kritušos. Kaujās sevišķu varonību parādīja *vltn. Dekteris*. Vakara pulka komandieris aicināja pulka virsniekus uz apspriedi korpusta stābā. Apspriedē piedalījās 4 vācu ģenerāļi un daudzi pulku komandieri. Apspriedes dalībnieki saņēma jau izstrādātas kauju pavēles.

Apspriedes laikā korpusa komandpunktu bombardēja ienaidnieka lidmašīnas.

Pulkv. Krīpens, saņemot pavēli, konstatēja, ēa 32. (3. latv.) pulks pavēlē nekur nav minēts, bet minēts gan kāds vācu kājn. pulks. Kāds vācu pltn. centās pulkv. Krīpenam iegaltvot, ka šim vācu pulkam esot padots arī latviešu 32. pulks. Kādas 2 stundas notika spraigas diskusijas *kapt. Rēberga* stābā šai pakļautības jautājumā. Pulkv. Krīpens centās sazināties ar 205. divīzijas stābu, bet divīzijas komandieris nebija sasniedzams. Tad pulkv. Krīpens paskaidroja vācu pulka komandierim, ka viņš savu uzdevumu zina un 32. pulks noteiktā laikā ieņems sādžu austrumos no Cholodovas.

Vēlāk noskaidrojās, ka 32. (3. latv.) pulkam piekomandētais vācu sakaru virsn. SS-stubaf. Miesners (*Miesner*) bija iepriekš rūpējies, lai latviešu 32. pulks nonāktu vācu pulka padotībā, sniedzot tam pat kārtējos dienas ziņojumus. Tā visa nakts no 6. uz 7. februāri pagāja diskusijās par pakļautību, nevis kārtojot uzbrukuma organizēšanu.

7. febr. rītā pulkv. Krīpenam piezvanīja vācu 205. div. komandieris un laipnā kārtā lūdza 32. (3. latv.) pulku piedalīties paredzētā uzbrukumā un ieņemt sādžu A no Cholodovas. Tā šis pakļautības jautājums nokārtojās latviešu pulkam pieņemamā veidā. Sakaru virsnieku Miesneru no pulka atsauca un viņa vietā jaunu sakaru virsnieku vairs neieciēla.

7. februāra uzbrukumā bija jāiet *kapt. Augstkalnam* pakļautām vienībām un jāieņem sādža 400 m A no Cholodovas. I btl. ar piedalītām vācu vienībām vajadzēja ar smago ieroču flankējošu uguni šo uzbrukumu atbalstīt. Kapt. Augstkalnam uzbrukums bija jāsāk tad, kad vācu btl. būs ieņēmis Ponovo sādžu pulka labajā flankā. Bija paredzēts, ka uzbrukumu atbalstīs *kapt. Rēberga* artilērijas divīzions un 205. vācu divīzijas divi art. divīzioni.

Mūsu vienību sagatavošanas uzbrukumam bija novērojis ienaidnieks un centās šīs vienības jau izejas stāvoklī iznīcināt ar savu artilērijas uguni, vai vismaz tam nodarīt lielākus zaudējumus.

Vācu bataljons uzbrukumu Panova sādžai gan iesāka, bet nespēja to ieņemt. Pulkv. Krīpens saņēma pavēli uzbrukuma plānu grozīt un ieņemt Panova sādžu. Šim uzbrukumam varēja izmantot vienīgi pulka 3. rotu ar mazajām 1. un 2. rotas atliekām. Priekšrocība tomēr bija tā, ka šis 3 pulka rotas varēja uzbrukt no flanka, pie kam ienaidnieka uzmanība bija saistīta pie frontāli uzbrūkošā vācu bataljona. Uzbrukumu sāka plkst. 14. Apvidu klāja dziļš sniegs, kas ļoti traucēja pārvarēt kaujas lauku. Mūsu uzbrukums nāca ienaidniekam negai-

dīts. Pievirzoties zem artilērijas uguns atbalsta līdz trieciena attālumam, pastiprinātā 3. rota triecienā ielauzās Ponova sādžā un to tuvciņās iztīrīja no sarkanarmiešiem, kas bija paslēpušies sādžas pagrabos. Kāds boļševiku vienības komisārs bija noslēpies kādas mājas aizkrāsē.

3. rota *vln. Jauntirāna* vadībā ieņemot Ponovo, bija sakāvusi vienu ienaidnieka bataljonu. Rota ieguva 2 prettanku lielgabalus, vairākus ložmetējus, pašautenes un šautenes, kā arī 12 gūstekņus. 32. (3. latv.) pulka 3. rt., kas kaujas prakses iegūšanai nebij piekomandēta vācu vienībām un kaujas ugunīs atradās pirmo reizi, bija izrādījusi izcilu drosmi un uzņēmību. Rota bija zaudējusi tikai dažus ievainotos, to starpā *ltn. Juku*. Kādi 10 rotas kaņavīri saņēma apbalvojumus. Arī pulks saņēma no 205. vācu divīzijas uzslavas rakstu par sekmīgajām cīņām.

Plānotais vispārējais uzbrukums 7. februārī neizdevās, jo uzbūkošie vācu spēki bija uzdūrušies stipriem ienaidnieka spēkiem. Tomēr ienaidnieka spēki bija tik lielā mērā vājināti, ka tie nespēja vairs tālāk uzbrukt. Vienīgi aktīva vēl bija ienaidnieka aviācija, sevišķi naktīs.

Naktī no 8. uz 9. febr. 32. (3. latv.) pulku nomainīja un tas steigā devās prom, lai to atkal neatgrieztu atpakaļ jaunam kaujas uzdevumam. Pulka kopējie zaudējumi kaujās pie Cholodovas bija 12 kritušie un 25 ievainotie.

Pēc nomainīšanas pulks uzsāka gājienu uz Lokņas staciju, kur 11. februārī sāka uzlādēties ešalonā un 12. februārī ieradās Bebelbelkas stacijā.

13. febr. vakarā 32. (3. latv.) pulks pārņēma 15. div. kreiso iecirkni gar Porusjas upes R krastu no Mincevas (iesl.) līdz Ručji (iesl.), nomainot divīzijas Sapieņu btl. Pulka labajā iecirknī jau kopš nedēļas atradās pulka II btl. Pulka komandpunkts novietojās Griņevo sādžā. Tur rezervē palika arī pulka stāba rota. Pulka pozīcijas bija jau iepriekš labi izbūvētas ar nepārtrauktiem ierakumiem un bunkuriem. Pulka aizstāvēšanās iecirknis bija 12 km plats, ko varēja ieņemt vienīgi atbalsta punktu veidā. Kamēr kaimiņos pa kreisi un labi risinājās kaujas darbība, 32. pulka rajonā veselu nedēļu valdīja klusums. Šai laikā pie pulka atgriezās arī *kapt. Līdums* ar 80 vīriem.

17. februārī no 15. divīzijas atvadījās tās līdzšinējais komandieris *ģmaj. grāfs fin Piklers-Burghaus*. viņa vietā nākot *oberf. Heilmanim*. Aizejošais divīzijas komandieris bija ļoti labvēlīgs latviešiem. Jaunais div. komandieris nāca no policijas vienībām, partijas vīrs ar vāju

militāro izglītību. Sakarā ar to grāfs Piklers savā komandpunktā Jamnas sādžā bija saaicinājis visus divīzijas pulku komandierus. Savā atvadrunā visu latviešu komandieru vārdā *pulkv. Krīpens* izteica dziļu nožēlu par šī latviešu drauga aiziešanu. Ģmaj. Piklera aiziešana bija liels pārsteigums arī viņam pašam un nāca pilnīgi negaidot*).

Diensta atzīme
par ģenerālinspektora ierašanos pie 15. divīzijas frontē.

—Latviešu SS-brīvpr. leģiona ģenerālinspektors *ģen. Bangerskis* 1944. g. 16. februārī devās inspekcijas braucienā uz 15. Latviešu SS-divīziju frontē. Braucienā ģenerāli pavadīja *kapt. Mednis, kapt. Ziemeļis* un *ltņ. Zegners*. Vienlaicīgi uz 15. SS-divīziju devās arī divīzijas kājnieku priekšnieks *vpulkv. Silgailis*.

No Rīgas Ģenerālinspektors izbrauca 16. februārī plkst 11.15 un ieradās Pleskavā plkst. 16.20, kur sakarā ar tālākas braukšanas neiespējamību tumsas dēļ, apmetās un pārnakšņoja pie SD komandiera Pleskavā *SS-ostubaf. Trauta*.

17. februārī plkst. 09 Ģenerālinspektoram bija saruna ar Ziemeļu armijas grupas virspavēlnieku *ģenerālpulkvedi Model'u*. Pēdējais izteica priekšlikumu 2 latviešu būvbataljonus, kas patreiz atrodas Ziemeļu grupas rīcībā, nodot Latviešu leģionam. Bataljonus nodotu Ziemeļu armijas grupas stāba Ib nodaļas vadītājs. Nepieciešams nozīmēt personu, kas bataljonus pārņemtu. Bez tam ģenerālpulkvedis apsoliņa jo drīzu 15. un 19. divīziju apvienošanu korpūsā, kā arī gādāt par papildus apģērbiem Robežsardzības pulkiem.

Plkst. 0915 Ģenerālinspektors izbrauca tālāk uz Porchovu un caur Dedovičiem plkst. 16.20 iebrauca 15. divīzijas stābā Jamnā. Tur Ģenerālinspektors apspriedās ar divīzijas komandieri *vpulkv. Heilman'i*. Sarunās bija klāt divīzijas kājnieku priekšnieks *vpulkv. Silgailis* un *kapt. Mednis*.

18. februārī plkst. 10 Ģenerālinspektors ieradās 32. gren. pulka stābā pie *pulkv. Krīpēna* un informējās par pulka stāvokli. —

Pēc tam Ģenerālinspektors apmeklēja Artilērijas un 33. pulku.

18. februāra vakarā ģenerālinspektors divīzijas stābā apspriedās ar divīzijas pulku komandieriem. No *ltņ. Zegnera Dienesta atzīmēm* redzams, ka apspriedē piedalījušies: *ģen. Bangerskis, vpulkv. Silgailis, pulkveži Krīpens, Janums* un *Skaistlauks, maj. Augstkalns* un *ltņ. Zegners*. Apspriedē pārunāts galvenokārt virsnieku sagādes jautājums.

* Lai mēģinātu panākt 15. divīzijas vienību neizkaisīšanu starp vācu divīzijām, uz divīzijas komandiera *ģmaj. Piklera* vēlēšanos, divīzijas kājnieku priekšnieks *pulkv. A. Silgailis* 4. februārī izlidoja uz Himlera galveno mitni Austrumprūsijā. Sarunā ar Himleru noskaidrojās, ka viņš nav apmierināts ar ģmaj. Pikleru un visu vainu par divīzijas neapskaužamo stāvokli uzliek pēdējam, jo tas neesot jau laikus griezis pie viņa, Himlera, bet *meklējis aplinkus ceļus*.

— *Pulkv. Skaistlauks*: Artilērijas pulkam trūkst virsnieku. Lūdzu priekš pulka *kapt. Broku*.

Ģenerālinšpektors: Artilērijas pulks ir vairākus virsniekus atvaļinājis kā nepiemērotus ... Nav iespējams tik daudz jaunu virsnieku dot vietā, jo virsnieku rezerves drīz būs izsmeltas*) ... Tagad pulku komandieņiem jādomā no kā radīt jaunus virsnieku kadrus. ...

Vpulkv. Silgailis: Piemāda ģenerālinšpektoram sarakstu par tiem virsnieku vietniekiem, kuŗus varētu tūliņ paaugstināt par virsniekiem. Bez tam *vpulkv. Silgailis* un *plkv. Skaistlauks* piemādītos sarakstus par paaugstināšanu jau nosūtījis tālāk uz Berlīni.

Ģenerālinšpektors: Kaut gan drīzumā ieradīsies 250 jaunie virsnieki, tomēr jau tagad būtu vismaz 50 jaunie jāsusita uz kursiem. Kāda izpalīga lietā noskaidrojās, ka pastāv vācu divīzija, kuŗā 48% latviešu izpalīgu, bet nav neviena latviešu virsnieka. Arī Robežapsardzības pulkos vēl trūkst daudz virsnieku. Būs arī jāpaziņo 19. divīzijai, ka arī tai vairs jaunus virsnieku papildinājumus nevarēsīm dot, bet tai pašai jārupējas par virsnieku sagatavošanu, sūtot pēc iespējas vairāk uz kursiem.

Vpulkv. Silgailis: SS-Hauptamtā, runājot par virsnieku skolas dibināšanu Latvijā, SS-Reichsfīrers paskaidroja, ka to nevarot, jo tiekot jau jaunas skolas dibinātas, piem. Gracā u. c.

Ģenerālinšpektors: Jau tgaad jāsusāk domāt par spējīgāko kareivju izlasi, lai kaŗavīriem arī pēc kaŗa būtu iespēja palikt kaŗa dienestā, gan pēc apm. gada pavadišanas kaŗaskolā. Esmu iesniedzis projektu ģen. Jekelnam, lai neizbeigtu vada komandieņu kursus Bolderājā. Šis jautājums vēl nav izšķirts. Jautājumu par jaunu virsnieku sagatavošanu aizkāra arī ģpulkv. Models.

Vpulkv. Silgailis: Par instruktoriem jārupējas katram pulkam un jāiesniedz ģenerālinšpektoram kandidāti sagatavošanai par virsniekiem.—

*

20. febr. pēcpusdienā 32. (3. latv.) pulks saņēma pavēli atiet no līdzšinējām pozīcijām uz Veļikajas upes līniju. Galvenā kolonnā, kuŗas vadību uzdeva *pulkv. Krīpenam*, ietilpa 32. pulks, Izlūku btl., vācu sodīto lidotāju btl. *kapt. Kālēna* vadībā un sākot ar Bebelkas staciju arī viens vācu pulks, kas ieņēma pozīcijas pa kreisi no 32. pulka. Divīzijas vienībām no apm. 20 km platās frontes bija jāiekļaujas kopējā kolonnā pie Trofimovas, veicot gājienu līdztekus fronteī. Atiešana bija jāuzsāk naktī no 20. uz 21. februāri starp plkst. 24 un 1. Aizsegā bija jāatstāj stiprāki spēki atbalsta punktos. Atiešanas laiks

* Līdz 1944. g. 3. februārim bija iesaukti 827 virsnieki un vēl bija iespējams iesaukt 214.

Uz 1944. g. 29. martu 15. divīzijai trūka 150 un 19. divīzijai 211 virsnieki,

bija noteikts daudz par vēlu, tādēļ vienības divīzijas pavēles centās apiet un daļēji atiešanu uzsākt ātrāk. Tā, piem., artilērija sāka atiet jau pievakarē. Arī pulka vezumus atvilka jau krietni agrāk.

Vienību atraušanos ienaidnieks tomēr nepamanīja. Viena pēc otras tās izgāja cauri Trofimovas un Jamnas cauriēšanas punktiem laikā un paredzētā kārtībā. 21. februārī līdz plkst. 12 visas pulka un piedalītās vācu vienības bija izgājušas cauri Bebelbelkai.

Pirmā arjergarda pozīcija bija paredzēta uz līnijas pie Skriplivki, ko ieņēma I btl. Pirmā atiešanas dienā bija noieti 40—50 km pa pieputinātiem ceļiem, kas bija prasījuši lielu piepūli. Ar to bija iegūta krietna atstarpe no ienaidnieka. Visas mājas šai rajonā bija nodedzinātas un kaņavīriem visu laiku bija jāuzturas zem klajas debess. Pie tam arjergarda bataljonam bija jānes arī sardzes dienests, jāsaģatavo provizoriski ierakumi sniegā. Tā vīriem divas nakts bija jāiztiek bez atpūtas. Pārējās kolonnas vienības atpūtās mežā pie uguns kuriem, apm. 4 km rietumos no Skriplivkiem. Te no 32. (3. latv.) pulka padotības izgāja vācu pulks, kas turpināja gājienu uz Dedovičiem. No pulka padotības izgāja arī Izlūku btl. un vācu sodīto lidotāju btl.

22. februāra rītā arjergarda līnijai tuvojās kāda pretinieka kolonna apm. bataljona stiprumā. Ienaidnieku pielaida iespējami tuvu un tad ar koncentrētu uguni to atsita. Ienaidnieks nekārtībā atkāpās, pamestot apm. 30 kritušos un vienu gūstekni. I btl. šai atvaires kaujā zaudēja 2 kritušos un 4 ievainotos, pēdējo starpā bija arī 2. rotas komandieris *ltm. Treics*.

Šai kaujai bija liela nozīme, jo ienaidnieks nākošās dienās vairs necentās sekot un atiešana varēja notikt bez traucējumiem.

Drīz pēc tam tika uztverta radiogramma, ar kuŗu kādam ienaidnieka bataljonam bija uzdots mūsu arjergardu apiet no Z. Tā tomēr nenotika.

Sākot ar Alexino, divīzijas galvenai kolonnai bija jāatstāj labais lielceļš un jāvirzās pa lauku ceļiem, cauri partizāņu apdraudētam rajonam, virzienā uz Pareviši, Goruški, Zeļonij Kxin, Gorodovik. Bija jāvirzās pa pilnīgi nelietotu ceļu, kas gāja līku loču, klāts ar dziļu sniegu un gar ceļu mājas bija nodedzinātas. Vietām vezumi iebrauca pilnīgā purvā, griezās atpakaļ un sākās gara vezumu rinda pretējā virzienā uz Alexino. Tā radās vietām sastrēgumi, kas izbeidzās tikai naktī. Bija bažas, vai vezumi tiks pāri tiltam pie Berezovkas, kas bija paredzēts uzspridzināt plkst. 24.

No galvenās kolonnas pa lauku ceļu virzījās divi 32. (3. latv.) pulka btl., 15. Izlūku bataljons un vācu sodīto lidotāju btl. Pulka

stāba rota un vezumi aizgāja uz Dedovičiem, lai pa apkārteļu pievienotos pulkam. Pie Alexino aizklāja pozīcijās palika Sapieņu btl. 1. rota *lt. Freimaņa* vadībā.

Gājiena grūtības bija lielas. Nefunkcionēja arī pārtikas apgāde. Brižiem kolonnu apšaudīja partizāni. 23. februāra vēlā pēcpusdienā kolonna sasniedza Zeļenij Kļin. Atrodoties gājienā 24 stundas, pulks bija nogājis tikai 30 km. Tomēr ilgāku atpūtu pulks nevarēja atļauties, jo bija bažas, ka ienaidnieks var kolonnai aiziet priekšā. Tādēļ pulka komandieris solīja atpūtu un pārtiku tikai pēc nonākšanas Čichačevo sādžā.

Plkst. 23 pulks saņēma pavēli virzīties tālāk uz rietumiem. 24. februāra priekšpusdienā pulks sasniedza Gorodovikus un vakarā Čichačevo. Pie Ņikoļskoje sādžas pulks saņēma pārtiku, kas tur bija nokrauta lielos daudzumos. Arī zirgi saņēma elpi. Tas lielā mērā uzlaboja vīru garastāvokli. Pēc 100 km atiešanas gājiena Ņichočevo bija pirmā apdzīvotā vieta, kas nebija nodedzināta. Pēc 4 dienu nepārtraukta gājiena bija sevišķi patīkami būt siltās telpās. Pie Ņikoļskoje pulks atstāja apsardzības vadu. Pēc divīzijas pavēles Čichačevo pulkam bija jānotur līdz 25. febr. plkst. 19. Tur pulkam bija jāsedz arī gaŗa artilērijas vienību kolonna, tāpat arī dažādu vācu vienību atiešana, kas tagd virzījās no Dedovičiem uz Ašēvo. Visu 25. februāra dienu šoseja bija pilna ar kaŗaspēka kolonnām, kas tikai ar tumsas iestāšanos izbeidzās. Līdz ar to arī pulks savu uzdevumu bija izpildījis.

Arjergarda pozīcijas pie Čichačevo ieņēma 32. (3. latv.) pulka II btl. kopā ar 15. Izlūku btl. Pie Kuzņecovo arjergarda pozīciju ieņēma pulka I btl.

Apsardzības vads pie Ņikoļskoje, pielaidzams kādu pretinieka priekšējo vadu iespējami tuvu, to pilnīgi iznīcināja, pēc tam vads atgriezās uz Čichačevo.

25. februāra pēcpusdienā ienaidnieks tuvojās arjergarda pozīcijām arī pie Čichačevo, uzbrūkot plašā frontē. Uzbrukums ar lieliem zaudējumiem pretiniekam sekmīgi atvairīja. Tikai ar tumsas iestāšanos ienaidniekam izdevās II btl. daļēji apiet. Btl. tomēr izdevās bez zaudējumiem atrauties un uzsākt atiešanu.

Visas pulka vienības atiešanu sāka paredzētā laikā, vienīgi Izlūku btl. to bija uzsāci spirms laika. *Kapt. V. Hazners* ar dažiem jātniekiem mēģināja to atrast, bet bez panākumiem. Meklējot Izlūku btl., kapt. Hazners sadūrās ar ienaidnieka patruļu. Tomēr ar visu to, arjergarda pozīcija bija noturēta ar 2 stundu uzviju. Bija vienīgi 2

kareivji pazuduši bez vēsts. Krievu radio tomēr otrā dienā kauju pie Čichačevo izziņoja par lielu uzvaru — lieliem kaņamateriālu ieguvumiem un ienaidnieka dzīvā spēka zaudējumiem. Domājams, ka to viņi darīja, lai slēptu savus lielos zaudējumus.

Nākošās arjergarda pozīcijas ieņēma pie Kuzņecovo, gar svarīgo Porchova—Bežanīci šoseju. Tās ieņēma pulka I btl. kopā ar Izlūku btl.

26. februāra pēcpusdienā uz šosejas parādījās pirmās ienaidnieka vienības, kas virzījās no Z uz D. Ar tām pulka 3. rotai iznāca sadursme. Tomēr plkst. 19, kā tas bija paredzēts, mūsu vienības atgāja virzienā Zvenj — Krutci — Sobolīci pa 3. šķiras ceļu. Nākošā uztverošā pozīcija bija paredzēta pie Michejevo, apm. 20 km uz R. Šai posmā mājas nebija nodedzinātas un apmešanās atpūtai bija laba, bet rajonu uzskatīja par partizāņu apdraudētu. Tomēr tikai vienu reizi no Krutci sādžas tika raidīti daži šāvieni uz divīzijas komandiera māšīnu. Par to *hstuf. Kalēna* btl. nodedzināja šo sādžu, tā arī paši paliekot bez pajumtes un nakts bija jāpavada zem klajas debess.

Atejt uz nākošo arjergarda pozīciju, pie Rarače sādžas atstāja Sapieņu btl. 1. rotu *ltn. Freimaņa* vadībā. Sapieņu rota tur kādu ienaidnieka priekšrotu pielaida uz 100 metriem un tad ar pēkšņu uguni to pilnīgi iznīcināja. Pēc tam rota strauji atrāvās, nezaudējot nevienu savu cīnītāju.

Nākošai arjergarda pozīcijai, ko ieņēma *maj. Rubeņa* vadītais II btl., nekādas sadursmes ar ienaidnieku nebija, jo tas no iepriekšējām sadursmēm bija mācījies un tuvojās ļoti uzmanīgi.

Kaut arī pulks visu laiku virzījās pa partizāņu apdraudētu apvidu, tad tomēr nekādas lielākas sadursmes vairs nenotika. 28. februārī II btl. sasniedza Ussadiče sādžu, no kurienes tas auto mašīnās aizbrauca uz Veļikajas upes pozīcijām, lai nodrošinātu pārējām vienībām šo pozīciju ieņemšanu.

Pulka I btl. naktī uz 29. februāri uzsāka kājām gājienu un ejot visu dienu, vakarā sasniedza Veļikajas upi. Pārējās pulka vienības atgāja pa lauku ceļiem virzienā: Sobolīci — Makarova — Savinomurova — Batovo — Lapteva. Visā šajā rajonā mājas bija nodedzinātas, mežos izbūvēti bunkuri un manāma stipra partizāņu darbība. Sadursmes tomēr nenotika. Sasniedzot 29. februāra pēcpusdienā Batovo un saņemot no divīzijas jaunu uzdevumu, 32. (3. latv.) pulka atiešana bija nobeigta. Tā bija ilgusi 10 dienas, no 20.—29. februāra vakaram.

Bija veikti 200 km, sedzot kā savu, tā arī divīzijas artilērijas un vācu vienību atiešanu. Pa ceļam bija izcīnītas 3 arjergarda kaujas un daudzas citas sadursmes ar ienaidnieka mazākiem spēkiem un partizāniem. Atiešana bija veikta galvenokārt naktīs. Atiešanas laikā pulks bija zaudējis 15 kritušos un bez vēsts pazudušos. Ienaidniekam nodarītie zaudējumi bija daudzkārt lielāki. Atiešana bija notikusi pēc iepriekš noteiktā plāna.

33. (4. LATV.) GRENADIERŪ PULKS

1943. g. jūnijā Vaiņodē saformēja 33. (4. latviešu) grenadieru pulku. Par pulka komandieri jau aprīlī bija izraudzīts *pulkvedis V. Janums*^{**}). Oficiālā 15. divīzijas pavēle par pulka formēšanu un pulkv. V. Januma iecelšanu par tā komandieri izdota gan tikai 1943. gada 15. jūnijā. (Skat. pielikumā grāmatas beigās.)

Pēc pavēles saņemšanas pulkv. V. Janums kopā ar paredzētiem pulka bataljonu komandieriem *pltn. Skudruli* un *pltn. Siliņu* 24. jūnijā ieradās Vaiņodes kaņavīru nometnē un stājās pie pulka formēšanas.

Pirmos pulka kadrus viena bataljona apmērā jaunformējamais pulks 27. jūnijā saņēma no toreizējā 15. divīzijas Apmācības pulka (vēlākā 32. (3. latv.) gren. pulka). Jaunformējamais pulks 15. jūnija pavēlē bija nosaukts par 4. latv. brīvpr. pulku (Lett. SS-Freiw. Rgr. Nr. 4).

Jūnijā saformēja pulku tikai viena bataljona sastāvā. Pulks novietojās Vaiņodes tuvumā, 1940. g. boļševiku izbūvētās kazarmēs, lidlauka tuvumā, kas gan vēl nebija izbūvēts. Lidlauku varēja labi izmantot apmācībām. Arī telpās varēja iekārtoties samērā labi.

Mācības notika pēc Latvijas armijas metodēm un mācīja tikai to, kas kaņavīram jāzina kaujā. Apmācībās pulka komandierim labs

^{*} *Pulkvedis Vil's Janums* dzimis 1894. g. 7. janvārī Codes pagastā. 1916. g. beidzis Oranienbaumas praporščiku skolu. Pēc tam iestājies 4. Vidzemes strēlnieku pulkā 1919. g. piedalījies brīvības cīņās kā rotas komandieris Baloža brigādē. 1930. g. beidzis Čehoslovākijas kara akadēmiju un darbojies Latvijas armijas stāba Operatīvā nodaļā, vēlāk kā lektors Augstākā kara skolā. 1939. gadā paaugstināts par pulkvedi un iecelts par Kurzemes divīzijas stāba priekšnieku.

Pulkv. Janums sava pulka gaitas ir plaši aprakstījis grāmatā „Mana pulka kauju gaitas” (1952.).

33. (4. latv.) gren. pulka virsnieki apmācībās Vaiņodē.
 No kr.: ltn. Kubuliņš, vltm. Raiņpalis, pulkv. V. Janums, ltn. Strauts, pltn.
 Skudrulis, kapt. Rulliņš, ltn. Gārnis, ltn. Skuja

Kāda 33. (4. latv.) gren. pulka vienība apmācībās 1943. g. vasarā Vaiņodē.
 Priekšā pulka komandieris pulkv. V. Janums

palīgs bija *kapt. A. Ameriks*. Vācu apmācības apgūšanai divīzijas stābs pulkam piekomandēja 4 vācu virsniekus — apmācītājus. Uz pulka komandiera lūgumu sagatavot apmācības, šie vācu virsnieki nereaģēja, bet tomēr jaucās mācību gaitā. Kad pulka komandieris viņiem to noliedza, tad šie vācu apmācītāji vairs uz mācībām negāja.

Augusta mēnesī divīzija pavēlēja saformēt vēl divus bataljonus. Tomēr šo bataljonu formēšanai pulks jaunus kaŗavīrus sāka saņemt tikai novembra sākumā. Pienāca papildinājumi arī I bataljonam. I bataljonu pilnīgi sakomplektēja 10. novembrī, II — 27. novembrī, bet III bataljonu nepaspēja nemaz saformēt, jo 29. novembrī pulks saņēma pavēli sagatavoties izbroukšanai uz fronti.

Pulka vienības vēl nebija pilnīgi apmācītas, jo tikai tagad abi pulka bataljoni bija pilnā sastāvā. Tādēļ pulka komandieris iesniedza protestu divīzijas komandierim, bet to neievēroja, solot, ka apmācības varēs turpināt piefrontes joslā.

Prettanku un kājnieku lielgabalu rotas no visiem divīzijas pulkiem bija sapulcinātas Liepājā un tur apmācītas vācu virsnieku vadībā. Šīs vienības bija lielā mērā atsevišķinājušās no saviem pulkiem. Tās pie pulkiem ieradās tikai īsi pirms izbroukšanas uz fronti.

Kaŗavīru skaits pulkā uz 1943. g. 27. novembrī bija sekojošs:

Vienības nosaukums	Pēc štāta	Faktiski
Pulka stābs	21	6
Stāba rota	240	147
Kājn. I.g. (13. I.G.) rota	189	127
Prettanku (14. PAK) rota	50	8
I. Bataljona stābs	76	16
1. rota	140	172
2. rota	140	143
3. rota	140	153
4. rota (Lžm.)	202	184
II. Bataljona stābs	76	18
5. rota	140	138
6. rota	140	140
7. rota	140	140
8. rota (Lžm.)	202	202
K o p ā	1896	1594

*Saušanas apmācības 33. (4. latv.) gren. pulkā, 1943. g. vasarā Vaiņodē.
No kr.: ārsts-ltn. Dr. Balodis, pulka komandieris pulkv. V. Janums un
vltm. Blūmentāls*

*33. (4. latv.) gren. pulkā 1943. g. rudenī. Pulka virsnieki ar pulkv.
V. Janumu un vācu apmācītāju grupu*

Ieroču stāvoklis uz 27. novembri bija sekojošs:

Ieroča nosaukums	Paredzēts	Ir
Šautenes K—98	1312	2197
Pistoles P—38	391	443
Mašīnpistoles 38/40	351	155
Pusautom. šautenes	—	32
Ložmetēji	127	75
Vieglie granātmetēji	—	12
8 cm granātmetēji	24	18
Vieglie kājn. lielgabali	6	6
Smagie kājn. lielgabali	2	2
Prettanku lielg. 7,5 cm	12	6

Kā no pārskata redzams, šauteņu bija pat vairāk, nekā vajadzīgs, bet trūka automatisko ieroču, granātmetēju un prettanku ieroču.

Transporta līdzekļi	Faktiski	Pēc štāta	Iztrūkst
Lielie tērauda rati	—	1	—
Vienjūga rati Hf 1	246	125	121
Municijas ratiņi	—	141	—
Mazās virtuves Hf 12/14	3	3	—
Lielās virtuves	10	10	—
Zirgi	536	84	452
Vieglie auto	9	2	7
Smagie auto	7	2	5
Motocikleti	13	1	12
Motocikleti ar blakus vāģi	2	1	1
Velosipēdi	38	8	30
Kājnieku divriči	—	12	—

Kā no pārskata redzams, tad pulkam 2 nedēļas pirms izbraukšanas uz fronti vēl nebija vajadzīgo transporta līdzekļu. Sevišķi trūcīgs bija auto transports. Nebija arī ziemai nepieciešamo ragavu. 84 zirgus pulks saņēma jau jūlijā, bet atlikušos tikai decembra sākumā, kuņģiem nepaspēja pielāgot aizjūgus un izkārtot braukšanas apmācības.

Īsi pirms pulka izbraukšanas, 5. decembrī, notika II btl. kaņavīru saindēšanās. Izrādījās, ka bija saindēts pusdienas ēdiens — zupa. To bija izdarījis kāds jaunkareivis, komunistu aģents. Viņš bija pie nomizotiem kartupeļiem piebēris 7 gr. arzēna. Bija saindējušies ap 400 kaņavīri. Saindēšanās neizrādījās pārāk smaga un pēc 3 dienām visi atlaba.

27. novembrī pulku apmeklēja ģen. *Bangerskis* ar pavadoņiem *kapt. Ziemeli* un *ltn. Zegneru*. Pēdējais *Dienesta atzīmē* raksta:

— Ģenerālinspektoru sagaidīja pulka komandieris *pulkv. Janums*. Inspekcijas skatē (bija nostādīts viss pulks) noskaidrojās sekojošais:

- 1) Lielākai daļai kaņavīru trūkst uzpleču un zīmotņu. Noliktavās tādu nav.
- 2) Apavi daudziem par maziem, var ieaūt tikai vienu pāri plānu zeķu, daži pat nevienu pāri. Daļa kaņavīru staigā privātos zābakos. Bez tam zābaki ļoti slikti izstrādāti un slihta materiāla, jau pēc 3 nedēļu valkāšanas zoles pilnīgi atkrīt un papēži izjūk. Pulkā tikai 4 kurpnieki, kas nespēj savlaicīgi izlabot visus bojātos apavus.
- 3) Mēteļi tikko saņemti un izsniegti, tie dažiem par gaļiem, dažiem par īsiem. Mēteļiem nav uzpleču, nav arī materiāla, no kā tos izgatavot. Trūkst rezerves pogu, kāpēc arī daži mēteļi bez pogām. Daudziem arī bikses par mazām, tāpēc tie valkā privātās bikses.
- 4) Lielai daļai kareivju trūkst vidus jostu, noliktavā to arī nav.
- 5) Sardžu dienestam izdoti tikai 2 kažoki uz rotu. Siltas veļas pagaidām nav, ir tikai puloveri. Visumā II. Bataljons slikti apģērbts, I. Bataljons labāk.
- 6) I. Bataljons sakomplektēts jau 10.11.43. g. un izņem pašlaik trešo apmācības nedēļu. Šāvuši 2 šaušanas vingrinājumus ar šautenēm (vācu sist.). II. Bataljons sakomplektēts 17.11.43. g. un pašlaik izņem pirmo apmācības nedēļu. Šāvuši vēl nav nemaz. Ar patšautenēm, ložmetējiem un granātmēteļiem šāvis nav neviens bataljons
- 7) Pulks ieročus saņēmis nesen, piem. granātmēteļus pirms 3 dienām. Vispār vācu apgādes virsnieks *SS-ostu. Michalik's* piegriež par maz vērtības apgādes jautājumiem.
- 8) Pulks sakaru līdzekļus saņēmis pirms 2 dienām, kas nekavējoties izsniegti bataljoniem. Par kautkādu sakarnieku apmierinošu apmācību nevar būt runa. Pašlaik izved viselementārāko ar sakaru līdzekļiem (piem., telefona aparātu uzstādīšanu un pievienošanu līnijai). Pašlaik pulkā 15 sakarnieki, vajaga 130.
- 9) Tāpat pulkam nav sapieņu vada. Pulkam trūkst sapieņu virsnieku, tāpēc pats pulks nevar sapieņu vadu saformēt. Būtu jāpieprasa no divīzijas sapieņu bataljona, kā tas solīts.
- 10) Nepieciešamas snaipeņu šautenes un snaipeņu apmācības reglaments.
- 11) Pulka sastāvā trūkst 7 virsnieki un 225 instruktori.

Pēc skates Ģenerālinspektors deva norādījumus visiem sapulcētiem pulka virsniekiem, dodot padomus audzināšanas, apmācības u.c. jautājumos, kā arī attiecībā uz priekšā stāvošo izbraukšanu. Pēc tam atsevišķas pārrunas ar pulka vācu virsniekiem. —

Izbraucot uz fronti, decembra sākumā, pulkam bija sekojošs komandējošais sastāvs:

Pulka komandieris — *pulkv. V. Janums*,
 Pulka adjutants — *kapt. Rullīņš*,
 Ordonances virsnieki — *kapt. Ercums* un *ltn. Muncis*,
 Pulka saimniecības pr-ks — *SS-ostuf. Michalīks*,
 Pulka stāba rotas kom. — *vlt. E. Pārups*,
 Prettanku lgb. rotas kom. — *vlt. V. Strazdiņš*,
 Kājn. lgb. rotas kom. — *kapt. Blūms*,
 Instruktoru rotas kom. — *vlt. A. Endziņš*,
 I bataljona komandieris — *kapt. A. Amerīks*,
 II bataljona komandieris — *pltn. Siliņš*.

33. (4. LATV.) GREN. PULKA IZBBRAUKŠANA UZ FRONTI UN CIŅAS

Pulka I btl. uzlādēšanās notika 9. decembrī. 1. ešalonā bija nozīmēts arī pulka stābs. Grenadieru rotās bija caurmērā 100 kaņavīru. Lai gan visur bija lieli trūkumi, 1. ešalons uzlādējās 4 stundās. Aizbraukšana tomēr aizkavējās, jo ceļš nebija brīvs. Vilciens Vaiņodes staciju atstāja tikai vakara tumsā. Ceļš veda cauri Jelgavai, Krustpiliņ un Rēzeknei. 10. decembrī ešalons šķērsoja Latvijas robežu pie Zilupes un pēcpusdienā sasniedza Sebežu, no kurienes tas devās tālāk uz gala mērķi — Pustoškas staciju. Uz kavēšanās tomēr iznāca Idrīcas stacijā, kur ešalons saņēma rīkojumu braukt tuvāk frontei un izlādēties Vidumkas stacijā.

11. decembra pēcpusdienā ešalons devās tālāk un vakarā tuvojās Majevo stacijai, kur artilērijas grāviņi bija jau dzirdami pavisam tuvu. Vidumkas stacijas tuvumā ešalons apstājās, jo tālāk nebija vairs iespējams braukt. Aiz nākošā uzkalna bija līdzenums, kas padots krievu ieskatam. Pulka komandieris ar adjutantū noskaidroja, ka 15. divīzijas stābs atrodas Pessoku sādžā, apm. 1 km Z no Vidumkas stacijas.

Krietni pēc pusnakts sākās izlādēšanās. Īsi pirms gaismas ešalons bija izlādējies un devās uz norādīto novietojuma rajonu. No 4 norādītiem ciemiem dabā vairs bija tikai viens — Lopīri. Pārējie bija pilnīgi nopostīti. Tādēļ novietošanās bija ļoti saspiesta. Drīz arī noskaidrojās, ka Lopīru sādžu ienaidnieks var ļoti novērot, jo tā atradās uz A nogāzes. Tuvējā mežā bija labi izbūvēti bunkuri, uz tiem pārvietojās pulka stābs un I bataljons.

Apmēram pēc nedēļas pie pulka ieradās arī II bataljons.

30. decembrī pulks ieņēma „Barbarosas” aizstāvēšanās pozīcijas. Tā bija otrā aizstāvēšanās pozīcija. Apm. 5 km priekšā uz A pirmo aizstāvēšanās pozīciju ieņēma vācu 205. divīzija. Visas pulka vienības izvietojās bunkuros, izņemot vienīgi II btl., kas novietojās Hari-toncevas ciemā.

Saskaņā ar divīzijas pavēli, apm. 600 pulka vīrus norīkoja pie bunkuru būves darbiem DR no Novo-Sokoļņikiem. Bunkuri bija jābūvē pirmajās līnijās un tādēļ jāstrādā naktīs. Atpūtai telpu tikpat kā nebija, pa dienu vīri gulēja kūtīs un zaru būdās. Ļoti daudzi smagi saaukstējās.

Lai panāktu pulka kaņavīru atbrīvošanu no šiem darbiem, pulka komandieris devās uz divīzijas stābu, kur pieteica patreizējo stāvokli un lūdza kaņavīrus no šiem darbiem atbrīvot. Uzklusījis pulkv. Januma ziņojumu, divīzijas stāba priekšnieks stubaf. Knēbels sāka pārvest pulkv. Janumam, ka viņš ar savām sūdzībām traucējot viņu tekošā darbā un arī, ka 33. (4. latv.) pulkā esot ļoti naidīgs noskaņojums pret vāciešiem. Dīvos gadījumos pulka kaņavīri esot pat šāvuši pret vācu virsniekiem. Šos apvainojumus pulkv. Janums asi noraidīja un lūdza viņu pieteikt divīzijas komandierim personīgai sarunai. Arī divīzijas komandieris no sākuma pārmeta, ka pulkā rupji izturoties pret vācu virsniekiem — apmācību instruktoriem. Grāfs Piklers tomēr apsoliya rūpēties par pulka kaņavīru nosūtīšanu atpakaļ uz pulku. Tas arī notika jau otrā dienā.

Ja, izbraucot no Vaiņodes, rotās bija apm. 100 vīru, tad tagad, atgriežoties no ierakumu darbiem, rotās bija vairs tikai 60—70 vīru, pārējie bija slimi.

29. decembrī pulks saņēma pavēli izsūtīt vienu kaujas grupu, sastāvošu no 1 virsnieka, 6 instruktoriem un 60 kareivjiem, apmācībai pozīciju kaņam. Šo grupu piekomandēja 205. divīzijas 335. pulka III bataljonam. No šīs grupas vēlāk atgriezās pulkā tikai daži vīri, jo arī pēc 14 dienu ilgās atrašanās GKL, vācu pulks šos latviešu kaņavīrus neatbrīvoja. Līdzīgs liktenis piemeklēja arī tos 15 latviešu kaņavīrus, kuņus piekomandēja 205. vācu divīzijas kaujas skolai.

1944. g. 15. janvārī pulku pārcēla uz Borisovas—Koņevnas—Lechovas rajonu, apm. 30 km dziļā aizmugurē. Tur pulks 18. janvārī saņēma divīzijas stāba pavēli nākošās 17 dienās izdarīt lauku apmācības 10 stundas dienā bez pusdienas pārtraukuma. Mācību programma bija stingri noteikta. Nemākulīgi sastādītā mācību programma

Latviešu 15. (1.) gren. divīzijas komandieris SS-brigadefīrers un ieroču-SS ģenerālmajors Piklers fon Burghaus 1943. g. rudenī

vēl vairāk palielināja neuzticību divīzijas stābam, bet kareivjos izraisīja pasīvātāti un sarūgtinājumu.

25. janvārī divīzija pavēlēja nosūtīt 1. rotu uz Gostilovas rajonu, kur to pakļāva Wunderlicha'a kaujas grupai, bet 26. janvārī viens btl. bija jānosūta uz pozīcijām Bordīno rajonā.

Lai novērstu 33. (4. latv.) pulka saskaldīšanu, pulkv. Janums atkal devās pie 15. divīzijas komandiera. Grāfs Piklers aizbildinājās ar korpusa pavēli. Tad pulkv. Janums devās pie vācu 205. divīzijas komandiera un lūdza viņa pulkam ierādīt patstāvīgu kaujas iecirkni, par kuŗu pulks būtu atbildīgs. Vācu ģenerālis tomēr tam nepiekrita. 26. janvārī tad arī I btl. *kapt. Amerika* vadībā devās uz fronti Novo-Sokoļņiku rajonā, kur btl. rotām aizstāvēšanās iecirkņus ierādīja starp vācu rotām. 27. janvārī uz to pašu iecirkni Bordīno rajonā bija jānosūta pulka 13. kājnieku lielgabalu rota un 7,5 cm prettanku lielgabalu vads. Visas šīs vienības bija padotas 205. divīzijas komandierim.

Tādā pašā veidā tika saskaldīti arī pārējie 15. divīzijas pulki un vienības izņemtas no šo pulku komandieru rīcības. Par to pulkv.

Janums rakstiski informēja Latviešu leģiona ģenerālinspektoru, tā norakstu nosūtot arī 15. divīzijas stābam.

2. februārī pulks saņēma pavēli ar atlikušām vienībām doties uz Lokņas staciju, tur uzlādēties novešanai uz Belebelkas staciju, apm. 30 km DR no Staraja Rusas. Lai laikus sasniegtu Lokņas staciju, pulkam gājiens bija jāizdara dienā. 3. februāris bija saulains un uz baltā sniega vienības bija labs mērķis ienaidnieka lidmašīnām. To ienaidnieks arī izmantoja. Gājienu laikā pulkam uzruka 6 ienaidnieka lidmašīnas. Tās, saņemot spēcīgu patšauteņu uguni, tomēr drīz pazuda.

Pulks Lokņas staciju sasniedza vakarā un palika tur pa nakti. 4. februāra rītā pulks uzlādējās un vakarā sasniedza Dedoviču staciju. Ešalons tālāk naktī nebrauca, jo apkārtējos purvos darbojās spēcīgas partizānu grupas. Arī nākošā dienā nevarēja ceļu turpināt, jo dzelzceļa līnija bija kādās 20 vietās uzspridzināta. Tikai 6. februārī ešalons sasniedza Belebelku.

Pulks nomainīja kājniekoto lidotāju divīziju (21. Luftwaffen-Felddivision) un ieņēma frontes iecirkni Sokolje—Novojablonova—Kamenka, kas atradās purvainā vietā starp Staraja Rusu un Cholmu. Iecirknis bija 18 km plats, bet pulka rīcībā bija tikai II btl., stāba rota un Instruktoru rota. 14. prettanku rota bija nosūtīta kapt. Kālēna 3. vācu soda btl. pastiprināšanai Mincevas rajonā.

Pa kreisi no 33. (4. latv.) pulka pozīcijas ieņēma 15. Izlūku btl. Līdz tuvākai vācu vienībai bija 5 km atstarpe. Pret pulka iecirkņa vidu atradās purvs bez neviena ceļa. Te uzbrukt varēja vienīgi ienaidnieka kājnieki vai slēpotāji. Lielāki ienaidnieka spēki varēja uzbrukt virzienos: Poruška—Kamenka un Bol. Veščanka—Sokolje. Sevišķi bīstams bija pēdējais virziens, jo varēja apdraudēt Belebelkas staciju no dienvidiem.

Atbilstoši tam pulka komandieris sadalīja savus spēkus: Sokolje atbalsta punktā visa 7. rota, Mal. Ļesovā — 1 vads no 8. rotas, Zemčigovo — 5. rota bez viena vada, Novolokos un Kamenkā — 6. rota ar 1 vieglo granātmetēju un 1 ložmetēju vadu un starpās pa vadam atbalsta punktos. Bataljona komandpunkts un 1 vads no 8. rotas rezervē Novojablonovo. Pulka rezervē palika Instruktoru rota — Jurjevo un Stāba rota — Trupechino. Pulka komandpunkts — bunkurā pie Trupechino.

Ar divīzijas pavēli 10. februārī arī maj. Rubeņa btl. un 15. divīzijas Sapieņu btl. pakļāva 33. (4. latv.) pulka komandierim. Abi šie bataljoni ieņēma pozīcijas tālu Z. no pulka robežām un aizstāvējās platā frontē, bet pulkam trūka sakaru līdzekļu kontakta uzturēšanai.

14. februārī 33. (4. latv.) pulkam pakļauj arī 15. Izlūku btl., kas ieņem 3 km platu aizstāvēšanās iecirkni Sokolje (izsl.) — Padorje (iesk.). Btl. komandpunkts un rezervē esošā 3. rota novietojas bunkuros 2 km ZR no Padorje. Ar to pašu pavēli no pulka padotības atkal izņēma *maj. Rubeņa* btl. un 15. divīzijas Sapieru btl. Līdz ar to tagad *pulkv. Januma kaujas grupa* bija vienkopus un ieņēma 21 km platu aizstāvēšanās iecirkni.

14. februāra agrā rītā II btl. komandieris ziņoja, ka iepriekšējā naktī, izmantojot apm. 3 km plato spraugu starp atbalsta punktiem un sniega vētru, mežā apm. 2 km DR no Sokolje, iefiltrējusies apm. 50 vīru liela ienaidnieka izlūku grupa. To izsekot izgājis 7. rotas komandieris ar vadības grupu. Kad pēdējā tuvojusies meža stūrim, tā redzējusi, ka ienaidnieka izlūku grupa atgriežas atpakaļ. 7. rotas grupa atklājusi uz ienaidnieku uguni, bet tas kaujā nav ielaidies un atgājis.

Šāds ienaidnieka izlūku gājiens bija liels drauds, jo varēja būt noskaidrojais atstarpes starp atbalsta punktiem. Tādēļ pulka komandieris uzdeva pulka rezervei — Instruktoru rotai — izlūkot ceļus un uzbrukuma virzienus gadījumam, ja ienaidnieks mēģinātu ieņemt Sokolju vai Mal. Lessovu. Šo uzdevumu Instruktoru rota arī veica un 15. februāra vakarā nodeva pulka komandierim sīku šemu pār event. uzbrukumu.

Naktī no 15. uz 16. februāri Izlūku btl. 2. rotai uzbruka apm. 300 vīru liela ienaidnieka vienība. Rota uzbrukumu atvairīja, ienaidniekam zaudējot 75 kritušos.

17. februārī plkst. 01 sākās ienaidnieka artilērijas sagatavošanas uguns un kājnieku uzbrukums Padorje—Sokolje rajonā. Ienaidnieks uzbruka 7. rotas pozīcijām gan frontāli, gan no aizmugures. Arī Izlūku btl. komandieris ziņoja par stipru ienaidnieka spēku uzbrukumu bataljona pozīcijām pie Padorjes no aizmugures. Abas rotas esot jau ielenktas un sakaru vairs ar tām neesot. Pulka komandieris pavēlēja Izlūku btl. izsūtīt patruļas sakaru uzņemšanai un 3. (rezerves) rotu sagatavot uzbrukumam.

Uzbrukumu pavēlēja sākt plkst. 04 sekojoši:

- a) II btl. rezerves vadam uzbrukt gar Redjas upi un ieņemt ierakumus, kas ir apm. 500 m D no Sokolje;
- b) Instruktoru rotai uzbrukt virzienā pa ceļu Trupechino—Sokolje un atbrīvot 7. rotu;
- c) Izlūku btl. 3. rotai uzbrukt Padorje virzienā un atbrīvot ieslēgto 2. rotu;

d) 15. divīzijas Artilērijas pulkam ar 2 baterijām neitrālizēt ienaidnieka automatiskos ieročus Padorje drupās.

Pēc tam pulka rezervē palika vienīgi stāba rota.

Instruktoru rota *vltn. Endziņa* vadībā straujā triecienā salauza ienaidnieka pretestību Sokolje rajonā un atbrīvoja 7. rotu. Ienaidnieka 391. divīzijas Slēpotāju btl. atliekas atvilkās Redjas upes A krastā, kur tas vēl turpināja pretoties 7. rotas ierakumos un vienā bunkurā. Pie šo ierakumu iztīrīšanas, pārdroši uzbrūkot, smagi ievainoja *vltn. Endziņu*.

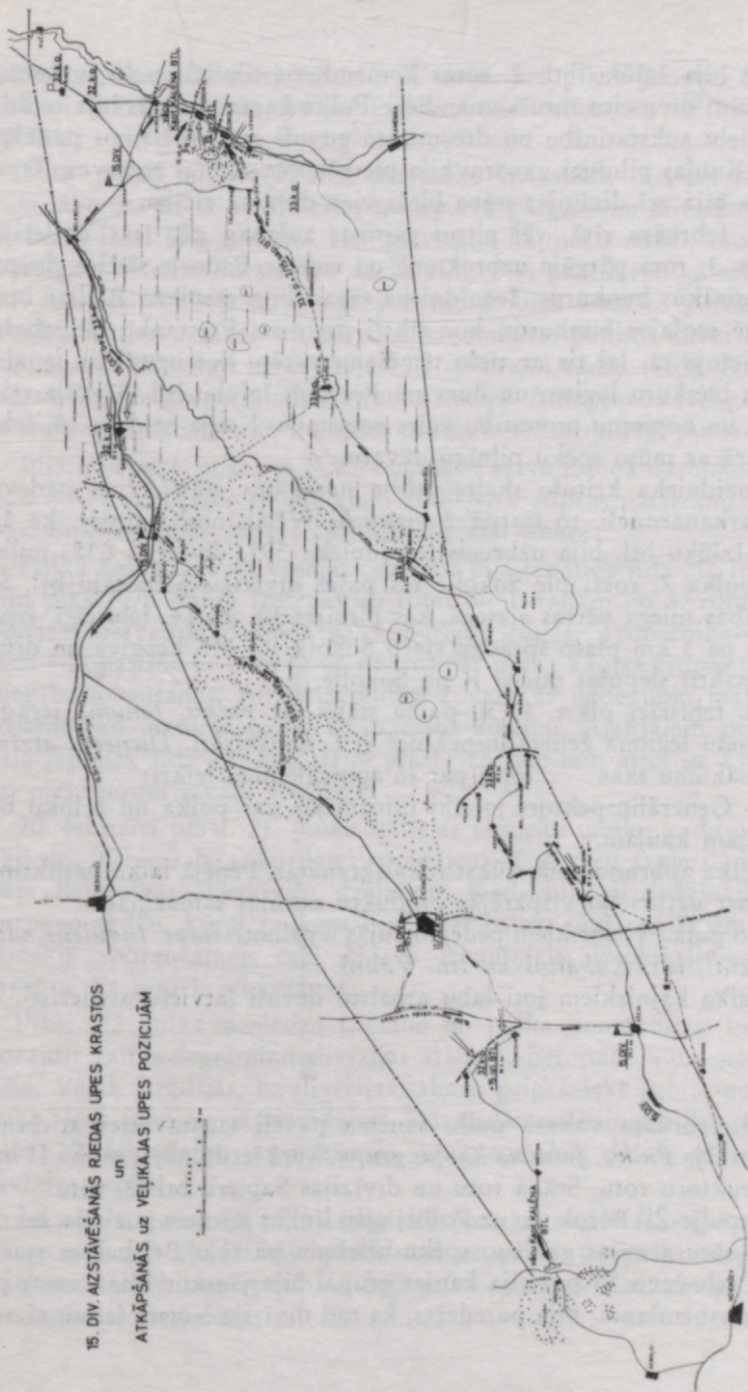
Padorje rajonā ienaidniekam bija izdevies ieņemt 2. rotas bunkurus un tanīs nostiprināties. Izlūku btl. 3. rota uzbrūkot Padorje virzienā, nokļuva spēcīgā ienaidnieka ugunī un netika uz priekšu. Rota ieņēma pozīcijas apm. 300 m ZR no Padorje. Radās bažas par 2. rotas likteni, vai tā nav jau pilnīgi iznīcināta. Pulka komandieris pavēlēja Izlūku btl. 3. rotai uzbrukumu atjaunot par katru cenu un apsolīja artilērijas palīdzību.

Pa to laiku 7. un Instr. rotas bija ar rokas granātām pakāpeniski iznīcinājušas katru ienaidnieka pretošanās ligzdu un līdz plkst. 10 visi 7. rotas ierakumi bija no ienaidnieka iztīrīti. Instr. rota nodrošināja 7. rotas kreiso spārnu un uzņēma sakarus ar Izlūku btl. 1. rotu. Turpretim Izlūku btl. 3. rota gan atbrīvoja dažus ienaidnieka ieņemtus bunkurus Padorje Z malā, bet bijusi spiesta uzbrukumu pārtraukt spēcīgas ienaidnieka pretestības dēļ. Izlūku btl. komandieris atzina, ka bataljons viens nevar ieņemt Padorju un informēja par stāvokli pulka komandieri. Pēdējais par to ziņoja divīzijas stābam un lūdza atbalstu. Div. stābs apsolīja dot palīgā Sapieru btl., kas plkst. 16 pienākšot Gribovā ar vienu prettanku lielgabalu. Radās pārpratums. 6 vācu trieciena lielgabali izbrauca purva malā, apm. 1 km Z no Padorje un atklāja uguni pa bunkuriem, kuņus Izlūku btl. 3. rota jau bija atbrīvojusi. Pēc brīža lielgabali atkal lielā steigā aizbraukuši. Laimīgā kārtā pārpratums 3. rotai nekādus cilvēku zaudējumus nebija sagādājis, vienīgi cietuši bija daži bunkuri.

17. februārī, dienas vidū, divīzijas stābs pavēlēja pulka pēdējai rezervē — Stāba rotai ieņemt uztverošu pozīciju uz līnijas Gribova — Filistrova — Poltorānova un nodrošināt divīzijas artilērijas pozīcijas. Ar to tika traucēta municijas un pārtikas piegāde pulkam. Pēcpusdienā ieradās divīzijas prettanku vads, kuņu piedala Izlūku btl., bet neieradās apsolutais Sapieru btl. Tādēļ sagatavotais pretuzbrukums bija jāatliek uz nākošo dienu.

Skaitliski pulka zaudējumi bija mazi, bet kvalitatīvi ļoti smagi.

15. DIV. AIZSTĀVĒŠĀNĀS RIEDAS UPES KRASTOS
un
ATKĀPŠĀNĀS UZ VEIJKĀJAS UPES POZĪCIJĀM

Kritis bija Izlūku btl. 2. rotas komandieris *v.v. Čivnelis* un smagi ievainoti divu citu rotu komandieri. Pulka kaŗavīri cīņās bija izrādījuši lielu aukstasinību un drosmi, un guvuši arī iespējamus panākumus. Kaujas pilnīgai uzvarai bija pietrūkušas vienīgi rezerves. Traucējoša bija arī divīzijas stāba bieži vien divainā rīcība.

18. februāŗa rītā, vēl pirms gaismas aušanas, pēc īsas artilērijas uguns, 3. rota pārgāja uzbrukumā un ieņēma Padorje sādžas drupas un vairākus bunkurus. Ienaidnieks tagad bija atspiests Redjas upes gultnē esošajos bunkuros, kur sīkstī pretojās. Prettanku lielgabalus pārvietoja tā, lai tie ar tiešo tēmēšanu varētu dot uguni pa ienaidnieka bunkuru logiem un durvīm. Pēc tam Izlūku btl. pārgāja triecienā un nopietnu pretestību vairs nesastapa. Kauja beidzās 18. febr. vakarā ar mūsu spēku pilnīgu uzvaru.

Ienaidnieka kritušo skaits nebija nosakāms, gūstā vien padevās 30 sarkanarmieši, to starpā 2 virsnieki. Vēlāk noskaidrojās, ka 15. div. Izlūku btl. bija uzbrucis ienaidnieka 391. divīzijas 638. pulks, bet pulka 7. rotai pie Sokolje tās pašas divīzijas Slēpotāju btl. Šīs vienības sniega vētras aizsegā, kas plosījās 13. un 14. februārī, izgājušas pa 3 km plato spraugu starp Sokolje un Ml. Lessova un divas diennaktis slēpušās purvā R no Sokolje.

18. februārī plkst. 12.30 pulka stābā pie *pulkv. Januma* ieradās Latviešu leģiona ģenerāļinspektors *ģen. Bangerskeis*. Dienesta atzīmē (tās sākumu skat lpp.) par šo apmeklējumu teikts:

— Ģenerāļinspektors jo sīki informējās par pulka un Izlūku btl. pēdējām kaujām.

Pulka apbruņojumā trūkst rokas granātas. Pēdējā laika pasliktinājis arī uzturs, jo vispārējās produktu normas samazinātas.

No pulka virsniekiem pēdējā kaujās ievainoti: *kapt. Indulēns, vltņ. Endziņš, ltn. Kubuliņš un ltn. Vāliņš*.

Pulka kājniekiem ļoti labu atbalstu devuši latviešu artilēristi. —

*

18. februāŗa vakarā pulks saņēma pavēli sagatavoties atiešanai. Saformēja *Pulkv. Januma kaujas grupu*, kuŗā ietilpināja: pulka II btl., Instruktoru rotu, Stāba rotu un divīzijas Sapiēru btl. 2. rotu.

Zapolje-Žil Borok un uz Polistj upes līnijas jāieņem pozīcija, lai nodrošinātu armijas galveno spēku atiešanu pa ceļu Bebelkas stacija — Čechačevo. Šī pozīcija kaujas grupai bija jānotur līdz jaunai pavēlei saņemšanai. Bija paredzēts, ka tad divīzija ieņems jaunu aizstā-

vēšanās pozīciju Polistjas purva R malā, bet plkv. Januma kaujas grupai jāaizstāvas uz līnijas Fedorcevo—Pochomovo—Penkovo—Volki.

Viss pulka autotransports, prettanku lielgabali, rati un mantas bija jānosūta kopā ar divīzijas transportu pa galveno atiešanas ceļu. Pulkam līdzī bija ņemami vienīgi vieglie kājnieku ieroči, municija, pārtika 4 dienām un sapieru darba rīki. Bija paredzēts, ka sākot ar 23. februāri divīzija kaujas grupas vajadzībām iekārtos pārsienamo punktu Isujervo sādžā un pārtikas saņemšanas punktu Grīvi sādžā. Gājiena laikā sakari ar divīziju bija uzturami radio veidā. Šim nolūkam kaujas grupai piedalīja radio staciju. Atkāpšanās ceļš gāja pa šauru zemes strēmeli, ko no abām pusēm ieslēdza milzīgi purvi.

Bija saņemtas ziņas, ka Krasnodubskoe ezera rajonā darbojas apm. 400 un Polisto ezera rajonā apm. 2000 vīru stipras partizānu vienības. Bija jāreķinās, ka tās mēģinās atiešanu traucēt.

Pulka kaujas grupai vecajās pozīcijās bija jāpaliek līdz 20. februārim plkst. 24. Pulka Instruktoru rotai un 1 vadam no 5. rotas bija jāieņem uztverošā pozīcija uz vispārējās līnijas: Trupechina—Lisičina—Lopastino ar uzdevumu nodrošināt pulka kaujas grupas pārējo vienību atraušanos. Aizklājā palika 2 vadi ar uzdevumu maldināt ienaidnieku, uzturot uguni un parasto kustību. Aizklājam pozīcijā bija jāpaliek līdz 21. februārim plkst. 02, pēc tam atiet uz Lisičino un pievienoties savām vienībām.

20. februārī plkst. 21. pulka stābs ar jātnieku izlūku vadu uzsāka gājieni. Tālumā bija dzirdami sprādzieni. Tur vācu sapieri spridzināja Belebelkas—Dedoviču dzelzceļu. Kāds bija aizdedzinājis arī Jurpevo sādžu, kurai pulkam bija jāiet cauri, tādēļ pajūgiem bija jāmeklē apbraucamais ceļš. No tā ienaidnieka izlūku lidmašīnas saprata, ka notiek atkāpšanās.

Plkst. 22 pulks sasniedza Lisičino un pulka komandieris uzdeva noraidīt radiotelegrammu divīzijas stābam, bet stābs vairs neatbildēja. Vēlāk izrādījās, ka divīzijas sakaru priekšnieks nebija noteicis laiku, kad stacijām jāsastrādājas. Arī raidāmais vilnis bija noteikts tikai 20. februārim, tas nozīmēja, ka turpmākās dienās sakaru ar divīziju nebūs.

Atrašanās noritēja plānveidīgi kā paredzēts. 21. februārī plkst. 01 pa gājiena ceļu izsūtīja priekšrotu un plkst. 02 pulks turpināja atiešanu. Ceļš bija pieputināts, ļoti grūti ejams. Vislielākās grūtības tas sagādāja pajūgiem.

Kad pulka kolonna tuvojās Gorki sādžai, liels bars cilvēku bēga uz meža pusi. Kad jātnieku patruļa bēgļus panāca, izrādījās, ka tie ir 15—17 g.v. jaunieši, kas bēguši no vāciešiem, jo tie viņus spaidu kārtā vedot uz Vāciju. Kad tie redzēja, ka latvieši viņiem neko nedara, viņi un tāpat visi pārējie sādžas iedzīvotāji arī pret mums izturējās laipni un bija izpalīdzīgi. Noskaidrojās arī, ka tālāk uz R kāda vācu soda ekspedīcija esot visas sādžas nodedzinājusi. Tādēļ pulka komandieris nolēma dot vienībām iespēju vēl šo nakti atpūsties zem jumta.

Tā kā pulks atradās partizāņu rajonā, pulka komandieris pateica sādžas vecākajam, lai viņš paziņo partizāniem, ka latvieši tos neaiztiks, ja viņi neaiztiks mūs. Sādžas vecākais, gan ar vilcināšanos, nosūtīja pie partizāniem 2 sievietes ar pulka komandiera paziņojumu. Tā arī šī rajona partizāni pulka vienības netraucēja.

Sakaru ar divīziju vēl arvien nebija, tādēļ pulka komandieris izsūtīja jātnieku vadu sakaru uzņemšanai ar divīzijas stābu. 22. februārī plkst. 06 jātnieku vads, 16 jātnieki *kapr. Titus* vadībā izjāja no Zapolje. Arī pulka vienības devās ceļā. Visu ceļu bija jūtams, ka ienaidnieks seko un novēro. Vairākās vietās ceļu šķērsoja nogāzti koki. To novākšana prasīja lielas pūles, jo apbraukt tos nebija iespējams staignā purva dēļ, kas pat lielā salā nebija aizsalis. Izpostīti bija arī visi tilti. Plkst. 14 pulks tomēr sasniedza Polistjas upes līniju un ieņēma pretošanās pozīcijas upes A krastā.

Ar 32. (3. latv.) pulku sakari bija jāuzņem pie Poporotno, uz kuriem izsūtīja vienu 7. rotas vadu ar 23 vīriem.

Lai paglābtos no sala un vēja, kaņavīri cēla teltis, kuņas pārklāja ar sniegu.

23. februāra rītā no pulka izsūtīja slēpotāju patruļu uz Lenno, ar uzdevumu noskaidrot, vai tur nav kādas vācu vienības un patruļu uz Isurjevo — vai tur nav ieradies divīzijas pārsienāmais punkts, kā bija solīts.

Izrādījās, ka tilts pār neaizsalušo Polistjas upi pie Uchošino ir partizāņu nopostīts. Sapieru rotai uzdeva to atjaunot. No Lenno atgriezušies izlūki ziņoja, ka tur neviena nav. Arī Isurjevo sādžā no divīzijas pārsienamā punkta nebija ne vēsts. Ne vēsts arī no uz Poporotno sādžu izsūtītā vada.

Tilts pār Polistjas upi sagādāja lielas grūtības, jo upe bija 25 m plata un 2 m dziļa. Vajadzīgie koki jāpieved no 1 km attāluma. Naktī uz 24. februāri plosījās milzīga sniega vētra. Tā prasīja divkāršu uzmanību kā pret salu, tā ienaidnieku. Pēc vētras norimšanas

sapieri cītīgi strādāja pie tilta atjaunošanas. Lai to kavētu, tiltam uzbruka 80 vīru liela partizāņu grupa. Sapieru rota uzbrucējus saņēma ar spēcīgu uguni un tie bija spiesti atkāpties, atstājot sniegā 2 kritušos, bet paņēmot līdzī ievainotos.

Plkst. 10 tilts bija atjaunots un kā pirmā pār to devās 13 pajūgos 35 vīru liela izlūku grupa *kapt. Ercuma* vadībā, ar uzdevumu sasniegt Čihačevo un mēģināt uzņemt sakarus ar 15. divīzijas stābu. Grupai sekoja pulka vienības un Gvezdeno sādžas rajonā ieņēma pozīcijas.

Plkst. 19 atgriezās viens pats *kapt. Ercums* un ziņoja, ka pie Glasačevo sādžas viņus pārsteigusi ienaidnieka uguns. 13 kareivji esot ievainoti vai krituši. Citi izklīduši kur kuņķais. Viņš pats pa mežu atgriezies pie pulka.

Bija izbeidzies arī pulka uzturs, bet Grivi sādžā pārtika nebija vēl ieradusies. Arī zirgiem jau otro dienu trūka barības. Visi mēģinājumi uzņemt sakarus ar divīzijas stābu nebija sekmējušies. Tāpēc pulka komandieris nolēma atstāt Polistjes upes līniju un turpināt atiešanu.

25. februārī plkst. 05 pulks uzsāka gājieni pa ceļu: Isurjevo — Grivi — Plotki — Bol. Varedal un ieņemt divīzijas noteikto līniju: Pachomovo—Penkovo—Volki.

Sasniedzot Dolgoje sādžu, pulks tur atrada 4 sadegušu vācu apvidus mašīnas, 2 saspridzinātus 2 cm zenītlieģabalus un 31 kritušu vācu kaņavīru. Viss tas bija partizāņu darbs. Bija redzams, ka vācu kaņavīri cīnījušies līdz pēdējam. Notikušais jūtami nospieda pulka kaņavīru garastāvokli. Pēc sadegušo auto numuru pierakstīšanas un kritušo kaņavīru pazīšanas zīmju savākšanas, pulks turpināja gājieni.

Kad pulks tuvojās Glasačevo sādžai, kur iepriekšējā dienā bija pārsteigta *kapt. Ercuma* izlūku grupa, no kādas vecas siena kaudzes varēja vērot, ka sādžas priekšā esošie ierakumi ieņemti no partizāņiem, kas gaida pulka tuvošanos.

Pulka komandieris nolemj sādžu ieņemt no divām pusēm: pa labi uzbrūkot 7. rotai, pa kreisi — Instruktoru rotai, un Ložmetēju rotai nodrošināt ar uguni abu rotu virziņš uz priekšu. Ienaidnieks kauju nepieņēma bet aizbēga purvā. Vienīgi vēlāk tas uzbruka 6. rotai, kas gāja arjergardā. Rota uzbrukumu atvairīja un atgāja kopā ar pulku. Vēlā pēcpusdienā pulks sasniedza purva R malu, kur saskaņā ar pavēli vajadzēja būt jaunai aizstāvēšanās līnijai. To pulks arī ieņēma. Tur visapkārt bija nenopostītas mājas, kas deva iespēju pulkam novietoties zem jumta, pēc 4 diennakšu pavadišanas lielā

aukstumā zem klajas debess. Mājās bija atrodami arī kartupeļi, zirņi un arī zirgu barība. Rietumu pusē blāzmoja ugunsgrēki.

Uz Čichačevo izsūtītā patruļa atgriezās 26. februāra agrā rītā un ziņoja, ka Čichačevo sādžu ienaidnieks ieņēmis ar kājnieku un tanku vienībām jau 25. februāra vakarā un, ka dzelzceļa pāreja pie Železnas vēl neesot ieņemta.

Tagad pulkam bija skaidrs, ka divīzija nav ieņēmusi noteikto pozīciju, bet turpinājusi atiešanu, nepaziņojot pulkam atiešanas pavēli. Šo pavēli gaidot, pulks bija zaudējis laiku un tagad tam draudēja ielenkums. Tāpēc 26. februāra rītā pulks turpināja gājieni virzienā: Novaja Železna — Kuzņecova — Aševa. Visas mantas pārkrāva ragavās. Ceļš gāja pa līdzenu apvidu un bez traucējumiem līdz nelielai upītei pie Jereminas, kur tilts pār upīti bija saspridzināts. Sapieri to ātri atjaunoja, lai upītei varētu pārbraukt pajūgi ar mantām. Kāds civilists zināja stāstīt, ka šorit caur Čichačovo gājušas lielas sarkanarmijas daļas. Arī pulka priekšgrupa ziņoja, ka ienaidnieks ieņēmis arī Železnu. Gājiena virziens jāmaina uz Kanina — Marini. Tikai 4 km uz rietumiem no pulka ceļa, tanī pašā virzienā pa lielāku ceļu gāja ienaidnieka kolonnas.

Pie Marini pulks mainīja gājiena virzienu uz DR, pēcpusdienā sasniedzot Žilino. Te priekšgrupa ziņoja, ka pie Borovičiem redzama kāda liela ienaidnieka kolonna, un tai tuvojoties arī kāda ienaidnieka apgādes vienība. Kāda cita ienaidnieka kolonna virzoties caur Šilovo uz dienvidiem.

Pulks bija pilnīgi ielenkts. Ienaidnieka pārspēks bija milzīgs. Lai izvairītos no sadursmes, pulks, pametot visas liekās mantas, vēlreiz mainīja gājiena virzienu. Gājiens devās uz DR. Bija cerības pulkam nākošā naktī no ielenkuma izlausties ar kauju, jo ienaidnieks atradās vēl kustībā.

Šajā pulkam tik izšķirīgā brīdī pie pulka atgriezās *dkar. Kļimovičs* ar vēl 8 jātnieku vada kaņavīriem. Jātnieku vads stābu sasniedzis 22. februāra vakarā un nākošā dienā saņēmuši priekš pulka atiešanas pavēli, bet atgriežoties tiem ceļu nosprostojuši partizāni. Vads meklējis apkārtceļu bet purvā nomaldījies. 25. februārī vads sasniedzis Šil-Borok un sekojis pulkam. Pie Glasačevo ciņā ar partizāniem kritis vada komandieris *kapr. Titus*.

Pulks soļoja tālāk bez ceļa, cauri krūmājiem un pāri laukiem. Sniegs bija dziļš, un gājiena ātrums tikai 3 km stundā. Ap plkst. 21 pulks pārgāja dzelzceļa līniju pie Lasoviči stācijas bez sarežģījumiem. Nepilnu km uz R pulkam bija jākrusto Šilavo — Lokņas dzelzceļš.

To nakts tumsas un abās pusēs ceļam esošo krūmu aizsegā rotas ceļu pārskrēja lēcienveidā. Dažas ienaidnieka mašīnpistoļu kārtas bija vienīgi vezumniekos radījušas sajukumu.

Pulks gājienu turpināja apejot apdzīvotās vietas, jo tās visas bija jau ienaidnieka ieņemtas. Pie Omšagino sādžas pēkšņi pulka ceļā parādījās kāda ienaidnieka jātnieku patruļa. Priekšgrupa atklāja uz to uguni un jātnieki pazuda tumsā.

Pie Minino sādžas pulks bija spiests aiziet gaŗām ienaidnieka posteņiem tikai 100 m attālumā. Posteņi to bija noturējuši par savējiem. Purvs izbeidzās un gājiens bija lielu gabalu pa arumiem, kas prasīja lielu piepūli no tā jau nogurušiem kaŗavīriem.

Tuvojās jau rīta gaisma, kad pulks sasniedza Maņkovo sādžu. Tās iedzīvotāji bija jau gaidījuši „atbrīvotājus” un skrēja pretim pulka kaŗavīriem ar pilniem, tikko ceptas, maizes groziem. Tiem bija liela vilšanās, ieraugot vācu formās tērptos kaŗavīrus. Sprotams, maizes grozi tika ar pateicību pieņemti. Kaŗavīri ilgojās pēc atpūtas, bet ienaidnieks var kuŗu katru brīdi pulku panākt, tādēļ jāturpina tālāk soļošana.

Pulks sasniedza Aševas—Novorzevas lielceļu brīdī, kad vācu sapieri saspridzināja kādu tiltu, jo pulka kaŗavīrus bija noturējuši par ienaidnieku. Drīz tomēr izdevās panākt kontaktu ar vācu sapieriem un tie pārtrauca tilta pār Istas upi spridzināšanu. Pulkam pretim izbrauca vācu sapieru komandieris un pulka komandieris lūdza to informēt 15. divīzijas stābu par pulka tuvošanos un izsūtīt pretim sanitārās un smagās mašīnas nogurušo kaŗavīru uzņemšanai. Tās arī drīz ieradās un uzņēma ievainotos un saslimušos.

Pēc pusstundas atpūtas pārējie pulka kaŗavīri nostājās slēgtā ierindā un pa lielceļu devās uz Novorževo, kuŗu sasniedza 27. februārī plkst. 12.30. Līdz ar to pulks bez uztura un atpūtas 29 stundās bija nogājis 70 km.

Vācu 41. divīzijas komandieris un viņa stāba virsnieki pulka kaŗavīrus uzņēma kā viesus un pacienāja ar karstu kafiju, maizi un gaļas konserviem. *Pulkv. Janums* informēja divīzijas komandieri par viņa zenītbaterijas vada kaŗavīriem, kas pie Dolgoje sādžas bija krituši cīņā ar partizāņiem. Izrādījās, ka viņi ir sūtīti sakaru uzņemšanai ar 33. (4. latv.) pulku.

Korpusa stābs bija uzskatījis 33. (4. latv.) pulku par bojā gājušu. Arī krievi pa radio bija ziojuši par pulkv. Januma kaujas grupas iznīcināšanu.

Pulka zaudējumi bija: krituši — 1 instruktors un 6 kareivji, ievainoti — 2 instruktori un 5 kareivji, pazuduši bez vēsts — 2 instr. un 47 kareivji, apsaldejušies — 6 instr. un 93 kareivji.

27. februāra vakarā pulks saņēma pavēli pārvietoties uz Veļikajas upes pozīcijām. Pēc vienas dienas atpūtas pulks 29. februārī ieņēma t.s. Pantera pozīcijas. Vienīgi pulka I btl. vēl arvien atradās vācu 205. divīzijas rīcībā Androchovas rajonā.

34. (5. LATV.) GRENADIEŅU PULKS

15. divīzijas 3. pulku sāka formēt 1943. g. aprīļa sākumā Cēsīs. Par pulka komandieri iecēla *pulkv. A. Apsīti**). Par pulka adjutantu pulkv. Apsītis uzaicināja *kapt. J. Ķīliti*, kas stājās pie savu pienākumu pildīšanas 25. aprīlī. Pulka stābs no sākuma atradās Rīgā, Iekšlietu ģenerāldirekcijas telpās, Brīvības un Stabu ielas stūrī.

Pulku sākumā formēja ar diviem bataljoniem. Par I bataljona komandieri iecēla *pltn. J. Druvaskalnu* un par II bataljona komandieri — *pltn. N. Bebri*. 1943. g. jūlijā saformēja arī III bataljonu ar komandieri *majoru E. Šmitu*.

12. jūnijā *pulkv. Apsītis* un *kapt. Ķīlitis* devās uz Cēsīm, kur pulka stābs iekārtojās Bērzainē, I bataljons — bij. 8. Daugavpils kājnieku pulka kazarmēs, II bataljons — Bērzainē, un vēlāk III bataljons Cēsu artilērijas kazarmēs un pulka virsnieku klubs — Cēsīs, Baltijas viesnīcā pie Rožu laukuma.

Sākumā pulkam trūka jaunāko virsnieku un instruktoru — apmācītāju. Trūka arī ieroču. Mācībām izsniedza franču ieročus, kuņģus frontē vairs nelietoja. Lai sagatavotu apmācītājus — grupu komandierus, noorganizēja Instruktoru rotu ar *kapt. Lazduziedu* kā komandieri.

* *Pulkvedis Augusts Apsītis* dzimis 1895. g. 21. decembrī Rozēnos. 1916. g. beidzis Oranienbaumas kara skolu un iestājies 8. Valmieras latviešu strēlnieku pulkā. 1918. g. piedalījies Latvijas atbrīvošanas cīņās Kalpaka bataljona Neatkarības rotā. Vēlāk komandējis rotu 1. Liepājas kājn. pulkā un bataljonu 3. Jelgavas kājnieku pulkā. Pēc tam no 1934. g. 3. Jelgavas kājn. pulka komandieris. 1940. g. bolševikiem iebrūkot Latvijā atlaists no armijas, slēpies no apcietināšanas un 1941. gada jūnija pēdējās dienās vadījis cīņā pret bolševikiem vairāk nekā 400 vīru lielu Zemgales partizāņu grupu. Apbalvots ar LKO un citām goda zīmēm.

Uz 15. jūliju solītie jaunkareivji pienāca lēnām pa daļām. Tas traucēja apmācības.

29. jūlijā Cēsīs ieradās Latviešu leģiona ģenerālinspektors ģen *Bangerskis* un pārbaudīja pulka sastāvu, novietojumu, apbruņojumu, apmācības un apgādi. Par šo apmeklējumu *ltn. Zegners Dienesta atzīmē* raksta:

- 1) Pulka sastāvā pašlaik 40 virsnieku, 77 instruktoru un 980 kareivju. Š.g. 1. augustā paredzēts, ka pulkā ieradīsies vēl 691 kareivis. Pagaidām jūtams instruktoru trūkums.
Pulka komandieris izvēlējies pulka nosaukumu „5. Jelgavas pulks” un pirmo bataljonu izvēlējies nosaukt par Cēsu bataljonu.
- 2) Pagaidām viss pulks novietojies Cēsu jaunajās kazarmēs, pulka stābs un ambulance Bērzainē. Tuvākās dienās atbrīvosies arī bij. artilērijas pulka kazarmes, kur varēs novietot vismaz vienu bataljonu, tāpat pārējās, pagaidām no vācu kaņaspēka aizņemtās telpās Bērzainē. Telpas iekārtotas visumā labi, inventārs pagaidām pietiekošs. Vērojams gan dzeramā ūdens trauku trūkums kareivju telpās.
- 3) Pulka apbruņojums pagaidām nav pilns. Pašlaik gan katram kareivim ir šauteņi, bet kad tuvākā laikā (1. augustā) nāks jauns kareivju iesaukums, šauteņu skaits būs nepietiekošs. Ložmetēju pagaidām nav. Mašīnpistoļu pašlaik nav pietiekošā vairumā (40 gabalas), tāpat tikai daži granātmetēji. Divīzijas komandieris, inspicējot pulku 28. jūlijā, gan izteicies, ka jau tuvākā laikā būs ieroču papildinājums.
- 4) Apmācību gaita norit sekmīgi. Traucējumus gan rada tas apstākļi, ka jaunie un neapmācītie kareivji pulkā ierodas pakāpeniski. Tā vienību sastāvā daļa kareivju jau nedaudz apmācīta, daļa nemaz. Pulka vienības pašlaik izveda ierindas apmācības ar un bez šautenēm: pamatstāja, pagriezieni, šauteņu paņēmieni, kustības uzsākšana un pārtraukšana, ierindas veidi u.t.t. Katram pulka bataljonam piekomandēts vācu instruktors-apmācītājs, kuŗš seko apmācību gaitai, dodot savus norādījumus. Pie apmācībām, piemēram, apgriezieniem, novērojama nevienveidība, kas turpmāk katrā ziņā novēršama. Tāpēc būtu nepieciešams, lai vācu instruktori nākošās dienās apmācību vielu iepriekš pārrunātu ar latviešu instruktoriem, tādā veidā radot saskaņotu un vienveidīgu apmācību. Tāpat apmācītājam nepieciešams paskaidrot kareivjiem par apmācību nolūku. Labas sekmes apmācību gaitā vērojamas stāba rotā. Pulka rīcībā divi šaujlauki, kuŗos var izvest šaušanas apmācības visos attālumos, pat ar mīnumetēju.
- 5) Viens otrs trūkums vērojams apgādē, piem., jau pieminētais dzeramā ūdens trauku trūkums, veļas mazgāšanas jautājumā, virtuves iekārtojumā u.c. Pagaidām kaņavīri saņēmuši tikai vienu pāri veļas, tuvākā laikā gan paredzēts arī otrs pāris, bez tam kareivji valkā arī privāto

veļu. Atklāts paliek jautājums par veļas mazgāšanu un desinficēšanu. Pēdējās izvešanai nepieciešamības gadījumos būtu vajadzīgi trīs pāri veļas, jo desinficēšanu var izvest tikai Rīgā. Virtuves personālā pēc šādiem paredzētas 30 sievietes, bet darba spēka trūkuma dēļ pagaidām nodarbinātas 8. Būtu iespējams izmantot virtuves mašīnas, kā kartupeļu mizojamo, gaļas maļamo u.c., ja būtu iespējams iegādāties motoru šo mašīnu darbināšanai.

Produktus virtuvē izsniedz virtuves pārzinis *SS-hstuf. Meyers* un saņem vecākais pavārs. Abi minētie ir klāt pie produktu svēršanas, sagatavošanas un likšanas katlā. Maizes klaipu, kuŗa svars caurmērā 1400 gr., izsniedz dienā uz 2 cilvēkiem. Pašlaik jūtams svaigu sakņu trūkums. Līdz šim virtuvē nav bijis deŗurants, kas turpmāk tiks nozīmēts. Apģērba jautājums visumā nokārtots. Trūkst nacionālo krāsu vairodziņu, kuŗus tuvākā laikā nepieciešams piegādāt no Rīgas, apm. 3200 gabalu.

- 6) Pulka ambulance pamazām iekārtojas Bērzinē, agrākajās ambulances telpās. Pašlaik iespējams ambulancē ievietot vispārējā nodaļā 12 slimniekus, ādas slimnieku nodaļā arī apm. 12 slimniekus. Smagākos slimšanas gadījumos slimniekus transportē uz Rīgu. Medikamentu un medicīnisko instrumentu pietiekami. Pašlaik pulka ārsts izdara potēšanu pret asinssērgu.
- 7) Pulks 17.7.43. g. saņēmis 12 zirgus puslīdz labā stāvoklī.
- 8) Pulks izmanto savām vajadzībām 2 privātas pirtis, kur vienlaicīgi var mazgāties 130 personas.
- 9) Brīvlaikā, svētdienās, pulka vienības izved dažādas sporta spēles, dziedāšanas apmācības, pastaigas gājienu tuvākā apkārtnē u.t.t.
- 10) Pirms aizbraukšanas no pulka, ģenerālinspektors uzdeva sapulcināt visas vienības kopā un tad griezās ar uzrunu atsevišķi pie jaunajiem leģionāriem, tad visiem latviešu instruktoriem, virsniekiem un pēdīgi pie vācu apmācītājiem-instruktoriem, dodot tiem savus norādījumus. —

Augustā pulks saņēma pavēli 1000 kareivjus nosūtīt uz Volchovu 2. brigādes papildināšanai. To vietā pulks saņēma gan jaunus iesaukumus, tomēr tāda sastāva maiņa lielā mērā traucēja apmācību gaitu.

Cēsu pilsētas un apriņķa pārvaldes gribēja uzņemties pār pulku krusttēva pienākumus, bet pulka komandieris to nepieņēma, jo gribēja turēties pie Jelgabas pilsētas, lai gan tai jau bija savi krustbērni — 15. Artilērijas pulks. Bez tam 34. (5. latv.) pulkam nebija vairs arī nekādu sakaru ar Jelgavu. Tomēr, pulkam pārceļoties uz Ventspili, Cēsis dāvināja pulkam karogu bez kāda uzraksta. Šis karogs gāja bojā un sadega no lidmašīnas mestas bumbas, pulka stābam atrodoties Suki sādžā, naktī no 1944. g. 25. uz 26. martu, sākoties krievu lieluzbrukumam pie Velikajas upes.

Pulku 2 reizes apmeklēja arī 15. divīzijas komandieris grāfs fon Piklers-Burghauss.

1943. g. augustā pulka kaņavīri nodeva svinīgo solījumu, kam sekoja parāde, ko pieņēma divīzijas komandieris. Parādei beidzoties pulka kaņavīri nodziedāja Latvijas un Vācijas himnas. Divīzijas komandieris ar kaņavīru stāju bija apmierināts.

Vāciešiem ievajadzējās telpas Cēsīs un tādēļ septembrī 34. pulku pārvietoja uz Ventspili, kur tas novietojās jaunbūvētās kazarmēs un 3 skolās. Novietošanās bija ļoti saspiesta. Virsnieki dzīvoja privātos dzīvokļos. Ventspilī pulks turpināja mācības, sevišķi taktiskās un šaušanas apmācības. Arī te vienu reizi pulku apmeklēja divīzijas komandieris.

8. novembrī pulks saņēma pavēli izformēt III btl. un pārējos 2 bataljonus papildināt līdz pilnam kaņa laika sastāvam. Pēc pārkārtošanās pavēlēja pulkam 12. novembrī izbraukt uz fronti.

Jauni ieroči, dažādi rīki, zirgu lietas u.c. pienāca Ventspilī tieši 1. ešalona izbraukšanas dienā un tos nemaz neizlādēja no vagoniem. Lai gan kaņavīri aizvadītos 5—6 mēnešos bija samērā labi apmācīti, tomēr ieroču trūkuma dēļ nebija izņemta ieroču materiālā daļa un šaušana ar tiem. Vāji sagatavots bija sakaru dienests. Atlika cerība, ka to visu varēs kaņavīri piesavināties praksē, nonākot frontē. Morāliski kaņavīri bija labi sagatavoti.

Izbraucot uz Austrumu fronti, pulkam bija sekojošs augstākais komandējošais sastāvs:

Pulka komandieris — *pulkv. Apsītis*,
Adjutants — *kapt. J. Ķīlītis*,
Saimniecības pr-ks — *SS-hstuf. Meijers*,
Vec. ārsts — *ltn. Dr. Ritums*,
Veterinārārsts — *ltn. Roga*,
Stāba rotas kom. — *vltn. Reķelis*,
Prettanku lielg. rotas kom. — *vltn. J. Tervītis*,
Ieroču virsnieks — *vltn. N. Leimanis*,
Kājn. lielg. rotas kom. — *vltn. Brīvkalns*,
I btl. komandieris — *pltn. J. Druvaskalns*,
II btl. komandieris — *pltn. N. Bebris*.

Apbruņojuma un transporta stāvoklis pulkā:

<i>Ieroči:</i>	Paredzēts	Ir
Šautenes	1333	1265
Pistoles	401	456
Mašīnpistoles	351	200
Sm. ložmetēji	24	24
Vieglie ložmetēji	127	127
Mīnumetēji	8	—
Vieglie kājn. lielgabali	6	6
Smagie kājn. lielgabali	2	2
8 cm mīnumetēji	12	12
Prettanku lielgabali	12	12

Transporta līdzekļi:

Vieglie auto	15	2
Smagie auto	17	2
Motocikleti	18	4
Motocikleti ar blakusvāģi	3	—
Motocikleti ar kāpurķēdēm	2	—
Kāpurķēžu traktori	27	—
Degvielu auto	2	—
Rem. pied. auto	1	—
Velosipedi	42	42
Kājn. divriči	152	152
Kājn. zirgu v. divriči	74	74
Laucinieku rati	—	80
Divjūgu rati	132	20
Zirgi	536	83
Lielās lauku virtuves	10	10
Mazās lauku virtuves	3	3

34. (5. LATV.) GRENADIEŅU PULKA IZBRAUKŠANA UZ FRONTI UN CĪŅAS*)

1943. g. 12. novembrī pulks sāka uzlādēšanos ešalonā Ventspils stacijā. Bija solīti 20 smagie transporta auto, jo pulkam pašam to bija maz. Tomēr uzlādēšanās dienā ieradās tikai 4. Lai nogādātu visas man-

* Par 34. pulka gaitām frontē plaši stāsta pulka stāba pr-ks maj. Ķīlītis savā grāmatā „Es kaņā aiziedams...” (1956.).

tas stacijā, vienībām bija jāpieliek pārcilvēciskas pūles, bieži pat pašiem velkot ratus. Tomēr 1. ešalonu, kuŗā ietilpa pulka stābs un I btl., izdevās līdz pulkst 17 uzlādēt. Par ešalona priekšnieku norīkoja *pltn. Druvaskalnu*. Plkst. 19 ešalons, daudzu pavadīts, atstāja Ventspili.

Nākošā dienā ceļā devās arī otrs ešalons ar stāba rotu un II bti. *pltn. N. Bebra* vadībā. Ceļš gāja caur Jelgavu, Krustpili un Gulbeni, kur 2. ešalons panāca 1. ešalonu. Tālāk ceļš gāja caur Abreni uz Ostrovu, kur pulks naktī lielā steigā izlādējās.

Vēlāk noskaidrojās, ka pulkam Ostrovā bija jāizlādējas tikai tādēļ, lai jau nākošā rītā dotos īslaicīgā partizānu apkarošanas akcijā Ostrovas apkārtnē. Pret to pulka komandieris protestēja, jo visi smagie ieroči un patšautenes atradās vēl vagonos, kastēs iepakoti un neiztīrīti no vazelīna. Izlādēšanai notiekot pilnīgā tumsā, bez jebkādas gaismas, daudz mantu bija pazaudēts — viss ceļš no stacijas līdz kazarmēm bija pilns ar dažādām pulka mantām.

Kazarmas bija lielas un ērtas. Pulka komandieris devās pie Ostrovas vācu komandanta, lai norādītu uz pulka pašreizējo stāvokli. Komandants pulka stāvokli labi saprata un deva laiku ieročus iztīrīt un sagatavot.

Cik bēdīgs tanī laikā bija pulka stāvoklis, spilgti raksturo 34. (5. latv.) pulka komandiera 17. novembra ziņojums Latviešu leģiona ģenerālspektoram un divīzijas kājnieku priekšniekam:

„Latviešu SS brīvpr. Leģiona ģenerālspektoram.

15. latv. brīvpr. div. kājnieku priekšniekam.

Esmu spiests Jums ziņot un lūgt Jūsu palīdzību un aizstāvību, jo man pakļautais pulks ir nonācis ārkārtīgās grūtībās.

Vispirms raksturošu pulka stāvokli.

No kareivju sastāva pulka vienībās iztrūkst apm. 25 %. No instruktoru sastāva iztrūkst apm. 50 %. Pēdējos atvieto tikko mācības beigušie instruktoru kandidāti bez jebkādiem dienesta piedzīvojumiem, nerunājot par kaut kādu kaujas pieredzi.

Kaujas apmācības ziņā Ventspilī vienības nokļuva līdz vada kaujas mācībām, pie kam jānorāda, ka par kaut kādu viengabalainu apmācības gaitu nevar runāt, jo ārkārtīgi lielie kareivju komandējumi ārpus pulka atrāva tos no apmācībām.

Pēc apm. 400 vīru pārvietošanas uz 2. brigādi pulka vienības papildinājās ar ik dienas pienākušiem neapmācītiem jauniešiem.

Šaušanas apmācības pulka vienības izdarīja ar franču ieročiem, kā ar šautenēm, tā patšautenēm un ložmetējiem. Kaut gan jaunie vācu ieroči pul-

kam tika piegādāti apm. vienu nedēļu agrāk un bija izdevība kaņavīrus ar tiem iepazīstināt un apmācīt šaušanā un viņu lietošanā, bija noliegums šos ieročus izsniegt. Tikai 24 stundas pirms izbraukšanas uz fronti pulks saņēma rīkojumu apmainīt franču apbruņojumu pret vācu. Tanī laikā pulkam bija uzdots pārformēties no 3 bataljonu sastāva uz 2 bataljoniem, nodot franču ieročus un sagatavoties izbraukšanai. Ir saprotams, ka šādos apstākļos nevarēja būt runa par kareivju iepazīstināšanu ar jaunaņemtiem ieročiem, un tie izbrauca uz austrumiem ar pilnīgi nepazīstamu apbruņojumu, neprazdami ne šaut, nedz apieties ar tiem.

Pulka sakarnieki bija pilnīgi neapmācīti, jo pulkam nebija izsniegts neviens sakaru, ne sakaru mācības līdzeklis. Tas pats attiecas uz pulka sapieņu apmācībām, pie kam viņu apmācībai pulkā nebija neviena sapieņu virsnieka, ne arī piemērota instruktora.

Sapieņu un sakaru līdzekļus, kā arī optiskos rīkus, gāzmaskas un pretgāzu līdzekļus pulks saņēma Ventspilī tieši uzlādēšanās laikā un pienākušie vagoni tika piekabināti I ešelonam. Par šo priekšmetu izsniegšanu vienībām nevarēja būt ne runas.

Izbraucot uz fronti, pulka satiksmes un transporta līdzekļi bija tik trūcīgi, ka pulks bija uzskatāms par kustības nespējīgu ... (Pulka transporta stāvokli skat. iepriekš.)

Nebija nekādu apgaismošanas piederumu, ieroču darbnīcai nebija instrumentu, trūka arī citu darba rīku un ieroču rezerves daļu. Kareivjiem nebija izsniegti ne katliņi, ne pudeles, ne ēdamie rīki.

Pie tāda transporta līdzekļu trūkuma pulks Ventspilī nespēja ar saviem spēkiem uzlādēties. No divīzijas stāba puses sākumā bija apsolīts izsūtīt paglīgā 20 smagās mašīnas, kuŗas dienu iepriekš reducēja uz 15. Mašīnām vajadzēja ierasties pie pulka stāba 12. 11. plkst. 04. Plkst. 06.36 ieradās 5 Ventspilī savāktās privātās mašīnas, no kuŗām viena tūliņ sabojājās. Pulka 1. ešalona uzlādēšanās novilcinājās, tā veicinot arī citu ešalonu nokavēšanos. Uzlādējoties pulka III ešalonam, nebija nevienas smagās mašīnas, un ešalons mantas pieveda ar saviem 5 pajūgiem.

17. 11. plkst. 17 pulka I ešalons — I btl. un pulka stābs — pienāca Ostrovā. Bija pilnīga tumsa un sākās lietus. Stacijā ešalonu sagaidīja divīzijas stāba kapt. Mēders (*Möder*), kuŗš, sazinoties ar šeit novietoto divīziju, sameklēja 8 divjūgu pajūgus ešalona mantu novešanai uz novietni. Pulkam pašam bija 2 smagās mašīnas un 8 divjūgu pajūgi. Ešalonam bija pavēlēts izkrauties 3 stundu laikā. Mantas noteiktā laikā arī izkrāva uz perona lietū un dubļos. Pulkam piesūtītie optiskie rīki, gāzmaskas un sapieņu piederumi bija bez jebkāda iesaiņojuma, vienkārši sabērti vagonā uz grīdas; binokļi, to okulāru aizsargu vāki, siksnīņas u.t.t. gulēja nekārtīgā kaudzē sajaukti. Tas pats attiecas uz gāzmaskām un pretgāzu līdzekļiem. Arī aizjūgi bija samesti lielā kaudzē, izjauktā stāvoklī, visas siksnas nekārtībā sajauktas. Tādos apstākļos izkraujot no vagoniem un pārvadājot šo vērtīgo kravu, trūkstot jeb-

kādiem apgaismošanas līdzekļiem, nebija iespējama nekāda uzraudzība. Sakarā ar to gāja zudumā un tika bojāta daļa šo mantu. Kādi īsti bojājumi nodarīti mantām un kādas vērtības gājušas zudumā, pašreiz vēl nav iespējams konstatēt. To varēs uzzināt tikai pēc visu mantu sadalīšanas vienībām, kas patlaban notiek.

Vēl I ešalona mantas trūcīgā transporta dēļ nebija nogādātas no stacijas projām, kad tur jau ieradās II ešalons ar II btl., kuŗa mantu nogādāšana noritēja ar vēl lielākām grūtībām (arī naktī).

Vēl 14. 11. vakarā saņēmu no kapt. Mēdera vietējā lauku komandanta rakstisku pavēli, kuŗā bija uzdots abiem bataljoniem jau 15. 11. iziet.

I btl. plkst. 08 vajadzēja doties apm. 20 km uz ziemeļiem, bet II btl. pēc izlādēšanās — apm. 15 km uz dienvidiem. Uzdevums:

I btl.: novietoties vairākās sādžās, izlūkot un nākošā dienā izsist ienaidnieka partizānus un rēgulārā kaŗaspēka daļas, apbruņotas ar smagiem ložmetējiem un granātmētejiem, no 6 sādžām, no kuŗām vairākas nocietinātas ar ierakumiem, bet 2 veido atbalsta puunktu purvāja apvidū.

II btl.: novietoties vairākās sādžās un iztīrīt plašāku rajonu no partizāniem, pēc ziņām 600—800 vīru stiprumā, kuŗi it kā devušies uz dienvidiem.

Tā kā vēlā laika dēļ nebija iespējams dabūt sarunu ar 281. div. komandieri un kapt. Mēders nebija kompetents iziešanu apturēt, devu pavēli abiem bataljoniem iziet un novietoties viņiem uzdotos rajonos, izliekot apļveida apsardzību, bet vairāk arī nekā. I btl. bija dažas stundas atpūtes, jo bija novietots telpās, bet II btl. tieši no stacijas plkst. 09.00 devās uz savu rajonu. Transporta līdzekļu trūkuma dēļ — vienībās bija 1—3 pajūgi — lielākā daļa mantu bija jāpamet pie stacijas un pilsētā, pieliekot klāt apsardzību. Vēlāk sekojošās vienības šīs mantas savāca un novietoja vienkopus. II btl. pat vēl nebija virtuvju priekšratu. Tie pienāca tikai ar III ešelonu. Tam virtuves nogādāja 16. 11. ar vācu kaŗaspēka zirgiem un aizjūgiem.

15. 11. plkst. 09.00 stādījos priekšā 281. div. komandierim, ziņoju par pulka stāvokli un pateicu, ka pulks pašreizējos apstākļos nav spējīgs veikt nekādus uzdevumus, kas saistīti ar kustībām, par kaujas uzdevumiem nemaz nerunājot. Divīzijas ģenerālis tam piekrita, bet noteica, ka vienībām tomēr jānovietojas zināmos rajonos, lai tos un tiem caurejošos ceļus nodrošinātu pret partizānu uzbrukumiem. Divīzijas komandieris pēc tam paziņoja, ka līdz ar ierašanos esmu pakļauts viņam, bet taktiskā ziņā — Ostrovas lauku komandantam, kuŗam stādījos priekšā tās pašas dienas pēcpusdienā. No viņa tūliņ saņēmu jaunu uzdevumu: vienu vienību no II btl. izsūtīt tūliņ vēl 15 km uz dienvidiem, ieņemt kādu sādžu un nodrošināt kādu rajonu no partizānu uzbrukumiem, kuŗu nodevu tālāk izpildīšanai II btl.

15. 11. plkst. 17 pienāca III ešalons — stāba, 13. un 14. rt.; personīgi ierodoties stacijā, lūdzu stacijas komandantu atļaut izlādēšanos no vagoniem nākošās dienas rītā. Komandants piekrita, un izlādēšanās noritēja pilnā kārtībā, un nekādi mantu zudumi ne bojājumi nav notikuši. Ne 13., ne 14. rt. nebija nekādu paredzēto transporta līdzekļu. Viņu mantas un ieročus uz no-

vietnēm nogādāja vācu kaņaspēka mašīnas un pajūgi, jo pulka transporta līdzekļi jau atradās pie pulka aizgājušām vienībām.

16. 11. pienāca 14. rt. domātie 11 kāpurķēžu vilcēji, lai gan rotai, kuņai ir 12 lielgabali, nepieciešami arī 12 vilcēji; arī pārējo motorizēto līdzekļu trūka. Rotas stacionārai (ar auto transportu pārvadājamai) virtuvei trūka transporta mašīnas, nerunājot par pārējām smagajām, vieglajām un speciālajām mašīnām un spēkratiem.

13. rota ar zirgu velkmi nebija neviena zirga un trūka lielgabalu priekšratu, tā ka šī rota bija pilnīgi kustības nespējīga, tāpat kā 14. rt.

Tanī pat 16. 11. saņēmu pavēli izsūtīt no 13. rt. 50 ar šautenēm un patšautenēm apbruņotus vīrus kāda tilta apsardzībai apm. 25 km attālumā no vienības novietnes. Lielā steigā šiem vīriem tika izsniegti kājnieku ieroči — šautenes un patšautenes, kuņus pilnīgi nepazīdami, viņi aizgāja veikt uzdevumu. Arī 14. rt. un stāba rt. saņēma uzdevumus izsūtīt tiltu apsardzībai pa 20 vīru lielas grupas, 14. rt. lielākā attālumā no novietnes, bet stāba rt. pilsētā. Tādā veidā pulks patlaban ir stipri izkaisīts pa plašu rajonu un aizņemts ar citu uzdevumu veikšanu, kādēļ nevar būt runas par kādu rēgulāru apmācību izdarīšanu un pulka sagatavošanu kaujas darbībai.

16. 11. ap plkst. 11.00 pulka adjutantu izsauca uz divīzijas stābu, kur stāba priekšnieks viņam paziņoja, ka līdz 18. 11. pulkam ir jābūt pilnīgi sakomplektētam, apgādātam ar visu nepieciešamo, apmācītam un kaujas spējīgam, un ka to paredzēts pārvietot uz citu vietu XXIV korpusa rīcībā. Kādam uzdevumam — nebija zināms.

Tā kā tik īsā laikā pulkam nebija nekādas izredzes ne saņemt, ne izdalīt vienībām visas trūkstošās mantas, zirgus, transporta un tehniskos līdzekļus, ne arī izdarīt kaņavīru iepazīstināšanu ar jau saņemtiem ieročiem un tehniskām ierīcēm, kā arī veikt šaušanas apmācības, iesniedzu 281. div. komandierim ziņojumu, rakstiski apgaismodams pulka pašreizējo stāvokli, lūdzu viņu pagarināt laiku pulka apgādei, sakomplektēšanai un apmācībai, un paziņoju, ka pretējā gadījumā noņemšu no sevis katru atbildību par varbūtējām sekām, kaņas celtos, raidot kaujās pulku pašreizējā stāvoklī.

Lūdzu Jūsu gādību, lai pulkam tiktu atļauts minēto uzdevumu veikšanai vismaz 3—4 nedēļu ilgs laiks, kā arī rūpēties, lai pulks saņemtu visus viņam pienākošos un līdz šim nesaņemtos ieročus, satiksmes līdzekļus un citas apgādes mantas.

.....

A. Apsītis
Leģ. pulkvedis.

Nākošās dienās pulks ārpus Ostrovas ieņēma zināmus centrus apm. 20 km attālumā no pilsētas uz ceļiem u.c. Pulka I btl. novietojās apm. 20 km Z no Ostrovas un II btl. — apm. 15 km D no Ostrovas. Abiem bataljoniem uzdeva iztīrīt no partizāņiem plašākus rajonus.

Sinī partizāņu apkaņošanas akcijā pulks piedalījās no 15.—20. novembrim. Sadursmes ar partizāņiem notika galvenokārt naktīs un tanīs pulka vienības guva labas sekmes, nodarot ienaidniekam kā cilvēku, tā materiālus zaudējumus. Drīz tomēr pienāca pavēle sagatavoties pārbraukšanai uz citu rajonu. Pie vietējā kara apgabala priekšnieka bija ieradies kāds pltn. no Ziemeļu frontes virspavēlniecības stāba un uz kartes ierādīja pulkam jauno darbības lauku — vācu 40. korpusa 83. divīzijas rajonā. Šo divīziju komandēja ģen. Šērsers (*Scherer*). Tur varēšot turpināt apmācības un trenēties kaujas darbībā.

Uz turieni 1. ešalons izbrauca 19. novembrī un 2. ešalons — 22. novembrī. Maršruts bija: Ostrova — Opočka — Pustoška — Malo Sokoļņiki. Pārvietošanās notika ar lielām smagām mašīnām, kas varēja braukt vienīgi pa labiem ceļiem. Dubļainos ceļa posmos karavīriem bija jākāpj laukā no mašīnām un jāiet kājām. 1. ešalonā ar I btl. un daļu pulka stāba personālu brauca arī pulka komandieris. Pa Ostrovas — Pustoškas šoseju varēja braukt vienīgi dienas laikā, jo bija partizāņu apdraudēta. I btl. Pustošku sasniedza 19. novembra pēcpusdienā. No turienes brauciens turpinājās pa daudz sliktāku ceļu uz Majevo un Malo Sokoļņikiem. Pulka komandieris ar savu Adlera mašīnu iestīga dubļos jau 1 km no Pustoškas. I btl. sasniedza Loškovo sādžu, kur novietojās.

II btl. komandieris *pltn. N. Bebris* atteicās doties ceļā bez vajadzīgā zirgu vai auto transporta. Tikai piedraudot ar atcelšanu no amata viņš paklausīja pavēlei doties ceļā kājām. Beidzot tomēr sadabūja arī auto transportu.

1943. g. 23. novembrī visas pulka vienības bija ieradušās noteiktās vietās. Tās izvietojās DR no Novo Sokoļņikiem. Pulka komandieris pieteicās 83. divīzijas stābā, kur viņu ar adjutantu uzņēma ļoti laipni, jo zināja, ka latvieši nav nekādi SS vīri un ir ar labu militāru izglītību.

34. (5. latv.) pulka pirmais uzdevums bija izbūvēt otru līniju t.s. Barbarosas pozīciju ap 5 km 83. div. aizmugurē. Vienības, kas nebija iesaistītas pozīciju izbūves darbos, izveda intensīvas apmācības. Apmācības nolūkos visus zemākos virsniekus un instruktorus piedalīja pirmajās līnijās esošām vācu vienībām, kur tie pierādīja teicamu kaujas sparū, daži pat izpelnījās apbalvojumus. Kā pirmais Dzelzskrustu saņēma *v.v. A. Kvēps*. Saprotams, bija arī kritušie un ievainotie. Apmācībās un ierakuma darbos pulks sabija līdz decembra beigām. Vienu reizi pulku apmeklēja arī 15. divīzijas komandieris.

15. divīzijas komandieris *ģmaj. Piklers* 22. decembrī ar rakstu novēlot Latviešu leģiona ģenerālinspektoram Jaunajā gadā viņa darbā leģionā un tēvzemes labā vainagojumu, turpina:

— Par šejieni īsumā ziņoju:

Viss ievirzās normālā gultnē. Komandieri pieiet saviem grūtajiem uzdevumiem ar centību un prasmī. Apmācīšanas iespējas ir labākas kā dzimtenē, jo mēs saņemam ne tikai instruktorus no pozīciju divīzijām, bet arī tekoši komandējam ievērojamas komandas pie pozīciju divīziju vienībām. Šādā veidā virsnieki, instruktori un kareivji vislabāk iemācās praktisko frontes dienestu. Tas, kas mums vēl apbruņojumam un apgādei trūkst, ir ceļā. Pamazām jau divīzija iegūs lietojamu seju. Tikko mēs būsim tikuši drusku tālāk ar stāba mītnēm, es atļausos Jūs reiz uzaicināt.

34. pulkam līdz šim bija 3 krituši un 2 ievainoti. Kāds kareivis, kas bija aizkomandēts pirmā līnijā, kāda maza krievu iebrukuma laikā, kopā ar kādu vācu biedri, tik ilgi aizstāvējās, kamēr tos nomainīja. Abi bija ievainoti. Drošsirdīgais leģionārs diemžēl lazaretē mira. Mēs viņu šodien apbedījām. Kāds cits kaņavīrs arī krita frontē, kāds trešais no aviācijas bumbas. Negadījumi un citādi sevišķi notikumi nav atzīmējami. —

Šai laikā saslima pulka komandieris *pulkv. Apsītis* un atgriezās Latvijā. Viņa vietā līdz 1944. g. janvārim, kad ieradās jaunieceltais pulka komandieris *pulkv. Zeniņš*, 34. (5. latv.) pulku komandēja *pulkv. Silgailis*.

Pulks bija labi apgādāts ar ziemas apģērbiem, pietiekoši bija arī ieroču. Katrai rotai bija apm. 19 patšautenes, bet cilvēku bija tikai 14—16 apkalpēm. To bija uzzinājusi 83. divīzija, kuņai šo ieroču trūka, un lūdza kādas 10 patšautenes aizdot. Saprotais, tās atpakaļ pulks nekad vairs nedabūja.

Sadarbība ar 83. divīziju bija laba, traucēja vienīgi tas, ka pulks bija padots divām divīzijām — 15. un 83.

Sākoties vācu kaņšpēka atraušānās kustībai no Neveles telpas, no 27. decembra līdz 16. janvārim apm. 500 pulka vīrus nodarbināja pie „Luchs” aizstāvēšanas pozīcijas izbūves darbiem. Krievu iebrukumu Neveles telpā neizdevās likvidēt. Vācieši nolēma Novo Sokoļņikus un Barbarosas pozīcijas atstāt un fronti iztaisnot. Atiešanas laikā ienaidnieks savu spiedienu pastiprināja un iedegās sīvas kaujas. Tanīs iesaistījās vispirms pulka II btl. pltn. Bebra vadībā. Laikā no 27. —31. janvārim tas sīvi cīnījās Malo Sokoļņiki — Sonkino rajonā. Arī I btl. iesaistīja GKL Majevo stacijas rajonā. Daļa pulka *kapt. A. Sproģa* vadībā raka pozīcijas, bieži vien zem intensīvas ienaidnieka artilērijas uguns.

34. (5. latv.) gren. pulka komandpunktā Pie Novo Sokoļņikiem.
No labās: pulka komandieris pulkv. Apsītis, adjutants maj. Ķīlītis un
ltņ. Tēraudiņš

34. (5. latv.) gren. pulka 6 kritušo karavīru kapi pie Nižneje Mjatkovo

Veļāk, kaujām attīstoties, pulka I btl. iesaistīja cīņās pie kādas citas vācu divīzijas un to atdabūt pie pulka tik drīz neizdevās. Kaujās pie Malo Sokoļņikiem stipri cieta II btl. Krita *vlt. Reķelis*.

3. februārī I btl. izcīnīja sīvas kaujas Ussadiče un Anuškovo sādžu rajonā, kur krita 4. rotas komandieris *kapt. Babris*.

4. februārī I btl. sīvi cīnījās pie Machino sādžas.

9. februārī I btl. cīnījās D no Kolpakovo sādžas, bet II btl. Chraņi sādžas rajonā. Lielo zaudējumu dēļ II btl. novietoja rezervē pie pulka stāba. I btl., sasniedzis Pantera līniju, 27. februārī izgāja no GKL un pievienojās pārējām pulka vienībām Maslovo sādžas rajonā. Šinīs kaujās smagi ievainoja I btl. komandieri *pltn. J. Druvaskalnu* un *kapt. J. Lazduziedu*, bet vieglāki *vlt. Kļaviņu*. I btl. ārsts *ltn. Baško* krita kaujā pie Gluchovo sādžas.

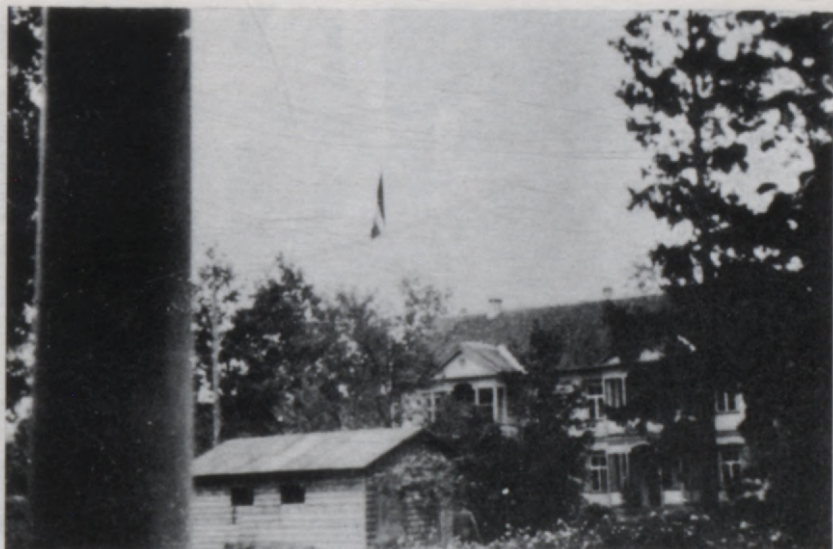
Atrauššanās kauju laikā 34. (5. latv.) pulks zaudēja 54 kritušos, 240 ievainotos un 22 bez vēsts pazudušos. Par kaujās parādīto varoņību apbalvoja 108 kaņavīrus ar Dzelzskrustu un 76 ar triecienu nozīmi.

Kamēr pārējie 15. divīzijas gren. pulki pēdējās februāra mēneša dienās no Bebelkas pozīcijām devās uz Veļikajas upes pozīcijām, tikmēr 34. (5. latv.) pulks vēl palika Malo Sokoļņiki — Majevo rajonā vācu divīzijas padotībā. Tikai marta mēneša pirmajās dienās pulks devās uz Veļikajas upes pozīcijām.

15. ARTILERIJAS PULKS

1943. g. aprīlī Rīgā sāka formēt arī 15. divīzijas artilērijas pulku, par kuŗa komandieri iecēla *ģenerāli V. Skaistlauku* pulkveŗa dienesta pakāpē un par adjutantu — *kapt. Insbergu*. Mēneša beigās par pulka formēšanas vietu tomēr noteica Jelgavu, kur arī sāka ierasties jaunieškie.

* *ģenerālis Voldemārs Skaistlaufs* dzimis 1892. g. 6. septembrī Kalnciema pagastā. Pēc Jelgavas reālskolas beigšanas studējis tautsaimniecību Rīgas politechnikumā. Kā rezerves virsnieks piedalījies 1. pasaules kaņā un brīvības cīņās Ziemeļlatvijas armijā. Par kaujas nopelniem paaugstināts par pltn. un apbalvots ar LKO. 1922. gadā iecelts par Artilērijas inspektora stāba priekšnieku. 1925. g. paaugstināts par pulkvedi. 1926. g. beidzis Augstāko kaņā skolu. 1928. g. iecelts par Vidzemes artilērijas pulka komandieri. 1940. g. augustā paaugstināts par ģenerāli un iecelts par Kurzemes divīzijas komandieŗa palīgu. Skaistlaufs pazīstams arī kā militārs rakstnieks un dzejnieks.

*15. Artilērijas pulka I divīziona stābs Ģintermuižā pie Jelgavas
1943. gada vasarā*

Jauniesauktie 15. Art. pulkā, Ģintermuižā pie Jelgavas 1943. g. vasarā

Jauniesauktie 15. Art. pulkā, Ģintermuižā pie Jelgavas 1943. g. vasarā

15. Art. pulka komandieris pulkv. V. Skaistlauks sarunā ar instr. baterijas komandieri kapt. Rēbergu 1943. g. vasarā Jelgavas apkārtnē

15. Art. pulka instruktoru baterija apmācībās Ģintermuižas apkārtnē
1943. g. augustā. Priekšā baterijas komandieris kapt. Rēbergs

15. Art. pulka jaunās haubices (10,5 cm) Ģintermuižā pie Jelgavas
1943. g. vasarā

*15. Art. pulka kaņavīru grupa kaujas mācībās 1943. gada vasarā pie Jelgavas.
Vidū virsn. vietn. Āzis*

15. Art. pulks apmācībās pie Jelgavas 1943. g. augustā

Pulks bija paredzēts uzstādīt sekojošā sastāvā: 3 vieglās artilērijas un 1 smagās artilērijas divīzions, pulka stāba baterija, pulka stābs un apgādes vienības. Katrā divīzionā bija paredzēts 3 lielgabalu baterijas, 1 divīziona stāba baterija, divīziona municijas vads un divīziona stābs.

Jau pašās pirmajās pulka formēšanas dienās daļa no iesauktiem bija jānodod Volchovā esošam 2. brigādes art. divīzionam, kuŗu vēlāk izveidoja par 19. Artilērijas pulku. Tas radīja traucējumus apmācību gaitā.

Apmācības iesāka ar virsnieku iepazīstināšanu ar vācu armijas artilērijas reglamentiem, kas vēlāk ļoti atvieglāja vienību saskaņotu apmācību. Visas mācības tomēr notika latviešu valodā. Iekšējais dienests ritēja pēc Latvijas armijas reglamenta. Laikā no 1943. g. maija līdz decembra sākumam, kad pulks izbrauca uz fronti, pulks sagatavoja apm. 200 jaunus artilērijas instruktorus. Apmācības sevišķi traucēja zirgu un iejūgu trūkums, kas iespaidoja jāšanas un braukšanas apmācības. Tā, piem., I divīzions zirgus un municijas ratus saņēma tikai dažas dienas pirms izbraukšanas uz fronti.

Lai arī sākumā bija nodoms pulku formēt 3 vieglo un 1 smagā divīz. sastāvā, tomēr 1943. g. 7. jūnija pavēle noteica formēt tikai 2 vieglos un 1 smago divīzionu (sk. pielikumā).

Pulku 7. jūnijā apmeklēja Latviešu leģiona ģenerālinspektors, kuŗš pēc pulka inspekcijas deva sekošus atzinumus:

1) Mītnes:

Pulka mītnes uzskatāmas kā labas. Lielās, gaišās guļamās telpas plašas, tās kā jaunkareivjiem personīgām vajadzībām pietiekošs ērtums. Sliktā laikā baterijām nostāšanās vietas nodrošinātas. Mazgājamās un peldu vietas atrodas pietiekošā skaitā. Ir arī telpas krogaldam un brīvlaika pavadīšanai.

2) Uzturs:

Ēdiens tiek pagatavots stacionārās virtuvēs un atbilst pilnīgi kaŗaspēka uzturam.

3) Instruktoru un kaŗavīru klubs:

Šim mērķim paredzēta atsevišķa māja, kuŗa atbilst visām prasībām. Blakus uzturēšanās un krogalda telpām tajā atrodas liela zāle, kino, teātru vai citām izrādēm. Parkveidīgā dārzā ir basketbola laukums un citas iespējamības sportam un spēlēm. Viss gruntsgabals piemērots instruktoriem un kaŗavīriem sniegt patikamu uzturēšanos.

4) Virsnieku klubs:

Aprakstītā gruntsgabala tuvumā atrodas māja, kas paredzēta virsnieku klubam. Tanī virsniekiem iespējamība atpūsties. Vajadzīgie trauki un cita

iekārta tiek gādāta. Paredzams, ka tuvākā laikā izdosies novērst pašreizējos trūkumus.

5) *Apmācība:*

Neskatoties uz virsnieku un instruktoru trūkumu, notiek jau intensīva apmācība. Arī pie lielgabaliem un citiem ieročiem notiek vingrinājumi, iesāktas arī šaušanas un lauku mācības.

6) *Pulka vēlējumi:*

Tā ka orķestris paredzēts Rīgas sardžu bataljonam, pulkvedis lūdza atļauju Jelgavā sastādīt orķestri. Viņš pārliecināts, ka ar vietējiem līdzekļiem iespējams sagādāt instrumentus un mūziķus. Propagandas ziņā orķestra dibināšana Jelgavā būtu apsvicama.

Pulka komandieris lūdza arī atbalstu bibliotēkas un dienas laikrakstu apgādāšanai pulkam. Uzpleču un dienesta pakāpju apzīmējumu apgāde sevišķi apgrūtināta. Arī šeit nepieciešams atbalsts, sevišķi instruktoriem-apmācītājiem.

Lai gan jāpārvar dažādi neizbēgami grūtumi, pulks atstāj labu iespaidu. Kaut gan jaunkareivji tikai dažas dienas atrodas dienestā, ir jūtams, ka par visu tiek gādāts un ka pulks atrodas piedzīvojuša komandiera drošās rokās.

15. divīzijas komandieris 31. jūlijā atkal pavēlēja Jelgavā saformēt arī III vieglo divizionu, komandējošo sastāvu ņemot no pulka pārējiem divizioniem.

20. novembrī pulka komandieris saņēma divīzijas pavēli pulku pārformēt pēc jauniem štatiem (skat. pavēli pielikumā) ar 4 divizioniem.

1943. g. 1. decembrī pulks saņēma pavēli jau 2. decembrī sākt uzlādēšanas ešalonā izbraukšanai uz fronti.

Pirms izbraukšanas uz fronti pulka augstākais komandējošais sastāvs bija:

Pulka komandieris — *pulkv. V. Skaistlauks,*

Pulka adjutants — *kapt. Kr. Insbergs,*

I (viegļā) divizona komandieris — *pltn. Griķis,*

II (viegļā) divizona komandieris — *pltn. Bērziņš,*

III (viegļā) divizona komandieris — *pltn. Liniņš,*

IV divizona komandieris — *pltn. Šēls,*

Pulka stāba bat. kom. — *kapt. Švarcbachs.*

Īsi pirms pulka pirmo vienību došanās uz fronti, pulku Jelgavā 2. decembrī otrreiz apmeklēja *ģen. Bangerskis.* Par šo apmeklējumu *ltn. Zegners dienesta atzīmēs* raksta:

— Jelgavā ģenerālinspektors ieradās plkst. 11.45 Artilērijas pulka stābā, kur viņu sagaidīja pulka komandieris *pulkv. V. Skaistlauks.*

Pārrunās ar pulka komandieri noskaidrojās sekoši trūkumi:

- 1) Pulks saņēmis no divīzijas 1.12.43. pavēli uzlādēties sekojošā kārtībā:
I divīzions 2.12.43—4.12.43. g. (ieskaitot).
Pulka stābs, stāba baterija un II divīzions 5.12.—8.12.43.
Tiem sekos III divīzions. Katram ešelonam uzlādēšanās laiks noteikts 8 stundas.
- 2) Pulks patlaban novietots ne tikai Jelgavā, bet atsevišķās vietās visā Jelgavas apkārtnē, piem.:
 2. btr. — Bemberos,
 3. btr. — Siera muižā,
 7. btr. — Sviņos,
 8. btr. — Brankā,
 9. btr. — Anes muižā un Valakos,
 - 10., 11. un 12. btr. — Jelgavā, Artilērijas kazarmēs,I divīzions — Iecavā.
- 3) Pulka smagam (IV) divīzionam pēc štātiem 3 baterijas, katrā bija jābūt 4 smagiem lielgabaliem, tā tad pavisam 12 lielgabaliem. Pašlaik ir tikai 6 lielgabali. Šie 6 smagie lielgabali saņemti 3 nedēļas atpakaļ. Apraksti, resp. lielgabalu reglamenti līdz šim nav vēl saņemti. Vācu instr. virsnieks (*Instruktionsführer Art.*) šīs sistēmas lielgabalus nepazīst un nav varējis dot nekādus norādījumus par lielgabalu samontēšanu u.t.t. Mēģināts pašu spēkiem to izdarīt, bet tas nav izdevies, piem., nevar dabūt vajadzīgo pacēlumu u.c. Lielgabali nākuši tikko no fabrikas ar ne visai precīzu konstrukciju, kas daudzos gadījumos prasa vienā otrā vietā pievilēt, izlabot u.c., kas nav iespējams izdarīt piemērotas ieroču vai mehāniskas darbnīcas un darba rīku trūkuma dēļ. Ar smagiem lielgabaliem līdz šim nav vēl šaušana izdarīta.
- 4) Pārējiem 3 viegliem divīzioniem vieglie lielgabali arī saņemti 3 nedēļas atpakaļ, bet lielgabalu apraksti, resp. lielgabalu reglamenti saņemti tikai vakar, 1.12.43. g. Šaušana ar šiem lielgabaliem līdz šim nav bijusi iespējama.
- 5) Līdzšinējās apmācības visos divīzios izdarītas ar citas sistēmas lielgabaliem, kas tagad nodoti atpakaļ divīzijai. Viegliem lielgabaliem neesot bijusi materiālā daļā liela starpība starp agrākiem un tagadējiem. Arī pēdējā laikā paspēts izvest apkalpes apmācību pie atsevišķiem lielgabaliem. Ar bateriju kopdarbību kareivjus nav bijis iespējams iepazīstināt, jo visu laiku trūka telefonu, mērķēšanas ierīču (*Richtkreiss*), mērīšanas aparātu un vispār artilērijas instrumentu.
- 6) Arī ar iepriekšējiem lielgabaliem šaušana izdarīta tikai vienu reizi ar vienu bateriju, jo trūka artilērijas instrumentu. Izvesta tikai apkalpes numuru apmācība.
- 7) Artilērijas pulks zirgus saņēmis tikai pagājušā nedēļā. Iztrūkst vēl 50 zirgu. Sākumā nebija stajļu, kur zirgus novietot, kaut gan stajļus būvbatāļoni būvējuši jau visu vasaru. Šo apstākļu dēļ bijušas sevišķas grū-

tības ar zirgu novietošanu, ņemot vērā īsās dienas un apgaismošanas līdzekļu trūkumu. Staļļu trūkuma dēļ Jelgavā, zirgi novietoti atsevišķos punktos Jelgavas apkārtnē.

- 8) Zirgu lietas un aizjūgus pulks saņēmis tikko. Sakarā ar ielādēšanos un izbraukšanu nav iespējams zirgu lietas sakomplektēt un pielaiķot. Nav arī neviena speciālista, kas noteikti pārzinātu vācu parauga zirgu lietas un aizjūgus. Pirmais divizons, kas šodien uzlādējās, novieto visas aizjūga atsevišķās siksnīņas vagonos, nepaspējot sakomplektēt. Artilērijas aizjūgi franču parauga. Slejas lielākā daļa par īsām, tāpēc nepieciešams pagarināt, ko var izdarīt tikai pāršujot. Tam tomēr trūkst laika un materiālu. Vilkšņi — nav ne tērauda trose, ne atbilstoša numura virves, bet pavisam tievi striķi, kas pēc divizona komandieŗa *pltn. Griķa* izteicieniem, jau pie vidēji sliktiem ceļiem pārtrūks. Tā kā aizjūgi saņemti tikko, tad baterijas nav līdz šim vēl bijušas aizjūgtas. Tāpēc pulks vēl tuvākā laikā nav pat kustības spējīgs. Saņemtie aizjūgi nav jauni, bet lietoti. Bez tam aizjūgu piederumi un riki vēl trūkst.
- 9) Tāpat zirgi nav vēl ne iebraukti, ne sapāroti, ne arī apjāti. Tāpat braucēji pilnīgi neapmācīti, nav pat jājuši, ļoti daudz pilsētnieku, kas neprot zirgus aizjūgt. Jau tagad, I ešalonā aizbraucot no mītnēm līdz stacijas rampai, dažiem zirgiem noberzta krūtis.
- 10) Visam pulkam nav neviena kalēja. Tāpat pakaviem trūkst radzes. Pulks savus kalējus nosūtījis savā laikā ar divīzijas pavēli uz kalēju kursiem. Bet pēc kursu beigšanas uz artilērijas pulku nav atsūtīts vairs neviens kalējs. Tāpēc pašlaik zirgi neapkalti, ja tuvākā laikā uznāk sals, — kustības nespējīgi.
- 11) Pulks izdarījis līdz šim 3 instruktoru izlaidumus, bet tā kā zirgu nebija, tad neviens no šiem instruktoriem nav apmācīts pie zirgiem.
- 12) Nesen visiem kareivjiem izsniegta vācu sistēmas karabīnes, tomēr daļa vācu karabīnes bija jānodod atpakaļ, vietā saņemot čeķu sistēmas.
- 13) Pulka sakarnieki nav gandrīz nemaz apmācīti, jo visu laiku nebija nekādu sakaru līdzekļu. Dažās pēdējās dienās pulks saņem daudz visādu sakaru līdzekļu. Tos nepieciešams sakomplektēt un ar to pielietošanu kareivji jāapmāca. Trūkst laika to izdarīt, kā arī attiecīgu apmācītāju, tā ka pašlaik kareivji daudzus sakaru līdzekļus nemaz nepazīst un neprot pielietot. Vispār pulks dažās pēdējās dienās saņem visādas mantas kaudzēm, ka nav iespējams pārredzēt, sakomplektēt un attiecīgi sadalīt pa vienībām. Tāpēc ļoti iespējams, ka pa ceļu un pie izlādēšanās daudz kas var sabojāties, vai pat iet zudumā.
- 14) Pulka radiostacijas saņemtas nesen, pie kam daudzām (sevišķi lielajām, kas uztur sakarus ar lidmašīnām) trūkst attiecīgu piederumu, lai tās varētu darboties.
- 15) Apgādes ziņā pulks lielāko daļu mantu saņem pašlaik, — liela daļa vēl stacijā vagonos (4 vagoni). Tā pirmais ešalons, kas izbrauc jau šodien, 2.12.43. g., šeit mantas nepaspēj saņemt.

- 16) Visam pulkam pagaidām 200 pāru gaŗo zābaku jāŗanai, vajadzētu vismaz divreiz vairāk. Siltus ziemas apģērbu piederumus pulks saņēŗ šodien apmēŗam sekoŗā daudzumā:
 1770 pāŗu salmu zābaki,
 550 pāŗu salmu kurpes (lietojamas telpās),
 2530 galvas sildītājus (katram iznāk otrais, jo viens jau izsniegts),
 1950 celŗgalu sildītāji,
 Katram kareivim — pulsa sildītājs,
 Katram kareivim — krūŗu sildītājs,
 Katram kareivim — otra sega,
 Tūbas zābaki katrai baterijai 85 pāŗi (liekas, ka zābaki būs par maziem)
 Dūŗaiņu cimdi katram, bez tam otrs pāŗis cimdu, velkami pirmiem virsū.
 Katram kareivim izsniedz 3. pāŗi veļas.
 Kaŗote, dakŗiņa ir katram.
 Uz katriem 5 cilvēkiem 1 katliņŗ.
 Lauku virtuves ir. Pirms izbraukŗanas vajadzētu sagatavot salmu pinumus gulēŗanai.
- 17) Pēc ŗtāŗiem pulkam trūkŗ 300 kareivju, jo tik daudz apmēŗam patvaļiŗģi prombūtnē, slimi un komandējumos. Kareivju skaits būtu bijis pietiekoŗŗ, bet nesen daļa nosūtīta uz Brigādes zenīrtartilerijas divizionu Liepāŗā.
- 18) Ziņots, ka 2.12.43. g. pulku apŗkatīt ieradiŗoties vācu artilerijas inspektors.
- 19) Pulkam pēc ŗtāŗiem trūkŗ 1 āŗsts. (Bez tam vec. pulka āŗsts ilgāku laiku slimo un nevar dienesta pienākumus pildīt.) Tā ka viens āŗsts izbrauc ar pirmo eŗelonu, tad pulkā paŗlaik pāŗējiem divizioniem paliek tikai viens āŗsts. Pulka feldŗeri ļoti slikti apmāŗīti. Bez tam 13 feldŗeri ar ļoti zemu izglītības līmeni.

Kopŗlēdziens:

Līdz ŗim apmāŗības laika bija pietiekoŗi, bet visu laiku trūka artilerijas piederumu, sakaru un citu māŗības līdzekļu. Arī komplektēŗanas veids (jāddod vienmēŗ cilvēki projām citām vienībām) visu laiku stipri traucēja apmāŗības gaitu. Vēl nepiecieŗams vismaz 8 nedēļas apmāŗības.

Paŗlaik pulks kustības nespēŗģis un kaujas darbībai nesagatavots.

Pie pirmā eŗalona ielādēŗšanās, kas jau izbrauc šodien, novēŗojami sekoŗi trūkumi:

- 1) Pavēle ielādēŗties saņēmta iepriekŗējā vakarā, kuŗā noteikts, ka ielādēŗšanās jāuzsāk 2.12.43. g. plkst. 06.00 un jānobeidz plkst. 14.00. Agrāk minēto apŗtākļu dēļ divizions, kuŗam jāuzlādējas, nav kustības spēŗģis un nav varējis laikā uzlādēŗties. Tā sākta plkst. 08.00.
- 2) Jelgavas stacijā nav bijis pietiekoŗā vairumā vagonu un vēl plkst. 14.00 nebija padoti 8 vagoni priekŗ zirģiem.

- 3) Pirmā ešalonā jāuzlādē visa pulka municija (6 vagoni), kas sakarā ar transporta līdzekļu trūkumu, ļoti apgrūtināta. Divizionam nebija nevienas smagās mašīnas.
- 4) Aizbraucošam ešalonam nevar līdzī dot pienākošos elpi, jo noliktavās nav. Sienu saņem $\frac{1}{2}$ un salmus $\frac{2}{3}$ no vajadzīgā daudzuma.
- 5) Dzelzceļi nevar padot piemērotus vagonus kareivju transportam, — nevar iekārtot nāras gulēšanai. Vienā vagonā pat bijusi 10 cm bieža kaļķu kārtā.
- 6) Katrā vagonā jāielādē pa 8 zirgiem, neiespējami sagatavot šķērskokus.
- 7) Nav pieejami nekādi ratu piesaistīšanas materiāli, kā drātis vai taml.

Bez tam ģenerālinpektors pārrunāja ar pulka komandieri jautājumu par instruktoru, virsn. vietnieku un bij. kadetu paaugstināšanu par leitnantiem.

15. ARTILERIJAS PULKS DODAS UZ FRONTI

No 15. Art. pulka sākumā uz fronti aizbrauca vienīgi I vieglais divizons. Divizons devās ceļā 2. decembrī. Uzlādēšanās notika lielā steigā ar tikko saņemtiem zirgiem un municiju visa pulka vajadzībām. Ar vilcienu divizons nobrauca līdz Pustoškas stacijai. No turienes divizons devās frontes virzienā ar slikti apmācītiem braucējiem un zirgiem, kas jāva dienā nobraukt tikai 4—6 km. Pēc vairāku dienu gājiena divizons nonāca R. no Novo Sokoļņikiem, kur to piedalīja 205. vācu divīzijas artilērijas pulkam. Pulku komandēja *pulkv. Šulcs*, kas latviešu divizionu norīkoja samērā mierīgā iecirknī. Tas deva iespēju divizionam dažū nedēļu laikā kļūt par kaujas spējīgu vienību.

Divizons visus savus kaujas uzdevumus izpildīja sekmīgi, par ko divizona komandieris *kapt. Rēbergs* un arī daži bateriju komandieri saņēma pirmos apbalvojumus. Šai frontes iecirknī I divizons palika, līdz kamēr ieradās arī pārējās 15. art. pulka vienības.

Pārējo pulka vienību izbraukšana uz fronti kavējās, jo saslīma zirgi. Tās frontē ieradās tikai 1944. g. janvārī, kad ienaidnieks jau bija iebrucis Novo Sokoļņiku rajonā. Tādēļ jaunpienākušās 15. art. pulka vienības novirzīja uz klusāku rajonu, bet I divizons palika pie 205. divīzijas art. pulka.

Pēc vairāku dienu gājiena pulks sasniedza Priskucha rajonu, no kurienes tas no Lokņas stacijas pa dzelzceļu pārvietojās uz Bebelkas staciju un no turienes gājiena kārtībā uz Aševo rajonu. Šeit visai 15. divīzijai bija paredzēts aizstāvēšanās iecirknis Jamnas rajonā. Šis

15. Art. pulka kapt. Mateass un pltn. Griķis

*Ģen. R. Bangerskis pie 15. Art. pulka I divizionā Jelgavas stacijā,
izbraucot uz Austrumu fronti*

Kādas 15. Art. pulka baterijas priekšējais novērotājs

Uz Novo Sokolņikiem: ltn. Timrots un ltn. Kisle ar 15. Art. pulka stāba baterijas grupu 1943. g. rudenī

Kāda 15. Art. pulka baterija pozīcijā pie Novo Sokolņikiem 1944. g. janvārī

Skats no Barbarosas augstienes uz krievu līnijām

15. Art. pulka kaŗavīri pie notriektās ienaidnieka lidmašīnas Austrumu frontē 1944. g. pavasarī

sākumā klusais iecirknis deva cerības pulku lēnām pieradināt kaujas apstākļiem, bet municijas trūkums neļāva izvest šaušanas apmācības. Pēc dažām nedēļām arī te sākās ienaidnieka uzbrukums. Pirmie frontes pārrāvumi notika Z. no 15. divīzijas. Drīz uzbrukums sākās arī tieši 15. divīzijas iecirknī. Pulks savu kaujas darbību uzsāka ar artilērijas uguns koncentrācijām, sekmīgi atvairot ienaidnieka uzbrukumus.

Vācu armijas vadība gribēja fronti saīsināt, tāpēc līdz ar 15. divīzijas atiešanu uz Veļikajas upes līniju, bija jāattiet arī 15. art. pulkam. Tumšās janvāra nakts, sniegputenis un pieblīvetais vienīgais atiešanas ceļš, atiešanu padarīja ļoti grūtu. Lielas grūtības sagādāja apdzīvotu vietu trūkums, jo gar ceļu visas sādžas bija nodedzinātas. Trūka arī zirgiem barība. Pulks zaudēja ap 300 zirgu. Vienīgi sākot ar Novorževu atiešanas apstākļi bija kaut cik labāki.

Tā kā 15. divīzija atgāja ar pakāpeniskām pretošanās pozīcijām, 15. art. pulkam bija šīs pozīcijas jāatbalsta ar artilērijas uguni, sevišķi apkaŗojot ienaidnieka kaujas ratus.

Pārtikas piegāde Krievijā 1943./44. gada ziemā

Latviešu 15. divīzijas kaņavīru grupa Krievijā 1943./44. gada ziemā

15. ZENĪTARTILERIJAS DIVIZIONS

15. Zenītartilērijas divizionu *vln. A. Bergs* un *vln. J. Spāde* sāka formēt 1943. g. martā Lilastē, lai gan pirmā divīzijas pavēle par divizona formēšanu izdota tikai 1943. g. 25. septembrī (skat pielikumu). Pirmos kadrus, 10 instruktorus un 177 kareivjus, divizons saņēma no Apmācības pulka Paplakā (vēlākā 32. (3. latv.) pulka). Jūlija beigās uz divizionu pārskaitīja arī 15. Prettanku divizona 3. rotu, kas bija saformēta par zenītlielgabalu rotu.

Saformēja 4 baterijas. 1. btr., ar 2 vadiem un 2 zenītlielgabaliem katrā un 1 vadu ar 2 četrstobru lielgabaliem, komandēja *vln. J. Spāde*; 2. btr. ar 3 vadiem un trim 3,7 cm zenītlielgabaliem katrā — *kapt. Vinters*; 3. btr. ar četriem 8,8 cm zenītlielgabaliem — *kapt. Bite* un stāba btr. — *kapt. Brošs*.

Pirmos virsnieku un instruktoru kadrus apmācīja Zenītartilērijas skolā Vācijā un 42. zenītartilērijas skolā Lilastē.

21. decembrī Zenītartilērijas divizionu Lilastē apmeklēja ģenerālinspektors *ģen. Bangerskis* ar *kapt. Ziemeli* un *ltn. Zegneru*.

Ltn. Zegnera Dienesta atzīme par divizona inspekciju:

— Apskates laikā divizona 1. btr. izveda šaušanas apmācību, 2. un 3. btr. lielgabalu apkalpes apmācības un stāba btr. — lielg. apkalpes un sakarnieku apmācības radiotelegrafijā.

Apskatē noskaidrojās sekojošais:

- 1) Kareivju skaits divizionā pilns. Lielākā daļa jaunkareivju (50—60%) ieradušies tikai novembra mēneša sākumā.

Caurmērā jaunkareivju izglītības līmenis zems — daudzi pat ar nepilnu pamatskolas izglītību. Tāpat liela daļa jaunkareivju maza auguma un tāpēc pilnīgi nepiemēroti dienestam pie smagiem zenītlielgabaliem..

- 2) Divizionam pašlaik kareivju-speciālistu un amatnieku trūkums. 1943. gada 20. decembrī gan ieradušies no Paplakas nedaudzi speciālisti (14 kar.): šoferi, vulkanizētāji, smalkmechaniķi, sanitāri u.c., tomēr nepietiekošā daudzumā.

Trūkst, piemēram, drēbnieku un kurpnieku.

Visvairāk tomēr jūtams šoferu trūkums. Katrā baterijā trūkst apmēram 25 šoferu, tā tad divizionam trūkst vismaz 100 šoferu. Turpmāk gan paredzēts šoferus apmācīt uz vietas.

Nepieciešams sniegt ziņas Ģenerālinspektora stābam, cik un kādu speciālistu, resp. amatnieku pēc štatiem trūkst, lai varētu iedalīt no jauniesaucamiem.

- 3) Tāpat divizionam pašlaik virsnieku un instruktoru trūkums. Esošais virsnieku un instruktoru sastāvs labs — tie sagatavojušies Zenitartilerijas skolā Vācijā un 42. Zenitartilerijas skolā Lilastē. Divīzija 1943. g. oktobra mēnesī paziņojusi, ka divizons var komandēt 5 spējīgus instruktorus uz vadu kom. kursiem Bolderājā, sagatavošanai par virsniekiem. Divizona kom. nav tomēr nevienu uz šiem kursiem komandējis.
- Nepieciešams sniegt Ģenerālinspektora stābam šādas ziņas:
- a) cik un kādi virsnieki pēc štatiem trūkst.
 - b) cik ir tādu kadetu un virsn. vietn., kuņus var paaugstināt par virsniekiem.
 - c) cik bij. Latvijas armijas instruktoru ar vidusskolas un augstāku izglītību.
 - d) kāpēc nav sūtīti instruktori uz vadu kom. kursiem Bolderājā un
 - e) vai instr., kas beiguši vadu kom. kursus Vācijā, stādīti priekšā paaugstināšanai par virsniekiem.
- 4) Tā kā ieročus (lielgabalus) divizons pilnā skaitā saņēmis tikai nedēļu atpakaļ, tad īstas jaunkareivju apmācības pie lielgabaliem ilgušas apmēram nedēļu.
- Ar 2 cm zenitlielgabaliem kareivji izpildījuši dažus šaušanas vingrinājumus. Ar 8,8 cm zenitlielgabaliem līdz šim šāvuši nav. Daži lielgabali apmācībai bijuši jau agrāk, tāpēc apkalpes pie lielgabaliem darbojas diezgan veikli.
- 5) Pašlaik divizona apbruņojums pēc štatiem gandrīz pilns.
- Trūkst: 11 patšautenes (L.M.G.)
 2 mašinpistoles
 8 pistoles.
- 6) Vissāpīgāk divizons izjūt spēkratu trūkumu. Divizionam pēc štatiem pienākas 151 automašīna un 57 motocikli.
- Pašlaik ir tikai 8 automašīnas un 2 motocikli.
- Šī apstākļa dēļ paredzētā termiņā, 15.1.44. uz austrumiem varēs izbraukt tikai *viens vads*.
- 7) Pašlaik divizons novietojies vasaras barakās, kuņās iebūvētas krāsnis, piemērojot tādā veidā barakas arī apdzīvošanai ziemā. Visumā barakas labas — siltas, dažas izklātas no iekšpuses ar baltām ģipša platēm, diezgan gaišas. Ir arī elektriskā apgaismošana. Iekārtotas divstāvu koka gultiņas.
- Gultas maisiem nepietiekošā vairumā salmi.
- Divizionam telpas par šaurām: atsevišķās barakās novietoti caurmērā divreiz vairāk kareivju, kā normālos apstākļos varētu ievietot (piem. barakā, kur būtu telpas 45 kar., ievietoti 88).
- 8) Telpu trūkuma dēļ divizona ārstam *Dr. Zālītem* nav bijis iespējams iekārtot piemērotu ambulanci. Īoti mazā izolācijas telpā iekārtotas 4

Zēnārtilevijas divizionā četrstobru lielgabals

gultas saslimušiem ar lipīgām slimībām. Pašlaik tur ievietoti 4 slimnieki ar cūciņu.

Pašlaik Dr. Zālīte izdara potēšanu pret asinssērgu un tīfu.

Smagākos saslimšanas gadījumos slimniekus transportē uz slimnīcu Rīgā. Tā ka divizionam pašam sanitāras mašīnas nav, tad saziņā ar Rīgas SS-Leitstelli, pēc slimnieka izbrauc no Rīgas sanitārā mašīna.

- 9) Lieli trūkumi divizionam jūtami apgādes ziņā:
 - a) Siltas drēbes divizons saņēmis tikai apm. 40% kaņavīriem.
 - b) Katram kar. ir 2 krekli. Nemaz nav līdz šim saņemtas apakšbikses un kabatas lakatiņi.
Liela daļa kaņavīru valkā privāto veļu.
 - c) Daļai kar. trūkst uzpleču un zīmotņu, dažiem arī nacionālo vairodziņu.
 - d) Ļoti jūtams rakstammašīnu trūkums. Divizionam nav nevienas šujmašīnas, trūkst arī matu griežamo mašīnu.
 - e) No intendantūras saņemtie puloveri sliktā stāvoklī — ļoti novalkāti.
 - f) Katram kar. izdots viens pāris apavu. Zābaku izmēri caurmērā par maziem — kareivji nevar ieaut biežākas zeķes. Arī virszābaki par maziem — daudzos gadījumos nav iespējams tos uzvilkt taniem,

- g) Nepietiekošā daudzumā ziepju un ziepju pulveris veļas mazgāšanai. Nepieciešams nekavējoši pieprasīt veļu no divīzijas intendantūras.
- 10) Pirts pieejama divizionam pie 42. Zenitskolas Lilastē. Kareivji mazgājas pirtī reizi nedēļā. Veļu mazgā paši pirtī.
- 11) Divizionam pašam sava atsevišķa virtuve. Uz katlu skaitās 21.12.43. — 762 karavīri. —

Divizona 1. btr. 1944. g. 15. janvārī izbrauca uz fronti — Novo Sokoļņiku rajonā un 17. janvārī izkrāvās Najevo stacijā, kur to tūlīt iesaistīja gaisa aizsardzības cīņās frontes tuvā aizmugurē. Sevišķi smagus ienaidnieka uzbrukumus baterijai nācās atvairīt 21. un 22. janvārī. Šais atvaires cīņās baterija cieta pirmos zaudējumus, ievainoja arī btr. komandieri *vlt. Spādi*.

Pārējās divizona vienības uz fronti, Bebelbelkas staciju, izbrauca februāra sākumā, kur tās iesaistīja Redjas upes pozīciju aizstāvēšanā.

Izbraukšanas laikā divizionā bija kopskaitā 17 virsnieki, 76 instruktori un 713 kareivji. Apbruņojumā — 12—2 cm, 9—3,7 cm un 2—2 cm ar 4 stobriem lielgabali.

15. IZLŪKU BATALJONS

1943. g. 2. jūlijā *kapt. P. Lapaini* kopā ar dažiem citiem virsniekiem, kas bija paredzēti jaunformējamam 15. divīzijas Izlūku (Fizilieru) bataljonam, pārskaitīja uz divīzijas stābu. 23. augustā šos 10 virsniekus un 54 instruktorus komandēja uz Izlūku bataljonu kursiem Debā, Polijā, kur tie ieradās 29. augustā. Bet tā kā Debā kursi notika vienīgi instruktoriem, tad jau nākošā dienā virsniekus nosūtīja uz Jātņieku un izlūku vienību virsnieku skolu Brombergā.

Virsniekiem un instruktoriem apmācības kurss ilga līdz 6. novembrim un tie atgriezās Rīgā. Virsnieki jau 10. un instruktori 12. novembrī devās uz 15. Izlūku bataljona formēšanas vietu — Ventspili.

Pavēle par Izlūku bataljona kormēšanu un *kapt. P. Lapaiņa* iecelšanu izdota 11. novembrī (skat. pielikumu). Bataljona sastāvā bija paredzēti 14 virsnieki, 111 instruktori un 575 kareivji. Pēdējie bataljonā ieradās pakāpeniski — no 14. novembra līdz izbraukšanas dienai uz fronti 23. decembrim.

Atceļā no Liepājas 29. novembrī bataljonu Ventspilī apmeklēja *ģen. Bangerskis*. Par šo apmeklējumu *Dienesta atzīmē* teikts:

— Bataljons nav vēl pilnā sastāvā, trūkst 3 virsnieku, 85 instruktoru un 220 kareivju. Arī no paredzētiem zirgiem nav vēl saņemts neviens.

Paredzētos ieročus bataljons saņēmis, bet nav vēl paspējis izdarīt šaušanas mēģinājumus. Pagaidām kareivjiem izsniegtas lietotas drēbes, bet pirms izbraukšanas varēs izsniegt jaunas. Kaņavīri nav 3 mēnešus saņēmuši kantīnes devu un pēdējās 2 dekādes arī algu, kas izskaidrojams ar pārvaldes virsnieka trūkumu. —

Pirms izbraukšanas un fronti bataljona komandējošais sastāvs bija:

Btl. komandieris — *kapt. P. Lapainis*,

Btl. adjutants — *vlt. Makovskis*,

Btl. ārsts — *ltn. Dr. Libietis*,

1. rotas kom. — *kapt. Priedītis*,

2. rotas kom. — *ltn. E. Krūka*,

3. rotas kom. — *vlt. Groza*,

4. rotas kom. — *vlt. Āboliņš*.

Bataljons 23. decembra pēcpusdienā atstāja Ventspili ar kopskaitā 669 kaņavīriem. Brauciena maršruts bija paredzēts: Ventspils — Jelgava — Krustpils — Zilupe — Novo Sokoļņiki. Gala staciju Vlasje ešalons sasniedza 26. decembra rītā. No turienes btl. gājiena kārtībā pārvietojās uz Borisovas, Ļeckovas un Maršilovo sādžām, kur palika līdz 1944. g. 29. janvārim un izveda apmācības.

29. janvārī btl. pārvietojās 6 km uz ziemeļiem, kur Jurova Gora sādžas rajonā palika līdz 3. februārim.

3. februāra rītā btl. uzsāka pārvietošanos automašīnās tālāk uz Lokņas staciju, kuņu btl. stābs, vezumnieki un 1. un 2. rota sasniedza 5. februāra vakarā. Ceļā, Cholodovas rajonā, 3. un 4. rotas bija iesaistītas kaujās pie 32. (3. latv.) pulka.

6. februārī btl. 2. rota no Lokņas stacijas devās uz Bebeļkas staciju, kur ieradās tās pašas dienas vakarā. Saslimst un ievieto slimnīcā 2. rotas komandieri *ltn. Krūku*. Rotas komandēšanu pagaidām pārņēma *v.v. Čivnelis*. 7. februārī arī btl. stābs ar 1. rotu un vezumniekiem ešalonā pārcēlās uz Bebeļkas staciju, kur nonāca otrā dienā.

Pēc bataljona ierašanās Bebeļkas stacijā, divīzijas stābs pavēlēja bataljonam kājām doties uz Podorje rajonu, apm. 25 km austrumos no Bebeļkas. 8. februāra vakarā bataljons uzsāka pārgājienu un otrā rītā sasniedza norādīto rajonu, kur Dovancevo—Gusevo sādžās palika atpūtā.

Naktī uz 10. februāri 1. rota ieņēma aizstāvēšanās pozīcijas Podorje rajonā, pa labi no 2. rotas, kas pozīcijās atradās jau no 8. februāra un bija pakļauta *kapt. Kālena* 3. vācu soda bataljonam.

14. februārī 15. Izlūku bataljonu pakļāva 33. (4. latv.) pulka komandierim pulkv. Janumam. Par bataljona cīņām 33. pulka pakļautībā no 14. līdz 20 februārim (skat. 53. lpp.).

Līdz ar attiešanas sākšanu 20. februārī uz Veļikajas upes pozīcijām, 15. Izlūku bataljons pārgāja *pulkv. Krīpena* 32. gren. pulka pakļautībā (skat. 38. lpp.)

29. februāra rītā bataljons pārgāja Sorotjas upi pie tās ietekas Veļikajas upē un sasniedza norādīto gala mērķi — Voronovičus.

15. SAPIERU BATALJONS

15. divīzijas pavēle par Sapieru bataljona uzstādīšanu izdota 1943. gada 13. augustā (skat. grāmatas beigās pielikumā). Ar šo pavēli par bataljona formētāju un komandieri bija iecelts *kapt. A. Kļaviņš*. Bataljonu formēja Jelgavā.

Pirmie bataljona kadri sastādījās no Pērnavas Sapieru skolas 1. kursu beigušiem, kuŗi atgriezās Jelgavā: 5 virsnieki, 4 virsn. vietn., 30 kaprāļi, 2 dižkareivji un 2 kareivji, kuŗiem 19. septembrī pievienojās Sapieru skolas 2. kursu beigušie 47 kaŗavīri. Pienāca arī jauniešauktie, bet gan ļoti nevienmērīgi, kas lielā mērā traucēja apmācību.

Bataljonu saformēja 3 rotu sastāvā ar sekojošu komandējošo personālu:

Bataljona komandieris — *kapt. A. Kļaviņš*,

Bataljona adjutants — *ltn. A. Vanags*,

Bataljona ārsts — *maj. Dr. J. Rublauskis*,

1. rotas kom. — *vlt. E. Freimanis*,

2. rotas kom. — *ltn. E. Reimanis*,

3. rotas kom. — *vlt. P. Ijabs*.

14. novembrī bataljonu pārcēla no Jelgavas uz Ventspils Ziemeļu kazarmām.

Novembra beigās bataljonā bija — 17 virsnieki, 66 instruktori un 402 kareivji, paredzēto 18 virsnieku, 92 instruktoru un 535 kareivju vietā.

9. novembrī bataljonu apmeklēja *ģen. Bangerskis*. Par apmeklējumu *Dienesta atzīmē* teikts:

— Bataljons atrodas Ventspilī kopš 2 nedēļām. Pašlaik sastāvā trūkst 130 kareivju un apm. 25 instruktoru. Kaŗavīriem trūkst uzpleču un nacionālo

vairodziņu. Trūkst ziemas drēbju. Apbruņojumā trūkst šautenes un mašīnpistoles. Sapieņu piederumi saņemti ļoti nepilnīgi ar daudziem trūkumiem. Nav saņemts neviens zirgs, kaut gan paredzēts pēc štatiem 95 zirgi. —

7. decembrī Sapieru bataljonam bija jādodas uz Austrumu fronti, staciju Majevo, kur nonāca 10. decembrī. Tur bataljons izvietojās pa atsevišķām sādžām. Apmācības nolūkā 18. decembrī no katras rotas vienu vadu piedalīja 183. vācu Sapieru bataljonam, kas atradās ierakumos pie Novo Sokoļņikiem. Pārējie 1. rotas kaņavīri būvēja sev bunkurus, 2. un 3. rotas kaņavīri raka pretaviācijas grāvjus, kā arī izveda sapieru apmācības spridzināšanā, mezglu siešanā un kavēkļu būvē.

Vācu sapieru vienībām piedalītie vadi Ziemassvētku nedēļā bija nodarbināti pie mīnu izlikšanas, sprostošanas un spridzināšanas sagatavošanas darbiem GKL priekšā un tuvākā aizmugurē.

26. decembrī bataljons saņēma pavēli pilnā sastāvā pāriet pie vācu 183. kājn. divīzijas un sadarbībā ar vācu 183. Sapieru bataljonu veikt uzdevumus GKL. Saskaņā ar saņemto pavēli 1. rota pārvietojās uz Novo Sokoļņikiem, 2. rota uz bunkuriem pie kādreizējās Mašutino sādžas, 3. rota uz Manuchino sādžu, un bataljona stābs novietojās Koritovo sādžā.

Jau nākošā dienā btl. kaņavīri atsevišķās grupās kopā ar vācu sapieriem strādāja neitrālajā joslā, izliekot mīnas un tīrot apšaudes lauku. Daļa sagatavoja tiltus un ceļus spridzināšanai.

2. janvārī sākās atrašanās kustības no Novo Sokoļņikiem, kuŗā kā pēdējās vienības iesaistās arī Sapieru btl. visas rotas. 3. rota ar vācu sapieru 2. rotu bija sedzošās rotas un izveda visus spridzināšanas darbus. Btl. rotas bez saskares ar ienaidnieku izgāja cauri jaunai uztverošai pozīcijai un novietojās bunkuros uzkalnā starp Ladugino un Muchino.

Nākošās dienās 1. un 2. rota turpina mīnēšanas darbus, kamēr 3. rota joprojām pilda sedzošās vienības uzdevumus.

3. rota 4. janvārī turpina atrašanās kustību. Ienaidnieks tai seko ar stipriem spēkiem. Rota sava uzdevuma veikšanai sadalījās 8 grupās. Ienaidnieks sekoja neatlaidīgi un grupas atgriezās no atkāpšanās ceļa. Tikai pateicoties labai sadarbībai un saskaņai atsevišķās grupās, izdevās tumsas aizsegā izglābties no ielenkuma. Sevišķi grūti apstākļi bija *kapr. Zilūza* grupai, jo pret tās atrašanās vietu ienaidnieks izdarīja tiešo pārrāviena mēģinājumu. No *kapr. Kaņepa* grupas bez vēsts pazuda *kar. Dauksts*. Ievainoja 2 kareivjus.

Atraušanās kustība nobeidzās 6. janvārī un 2. rota novietojās Loškovo sādžā un 3. rota Sacharovo sādžā. 1. rota turpināja izlikt mīnas un tās viens vads darbojās kā kājnieki nocietinājumā „Oldenburg”. 3. rotai pārvietojoties, tā saņēma ienaidnieka artilērijas uguni. Ievainoja 4 kareivjus.

Gandrīz visu janvāra mēnesi btl. rotas turpināja jau iesāktos sapieru darbus. Sākot ar 20. janvāri arī 2. un 3. rotu iesaistīja GKL pie Novo Sokoļņikiem kā kājniekus.

Augstākā vācu vadība bija nolēmusi 28. janvārī galīgi atstāt Novo Sokoļņikus. Sakarā ar to 1. rotai bija jāizved spridzināšana pašos Novo Sokoļņikos, bet 2. un 3. rotai galvenais uzdevums bija jaunās GKL priekšā izlikt mīnas un mīnēt atkāpšanās ceļus.

Atraušanās kustība noslēdzās 31. janvārī, kad visas btl. rotas novietojās Saikovas un Savino sādžās un pārgāja bataljona un 15. divīzijas padotībā.

Jau 1. februārī bataljonam jau atkal bija jāpārceļas uz jaunu novietojumu Artemkovo sādžā, kur rotas novietojās sādžas mājās un nodevās ieroču tīrīšanai un apģērbu savešanai kārtībā, jo visā līdzšinējā darbības laikā nebija neviena brīva brīža, kad tas būtu bijis iespējams.

4. februārī btl. saņēma pavēli uzsākt pārvietošanās kustību uz Lokņas staciju caur Dssadiče sādžu. Bet pēc stundas divīzija pavēlēja mainīt kustības virzienu, jo pie Ussadiče no Nasvas puses noticis krievu uzbrukums ar iebrukumu un paredzētais ceļš bija apdraudēts. Bataljons turpināja virzīšanos caur Suvorovo—Novaja—Iljino—Grišitino—Assenova uz Lokņu.

Nakti uz 5. februāri btl. pārļaiž Iljino sādžā un 5. februāra rītā turpina norādīto ceļu un sasniedza bez traucējumiem nākošo pārnakšņošanas vietu — Grišitino sādžu. Tur priekšā jau bija arī citas vieniņas, kādēļ pārnakšņot nācās stipri saspiesti. Nakti uz 7. febr. btl. pavadīja Assenova sādžā ērtās telpās.

7. februārī btl. uzsāka pēdējo pārgājiena posmu uz Lokņas staciju, ko sasniedza plkst. 11.30 un līdz plkst. 16 veica uzlādēšanos. Nākošā dienā btl. izlādējās Belebelkas stacijā un novietojās tuvējā Krapivjenkas sādžā, bet jau tanī pašā dienā bija jāpārceļas uz jaunu novietojumu — Bjabkovo sādžā. Palikšana arī šeit nebija ilga, jau nākošā dienā bija jāuzsāk kustība virzienā uz Burakovo, kur naktī uz 10. februāri bataljonam bija jāieņem pozīcijas rajonā no Ruči — Bol. Berecka un jānomaina kāds vācu bataljons. Uzsākot kustību btl. varēja līdzī paņemt vienīgi tās mantas, kuņas varēja novietot

savās auto mašīnās un zirgu pajūgos. Pārējās mantas bija jāatstāj Artemkovo sādžā līdz ar vienu virsnieku, 5 instruktoriem un 26 kareivjiem, sūtīšanai ar divīzijas palīdzību uz divīzijas galveno noliktavu Litenē.

10. februārī bataljons pirmo reizi ieņēma viens pats savu kaujas iecirkni kā kājnieki. Ienaidnieks ieņemtajā iecirknī bija ļoti mierīgs un nekādas lielākas kaujas saskares neiznāca. Bīstama bija vienīgi viņu snaiperu uguns, ar ko tie cītīgi apstrādāja bataljona ierakumus. Snaiperi ievainoja 1 virsnieku un 7 kareivjus.

16. februārī Sapieru btl. nomainīja 32. (3. latv.) pulka I btl. Tikko btl. bija iznācis no ierakumiem un līdz atpūtas sādžām veicis lielāku pārgājienu, bataljonu tūlī ieskaitīja kā tiešo divīzijas rezervi. Jau pirmajā naktī pienāca ziņa, ka pie Meļņicas sādžas ienaidniekam izdevies lielāks iebrukums un, ka btl. jāiet prettriecienā, lai palīdzētu Izlūku btl. novērst ielenkšanas draudus. Bet kad btl. uzsāka smagajās mašīnās kustību uz iebrukuma vietu, pienāca divīzijas pavēle tomēr palikt uz vietas. Nākošā dienā, 18. februārī, vēl 2 reizes bataljonu pieprasīja prettriecienam, bet vienmēr pusceļā to atkal atgriezta atpakaļ.

20. februārī btl. saņēma uzdevumu pie nākošās atkāpšanās kustības pildīt sapieru uzdevumus. Tas bija pirmais sapieru uzdevums bataljonam, kas bija paredzēts patstāvīgai pildīšanai. Uzdevuma veikšanai btl. sadalīja pa rotām, pie kam 1. rotai bija jābūt pie *pulkv. Krīpena* kaujas grupas, 2. rota pie *pulkv. Januma* kaujas grupas, bet 3. rota palika divīzijas rīcībā dažādu uzdevumu veikšanai.

1. rota savu sapieru uzdevumu veikšanu sāka no Bebelkas, kur spridzināja municijas, sprāgstvielu noliktavas, tiltus un ceļus. Uzdevuma izpildīšanu grūtu padarīja satiksmes līdzekļu trūkums, jo sapieriem, esot kā pēdējai vienībai, bija jāizved arī apsardzība un sekojošo ienaidnieka vienību atvairīšana. Grūtie sapieru darbi prasīja no katra atsevišķa kaņavīra smagu fizisku piepūli, ko pavairoja vēl lielie pārgājieni bez pietiekoša transporta.

1. rotai lielāka sadursme ar ienaidnieku iznāca pēdējā atrašanās posmā pie Karuzo sādžas. Ar saprātīgu rotas komandiera rīcību, ienaidnieka priekšējās vienības rota iznīcināja, pašiem neciešot nekādas zaudējumus.

2. rota Kalantjevo sādžā stājās *pulkv. Januma* rīcībā un no Sapolje sādžas sāka pie atrašanās kustības pildīt paredzētos sapieru uzdevumus. Jau pie šīs pirmās sādžas krita *kapr. V. Rukers*.

Visa atrašanās kustība bija ļoti grūta, jo pulkv. Janumam trūka

15. div. Sapieru bataljona komandieris kapt. Kļaviņš pie sava komandpunkta Rutschi — Bol. Berezeva rajonā, 1944. g. 1. februārī

sakuru ar divīziju un visa virzīšanās notika tikai pēc kompasa pa ienaidnieka aizmuguri un partizānu pārvaldītu apvidu. Visus savus uzdevumus, neskatoties uz grūtībām, rota veica savlaicīgi, lai gan kāju apsaldēšanas dēļ no ierindas bij aizgājuši visi virsnieki, 1 instruktors un 27 kareivji, bet bez vēsts pazudis 1 instruktors un 5 kareivji. Rotu līdz jaunai GKL sekmīgi izveda *serž. Br. Veide*.

3. rota visu atrašanās kustību laiku bija pie btl. stāba un stāvēja divīzijas rīcībā sevišķu uzdevumu veikšanai. Sākot ar Aleksino sādžu, btl. piekomandēja kādu turkmeņu būvsapieru rotu, kas tomēr deva maz labuma. 3. rotai kopā ar turkmeņu būvsapieriem bija jāsavēd kārtībā ceļi divīzijas trosam. Turkmeņu rotu drīz atkal atdalīja no 3. rotas. Visu tālāko ceļu līdz pat jaunai GKL 3. rota veica viena pati, izpildot visus sapieru uzdevumus savlaicīgi. Pie Kruze sādzes rotai iznāca sadurties ar partizāniem. Sadursmes laikā aiz pārpratumā rota saņēma pašu artilērijas uguni. Krita viens kareivis un 1 instruktors ievainoja.

Pēc jaunās GKL sasniegšanas rota stājās pie sapieru uzdevumu veikšanas tanī.

15. SAKARU BATALJONS

15. divīzijas Sakaru bataljonu *kapt. Ziebergs* ar adjutantū *ltn. Lejnietu* saformēja 1943. g. augusta sākumā Tukumā, kad tur no 6 nedēļu sakaru kursiem Rīgā ieradās virsnieku kadrs — 13 virsnieki un daži instruktori. Pārējie instruktori un kareivji ieradās Tukumā pakāpeniski vēlāk.

Sakaru bataljonā bija paredzēti 13 virsnieki, 85 instruktori un 321 kareivis — kopā 422 kaŗavīri.

Bataljona stābs un sakaru kolonna atradās Tukuma pilsētā, bet Radio rota Tilās un Telefonu rota — Jaunmokās.

Uz fronti Novo Sokoļņiku rajonā bataljons izbrauca 5. decembrī.

Izbraukšanas laikā bataljona sastāvā bija:

	Pēc šatiem	Faktiski bija	Trūka	Piezīmes
Virsnieki	13	13	—	
Ierēdņi	3	2	1	
Instruktori	85	53	32	
Kareivji	321	416	—	95 par daudz (no tiem daļa patv. prombūtnē, slimi un komandējumā)
Šautenes	383	383	—	Tos saņēma 2 dienas pirms izbraukšanas
Pistoles	37	36	1	
Mašīnpistoles M Pi	31	31	—	
Vieglie ložmetēji	12	—	—	
Granātmētēji	7	—	7	
Zirgi, jājamie	11	11	—	
Zirgi, vilcēji	44	44	—	
Velosipedi	4	4	—	
Divjūga rati	4	—	4	To vietā bija 4 vienjūga rati
Četrjūga v. telef. rati	6	6	—	
Divjūga rati, lauku	5	2	3	
Divjūga lauku virtuves	1(4)	1(4)	—	(4) automaš. piekabināmas
Motocikli	7	—	7	To vietā 3 vieglie motocikli
Smagie motocikli	2	—	2	
Blakusvāģi	2	—	2	
Vieglie auto	24	2	22	
Vieglie apvidus vāģi	32	—	32	
Vidējie smagie	19	3	16	No tiem viens ½ t.

Vidējie apvidus vāgi	2	—	2
Piekabes 23	2	2	—
Darbnīcas	1	—	1
Ķēžu vilcēji	5	—	5

Pirms izbraukšanas uz fronti bataljonu 4. decembrī Tukumā, Tilās un Jaunmokās apmeklēja Latviešu leģiona ģenerālinspektors *ģen. Bangerskis* ar pavadoņiem *kapt. Ziemeļi* un *ltņ. Zegneru*. Par šo apmeklējumu *ltņ. Zegnera Dienesta atzīmē* cita starpā teikts:

— Visumā bataljona apgāde, atskaitot spēkratu trūkumu, ļoti laba. Būtu nepieciešams vienīgi vēl zināms laiks apmācībai, jo liela daļa sakaru piederumu saņemta tikai pēdējā laikā.

Radio stacijas saņemtas pirms nedēļas. Apmācībām bija citas radiostacijas. Saņemtās radiostacijas nav vēl sakomplektētas un praktiski pārbaudītas. Ir divas lielas radiostacijas, kam uzdevums uzturēt sakarus ar divīziju, korpusu un lidmašīnām. Tomēr tikai vienai ir paredzēta automašīna. —

15. PRETTANKU DIVIZIONS

Lai gan pavēle par 15. divīzijas prettanku divizionu formēšanu izdota tikai 1943. gada 9. jūnijā (skat. pielikumu) un tanī formēšanas sākums noteikts 16. jūnijs, divizionu sāka formēt jau aprīļa beigās, no frontes atsauktais bij. Latvijas armijas Auto-tanku brigādes *kapt. L. Trēziņš**). Pēdējais arī ar 15. divīzijas komandiera 9. jūnija pavēli tika oficiāli iecelts par divizionu komandieri.

Divizionu saformēja sekojošā sastāvā: divizionu stābs, 2 prettanku lgb. rotas ar 12 lielgabaliem katrā un viena 2 cm zenītrotā. Virsniekus un instruktorus komplektēja no attiecīgiem speciālistiem. Sākumā divizionā ieskaitīja 23 virsniekus un 40 instruktorus.

Vienlaicīgi ar divizionu pašu vienību formēšanu, 15. divīzijas komandieris uzdeva divizionam saformēt arī divīzijas pirmajiem diviem pulkiem prettanku lgb. (14.) rotas. Ar 6. jūlija pavēli 14. rota bija jāsaformē arī divīzijas trešajam — 34. (5. latv.) pulkam.

* *Kapt. Leonārs Trēziņš* dzimis 1905. g. 12. jūnijā Valmieras apr. 1927. g. beidzis Latvijas kara skolas artilērijas nodaļu. Viņa pirmā dienesta vieta bija Zemgales artilērijas pulkā Daugavpilī. 1930. g. paaugstināts par vltņ. un pārvietots uz Ats. art. divizionu Cēsīs. 1938. g. paaugstināts par kapteini un iecelts par baterijas komandieri Vidzemes art. pulkā Rīgā. Vēlāk pārcelts uz Auto-tanku brigādi par rotas komandieri. 1941. g. piedalījies nacionālo partizāņu cīņās Vidzemē.

Lai iepazīstinātu pirmos kadrus ar vācu armijas prettanku un vispārējiem ieročiem, Bolderājā sarīkoja kursus, kurus vadīja *SS-hstuf. Gebhardt*s ar dažiem vācu instruktoriem. Kursantus iepazīstināja ar vācu 5 cm prettanku lielgabaliem un kājnieku rokas ieročiem. Kursi ilga apm. vienu mēnesi. 17. jūnijā visus kursantus pārvietoja uz Bātes lidlauka ēkām pie Liepājas, kur bija paredzēta divizionā tālākā formēšana. 22. jūnijā Bātē sāka ierasties arī pirmie Kurzemē jauniešauktie. Sākās grūts apmācības posms, jo trūka mācības līdzekļu. Iekšējā kārtība noritēja pēc Latvijas armijas noteikumiem.

Līdz 1. jūlijam divizionā bija ieradušies 1.500 jaunkareivju, kas bija paredzēti ne tikai divizona sastāvam, bet arī 15. divīzijas visu 3 gren. pulku prettanku lielgabalu (14.) rotu formēšanai. Par šo rotu komandieriem iecēla: 32. (3. latv.) pulka rotai — *kapt. Pommeru*, 33. (4. latv.) pulka rotai — *ltn. Krūzi*, vēlāk *vln. Strazdiņu* un 34. (5. latv.) pulka rotai — *vln. J. Tervīti*.

Divizona apgāde, ieskaitot arī apbruņojumu, bija ļoti trūcīga. Apgērbs bija nepiemērots — drēbes mazas, itaļu zābaki. Arī uzturs bija vājš — bez taukvielām un daudz zaļbarības. Saimnieciskais personāls nebija padots divizona vadībai, bet gan tieši vācu augstākai apgādes vadībai.

Apmācības divizionā izveda ļoti intensīvi. Pēc divizona 3. (zenītliegabalu) rotas pārskaitīšanas uz Zenītdivizionu, augusta sākumā saformēja jaunu 3. rotu ar 7,5 cm prettanku lielgabaliem un pašgājēju lafetēm. Par jaunās rotas komandieri iecēla *vln. A. Sproģi*.

1943. g. jūlija beigās Grobiņā sāka formēt 2. brigādes Prettanku lielgabalu divizionu. Pie tā uz Grobiņu aizgāja *ltn. Ķirsis*, daļa instruktoru un ap 200 kareivju. Tanī pat laikā ap 600 kareivju divizionam bija jānosūta tieši uz 2. brigādi. Divizionā palika tikai apm. 600—700 kareivju. Lai atjaunotu instruktoru sastāvu, apm. 80 labākos kareivjus pārskaitīja uz instruktoru kursiem, par kuru komandieri izraudzīja *kapt. J. Lūsi*. Šie kursi ar labām sekmēm ilga 2 mēnešus.

Jūlija beigās Latviešu leģiona ģenerālinspektors *ģen. Bangerskis* pārbaudīja divizona apmācības. Sakarā ar to notika arī divizona parāde Liepājas sporta laukumā. Tanī piedalījās divizons pilnā sastāvā. Sava orķestra trūkuma dēļ divizons uzaicināja Liepājā novietotās vācu kara flotes orķestri, sagādājot tam mūsu valsts himnas notis. Orķestris himnu nospēlēja labi. Uz šo parādi bija uzaicināti arī Liepājas latviešu organizāciju vadītāji. Dažas dienas pēc parādes

15. div. prettanku divizionā kom.
majors Leonhards Trēziņš

divīzions saņēma no Liepājas tirgotāju un amatnieku biedrības lielāku naudas summu, ko izlietoja šaušanas balvu iegādei.

Septembra sākumā divīzions saņēma pavēli pārvietoties uz Alūksni — bij. 7. Siguldas kājn. pulka kazarmām. Tomēr pēc dažām dienām pavēli atkal atcēla un 9. septembrī divīzions pārcēlās Liepājas pilsētā un novietojās 3 skolās. Te divīzionu papildināja ar 600 jauniešiem. Visu oktobra mēnesi notika apmācības ar šautenēm, patšautenēm un prettanku lielgabaliem.

Tuvojoties 18. novembrim, divīzions saņēma pavēli parādes noturēšanai novietojuma rajonā. Parāde notika Annas baznīcas laukumā, pirms tam noliekot vainagu Brāļu kapos. Parādē piedalījās Prettanku divizionā 3 rotas, Kājnieku lielgabalu bataljona 3 rotas un 19. divīzijas Zenīrtātilerijas divīzions. Parādi pieņēma 32. (3. latv.) pulka komandieris *pulkv. Krīpens*. Parādē spēlēja Liepājas drāšu fabrikas strādnieku orķestris, ietērpts kaņavīru tērpos.

28. novembrī divīzionu otrreiz apmeklēja *ģen. Bangerskis*. Viņam bija jākonstatē, ka divīzionam vēl nav izsniegta neviena šautene, daudziem kaņavīriem trūkst arī uzpleču un nacionālo vairodziņu, Visam divīzionam ir tikai 2,5 cm prettanku lielgabali.

15. div. Prettanku bataljona 1. rotas 1 vads (vada kom. ltn. Graulis),
1943. gada novembrī, Blaumaņa pamatskolā Liepājā.

No divizionā dienā pārskata redzams, ka 28. novembrī divizionā bijuši:

	Pēc saraksta	Faktiski
Virsnieki	13	12
Instruktori	35	15
Kareivji	325	154

Šai laikā divizionā faktiski bija vairs tikai divizionā stābs ar divām prettanku rotām, jo 3. rotā pēc pirmo divu rotu papildināšanas bija palicis ļoti mazs kaņavīru skaits. Pēc pavēles izpildīšanas par divizionā pārkārtošanu (3. rotas likvidēšanas), divizionā komandējošais sastāvs bija sekojošs:

Divizionā komandieris — *kapt. L. Trēziņš*,

Stāba rotas kom. — *kapt. Sikaters*,

1. rotas kom. — *kapt. J. Lūsis*,

2. rotas kom. — *vlt. A. Sproģis*.

Līdzšinējais 2. rotas komandieris *vlt. V. Strazdiņš* bija pārskaitīts uz 33. (4. latv.) pulka 14. rotu un *kapt. Pommers* uz Zenitartilerijas divizionu.

Drīzi pēc šīs pārkārtošanas nāca pavēle par 15. Prettanku divizionu pilnīgu izformēšanu. Pie 15. divīzijas palika tikai 2 atsevišķas prettanku rotas. Divizionu stābu un stāba rotu sadalīja pa citām rotām. *Kapt. Trēziņš, ltn. Bite* un SS-ustuf. Švābs (*Schwab*) ar trim rakstvežiem palika divīzijas vadības rīcībā.

Vēl pirms divizionu likvidēšanas, novembra beigās, Liepājas pil-sētas un apriņķa organizācijas dāvināja divizionam Latvijas valsts krāsu karogu ar karoga kāta galā uzlēcošu sauli dzintarā.

1943. gada decembra sākumā *kapt. Trēziņš* saņēma pavēli ar abām prettanku rotām izbraukt uz fronti, apsolut ieročus un spēkratus dot frontē. No ieročiem līdzī bija vienīgi trīs 5 cm prettanku lgb. un katram kaņavīram šautene vai mašīnpistole. 22. decembrī vienības izbrauca caur Možeikiem, Jelgavu, Krustpili, Rēzekni, Idrīcu un 26. decembrī sasniedza Vidumku staciju, kur izlādējās. Šī vieta jau atradās ienaidnieka smagās artilērijas sniedzamības robežās. No Vidumku stacijas rotas devās uz 20 km attālo novietojuma vietu, bet ceļā saņēma jaunu pavēli, palikt 34. (5. latv.) pulka stāba tuvumā. Tur abas rotas palika dažas dienas un saņēma arī pirmos ieročus un transporta līdzekļus.

30. decembrī divīzija pavēlēja *kapt. Trēziņam* ar abām rotām doties apm. 60 km uz ziemeļiem. Pārvietošanās notika daļēji motorizēti, daļēji kājām. GKL atradās no jaunā novietojuma apm. 15 km attālumā. Te rotas apmetās labi izbūvētos bunkuros. Priekšējās līnijas ieņēma vācu 201. gren. divīzija. Abu latviešu rotu lgb. apkalpes piedalīja vācu prettanku lgb. vienībām apmācībai.

Brīvā ienaidnieka izlūku darbība liecināja, ka sagaidāms ienaidnieka uzbrukums. Nākamās dienās arī sākās stipra ienaidnieka artilērijas uguns pa ZA esošo Nasvas stacijas rajonu. Uguns turpinājās 24 stundas. Pēc tam nākošā naktī vienības uzsāka atiešanu apm. 25 km uz rietumiem.

1944. g. janvāra beigās abas *kapt. Treziņa* rotas bija nonākušas Lokņas stacijā. No turienes tās devās uz rajonu dienvidos no Staraja Rusas un ieņēma pozīcijas 15. divīzijas stāba tuvumā, gar Redjas un Lovatjas upēm. Te abas rotas pagaidām skaitījās rezervē un kaujās dalību neņēma degvielu trūkuma dēļ. Februāra beigās rotas uzsāka gājienu virzienā Belebelka—Dedoviči—Čičačevo — uz jaunām pozīcijām DA no Ostrovas. Atiešanas laikā abas rotas izmantoja cīņās pie Čičačevo, bet bez lielgabaliem.

PAPILDINĀJUMU UN APMĀCĪBU VIENĪBAS

15. SS-GREN. APM. UN PAPILD. BRIGĀDE

15. Apmācības un papildinājumu bataljons

1943. g. februāra beigās Rīgā ieradās SS-staf. Hirtess un noorganizēja SS-Papildinājumu komandu Austrumzemē (*SS-Ersatz Kommando Ostland*) ar latviešu brīvprātīgo uztveršanas vietu bij. Vidzemes artilērijas kazarmās pie Krusta baznīcas Rīgā. Maija sākumā šo uztveršanas vietu pārvietoja uz Cekuli un pakļāva 15. (1. latv.) divīzijai kā šīs divīzijas papildinājumu bataljonu (*Ersatz-Btl. der 15. (lett.) SS-Freiw. Div.*) ar uzdevumu sagatavot papildinājumus galvenokārt 2. Latviešu brigādei frontē. Par btl. komandieri iecēla *pltn. Jansonu* (skat. pielikumu). Bataljona stābs bija vācu.

Bataljons sastāvēja no 3 strēlnieku rotām, 1 smagās rotas un 1 veselības rotas. Bataljonu drīz pārdēvēja par 15. div. apm. un papild. btl. (*Ersatz- und Ausbildungs Btl. der 15. (lett.) SS-Freiw. Div.*).

Ar 15. div. komandiera pavēli bataljona Veselības rotu 30. jūnijā no Cekules pārvietoja uz Jelgavu un apgādes ziņā piedalīja 15. div. Artilērijas pulkam. 25. septembrī uz Jelgavu pārvietoja arī visu bataljonu.

Ar 12. novembra pavēli bataljona sastāvu papildināja vēl ar otru Veselības rotu un 3 spec. rotām un par btl. komandieri *pltn. Jansonu* vietā iecēla *kapt. N. Melceri* (skat. pielikumu).

Bataljona galvenais uzdevums līdz 1943. g. beigām bija no slimnīcām atlaisto kaņavīru apzināšana līdz viņu pilnīgas izveseļošanās brīdim.

Tā kā šis bataljons bija papildinājumu sagatavotājs kā 15. divīzijai tā arī 2. brigādei, tad ar SS-Vadības stāba 1943. g. 21. decembra pavēli (skat. pielikumu Nr. 23.) bataljonu pārformēja par 15. SS-Gren. apmācības un papildinājumu brigādi (*SS-Gren. Ausb. und Ers. Brig. 15*).

Brigādes stābs atradās Jelgavā, bet vienības bija izkaisītas pa visu Zemgali. Brigādi komandēja *SS-ostubaf. Garthe*, vēlāk *SS-oberf. fon Obvurcers*. Arī brigādes un pulku stābi bija vācu.

Apm. un papildin. btl. Jelgavā 30. decembrī apmeklēja *ģen. Bangerskis*. Par šo apmeklējumu *ltn. Zegners Dienesta atzīmēs raksta*:

— Rezerves bataljona stābā ģenerālinspektoru sagaidīja btl. komandieris *kapt. Melcers*.

— Apskatē noskaidrojās sekojošais:

1. Rezerves btl. divas veselības rotas; novietotas — kazarmās Rūpniecības ielā, Jaunatnes ielā, Bisenieka ielā; 3. rt. un ložm. rt — Ģintermuižā; lauku apmāc. rt. — Romas kazarmās; btl. ambulance — Tērvetes ielā; 1 un 2 rt. — Zaļeniekos; soda (disciplinārais) vads — šo vadu komandē *ltm. Ozols* — Ozolniekos
2. Sakarā ar btl. izklaides novietojumu (piem. Zaļenieki apm. 20 km no btl. stāba) btl. komandierim grūti atsevišķas vienības pārskatīt, jo sevišķi arī satiksmes līdzekļu trūkuma dēļ. Vienīgā btl. kom. vieglā automašīna sabojājusies un lietošanai nederīga. Tāpēc pārrunāts jautājums par vienas ģenerālinspektora stāba mašīnas nodošanu rez. btl. kom. lietošanā. Arī vienību apgādi traucē transporta līdzekļu trūkums, jo btl. tikai viena smagā mašīna.
3. Apmācības btl. vienības izdara plkst. 08.00—12.00 un plkst. 14.00—18.00. Tas, ka jaunkareivji nav ieradušies vienlaicīgi, bet pakāpeniski, traucē apmācību gaitu.
4. Rez btl. virsnieku pašlaik pietiekami. Trūkst instruktoru.
5. Apgādes ziņā sevišķu trūkumu nav. Apgērbī visumā labi, arī apavi visiem, kam izdoti, labi. Arī uzturs labs.
6. Latviešu brigāde Volchovā pieprasījusi papildinājumus — 475 kareivjus no rez. btl. Divos ešelonos līdz šim jau nosūtīti 194 kar. Trešā ešalonā 150 kar., kuņi nosūtīti uz Rīgu 29.12.43. tālāk sūtīšanai uz Volchovu, neesot pieņemti. Kareivju pieņēmējs *SS-hstuf. Burchards*, kuņš atbraucis no brigādes Volchovā pieņemt papildinājumus, telefonējis, ka no trešā ešalona 150 kar. varot pieņemt tikai 8, pārējos sūtīšot rez. btl. atpakaļ, jo tie uzdevušies par krieviem, kaut arī esot Latvijas pavalstnieki. Tā kā divīzijas Artilērijas pulkam vēl vajadzīgi apm. 400 kar., tad šo atpakaļsūtīto transportu un vēl citus krievus varēs nodot Artilērijas pulkam. — Pašlaik rez. btl. apm. 500 šādu krievu, poļu, kā arī čigānu un citu tautību piederīgo kareivju, jautājums, ko ar tiem darīt?
7. Otrā veselības rotā (kom. *kapt. Dolfijs*) telpas šauras. Rotas 228 kar. novietoti atsevišķā ēkā 4 stāvos. Trūkst galvas maisiņu.
8. Jaunās btl. ambulances telpas Tērvetes ielā pašlaik vēl beidz remontēt. Paredzēts iekārtot līdz 70 gultu. Telpas pēc remonta būs labas un piemērotas vajadzībai. Ambulances inventāram pagaidām trūkst madraču un palagu, kuņi sagādāšanai btl. kom. kapt. Melcers lūdz ģenerālinspektora atbalstu. Bez tam ģenerālinspektors pārrunāja ar *SS-ostubaf. Garthe* un kapt. Melceru jautājumu par jaunas rez. brigādes formēšanu. *SS-ostubaf. Garthe* tikko atgriezies no SS galvenā stāba Vācijā ar pavēli formēt rez. brigādi latviešu divīzijai un brigādei. Formēšanas pavēli parakstījis *SS-ogruof. Jitmers*. Tā kā rezerves brigādei formēšanas 19 rotas, tad būšot vajadzīgi apm. 40—50 latviešu virsnieki, tāpat daudz instruktoru un dažādu speciālistu. *Garthe* solījās 3. janvārī ierasties pie ģenerālinspektora ar projektu, kādi virsnieki, instruktori un speciālisti būtu iesau-

camī tieši rez. brigādes vajadzībām, kā arī lūdza pašlaik kareivju rez. brigādei neiesaukt līdz brig. rotu saformēšanai. Pēc tam, kad rez. brig. bū savas pamatvienības saformējusi, tā varēs uzņemt līdz 4000 jaunkareivju apmācībai un tālāknosūtīšanai uz latviešu divīziju un brigādi.

Pie ģenerālinspektora norādījuma, ka tiks iesaukti 1916. un 1917. g. dzimušie virsnieki un instruktori, jo divīzija pieprasījusi 33 virsniekus un 300 instruktorus, un arī brigādei Volchovā trūkstot ap 50 virsnieku, rez. brig. komandieris ostuf. Garthe paskaidroja, ka pēdējā laikā no rez. btl. uz brigādi Volchovā jau nosūtīti 17 virsnieki un 4. janvārī 1944. g. vēl brauks apm. 20 virsnieki. Tāpat Garthe lūdza ievērot pie virsnieku sadaļīšanas, ka rez. brig. vajadzībām paredzami 40—50 virsnieki.

Uz jautājumu, kā nokārtojusies SS skolas Bolderājā problēma, Garthe sākumā paskaidroja, ta to izšķiršot SS stābs Berlīnē, varbūt skolu pārceļšot uz Braunšveigu. Vēlāk tomēr Garthe teica, ka šo skolu esot nodibinājusi latviešu divīzija, un ka Berlīnei ar to neesot nekāda darīšana. Divīzijas komandieris aizbraucot esot viņam tikai uzticējis šīs skolas pārvaldīšanu un uzdevis viņam izdarīt 1944. g. 1. februārī abu kursu nobeigumu. Pēc tam viņš esot nodomājis skolu pakļaut rez. brigādei. Viņam neesot nekādu pilnvaru šādas skolas dibināšanai vai vadīšanai. Tāpat rez. brig. organizācijā tāda nav paredzēta.

Ģenerālinspektors aizkāra jautājumu par soda jeb disciplīnas rotas dibināšanu. Garthe paskaidroja, ka rez. brig. organizācijā gan tāda neesot paredzēta, tomēr šādas rotas nodibināšana esot nepieciešama. Rez. btl. jau pašreiz pastāvot soda vads, kuŗu vajadzības gadījumā varētu paplašināt līdz rt. (apm. 200 cilv.). Tuvākā laikā Garthe nāksot pie ģenerālinspektora ar projektu par šādas rotas dibināšanu.

Ģenerālinspektors uzsvēra, ka viņš esot ierosinājis ģenerālkomisāram nodibināt pie ģenerālinspektora stāba sevišķu tiesu uz lauku kaŗa tiesas principiem, kas tiesātu tos, kuŗi izvairījušies no iesaukšanas. Ja nebūtu šādas tiesas, tad tie, kuŗi izvairījušies, nododami apgabaltiesai, un lietas iztiesāšana vilktos ilgi. Tāpēc šī jaundibināmā tiesa tiesātu ātri, bez ilgās izmeklēšanas, un piespriestu nevis cietuma sodu, bet pārmācības rt. Tāpēc būtu vajadzīga arī šāda pārmācības rt. pie rez. brigādes.

Ostuf. Garthe paskaidroja, ka Vācijā arī tiem, kuŗiem piesprieŗot pat cietuma sodu, to nosacīti atlaiŗot līdz kaŗa beigām un vainīgos nosūtot uz fronti.

Ģenerālinspektors aizrādīja, ka ar latvieŗiem tas tomēr tā nenotiekot un daudzi sēdot, piem. Salaspilī, kopā ar komunistiem, vai atrodoties cietumā un gaidot uz savas lietas caurskatīšanu.

Ostuf. Garthe izteicās, ka neesot nekāda vajadzība ar šo priekšlikumu griezties piem. pie ģenerālkomisāra vai pol. ģen. Jekelna. Tāpat kā viņš esot tieŗi pakļauts SS stābam Berlīnē, tā arī ģenerālinspektors esot tieŗi pakļauts SS-reichsfireram, un tāpēc visi priekšlikumi būtu iesniedzami pēdējam, tāpat norādījumi arī saņemami tikai no turienes. —

1944. g. vasarā brigādi pārdēvēja par 15. Latv. SS-apmācības un papildinājumu vienībām (Letz. SS-Ausb. und Ersatzeinheiten 15.) un par to komandieri SS-oberf. fon Obvurcera vietā, kas pārgāja par 15. divīzijas komandieri, iecēla *SS-staf. fon Bredovu*.

1944. g. jūlijā kaujām nesagatavotās apmācības un papildinājumu vienības negaidīti iesaistīja kaujās pie Latvijas—Lietuvas robežas.

3. APMĀCĪBAS PULKS

15. Lauku papildinājumu btl.

1943. g. novembrī, kad 15. divīzija saņēma rīkojumu doties uz fronti, lai kāpinātu divīzijas trīs grenadieru pulku kaujas spējas, divīzijas vadība pavēlēja izformēt pulku III bataljonus, to vīrus sadalīt pa pulka pārējām vienībām un no pārpalikuma III/34. (5. latv.) btl. kom. *maj. Šmitam* 24. novembrī uzdeva saformēt 15. divīzijas Lauku papild. bataljonu 5 rotu sastāvā (Feldersatz Btl. der 15. Lett. SS-Freiw. Div. Skat. pielikumu Nr. 19.). Btl. sāka formēt Ventspilī, bet pēc 32. (3. latv.) pulka aiziešanas no Paplakas uz fronti, bataljona formēšana turpinājās Paplakā.

Kadrus btl. saņēma galvenokārt no 32. (3. latv.) pulka 20 virsn. un 100 kareivjus. Uz fronti aizejošās 15. divīzijas vienības jaunformējamam bataljonam atstāja arī lieko apbruņojumu un apgādes priekšmetus.

9. decembrī bataljons saņēma divīzijas pavēli (skat. pielikumu Nr. 21.) par bataljona papildināšanu ar 500 jauniesauktiem. Pēc papildināšanas bataljons bij jānosūta pie 15. divīzijas. Bataljons uz fronti pie 15. divīzijas izbrauca 800 vīru sastāvā 1944. g. februāra sākumā. Aprīļa sākumā Z no Krasnoje bataljonu apvienoja ar 3. robežapsardzības pulku sevišķā apmācības pulkā (*Ausbildungs Regiment Oberst Kössler*) vācu pulkv. Keslera vadībā.

9. dec. pavēlē bija arī noteikts, ka „pēc tam, kad *maj. Šmits* btl. saformējis, tā komandēšanu uzņemas *pltn. Skudrulis* un pavada bataljonu uz fronti kā transporta virsnieks, bet majors Šmits paliek Paplakas garnizonā un saformē visiem trim divīzijas pulkiem jaunus III bataljonus”, jo „reichsfirers 8. decembrī devis rīkojumu, ka III batal-

* 1. un 2. apm. pulki bija saformēti pie 2. brigādes

jonu jaunsaformēšana uzsākama tiklīdz 2. brigāde ir paziņojusi, ka tās personālā sastāva vajadzības pārformēšanai jaunā veida divīzija ir apmierināta". Šais jaunajos bataljonos bija paredzēti 700 vīru katrā.

Šo III bataljonu saformēšanu maj. Šmits tomēr nepaspēja pilnīgi veikt vācu Ziemeļu frontes straujā sabrukuma dēļ.

Paplakā atrodos 15. divīzijas vienības 1943. g. beigās apvienoja 3. apmācības pulkā, un par tā komandieri iecēla pulkv. A. Apsīti, kas slimības dēļ bija atbrīvots no 34. (5. latv.) pulka komandiera amata.

1944. g. 2. martā pulku Paplakā apmeklēja ģen. Bangerskis. Par šo apmeklējumu ltn. Zegners dienesta atzīmēs raksta:

— Apskatē ģenerālinspektors konstatēja sekojošo:

1. Apmācības pulka sastāvs uz 2.3.1944: 38 virsnieki, 209 instruktori un 2102 kareivji.

I btl. kareivji Paplakā ieradušies visagrāk — daļa jau janvāra beigās, pārējie februāra sākumā.

II btl. kareivji ienākuši visu februāri, apm. pa 100 atsevišķās dienās. Katrā btl. ir apm. 25 krievu tautības kareivji. Pulkam pašlaik ir tikai viens ārsts, kas nespēj tikt ar visu galā. Pulkā saformēta instruktoru rota, kuņā pašlaik 182 kursanti.

2. Apgādes ziņā nepieciešams novērst daudzus trūkumus.

I un II btl. iegērbti gandrīz pilnīgi. III btl. ietērpā nav nemaz. Tāpat trūkst apavu visam III btl., bet I un II btl. apavu trūkst katrā apm. 15 kareivjiem. Saņemts nedaudz materiāla apavu labošanai un steidzamā kārtā ierīko apavu darbnīcas.

Katram kareivim 2 maiņas veļas, siltais puloveris. Trešā veļas maiņa vēl noliktavās.

Apkurināšanai pašlaik sagatavo un pieved sausu malku, kādas līdz šim trūka.

Pulka transporta līdzekļi — 3 smagās mašīnas (viena bojāta); bez tam 4 zirgi, kuņus atstājis pulkv. Krīpena pulks aizbraucot. Ļoti nepieciešams vairāk zirgu; esot apsolīti 156 zirgi, bet vēl līdz šim nav saņemti.

Ierīkotas dušu pirtis, kuņās vienlaicīgi var mazgāties 60 personas. Vislielākās grūtības sagādā ūdens trūkums. Garnizona robežās būtu lietošanai derīgas divas akas, bet sūkņu motori sabojājušies, tā ka februārī tās tikai 4 dienas spēja dot ūdeni. Pēdējā laikā ūdeni pieved šķūtnieki mucās no apkārtējām akām. Paplakā gan novietojusies Bauleitung der Waffen-SS und der Polizei, kā arī būvbataljons, bet tie neko nedara ūdensvada lietā. Otrs svarīgs jautājums ir veļas mazgāšana. Pašlaik kareivji to mazgā paši.

Apmācības pulks atvedis no Rīgas vairākus Bauleitung apgādātus katlus

veļas mazgātuvēs ierīkošanai. Kaut piemērotas telpas katlu uzstādīšanai ir, tomēr Bauleitung neko šinī lietā nedara, un katli jau labu laiku stāv neizmantojami.

3. Ieroču pulkam ļoti maz. Pašam pulkam ir 274 šautenes, no kuņģiem 47 bojātas, pārējās izmanto sardžu dienestam. Bez tam ir 10 mašīnpistoļu un 1.3.44. saņemtas 50 šautenes un 4 granātmetēji. Municija: 30.000 patronas, kuņģu tikko pietiek ieroču piešaušanai.
4. Apmācības ierobežotas, jo trūkst ieroču. Praktiski apmācības varēs sākt tikai tad, kad pulks būs saņēmis ieročus. Virsniņu un instruktoru mācības paredzētas līdz š.g. 4. aprīlim.
5. 15. lauku apmācības btl. (maj. Šmits) rīcībā bijis sanitārais vāgīšs, ko btl. pārvaldes virsnieks *SS-ostuf. Sprungs*, btl. aizbraucot, nodevis Bauleitung der Waffen-SS un der Polizei rīcībā, kaut gan pēdējai tikai ap 20 cilvēku. Turpretim apmācības pulkam ar vairākiem tūkstošiem cilvēku nav nevienas sanitārās mašīnas. Tā kā minētā mašīna ir 15. divīzijas īpašums, tad nesaprotama ir *SS-ostuf. Sprunga* rīcība, nododot mašīnu Bauleitung vajadzībām.
6. No 15. divīzijas uz Paplaku atkomandēts *SS-hstuf. Bestmans*, it kā sakaru virsnieks. Pēdējais tomēr jo bieži iejaucas pulka komandiera kompetencēs. Būtu nepieciešams *SS-hstuf. Bestmanam* noteikt viņa darbības robežas un kompetences.

Sakarā ar inspekciju ziņojumā minēt:

I Gen. Jeckelnam:

- a) Par Bauleitung der Waffen-SS un der Polizei pasivitāti Paplakā, nerūpējoties par ūdensvada sakārtošanu un veļas mazgātuvēs iekārtošanu.
- b) Kāds sakars Sonderstaba priekšniekam *SS-Staf. Hierthesam* ar 15. divīzijas apmācības pulku Paplakā, jo Hierthesam piesūta apmācības pulkam pavēles par pulka uzstādīšanu un formēšanu.
- c) Atkal aizkart jautājumu par disciplinārās pāraudzināšanas btl. dibināšanu.

II 15. divīzijas kom. SS-Oberf. Heilmannam:

- a) Par ieroču trūkumu apmācības pulkam un apmācības traucējumiem ieroču trūkuma dēļ.
- b) *SS-ostuf. Sprunga* rīcību un divīzijas interešu neaizstāvēšanu sakarā ar divīzijas sanitārās mašīnas nodošanu Bauleitung rīcībā.
- c) Par *SS-hstuf. Bestmanna* kompetencēm Paplakā. —

*

No pulka uz fronti marta vidū aizbrauca arī maj. Šmita saformētais pulka I btl. pltn. Skudruļa vadībā. To 15. divīzijas vadība iedalīja 32. (3. latv.) pulkā kā III bataljonu. Pārējie pulka btl. turpināja apmācības.

24. un 25. aprīlī Latviešu leģiona ģenerālinspektors griezās pie marta beigās ieceltā Ieroču-SS pavēlnieka Ostlandē *ģltn. Krīgera* ar norādījumu, ka jauniesaukto apmācību traucē nepieciešamo ieroču trūkums. Piemēram, 3. Apmācības pulkam Paplakā uz 2.000 kaņavīriem esot tikai apm. 400 šautenes.

Uz to ģen. Krīgers 28. aprīlī atbildēja (skat. pielikumu Nr. 29.): „Ltv. SS-brīvpr. vienību rūpes un vēlēšanās man ir katrā ziņā zināmas. Tādēļ arī no manas puses bez sevišķa ierosinājuma tiek darīts viss, lai šīm vienībām sagādātu vajadzīgos ieročus. Kaņa apstākļi tomēr nosaka visās nozarēs zināmu laika sprīdi starp pieprasījumu un piešķiršanu. No šī viedokļa papildus sarakstīšanās ir nevajadzīga un iedarbojas pat kavējoši, jo tā nozīmē apstrādātājas iestādes pārslogošanu.

3. Apmācības pulka Paplakā apbruņojuma papildināšana notiek 15. Ltv. SS-brīvpr. divīzijas kaņaspēka piegādes kārtībā.”

*

Krieviem iebrūkot Jelgavā 1944. g. jūlijā 3. Apm. pulka II btl. *kapt. Zālītes* un III btl. *kapt. Blaumaņa* vadībā iesaistīja ciņās Do-beles rajonā. Tur ciņās abi bataljoni smagi cieta. To atliekas iekļāva vācu vienībās. Vēlāk ģen. Bangerskis panāca šo sarukušo bataljonu izmantošanu Latviešu leģiona vienību papildināšanai.

SARDŽU BATALJONS RĪGĀ

1943. g. 1. augustā Rīgā, Artilērijas kazarmās esošo Sardžu rotu pārformēja par Sardžu bataljonu (SS-Wach.-Btl. Riga) ar uzdevumu sagatavot instruktorus un to vietniekus divīzijas vienībām. Bataljonā bija 3 apmācības rotas ar apm. 150 nākošo instruktoru katrā. Btl. saformēja un komandēja 18. Kurzemes btl. pirmais komandieris *maj. F. Rubenis*. Apmācībām bija piekomandēts SS-hstuf. Pomrēns (*Pom-rehn*)^{*}.

13. septembrī bataljona apmācību gaitu pārbaudīja ģenerālinspektors ģen. *Bangerskis*. Ģenerāli apmeklējumā pavadīja SS-staf. Teuermans (*Theuermann*) un *ltn. Zegners*. Pēdējais *dienesta atzīmēs* raksta:

^{*} 1944. g. 1. jūlijā bija vēl 4 tādas Sardžu rotas. Kaut cik normālā sastāvā bija vienīgi 1. rota (bij. 274. btl., skat. 2. grāmatas 159. lpp.). Pārējās 3 rotās bija tikai pa vienam virsniekam, neviens instruktors un tikai 101—187 kareivji.

— 1. Agrākā Sardžu rota saformējusies par bataljonu, kuŗu komandē *maj. Rubenis*. Btl. sastāvā pašlaik 3 rotas. Kaŗavīri nākuši no dažādiem divīzijas pulkiem, izlasot gaŗākos, brašākos un veselīgākos. Minimālais augums pēc divīzijas pavēles ir 175 cm, tomēr ne vienmēr to var ievērot, jo no pulkiem ierodas daudzi kaŗavīri ar mazāku augumu, piem. 160 cm.

Tā kā btl. vēl atrodas formēšanas stadijā, tad katru mēnesi no pulkiem nāk klāt caurmērā 30 cilvēku. Daŗādu apstākļu dēļ klāt neveseli, sodītie, mazi augumā u.t.t., kas pakāpeniski jātkomandē atpakaļ uz pulkiem, norādot atkomandēšanas iemeslus.

(Te ģen. *Bangerska* piezīmē: „Neveselos vajadzētu ārstēt, bet ne atkomandēt uz pulkiem”.)

2. Mācības līdzekļu ziņā vēl arvien jūtams trūkums, ko pamazām cenšas novērst. Nav mācības patronu.

3. Apbruņojuma ziņā vēl daudz ko varētu vēlēt. Pilnā mērā apbruņota ir tikai 1. rt. ar vācu ieročiem. 2. rt. apbruņota tikai pa daļai ar vācu un franču šautenēm. 3. rt. vēl nav nekāda apbruņojuma. Loŗmetēji btl. tikai franču parauga, daŗi nolietotā vai bojātā stāvoklī, ir šaušanai nederīgi. Tāpat patšautenes franču parauga. Pagājušā nedēļā saņemti vieglie mīnmetēji.

4. Apmācības izved plānveidīgi, cik mācības līdzekļi un ieroči atļauj 1. rt. izdara šaušanas apmācības ar patšautenēm un mīnmetējiem; 2. rt. — kaujas mācības: izlūkošanu un aizstāvēšanos; 3. rt. — ierindas apmācības.

5. Telpas varētu būt plašākas, trūkst atsevišķas ēdamzāles. Tāpat būtu vēlams telpu remonts.

6. Ar apgādi kaŗavīri apmierināti. Kaŗavīri līdz 21 g. vecumam saņem papildu porcijas. Katram kaŗavīram izsniegti 2 pāri veļas. 2. un 3. rt. pagaidām trūkst mēteļu, bet vajadzības gadījumā tādus var saņemt.

Varētu vēlēties mošāku garastāvokli. —

DIENESTA VIENĪBAS

1943. gadā Rīgā un tās tuvākā apkārtnē saformēja arī dažādas 15. divīzijas t.s. *dienesta vienības*. Katram dienestam bija noorganizēti kursi dažādu speciālistu apmācīšanai. Daudzus speciālistus komandēja arī uz attiecīgiem kursiem Vācijā.

Transporta vienības:

- 1) Divi zirgu *transporta eskadroni*, no kuŗiem vienu komandēja *kapt. Apsītis* un otru — *vlt. Gaujmalietis*.
- 2) *Autotransporta rota*, komandieris — *kapt. Kiršteins*.
- 3) *Autoremontu rota*, komandieris — *ltn. Grūbe*.

Divīzijai otrdoties frontē, šīs transporta vienības apvienoja vienā vadībā ar segvārdu *Kodina* (saīsinājums no „Komandeur der Divisions-Nachschubtruppen”). Par kodina komandieri iecēla *pltn. Veckalniņu*.

Intendantūras vienības:

- 1) *Pārtikas noliktava*, priekšnieks — SS-hstuf. Meijers (*Meyer*), vlāk SS-ostuf. Vitmeijers (*Wittmeyer*).
- 2) *Maizes ceptuvju rota*, komandieris — *kapt. Maktenieks*.
- 3) *Lopu kautuves rota*, komandieris — *vet.ārsts ltn. Ozoliņš*.

Medicīniskās vienības:

- 1) *Dīvas sanitārās rotas*, no kuņām vienu komandēja *kapt. Dr. Egerts* un otru — *vltm. Dr. Jansons*.
- 2) *Sanitārais transports*, komandieris — *kapt. Bātiņš*.
- 3) *Veterinārā rota*, komandieris — *SS-stubaf. Vāls (Wabl)*.

IENAIDNIEKS ATKAL TUVOJAS LATVIJAS ZEMEI

LATVIEŠU ROBEŽAPSARDZĪBAS PULKI

1944. g. janvārī sāktais krievu lieluzbrukums Ļeņingradas—Volchovas frontes sektorā bija tiešs drauds arī Igaunijai un Latvijai, kas strauji palielinājās februāra beigās ar latviešu spēku atiešanu no Volchovas uz Veļikajas upes t.s. „Panther” pozīcijām DA no Ostrovas. Tas radīja lielas bažas visā latviešu tautā par nonākšanu atkal zem boļševiku varas un ar to saistīto asiņaino terroru. — 1940./41. gads visiem bija vēl svaigā atmiņā. To izmantoja vācieši un spieda iesaukt militārā dienestā arvien vairāk Latvijas pilsoņu.

27. janvārī Augstākais SS- un policijas vadītājs Austrumzemē *ģen. Jekelns* uzaicināja pie sevis uz apspriedi Latviešu leģiona ģenerālinspektoru *ģen. Bangerski**). Šis apspriedes nolūks bija pamudināt latviešus iesaukt tieši Latvijas robežu sargāšanai vēl 20.000 vīru, solot tos pēc boļševiku draudu novēršanas atkal no dienesta atbrīvot. Iesaukšanai Latvijas pašpārvalde ar lielu vilcināšanos arī piekrita un februāra sākumā iesauca 1906.—1914. g. dzimušos Latvijas pilsoņus.

No iesauktiem *ģen. Jekelns* pavēlēja (skat. pielikumu Nr. 28) saformēt 6 robežapsardzības pulkus (Lett. SS-Grenzschutz Rgt.) — 3 Rīgā un pa vienam Tukumā, Kuldīgā un Kandavā. Pulkus saformēja februāra mēnesī. Tomēr jau drīzi jauniesauktos un robežapsardzības pulkus iedalītos sāka izmantot arī Latviešu leģiona kaujas vienību papildināšanai, kas radīja lielu neapmierinātību kaŗavīros.

Latviešu leģiona ģenerālinspektors *ģen. Bangerskis* savā 24. februāra pavēlē Nr. 10 raksta:

— § 2: Robežapsardzības pulku ietērpšana notiek pa lielākai daļai no Ieroču-SS, policijas un armijas krājumiem. Robežapsardzības vienības nenēsā zīmotnes. Ar to tās atšķiras no citām Latviešu leģiona Ieroču-SS vienībām. Uz

* Skat. 3. grāmatas 108. lpp.

labās rokas virspus elkoņa jātēsā, tāpat kā pārējām vietējām vienībām, vairodziņš Latvijas nacionālās krāsās.

Novāde: Ostlandes augstākā SS- un policijas vadītāja Robežapsardzības stāba š.g. 9. februāra raksts. —

2. pulks jau marta vidū izbrauca uz fronti, drīz sekoja arī 1. un 3. pulks.

Ģen. Bangerska saruna ar ģen. Jekelnu.

Iesaukšanas, robežapsardzības pulku u.c. jautājumu noskaidrošanai ģen. Bangerskis 21. martā apmeklēja ģen. Jekelnu. Par šo sarunu dienesta atzīmēs attiecībā uz iesaukšanu un robežapsardzības pulkiem rakstīts:

— Šodien, 1944. g. 21. martā plkst. 16, ģen. Jekelns pieņēma ģenerālinspektoru viņa stāba priekšnieka pavadībā. Sarunā bija klāt gruf. Krīgers — jaunais ieroču-SS pavēlnieks Austrumzemē, un oberf. Gieseke — kārtības policijas komandieris Austrumzemē.

Pirms sarunas sākuma ģen. Jekelns norādīja uz abiem pavēlniekiem, kuŗus viņš lūdzis būt klāt pie sarunas, lai aizkartos jautājumus pie gadījuma tūlīt izšķirtu.

Ģenerālinspektors: Pašreizējais laiks ir tāds, ka ģenerālinspektora autoritāte visvairāk būtu atbalstāma un ceļama.

Pirmkārt — latviešu iesaukšana kaŗaspēkā tagad notiek mobilizācijas, bet ne brīvprātības veidā. Brīvprātīgajos gāja cilvēki, kuŗi labprātīgi iesaistījās vienībās, un viņu pārliecināšanai nebija tik lielas nepieciešamības. Tagad cilvēkus iesauc piespiedu kārtā, un tāpēc morāliska iedarbība uz tiem jau pati par sevi kļūst nepieciešama.

Otrkārt — tas veids, kādā mobilizācija, neatkarīgi no ģenerālinspektora gribas, tika izdarīta, nekādā ziņā neveicināja iesaucamo sajūsmu. Mobilizācijas sasteiguma, daudzo tikko nodibināto komisiju un daudzo iestāžu iejaukšanās dēļ iesaukšanai nebija vienveidības. Ir notikušas kļūdas un pārsteidzības, kuŗas cilvēki izskaidro kā ļaunprātību vai zināmu sistēmu mantīgākām aprindām par labu. Tā mobilizācija tika sabojāta ne ģenerālinspektora vainas dēļ, aiz kuŗa muguras rīkojās citi. Ģenerālinspektoram atņemta arī tiesība šīs kļūdas izlabot.

Treškārt — sakarā ar frontes tuvošanos pacel galvas spēki, kuŗi līdz šim bija snaudošā stāvoklī. Tie rod atbalstu gūstekņos, no Krievijas izvāktajos daudzajos krievu bēgļos, izpletņu lēcējos un taml. Nupat ienākusi ziņa, ka kāda Latvijā novietota Leģiona vezumnieku nodaļa savā apkārtnē aizturējusi 15 krievu izpletņu lēcējus un bandītus, kuŗi bija tērpušies vācu lidoņtāju uniformās. Uzdodamies par vācu kaŗavīriem, tie bija pieprasījuši pajūgus un krievu gūstekņus, lai ar tiem papildinātu savas rindas.

Šī aktivitāte prasa aktivitāti arī no mūsu puses, un ģenerālinspektoram

būtu enerģiski jādabojas, lai šos ļaunos ietekmējumus paralizētu. Diemžēl, viņa autoritāte tiek grauta arī no pašu vācu iestāžu puses.

Robežapsardzības pulkiem piekomandētie vācu sakaru virsnieki aizliedz informēt ģenerālinspektoru un uzmetas par faktiskiem pulku komandieriem, liekot — kā tas, piemēram, noticis 2. robežsargu pulkā — pretēji ģenerālinspektora dienesta vietas rīkojumam, nosūtīt uz fronti arī tos, kuŗi pēcparbaudē atzīti par kaŗa dienestam pilnīgi nederīgiem, pat kropļiem. Tāpat ģen. Jekelna pavēle, ar kuŗu robežapsardzības pulkiem paziņots, ka ģenerālinspektoram nav nekādu tiesību iesaukto atbrīvošanā, grauj ģenerālinspektora cieņu.

Ģenerālinspektors tāpēc izvairījās apmeklēt robežapsardzības pulkus, jo viņš zina, ka skaisti vārdi vien tur nekā nepalīdzētu, bet vajadzētu rādīt, ka ģenerālinspektors var arī rīkoties. Bet ģenerālinspektoram nekad vēl nav pateikts, kādas būtu viņa tiesības, turpretim viņam gan norāda, ko viņš nedrīkst.

Tagad arī viena robežapsardzības pulka cilvēki nosūtīti kā papildinājums VI korpusa vienībām, ģenerālinspektoram par to pat nekā nepasakot, lai gan viņš šos cilvēkus iesaucis. Cilvēki nosūtīti bez latviešu virsniekiem un instruktoriem, svešu vācu virsnieku vadībā, kuŗi arī nevarēja uzlabot šo cilvēku jau tā slikto garastāvokli, jo šie cilvēki jūtas maldināti.

Šodien pat pie ģenerālinspektora ir griezušies cilvēki ar jautājumiem, kāpēc robežapsardzības vienības nosūtītas uz Poliju it kā poļu nomierināšanai?

Ģenerālinspektors domā, ka tās ir tikai baumas, bet viņš nav varējis šiem cilvēkiem nekā pateikt, jo patiesībā viņš arī tiešām neko nezina par to, kas ar robežapsardzības pulkiem notiek un kā domāts tos izlietot. Tā ģenerālinspektoram ņemta iespēja kaŗot pret dažādām baumām, ja tās ir tikai tenkas.

Ģen Jekelns: Mobilizācijas nepieciešamību un apstākļus, kādos tā notika, radīja frontes stāvoklis. Savā laikā viņam ar ģenerālinspektoru jau bija saruna, kuŗā uz šo stāvokli norādīts, kā arī uz bažām, kas no tā izrietēja.

Normāli jau būtu, ka iesaukšana varētu būt noritējusi tā, kā tas miera laikā izplānots, noorganizēts un sagatavots, t.i. ka visi iesaucamie būtu savlaicīgi reģistrēti, ka uz vietas jau atrastos vajadzīgie kadri, ietērpi, ieroči, pārtika un taml., un cilvēkus varētu iesaukt pēc noteikta plāna, iedalot katru jau iepriekš paredzētā un sagatavotā vietā.

Apstākļi prasījuši citādu rīcību. Vajadzējais izšķirties — vai nu iesaukšanu labi noorganizēt un sagatavot, riskējot, ka tā nāks par velti un to nemaz nevarēs izdarīt, vai arī saukt tikai iekšā, lai būtu sasaukti cilvēki vienkopus kā zināma drošība, kaut arī to vajadzēja darīt lielā steigā un pavisam improvizētos apstākļos. Viņam no paša sākuma bijis skaidrs, ka tas radīs zināmas grūtības, ka būs sastrēgumi, ka nebūs tā vai cita, ka būs trūkumi pat novietošanas un paēdināšanas ziņā. Bet šos trūkumus un skaistuma kļūdas vajadzējis pieciest kā nenovēršamu piedevu. Un viņam tomēr jāsakot ka gan viņam, gan viņa palīgiem dienām un naktīm strādājot, visus brēcošākos trūkumus

izdevies novērst un viņš nupat varējis parakstīt vadonim ziņojumu, ka kopš decembra mēneša ir iesaukti 32.000 latviešu.

Viņam, starp mums runājot, jāsakot, ka ne visur viņa pūles — iesaukt un apbruņot latviešus — atrodot simpātiskas atsauksmes un pretimnākšanu. Viņš un reichsfīrers tomēr esot pastāvējuši uz sava un raduši vadoņa atbalstu.

Viņš esot pārliecināts, ka vadonis šo latviešu tautas nostāju kara laikā pratīšot novērtēt un neaizmirsīšot. Viņš negribot izteikties pārāk daudz. Šinī ziņā viņš — runājot vācu parunas vārdiem — esot kā bērns, kuŗš jau apdedzinājis pirkstus un baidoties tos otrreiz grūzt ugunī. Tā savā laikā viņš brīvāk izrunājies ar latviešu virsniekiem frontē. Tas kļuvis zināms vietām, kuŗām šai ziņā esot citi ieskati, un viņam nācies pieredzēt daudz nepatīkšanu. Tāpēc viņš tagad vairoties no izteikšanās šādā virzienā. Bet viņš negribot grozīt savu nostāju un zinot arī reichsfīrera viedokli un to, kā vadonis reaģē uz patiesas uzticības pierādījumiem. Viņš neesot atmetis arī savu darbošanos šinī virzienā.

Tā, nupat Bavārijā esot, viņam bijusi saruna ar kādu visai augstu valsts ministru — tas neesot Rosenbergs — mūsu lietās, kuŗu viņš informējis un kuŗam esot pastāvīga pieeja pie vadoņa. Viņš ticot, ka šīs sarunas sekas būšot jūtamas jau visai drīzi.

Kļūdām un trūkumiem esot tāpēc jātiek novērstiem. Šai ziņā varot palauties uz viņa pilnīgu atbalstu.

Viņš zinot arī, ka pašā iesaukšanā ne viss bijis kā vajadzīgs. Tā viņam pienākot daudzas sūdzības, ka, piemēram, komisijās notikusi kukuļošana, ka iesaukti vienīgi nemantīgie, bet mantīgie varējuši atpirkties un taml. Tā pati noskaņa redzama no daudzajiem cenzūras izrakstiem no leģionāru vēstulēm.

Ģenerālspektors: Noskaņa tiešām ir slikta, pieņemšanas komisijās tiek vainota ļaunprātība. Var jau būt, ka dažās vietās viens otrs gadījums pieskaitāms arī objektivitātes trūkumam vai pat ļaunprātībai. Patiesībā tomēr šie apvainojumi lielumu lielā daļā dibinās uz maldiem, jo pie šāda iespaida rašanās ir vainojamas ne tik daudz iesaukšanas komisijas vai to ļaunprātība, kā pati iesaukšanas sistēma.

Iesaukti un pārbaudīti tika 14 gadu gājumi ar apm. 120.000 pārbaudāmo. Tā kā no tiem bija atļauts un paredzēts iesaukt tikai apm. 25.000 cilvēku (patiesībā iesaucot tomēr pāri par 30.000), tad komisijas bija nostādītas izvēles priekšā — no katriem 4 iesaucamiem ņemt tikai 1, bet pārējos 3 atlaist. Šīs izvēles radišanai bija doti dažādi noteikumi no dažādām pusēm, pie kam ģenerālkomisāra priekšraksts paredzēja ārpus rūpniecības izņēmumiem arī dažādu lauku tirdzniecības, pārvaldes un saimniecības vadītāju atstāšanu. No tīri saimnieciskā viedokļa tas būtu pareizi, bet no psiholoģiskā tas tomēr ir greizi. Protams, ka tāda izvēle radija iespējas arī zināmai labvēlībai vai nelabvēlībai attieksmē uz vienu otru iesaucamo vai atstājamo. Bet lai cik objektīvi iesaukšanas komisija — kas gan parasti bija neiestrādājušies, — būtu rikojušies, tas fakts vien, ka no 3—4 iesaucamiem ņem tikai

vienu, vienmēr šim vienam radīs iespaidu, ka viņam nodarīta pārestība, salīdzinot ar citiem, un tas meklēs šīs pārestības izskaidrojumu kukuļošanā vai tamlīdzīgi. Tāpēc ģenerālinspektors jau pašā sākumā aizstāvēja viedokli, ka vajadzētu ņemt mazāk gadu, bet šais gados iesaukt visus, varbūt tikai retus, faktiski darbā neatvietojamus, atstājot. Šis ģenerālinspektora viedoklis, protams, vairs nebija īstenojams, reiz no tik liela iesaucamo skaita vajadzēja ņemt tikai ierobežotu daudzumu. Kļūda tāpēc ir pašā sistēmā un tā tagad visai grūti labojama, jo tad vajadzētu atgriezties pie tāda principa, ka jaunākos gadus ņem visus, bet vecākos atlaiž uz mājām. Tomēr tikai tādā veidā jūtāmāka kļūdu labošana būtu iespējama.

Ģen. Jekelns un *ģen. Krīgers* piekrīt, ka tāds iesaukšanas veids, kur no 3—4 jāņem tikai viens, gluži dabīgi rada sarūgtinājumus.

Ģen Jekelns norāda arī, ka jautājumu par Ersatzkommando funkcijām viņš vēl apspriedīs un izšķirs. Pie pārējiem ģenerālinspektora skartajiem jautājumiem, piem. pie pavēles Nr. 1 robežsargu pulkiem un robežsargu nosūtīšanu uz VI korpusu *ģen. Jekelns* pēc būtības nepieskaras, bet saka, ka daudzas grūtības un nesaprašanās būtu novērstas, ja viņš un ģenerālinspektors varētu sarunāties tieši, bez starpnieka. Tagad turpretim viņam, lai sarunātos ar ģenerālinspektoru, esot jāizvēlas tie retie brīži, kad viņš vai ģenerālinspektors, kas ir tikpat aizņemts, varot atlicināt vairāk brīva laika. Lai to zināmā mērā novērstu, viņš lūgtu ģenerālinspektoru nozīmēt pie viņa kādu sakaru virsnieku, uzticības personu, kuš ļabi pārvalda abas valodas inteliģentu cilvēku, kuš varētu pie viņa piekļūt, tā sakot, „pa durvju spraugu”, ik brīdi starp citu amata personu ziņojumiem, un kušam viņš varētu pateikt savus nodomus un ģenerālinspektors savus.

Ģenerālinspektors tam piekrīt un aizrāda, ka tādu sakaru virsnieku viņš robežapsardzības vienību stāba priekšniekam jau piedāvājis agrāk, bet tas noraidīts, atsaucoties uz to, ka šai stābā jau ir virsnieki, kuši protot abas valodas.

Ģen. Jekelns paziņo, ka viņš nodomājis arī *ģen. Krīgeram* dot par palīgu latviešu virsnieku, kuš jau kaujās piedzīvojis un varētu iedarboties uz robežapsardzības pulku gara stāvokli.

Par šādu latviešu priekšnieku robežapsardzības pulku vadībā viņš esot izvēlējis pulkv. Veisu. Šai sakarā viņš jau runājis ar ģenerālpulkvedi Modelu — Oberbefehlshaber der Heeresgruppe Nord, — kuš šai domai piekritis. Griežoties pie pulkv. Plensnera, *ģen. Jekelns* saka, ka tā būtu zināmā mērā viņa, pulkv. Plensnera, apiešana, un viņš šim postenim labprāt būtu vēlējis viņu, kāpēc jau savā laikā gribējis uzlikt viņam frontes pieredzes iegūšanai policijas pulka vadību. Diemžēl toreiz to, iesaukšanas darbu dēļ, nav bijis iespējams realizēt, bet tagad šie darbi lielā mērā nobeigti, kāpēc pulkv. Plensneru tagad būtu iespējams izlietot citādi.

Attieksmē uz latviešu priekšnieka nozīmēšanu robežapsardzības vienībām, resp. pulkv. Veisa kandidāturu, *ģen. Jekelns* gaidīšot ģenerālinspektora lēmumu.

Generālspektors jautā, kā paredzēts izlietot robežapsardzības vienības. Tā 2. robežapsardzības pulks, piemēram, nosūtīts vienkārši kā papildinājums VI A. K. Vai pārējos paredzēts apvienot lielākās vienībās, piem. brigādē, divīzijās un taml., vai izlietot pa atsevišķiem pulkiem vai vēl citādāk?

Gen. Jekelns: Šis jautājums ir vēl izveidošanās stadijā, vispirms bija svarīgi ļaudis savākt kopā pulkos, tos ietērt un apbruņot un sākt apmācības.

2. pulks nosūtīts kā papildinājums tāpēc, ka VI korpusam bija vajadzīgi daudz maz apmācīti cilvēki, un 2. pulks bija uzskatāms par ietērpšanas un noorganizēšanas ziņā tālāk tikušu.

Viņš katrā ziņā grib novērst, ka latvieši tiktu izlietoti atsevišķu bataljonu veidā un tāpēc tūlīt stāties pie pulku organizācijas. Kādā veidā tie tiks izlietoti, tas lielā mērā atkarīgs no stāvokļa, taču viņus izlietos savas dzimtenes aizsardzībai, un runāt par nosūtīšanu piem. uz Poliju ir pilnīga nejēdzība.

1944. g. 1. jūlijā 5 robežapsardzības pulkos (2.—6.), 1. pulks ar biežo papildinājumu nodošanu 19. divīzijai bija jau stipri sarucis, bija kopā 12.118 vīru — 288 virsnieki, 1.333 instruktori un 10.497 karavīri.

Jau 9. jūnijā *SS-reichsfirers Himlers* bija rakstījis *gen. Jekelnam*:

„SS robežapsardzības pulki Latvijā, kuņģus uzstādīja kā pārejas formācijas, līdz 1944. g. jūlijam izformējami un iekļaujami frontes divīzijās. Līdz ar to izformējami arī šo vienību dzimtenes stābi. ...”

Gen. Jekelns 8. jūlijā no tai laikā vēl atlikušiem 4 robežapsardzības pulkiem un dažām policijas vienībām izveidoja „*Jekelna kaujas grupu*” ar nolūku ieņemt uztverošo pozīciju apm. 20 km tālā II korpusa aizmugurē, 60 km dienvidos no Daugavpils*). Faktiski nekāda „aizstāvēšanās” dažādu iemeslu dēļ neiznāca un kaujas grupa jau 24. jūlijā beidza pastāvēt. Pēc tam II korpusa robežapsardzības pulkus iesaistīja frontē D no Turmontiem vācu 215. divīzijas iecirknī. Cīņas tur ieilga līdz jūlija beigām, kad II korpusa uzsāka atiešanu. Pēc tam robežapsardzības pulkus iesaistīja nocietināšanas darbos Kokneses rajonā. 11. augustā tos izņēma no II korpusa pakļautības.

II A.K. SS- un pol. vadītāja sakaru virsnieks *pltn. R. Osis* savā 20. jūlija ziņojumā raksta *gen. Bangerskim*:

— Robežsargu pulkos tikpat kā nav nekādu sakaru līdzekļu un pulka komandierim jāvada pulks vai nu ar balsi, zīmēm, jeb ziņnešiem. Vairākos pulkos nav nevienas raķetpistoles, trūcīga ir arī apgāde ar kompasjiem un tāl-

* Skat. arī 2. grāmatas 336. un 343. lpp.

skatiem. Pulkos ir arī pārāk maz virsnieku un instruktoru, kuriem gan ir dienesta pakāpe, bet nav nekādu zināšanu vienību vadīšanā. Vairums no tiem nav bijuši agrāk iesaukti apmācībā un atrazdamies rezervē 10—20 gadus, aizmirsuši arī to, ko tie kādreiz zinājuši. Vispār pulki nav apmācīti un sagatavoti cīņām frontē. . . .

Kad vācu priekšniecība redzēja, ka latviešu vienības sakaru līdzekļu un nepietiekoša apbruņojuma dēļ nav spējīgas patstāvīgi ieņemt pulka, pat bataljona, kaujas iecirkņus, tad latviešu vienības sadalīja starp vācu vienībām.

11. augustā robežapsardzības pulkus izņēma no II korpusa pakļautības un iekļāva *SS-oberf. Krūkenberga kaujas grupā*. Bet jau 28. augustā tos pakļāva VI korpusam.

Par atsevišķu robežapsardzības pulku saformēšanu un darbību skat. turpmākās lpp.

1. LATVIEŠU ROBEŽAPSARDZĪBAS PULKS

Pulku sāka formēt 1944. g. 7. februārī Rīgā, Vecmilgrāvī. Par pulka komandieri iecēla bij. Jātnieku pulka komandieri *L.k.o.k. pulkv. A. Liepiņu* (dzim. 6.11.1893.) un par adjutantu *kapt. Paegli*.

Martā beigās bija saformēti 4 bataljoni ar 3 rotām katrā. Virsnieku sastāvs, izņemot btl. komandierus, vairumā bija novecojis, kas no armijas bija aizgājuši jau pirms 10 vai vairāk gadiem.

I btl. bija novietots Ādažos un tā komandieris bija *pltn. R. Muižnieks*. Btl. stābā darbojās arī daži vācu virsnieki un rakstveži, jo dabvedība un sarakste bija jāved vācu valodā.

II btl. — Vecmilgrāvī, Ziemeļblāzmā un 29. pamatskolā. Bataljonu komandēja *kapt. Kaukulis*.

III btl. — Vecmilgrāvī, Ziemeļblāzmā. To sākumā komandēja *kapt. Šulcs*, vēlāk *kapt. Šmits*.

IV btl. — Vecmilgrāvī, pag. mājā un apkārtnes skolās, bet 1. rota Jaunciemā pie Ķīšezera. Btl. komandēja *kapt. A. Liepiņš*. Tā sastāvā bija galvenokārt vecāki vīri.

Marta beigās katrā bataljonā bija apm. 600 vīru. Bija liels instruktoru trūkums.

Pulka stābs atradās Vecmilgrāvja patversmes ēkā. Stābam bija piekomandēti 2 vācu policijas virsnieki un daži instruktori.

Pulka novietojums, atskaitot Ādažus, bija ļoti slikts un nepiemērots. Jāguļ bija uz grīdas salmos bez palagiem ar 2 segām katram.

Trūka arī uniformu un apavu, daļa kaŗavīru staigāja privātās drēbēs. Katram bataljonam bija tikai niecīgs skaits šauteņu un dažī vecī loŗmetēji. Municijas nebija nemaz. Tas viss traucēja apmācības.

200 zirģus pulks saņēma no Lietuvas, galīgi novājējuŗus, jo tie bija rekvizēti jau vairākus mēneŗus atpakaļ. Saņēma arī ratus, kas gan bija piemēroti vienīgi vieglai kravai.

Pulks jau 31. martā devās uz fronti. Nelīdzēja nekādi protesti pret tik nesagatavota pulka sūtīŗanu uz fronti. Pirms izbraukŗanas izsniedza gan apģērbu papildinājumus, nedaudz siltas veļas un ŗņorzābakus. Izsniedza arī vairāk ŗauteņu, dažas patŗautenes un pistoles, kā arī municiju. Pēdējā brīdī izsniedza vēl 12 prettanku lielgabalus, gan bez priekŗratiem, bez tēmēŗanas ierīcēm un municijas. Izbraukŗanas dienā pulkam bija 2.769 vīru liels sastāvs.

Uzlādēŗanās notika ŗķirotavas stacijā. Katrs vilciena sastāvs varēja uzņemt 1 bataljonu. Pirmais 31. martā aizbrauca pulka stābs un I bataljons, Gala mēŗķis nebija zināms. Pārējie bataljoni sekoja ar 12—18 stundu atstarpi. 1. aprīļa rītā I btl. sasniedza Abreni. Pulka komandierim bija jādodas pie 15. divīzijas komandiera *vpulkv. Heilmana*, kas pavēlēja pulkam novietoties apm. 60 km austrumos no Abrenes un apm. 12—15 km no frontes.

Norādītā vietā vēl nebija paspējis ierasties pēdējais bataljons, kad pienāca pavēle par pulka pakļauŗanu 19. divīzijai un tam jādodas uz citu vietu — apm. 20 km ziemeļos no paŗreizējās. Tur pulka komandieris apmeklēja 19. divīzijas komandiera p.v.i. *Boku* (Bock) un *pulkv. V. Veisu* Voroncovas sādŗā pie Ostrovas—Pleskavas ŗosejas.

Pulka komandpunkts bija norādīts Koŗino ciemā, Veļikajas austrumu krastā. Tur novietojās arī I btl. un saimniecības daļa. III btl. novietojās 3 km attālumā, bet II btl. — 6—7 km dienvidos, Veļikajas upes rietumu krastā. IV btl. atradās vēl Abrenē, tam novietoŗanās bija paredzēta 5 km no Konoŗino. Jau 4./5. aprīlī visi bataljoni atradās Konoŗino rajonā un novietojuŗies apm. 15 km gaŗumā gar Veļikajas upi, apm. 20 km no frontes.

Pēc novietoŗanās 19. divīzijas komandieris katru dienu apmeklēja vienu bataljonu. Pulks saņēma ŗautenes un patŗautenes, kā arī municiju un granātas. Tomēr ne pietiekoŗā vairumā, apbrupojums iznāca tikai pusei kaŗavīru. Apmācības tomēr varēja uzsākt. Tās turpinājās tikai vienu nedēļu, jo sākās pulka izformēŗana.

Vispirms uz 19. divīziju bija jānosūta jaunākie virsnieki. 10. apr. bija jānosūta arī 400 kareivji ar 30 instruktoriem. Pēc dažām dienām atkal aizgāja vairāki simti un tā 3 nedēļu laikā no pulka aizgāja

2.000 vīru. Likvidēja II un III btl. Mācības tomēr turpinājās. Tām izmantoja tuvumā esošo 19. divīzijas kaujas skolu, kas bija lieliski apgādāta ar mācības līdzekļiem, ieročiem un municiju.

Aprīļa vidū apstājās 19. divīzijas cilvēku pļēprasījumi. 25. aprīlī pulks saņēma pavēli pārvietoties uz Kudeveras rajonu, apm. 60 km austrumos no Opočkas. Gājienam bija jānotiek caur Opočku un tā kopgarums sasniedza ap 100 km. Šai laikā pulkā vēl bija 700 vīru, to skaitā 20 virsnieku. Transportam bija 60 zirgi ar ratiem un lauku virtuvēm. Bija pavasaris un uz ceļiem dubļu jūra. Pārgājienu stipri apdraudēja arī ienaidnieka lidmašīnas.

3./4. maijā pulks sasniedza Kudeveras rajonu, kur novietojās divās sādžās — Visokaja Gora, apm. 16—18 km aiz 19. divīzijas frontes līnijas. 19. divīziju tagad komandēja *ģen. Štrekenbachs*.

No jaunā novietojuma pulkam atkal bija jādod papildinājumi 19. divīzijai, galvenā kārtā divīzijas apgādes vienībām. Drīz pulkā bija palikuši tikai kādi 14 gados vecāki virsnieki un apm. 40 kareivji, kas kaujas vienībām nebija piemēroti. Arī ieroči aizgāja līdz papildinājumiem.

1944. g. 11. jūlijā atlikušie 14 virsnieki un pārējie karavīri saņēma pavēli atgriezties Rīgā ģenerālinspektora rīcībā. Tas bija viss, kas bija palicis no 44 virsniekiem, 268 instruktoriem un 2.457 kareivjiem, ar kuriem pulks marta beigās atstāja Rīgu.

12. jūlija vakarā pulka atliekas ar auto devās uz Opočkas staciju, no kurienes ar vilcienu atgriezās Rīgā.

15. jūlijā pulka komandieris nokārtoja pēdējās dienesta lietas un 1. Latviešu robežapsardzības pulks izbeidza pastāvēt.

2. LATVIEŠU ROBEŽAPSARDZĪBAS PULKS

Pulku 4 bataljonu sastāvā 1944. g. februārī saformēja Rīgā *pltn. R. Ciemiņš* (dzim. 24.3.97.) ar adjutantu *kapt. A. Samiņu*. 22. februārī pulkā bija 18 virsnieki, 183 instruktori un 1.723 kareivji, bet 10. martā jau 46 virsnieki, 39 v.v., 258 instruktori, 2.477 kareivji un 3 ārsti. I btl. (Kr. Barona ielā 71) komandēja *pltn. Fr. Telmanis*, II btl. (Lazaretas ielā 3) — *kapt. O. Stiprais*, III btl. (Avotu ielā 44) — *kapt. D. Biskaps* un IV btl. (Vingrotāju ielā 1) — *kapt. J. Grosbergs*.

Marta mēneša otrā pusē pulks 15. divīzijas papildināšanai nosūtīja uz fronti 2.000 kareivjus bez latviešu virsniekiem un instruktoriem.

Virsniekus un instruktorus aizturēja Rīgā jauna 2. robežapsardzības pulka formēšanai. Kareivjus uz fronti pavadīja vācu kaņavīri, kas radīja dažādus pārpratumus. Latviešu kareivji negribēja arī doties pāri Latvijas robežai, aizbildinoties, ka mobilizēti Latvijas robežu aizstāvēšanai. Daudzi arī dezertēja. Turpmāk papildinājumus uz fronti vairs nesūtīja bez latviešu virsniekiem un instruktoriem.

Aprīlī un maijā izformēja pulka IV bataljonu un no jauna saformēja prettanku lielgabalu rotu *vlt. R. Pīmaņa* vadībā un Pionieru bataljonu *kapt. J. Grosberga* vadībā. Pionieņu btl. nosauca par I Latgales pionieru btl. un tanī no pulka iedalīja 782 vīrus, galvenokārt krievu tautības. Kapt. Grosbergs tomēr jau 19. maijā atstāja I Pi bataljonu un stājās pie II Pi btl. formēšanas. Šim otram Pi bataljonam pirmo sastāvu deva 5. Latviešu robežapsardzības pulks un 2. pulka izformētais IV bataljons.*)

18. maijā 2. Latviešu robežapsardzības pulka komandēšanu uzņēmas *pltn. Jansons*, jo *pltn. Ciemiņu* atvaļināja no dienesta.

Jūlija sākumā pulks devās uz fronti, kur to dienvidos no Daugavpils, Turmontu rajonā, piedalīja ģen. Jekelna kaujas grupai.***) Tur cīņās no 10.—31. jūlijam pulks zaudēja 14 kritušus, 141 ievainotu un 264 bez vēsts pazudušus. Par varonību cīņās Dzelzskrusta I šķ. saņēma viens pulka kaņavīrs un II šķ. — 24 kaņavīri.

Augusta pirmajās dienās pulks atgriezās Rīgā un novietojās Botāniskā dārzā.

3. LATVIEŠU ROBEŽAPSARDZĪBAS PULKS

Pulku sāka formēt *pulkv. Breņķis* 1944. g. 7. februārī Rīgā, bet jau 22. februārī *pulkv. Breņķis* iecēla par Rīgas lauku un Madonas kaņa apr. priekšnieku un viņa vietā par 3. robežapsardzības pulka komandieri iecēla *L.k.o.k. pltn. P. Celli* (dzim. 23.3.1892.) un par pulka adjutantu *kapt. K. Robežnieku* 22. februārī pulka 4 bataljonos bija 30 virsnieki (gan galvenokārt vecāki gados, kas pēdējos 15—20 gadus nebija vairs dienējuši armijā), 140 instruktori un 1.750 kareivji. (no pēdējiem 16% krievu tautības, kas vēlāk varēja pāriet uz tīrām krie-

* Skat. Dienesta atzīmi par ģen. *Bangerska* 1944. g. 20. jūnija apmeklējumu pie II Pi bataljona.

** Skat. 2. grāmatas 336.—343. lpp.

vu vienībām). Ar saņemtiem papildinājumiem pulka sastāvs jau tā paša gada 1. jūlijā bija pieaudzis uz 2.775 vīriem — 46 virsnieki, 255 instruktori un 2.474 kareivji.

Pulka sastāvs bija izkaisīts pa dažādām vietām Rīgas pilsētā: pulka stābs — Lāčplēša ielā 18, I btl. (komandieris *kapt. S. Lagzdīņš*) — Skrindas ielā 1, II btl. (kom. *pltn. J. Baltakemenis*) — Lāčplēša ielā 106, III btl. (kom. *kapt. J. Siliņš*) — Rumpmuižas ielā 3 un IV btl. — Samarina ielas kazarmās. Novietojumi bija ļoti slikti, jāguļ bija pat uz klona grīdas. Arī ar siltu ēdienu bija grūtības, jo trūka lauku virtuvju. Trūka arī apģērbi un apavu. Ieročus pulks saņēma tikai 11. martā un no smagiem ieročiem tikai 10 franču ložmetējus un dažus krievu pakus. Municiju saņēma tikai mēneša beigās.

Jau marta sākumā pulkam bija jānosūta uz fronti papildinājumiem vairāki simti kaņavīru. Viss pulks uz fronti devās 2. un 3. aprīlī. Vispirms pulks nonāca Krasnoje rajonā, kur turpināja apmācības. Te pulku aprīja beigās pārvērta par „*Ausbildungs Regiment* — *Oberst Köster*” un tā apmācības pārņēma vācu virsnieki un instruktori. Pulka iekšējā dzīve tomēr palika latviešu virsnieku noteikšanā.

28. aprīlī 8 pulka virsniekus un 800 kareivjus piekomandēja apmācībām vācu 640. pulkam Lietuvā — Ukmergā un Utinā. Tur no šiem latviešu kaņavīriem saformēja 4 rotas. Šīs 4 rotas vairs nekad pulkā neatgriezās. Tās 1944. g. jūnijā iesaistīja kaujās kopā ar vācu vienībām.

Jūlija sākumā 3. robežapsardzības pulks izveidoja uztverošo pozīciju pie Krasnoje un saformēja kaujas grupas, kuņas atiešanas laikā pakļāva 15. latviešu divīzijai. Pulka zaudējumi pie Krasnoje no 10.—18. jūlijam bija: krituši — 1 virsnieks un 10 instr./kareivji, bet bez vēsts pazuduši — 20 virsnieki un 785 instr./kareivji*).

Septembra sākumā pulka atliekas atgriezās Rīgā un atsevišķās grupās devās ar kuģi uz Dancigu.

4. LATVIEŠU ROBEŽAPSARDZĪBAS PULKS

Pulks saformēts 1944. g. februāra sākumā Tukumā. Par pulka komandieri iecēla *pltn. J. Kikuli* un par pulka adjutantu *kapt. V. Lu-*

* Pulkv. A. Silgaija grāmatā „Latviešu leģions” 267. lpp. nepareizi rakstīts, ka pulks būtu Kārsavas apkārtnē izformēts un pulka kaņavīri sadalīti pa 19. divīzijas vienībām.

туру. Februāra beigās pulkā bija 2.750 vīru. I bataljons *kapt. Navicka* vadībā atradās Durbes un Jaunmoku muižās, II bataljons *pltn. Opmaņa* vadībā — Tukuma pamatskolā. III bataljons — Tukumā, Jaunmoku ielā 31 un IV bataljons *kapt. M. Ķirša* vadībā — Slokā.

1. jūnijā pulkā bija 65 virsnieki, 225 instruktori un 2.042 kareivji —kopā 2.338 vīri, t.i. mazliet mazāk nekā februāra beigās.

Pulks uz fronti izbrauca jūnija beigās. Izbraukšanas dienā alkohola iespaidā notika lielākas nekārtības un kaŗavīru nedisciplinētība. 15. Artilērijas apmācības divīziona 2. baterijas kaŗavīrs Bose dzērumā nodūra divus pulka kaŗavīrus. Saniknotie 4. pulka kaŗavīri gribēja vainīgo nolīnčot un pieprasīja latviešu policijai tā izdošanu. Kad latviešu policisti to nedarīja, tos atbruņoja un piekāva. Vainīgo artilēristu nodeva vācu militārai policijai.

No 10.—31. jūlijam pulks piedalījās cīņās dienvidos no Daugavpils. Šais cīņās pulks zaudēja 19 kritušus, to starpā 3 virsniekus, 117 ievainotus un 469 bez vēsts pazudušus kaŗavīrus*). Atlikušos 17. augustā pievienoja 5. Latviešu robežapsardzības pulkam.

5. LATVIEŠU ROBEŽAPSARDZĪBAS PULKS

Pulku saformēja 1944. g. februāra vidū Kuldīgā. Par pulka komandieri iecēla *pltn. J. Zvaigzni* Jau pēc pāris nedēļām pulks bija kļuvis par lielāko robežapsardzības pulku ar kopskaitā 3.328 vīriem. Pulka sastāvs tomēr bieži mainījās. Piem., 16. aprīlī, kad pulks 3 btl. sastāvā devās uz fronti, pulkā bija tikai apm. 2000 vīru, to skaitā 40 virsnieki.

Pulku pie Polijas—Pad. Savienības robežstacijas Zachači iesaistīja krievu partizāņu apkaŗošanā frontes aizmugurē.

1. jūlijā pulka sastāvs bija atkal pieaudzis uz 3.185 vīriem, to skaitā bija 46 virsnieki un 255 instruktori.

No 29. jūnija līdz 4. jūlijam pulks ieņēma apm. 20 km gaŗu frontes iecirkni gar Disnas upi no Hermanovičiem līdz Daugavai pie Disnas, kur jau 30. jūnijā pulkam bija sadursmes ar ienaidnieka kājnieku un tanku vienībām.

4. jūlijā, jau pēc pavēles saņemšanas doties atpakaļ uz Latviju, pulkam bija tomēr vēl jāiesaistās cīņās pret krievu regulāro armiju

* Skat. arī 2. grāmatas 336. un 343. lpp.

frontes pārrāvumā pie Vetrīno. Tur vāji apmācīto un trūcīgi apbruņoto pulku cīņās ienaidnieka tanki un lidmašīnas izklīdināja. 6. jūlijā Krāslavā sapulcējās vairs tikai ap 20 virsnieki un 600 instruktori/kareivji.

Lai gan pulks pārāk samazinājies nebija vairs kaujas spējīgs, to tomēr iedalīja „Jekelna kaujas grupā”. Arī pulka apbruņojums sastāvēja vienīgi no 10 patšautenēm, 2 ložmetējiem, 4 granātmetējiem un 4 prettanku liulgabaliem bez municijas. 9. jūlijā pulku pārvietoja uz Medumu rajonu, DR no Daugavpils, ar uzdevumu ieņemt pozīcijas Zarazajas rajonā. Bet sakarā ar pēkšņo II korpusa frontes pārrāvumu, pulkam pavēlēja gājiena kārtībā caur Ilūksti, Daudzevu un Jaunjelgavu doties atpūtā uz Rīgu, kur tas ieradās 5. augustā. No paredzētās atpūtas tomēr nekas neiznāca, jo to, sakarā ar krievu pēkšņo iebrukumu Zemgalē, iedalīja Krūkenberga kaujas grupā (*SS-oberf. Kruckenbergs*), kuŗu lielā steigā saformēja Rīgas aizstāvēšanai.

6. LATVIEŠU ROBEŽAPSARDZĪBAS PULKS

Pulku 1944. g. februāŗa beigās saformēja bij. 11. Dobeles kājn. pulka komandieris *pulkv. T. Brigge* (dzim. 6.10.1891.) 4 bataljonu (katrā 4 rotas) sastāvā.

Pulka stābs, Saimniecības rota un I btl., ko komandēja *pltn. K. Plūmanis*, atradās Kandavā. II btl. ar komandieri *kapt. Medni* — Sabilē, III btl. ar komandieri *kapt. J. Ozoliņu* Matkules pamatskolā un Zemītes muižā. IV btl. atradās Lilastē, bet to jau martā izformēja, sadalot kaŗavīrus pa citiem bataljoniem un izdalot no pulka krievu tautības kaŗavīrus.

1. jūlijā pulkā bija 69 virsnieki, 278 instruktori un 2.067 kareivji. Virsnieku sastāvs bija vairumā gados vecāki vīri, bet labs bija instruktoru sastāvs. Transporta līdzekļi bija pietiekoši — 360 zirgu, jauni rati un aizjūgi. Arī formas tērpi, apavi un veļa bija jauna un pietiekoši.

Uz fronti pulks izbrauca 9. un 10. jūlijā. Pulka stābs un I btl. izkrāvās Grīvā un novietojās Kalkūnes dzirnavās. To pakļāva 215. kājnietu divīzijai. II btl. un Paku rota izkrāvās Zemgales stacijā, un pārvietojās uz Drišviati ezeru, kur 215. divīzijas pakļautībā ieņēma pozīcijas. Arī III btl. izkrāvās Zemgales stacijā, kur to pakļāva 81.

kājn. divīzijai un uzdeva ieņemt aizstāvēšanās iecirkni Silenes—Šlapāni rajonā. Paku rota ieņēma pozīcijas pie Mialkas.

13. jūlijā I btl. ieņēma pozīcijas Gimci augstienē, kur apturēja ienaidnieka tālāku virzišanos. II btl. saņēma uzbrukuma uzdevumu, ko nespēja izpildīt. Abi bataljoni 14. un 15. jūlijā izcīnīja sīvas cīņas. Krita 6. rotas komandieris *ltm. Pētersons*. Btl. ieguva daudz gūstekņu un ieroču.

Arī III btl. 15. jūlijā izcīnīja sīvas cīņas. Krita divu vadu komandieri *virsn. vietn. Osītis un Ozoliņš*.

16. jūlijā nakts uzbrukumā krita I btl. *ltm. Puriņš*. Līdz 18. jūlijam pulks bija kopskaitā pazaudējis 12 kritušus un 53 ievainotus kaŗavīrus. Lai novērstu pulka pārāk lielo saskaldīšanu starp vācu vienībām, pulka komandieris vairākkārt veltīgi lūdza korpusa vadību dot pulkam savu kopīgu aizstāvēšanās iecirkni.

17. jūlijā III btl. pārvietojās uz Taržaku. 18. jūlijā II btl. pie Drisvati ezera atsita 3 ienaidnieka uzbrukumus. 19. jūlijā I btl. pakļāva 2. Latv. robežapsardzības pulkam un ar to kopīgi bija jāieņem pozīcijas starp Remisa un Veisenes ezeriem. II btl. sadalīja starp vācu vienībām. III btl. palika rezervē pie Briģenes ezera.

No 20.—23. jūlijam bataljoni pārgāja uz jaunām pozīcijām. Sevišķi smagi gāja II btl. To pa daļai izklīdināja un tas vēlāk sapulcējās pie Kurcuma. Ienaidnieks uzbruka ar tankiem, bet btl. prettanku ieroču nebija.

24. jūlijā pulks sapulcējās ziemeļos no Eģiptes un 25. jūlijā pārvietojās uz Čuvikiem, 6 km DR no Eglaines.

No 26.—28. jūlijam pulks atradās divīzijas rezervē pie Čuvikiem. Bija jāiznīcina visas liekās mantas un dokumenti. 28. jūlijā pulks uzsāka pārgājienu uz Gārseni un tālāk uz Aknisti, kur nonāca 30. jūlijā. 31. jūlijā pulks izbūvēja ierakumus uz līnijas Silakrogs—Stūri, dienvidos no Saukas ezera. Tālāk pulka atiešana notika pakāpeniski, līdz 8. augustā nonāca pie Kokneses.

10. augustā pulku pakļāva 205. kājn. divīzijai un tas piedalījās ierakumu izbūvē Daudzevas stacijas tuvumā. 12. augustā pulks atgriezās Koknesē, kur 21 pulka kaŗavīru apbalvoja ar Dzelzskrusta 2. šķiru. No 9. jūlija līdz 14. augustam, kad pulks izbrauca uz Rīgu, tas kopskaitā bija zaudējis 24 kritušus, 106 ievainotus un 322 bez vēsts pazudušus. Rīgā pulka virsniekus piekomandēja Ģenerālinpektora stābam, bet pārējos kaŗavīrus pievienoja 2. robežapsardzības pulkam.

2. LATVIEŠU BRIGĀDI PĀRFORMĒ PAR 19. (2. LATV.) DIVĪZIJU

BRIGĀDES 1. UN 2. APMĀCĪBAS PULKI

1944. gada sākumā SS augstākā vadība pavēlēja 2. latviešu brigādi pārformēt par 19. latviešu brīvprātīgo divīziju 3 grenadieru pulku sastāvā. Šis pavēles izpildīšana tomēr ievilkās un divīzijas izveidošana notika tikai marta mēneša vidū, kad brigāde atradās jau pozīcijās pie Veļikajas upes.

Atsaucoties uz pavēli par brigādes pārformēšanu par divīziju, policijas ģenerālis Jekelns 14. janvārī pavēlēja 2. brigādes papildināšanai iesaukt līdz 1. februārim 2.700 vīrus.

2. LATV. SS-BRĪVPR. BRIGĀDE

Formēšanas stābs Rīgā

Rīgā, 14.1.1944.

Dienas grāmata — Nr. 2/44

Slepeni.

Attiecas: 2. latv. — SS brīvpr. brigādes papildināšana līdz 19. latv.

SS-brīvpr. divīzijas sastāvam.

Ievērojot: SS-FHA, Amt II Org., Abt. Ia/II Tgb.-Nr. 40/44 geh. Kdos
uzstādīšanas pavēli.

- 1) Ievērojot augstāk minēto pavēli, 2. latv. SS-brīvprātīgo brigāde nekavējoši pārveidojama par 19. latv. SS-brīvprātīgo divīziju.
- 2) Līdz ar to brigādei līdz 1.2.1944. papildinājumam nepieciešami 2.000 jauniešauktie.
- 3) Lūdzu iesaukt 2.000 un pie 1943. g. decembrī apsolītiem 3.000 līdz 1.2.44. vēl 700 vīrus.

2. latv. SS-brīvpr. brigādes
formēšanas stābs Rīgā
(paraksts)
SS-hauptsturmführers

Ieroču-SS rezerves stābam „Ostland”, Rīgā.

Noraksti:

Latviešu SS brīvprātīgo leģiona ģenerālinspekcijai, Rīgā
15. SS rezerves un apmācības brigādei, Jelgavā

2. brigādes paplašināšanas nodoms bija radies jau 1943. gada beigās. 1944. gada janvārī un februārī Rīgā formēja 1. apmācības pulku, kuŗa komandēšanu aicināja uzņemties *maj. Kociņu**), kas tikko bija atstājis slimnīcu. Ar šo pulku ģen. Jekelnam bija savi nolūki: kopīgi ar Vaiņodē formējamo 2. apmācības pulku ģen. Jekelns gribēja aizstāvēt Narvu un kā paši vācieši izteicās, ar to nopelnīt Bruņinieka krustu. Tāpēc ģen. Jekelns, no jauniesauktiem un Volchovas frontē vieglāk ievainotiem, uzdeva plkv. Hirtesam formēt divus apmācības pulkus: 1. — Rīgā un 2. — Vaiņodē, *pltn. Apeŗāta* vadībā.

1. apmācības pulkam noteica sagatavošanās laiku līdz 1944. gada 1. martam. 28. janvārī *maj. Kociņš* izdeva sava pulka pirmo formēšanas pavēli. Vācu nosaukums — Ausbildungs Regiment der Lett. Brigade Nr. 1. *Maj. Kociņš* savam pulkam par *btl. komandieriem* aicināja tikko izformētā 17. Vidzemes *btl. rotu komandierus*: I *btl. — vlt. Grunti*, II *btl. — vlt. Vilku* un III *btl. — vlt. Sūnu*. Latvijas armijā visi trīs virsnieki bija dienējuši armijas stāba bataljonā. I *btl. formējās Aiviekstes ielā*, bij. 4. Valmieras pulka kazarmēs. II un III *btl. — Artilērijas kazarmēs*. Visas apmācības un šaušanas izveda Stopiņos.

Pateicoties pulka komandiera *maj. Kociņa* iniciatīvai, izdevās pulku izglābt no tā nodošanas ģen. Jekelnam. Par to *pltn. Kociņš* stāsta:

„Es nekādā ziņā negribēju šos maz apmācītos jauniesauktos nodot ģen. Jekelna rīcībā, lai tad kaut kur pie Narvas tos sviestu kaujā un upurētu kādā aizmugurnieka ordeņu iegribai. Februāŗa pirmajā pusē es sūtīju kurjeru pie plkv. Veisa ar lūgumu darīt iespējamo, lai mēs nonāktu pie 2. brigādes. Plkv. Veisam ar brigādes komandieri oberfīreru Šuldtu izdevās mūs izraut no ģen. Jekelna nagiem. Kad ģen. Jekelna stābā uzzināja, ka mēs dosimies uz 2. brigādi, mūs izslēdza no apgādes. Pateicoties pulkam piedalītā vācu saimniecības virsnieka *vlt. Kletta* labajiem sakariem, mūs uzņēma pie sevis apgādē aviācijas nodaļa Sarkankalnā. Mēs tikām tabi apgādāti kā ar uzturu, tā ietēŗpu, saņēmot pilnīgi jaunus ziemas tēŗpus.”

1. martā 1. apmācības pulks izbrauca uz fronti Veļikajas iecirknī. Pulkā skaitījās 3.000 vīru, vairums jauniesaukto. Vairāk nekā 300 no pulka sastāva braucienā uz fronti, jau Latvijas teritorijā, no

*) *Pltn. Rūdolfs Kociņš* dzimis 1907. g. 15. decembrī Tīrzā. 1931. g. beidzis Latvijas Kara skolu un 1939. g. Augstāko kara skolu, kur atstāts par mācības spēku. 1941. g. vasarā vadīja partizānu grupu Krīmuldas apkārtņē un no 12. decembra komandējis kapteiņa dienesta pakāpē 16. Zemgales bataljonu un 1943. g. novembrī kādu laiku 1. latv. pulku Volchovā. Par nopelniem kaujas laukā paaugstināts par majoru un vēlāk par *pltn.*

2. latv. brigādes un 19. (2. latv.)
divīzijas komandieris virspulkvedis
Šulds

transporta aizbēga. Brigādes komandieris, dzirdot šo stāstu par desertieriem, mierīgi atbildēja, ka viņu interesējot tikai tie, kas ieradusies.

Pulks jau 2. martā izlādējās Breņčaņino stacijā, 15 km DR no Ostrovas un gājiena kārtībā devās uz 2. brigādi pie Veļikajas upes.

Pusi no sastāva 1. apmācība pulkam nācās nodot abiem 2. brigādes pulkiem, lai tajos daudz maz aizpildītu atkāpšanās kaujās sistos robus.

Par jaunformētā 2. brigādes 3. (6. latv.) grenadieru pulka komandieri iecēla *majoru (vēlāk pltn.) Kociņu*.

Pārformējot 2. brigādi par 19. (2. latv.) gren. divīziju, 22. martā 39. (1. latv.) gren. pulku pārdēvēja par 42. (1. latv.) gren. pulku un 40. (2. latv.) gren. pulku par 43. (2. latv.) gren. pulku, bet jaunsaformēto 3. gren. pulku par 44. (6. latv.) gren. pulku.

44. (6. latv.) gren. pulku bija domāts saformēt no 42. (1. latv.) un 43. (2. latv.) gren. pulku trešajiem bataljoniem. Tādā kārtā jaunajā—19. divīzijā, grenadieru pulkos bija paredzēti tikai 2 btl. katrā. Ar 1. apmācības pulka pienākšanu un uzņemšanu 19. divīzijā, grenadieru pulki palika 3 btl. stiprumā.

19. divīzija ieguva oficiālo nosaukumu — 19. Waffen-Gren. Div. der SS (lett. Nr. 2).

Pēc atkāpšanās no Volchovas 2. latviešu brigāde, ko, kā jau minēts, pārorganizēja par 19. (2. latv.) divīziju, februāra beigās sasniedza Pleskavas rajonu.

Vadoņa galvenajā mītnē, 1944. g. 29. februārī

Armijas virspavēlniecība paziņo:

Smagās atvaires kaujās, Austrumu frontes ziemeļu sektorā, sevišķi izcēlās 2. latviešu SS-brīvprātīgo brigāde, Bruņinieku Krusta ar Ozollapām kavalieŗa, SS virspulkveŗa Šulda un latvieŗu kājnieku priekŗnieka, Bruņinieku Krusta kavalieŗa pulkveŗa Veisa vadībā.

28. un 29. februārī brigādi auto maŗinās no Pleskavas rajona pārvēda uz Veļikajas upes t.s. Panther'a pozīcijām: Novij-Putj, Terechova, Podorje rajonā. Œeit brigādei ierādīja aizstāvēšanās iecirkni blakus 15. (1. latv.) divīzijai, kas aizstāvējās D no 2. latvieŗu brigādes.

Œinī laikā 2. brigādi un kā pirmais 19. (2. latv.) divīziju komandēja *oberfīrers Šulds*. Viņŗ bija pazīstams kā ārkārtīgi droŗsirdīgs kaŗavīrs un jau uz 2. latvieŗu brigādi viņŗ atnāca apbalvots ar Bruņinieka krustu ar ozollapām, kuŗām vēlāk vēl pievienoja Œķēpus.

Oberfīrers Šulds krita 15.3. 44. un tika apglabāts Rīgā vācu kaŗavīru kapos. Pēc Šulda 19. divīziju neilgu laiku komandēja *standartfīrers Bocks*, un no 13.4.44. *brigadefīrers Strekenbachs*.

2. APMĀCĪBAS PULKA FORMĒŠANA

2. apmācības pulka formēŗana *pltn. Aperātam* bija grūtāka. Tā izsauca arī plaŗāku sarakŗtīŗanos ģen. Bangerska un ģen. Jekelna starpā. 1944. g. 1. februārī *pltn. Aperāts* izbrauca uz Valku robeŗzapsardzības vienību vajadzībām iesaukto uztverŗšanai. No turienes viņŗ 2. februārī rakŗtīŗa ģen. Jekelnam:

2. LATV. SS-BRĪVPR. BRIGĀDES

2. apmācības pulks

Valkā, 1944. g. 2. februārī

Augstākam SS- un policijas vadītājam Austrumzemē.

Attiecas uz 2. apm. pulka formēšanu.

Ostuf. Klets Valkas komandantūrā nav reģistrējies, arī citur, kur par viņu jautāju, neviens neko nezina.

Valkas komandants man pateica, ka 1. februārī Valkas stacijā ieradies kāds latviešu kaļaspēka transports, kuņš sakarā ar to, ka Valkā nav telpu, nosūtīts uz Strenčiem.

Ar apriņķa vecākā aizdoto automobili izbraucu uz Strenčiem, kur noskaidroju, ka šis transports ir daļa no Feldersatzbatailjona 24, kuņš bijis novietots Novinkā. Transporta vecākais ir *SS-ostuf. Reiners*. Viņš ieradies ar 300 latviešu jaunkareivjiem. Otrā daļa, apm. 200 agrāk dienējušo bij. Latvijas armijā uz brigādes komandiera rīkojumu ar *ustuf. Traniņu* esot devušies uz Volchovu, pievienoties brigādei.

Valkā ieradušos sastāvā ir 1 virsnieks, 1 instruktors un 300 jaunkareivji. Apbruņojumā katram jaunkareivim ir šautene ar 60 patronām un 1 rokas granāta. Bez tam vēl 15 LMG ar 1200 patronām katrai.

Ieradušies vīri ir novietoti Strenču mežniecībā, diezgan saspiesti. Tie siltu uzturu nav saņēmuši 8 dienas.

Man ir apsolīta no Valkas komandanta lauku virtuve, kuŗu rīt mēģināšu nogādāt uz Strenčiem. Produkti saņemt šodien Cēsīs un nogādāti ar Strenču komandanta palīdzību.

Vispārīgās novietošanas iespējas:

Valka no kaļaspēka pārpildīta, slēgtas skolas un kino un šeit vēl ko novietot nav iespējams.

Noskaidrojot novietošanas iespējas apriņķī, apriņķa vecākais man paskaidroja, ka apm. 2000 cilvēku varētu novietot vai nu Apē vai Smiltēnē, slēdzot skolas. (Min. pilsētas gan nav platsliežu dzelzceļa tuvumā.)

Grūtības gan būs ar siltā uztura sagādi, lai gan skolās ir nelielas kopgaldu virtuves, bez tam vēl dažas lauku virtuves uz neilgu laiku iespējams aizņemt no Valkas komandanta.

Igaunijas daļā kaut ko novietot nav iespējams, jo paši igauņi izvedot mobilizāciju.

Vispār Valkas apriņķī kaut ko novietot, neskaŗot skolas, nav iespējams, jo šeit ir daudz vācu kaļaspēka daļu.

Lūdzu rīkojumu steidzoši jau 3. 2. izsūtīt dažus virsniekus un instruktorus uz Strenčiem, jo pie esošiem apstākļiem vienībā disciplīna strauji iet uz leju. Sīkāku pieprasījumu un ziņojumu iesūtīšu rīt.

Starp citu, Valkas lazaretē pašreiz atrodas ievainotie *bstuf. Jansons*

(amputēta labā roka) un *ustuf. Ķirsis* (ievainots kājā). Minētie virsnieki ievainoti š.g. 17. 1. ejot ar *Veisa kaujas grupu* (Stīpnieka un Jansona bataljoniem) pretuzbrukumā pret labā kaimiņa iecirknī iebrukušu ienaidnieku. (Skat. 3. grāmatas 205. un 206. lpp.) Ievainotiem tuvāku ziņu par brigādi nav.

Lūdzu norādījumus par turpmāko novietojumu.

Aperāts,

Leg. ostubaf. un pulka komandieris.

Šī raksta norakstu pltn. K. Aperāts piesūtīja Leģiona ģenerālinšpektoram ar sekošu pavadrakstu:

Ļoti godātais ģenerāļa kungs!

Līdz ar šo nosūtu mana ziņojuma Sonderstab Grenzschutz norakstu.

Bez ziņojumā minētā tuvāki ziņoju sekojošo: vācu virsniekam ar vienu instruktoru noturēt pie disciplīnas un kārtībā šos 300 jaunkareivjus nav iespējams. It sevišķi sliktums, ka vietējie iedīvotāji, uzzinājuši, ka ieradušies latvieši, nes tiem dažādas dāvanas un arī alkoholiskus dzērienus.

Lai no tā pasargātu jaunkareivjus, šodien sameklēju telpas Strenču mežniecībā, apm. 7 km no Strenčiem un pats tos tur novietoju un ievadu daudz maz kārtību.

Ļoti lūdzu, ģenerāļa kungs, darīt arī no Jūsu puses iespējamo, lai steidzamas kārtībā saņemtu virsniekus un instruktorus.

Rīt ziņošu sīkāki, jo jāsteidzas uz vilciena atiešanu.

Valkā, 2. febr. 1944. gadā

Pulkvedis-letnants.

Aperāts,

Gen. Bangerskis tūliņ rakstīja ģen. *Jekelnam*;

LATV. SS-BRIVPR. LEĢIONA
ĢENERĀLINSPEKTORS

Rīgā, 1944. g. 4. februārī
Nr. 177.

Augstākam SS- un policijas vadītājam Austrumzemē.

Uz Valku nosūtītais pltn. Aperāts ziņo, ka caur Valku Strenčos nonākuši 300 jaunkareivju, kas atradās 19. divīzijas apmācības bataljonos Lugā. Uz šiem 300 cilvēkiem pagaidām esot tikai viens vācu virsnieks un viens instruktors, kas ir pārāk maz uz tik liela jaunkareivju skaita.

No 19. divīzijā iesauktiem latviešu virsniekiem vēl 11 atrodas 15. SS-gren. apmācības un rezerves brigādē Jelgavā. No tiem vismaz 4 būtu nosūtāmi uz Strenčiem pltn. Aperāta rīcībā.

R. Bangerskis,
SS-gruf. un ieroču-SS
ģenerālleitnants

Uz to ģen. Jekelns atbildēja:

AUGSTĀKAIS SS- UN POL. VADITĀJS
AUSTRUMZEME

Rīgā, 1944. g. 5. februārī

*Latviešu SS-brīvpr. leģiona ģenerālinšpektoram,
SS-gruf. un ieroču-SS ģltn. Bangerskim.*

Norāde: Jūsu raksts Nr. 1772 no 4.2.44. g.

- 1) Attiecībā uz no Jums minētiem 19. latv. SS-brīvpr. divīzijas 300 jaunkareivjiem, lieta grozās ap transportu no Lugas uz Valkas telpu. Šādam transportam 1 virsnieks, kā transporta vadītājs, jāuzskata par pilnīgi pietiekošu.
- 2) Nekavējoties pēc viņa pagaidu novietošanas Valkas telpā, par to tika paziņots manam stābam, no kurienes tika dots rīkojums transporta tālākvirzīšanai uz Rīgu, 1. apmācības pulka papildināšanai. Jau 3. febr. vlt. Reinerā atbalstīšanai uz Strenčiem nosūtīts viens virsnieks un seržants.
- 3) Es uzskatu par nepiemērotu, ka virsnieki, kuņģi no manis saņēmuši kaut kādus uzdevumus, pie grūtību rašanos, nekavējoties par to Jums ziņo, lai tādā ceļā panāktu Jūsu iejaukšanos.

Jūs variet būt pārliecināts, ka no manas iestādes puses tiek darīts viss, lai novērstu grūtības. Vācu armijā aizgādība par kaņšpēku ir bijis vienmēr viscēlākais vadības uzdevums un arī turpmāk, ņemot vērā kara vajadzības, šī ziņā tiks darīts viss iespējams.

Jekelns,

SS-ogrufr. un pol. ģenerālis.

Uz šo ģen. Jekelna atbildes rakstu ģen. Bangerskis savukārt atbildēja:

LATV. SS-BRĪVPR. LEĢIONA
ĢENERĀLINSPEKTORS

Rīgā, 1944. g. 24. februārī
2847/c

Augstākam SS- un policijas vadītājam.

Attiecas uz Jūsu š. g. 5. februāra rakstu.

Pateikdamies Jums par Jūsu laipno paziņojumu un Jūsu rīkojumu manis ierosinātā lietā, atļaujos tomēr apstāties pie Jūsu augšminētā raksta 3. nodaļumā dotā aizrādījuma principiālās puses.

Latviešu leģiona vienību priekšniekiem vispār noliegts sniegt man ziņas par grūtībām un šķēršļiem, kas tiem ceļas savu vienību izveidošanā un pareizā nostādīšanā, kā arī par šo vienību stāvokli. Līdz ar to man būtu iespējams informēties par latviešu vienību stāvokli vienīgi no ikreizējām personīgām pieredzēm uz vietas, izbraucot un

inspicējot attiecīgās vienības. Šo vienību skaits tomēr ir diezgan prāvs un tās izkaisītas tik plaši un grūti sasniedzamos apgabalos, ka visas tās regulēri apmeklēt man praktiski nav iespējams. Lai inspicēšanu varētu kaut cik veikt, man būtu nepieciešams 2—3 palīgi — inspektori.

Leģiona vienību komandieriem, sakarā ar valodas grūtībām un visu apstākļu kopsakarības nepārzināšanu, rodas daudz sāpīgu jautājumu, par kuriem tikt pāri tie pašu spēkiem ne katreiz spēj.

No otras puses, es kā iesaukšanas izvedējs esmu morāliski atbildīgs par iesaukto tālāko likteni un gaitām un tādēļ man arī jābūt informētam par visiem jautājumiem un grūtībām, kas skaņ kā latviešu vienības, tā svarīgākos gadījumos arī atsevišķus kaņavīrus. Es skaitos latviešu kaņavīru augstākais pārstāvis, jā, pat vēl vairāk — visi mani uzskata par latvju kaņavīru tēvu. Tādēļ dabīgi, ka visi ar savām sāpēm griežas pie manis.

Arī Jūs, obergruppenfīrer, kā redzams, esat sīki informēts par visiem jautājumiem un visām parādībām leģionā. Ja jau pie Jums, augstākā priekšnieka, griežas ar visiem sīkumiem, tad taču dabīgi, ka to nevarētu liegt darīt attiecībā uz zemāku priekšnieku kā mani.

Ja attiecīgiem leģiona vienību priekšniekiem pilnīgi noliegtu griešties tieši pie manis, tad viņiem un arī tautai zustu ticība un pašāvība uz ģenerālinspektoru un būtu dota vaļa dažādiem baumotājiem un naidīgai propagandai.

Tāpēc lūdzu ģādību, lai Latviešu leģiona vienību priekšniekiem netiktu liegts griešties vajadzības gadījumos arī tieši pie manis.

R. Bangerskis,
SS-gruf. un ieroču-SS
ģenerālleitnants

*

No pltn. Aperāta 1944. g. 17. februārī Vaiņodē parakstīta pārskata redzams, ka 2. apmācības pulkā bijuši 14 virsnieki, 29 instruktori un 796 kareivji un vēl 900 artileristi (23 virsnieki un 98 instruktori). Jau 24. februārī artileristu skaits gan bija samazinājies līdz 474, bet pārējo kaņavīru skaits turpināja pieaugt. 21. martā tas sasniedza 2.456 vīrus, lai gan 2. martā *pltn. Taubes* btl. bija ar 516 vīriem aizbraucis uz fronti pie 19. divīzijas.

13. aprīlī pltn. Aperāts nosūtīja ģenerālinspektoram sekojošu ziņojumu:

I

— Sakarā ar 19. latv. SS-brīvpr. divīzijas rīkojumu, ir saformētas no esošā pulka sastāva šādas vienības:

- 1) Sakarnieku rota — 2 virsn. (*kapt. Burka* un *ltņ. Strautnieks*)
8 instr. un 111 kar. sastāvā.
- 2) Veterinārā rota 88 kar. sastāvā.
- 3) Amatnieku rota 43 kar. sastāvā.

Minētās vienības nosūtītas divīzijas rīcībā š. g. 11. aprīlī.

II

Bez tam saformētas 3 prettanku (Panzerjäger) rotas, no tām — 1 smagā un 2 vieglās. Šīs vienības apmācīs vācu virsnieki un instruktori-speciālisti, kopskaitā 3 virsnieki un 13 instruktori-apmācītāji. Par bataljona komandieri nozīmēts *kapt. Pavlovskis*. Šīs rotas komandē latviešu virsnieki un par tādiem ir nozīmēti — 1. rotā *ltņ. Svinne*, 2. rotā *ltņ. Leitass*, 3. rotā *ltņ. Čoka* un vada komandieris *ltņ. Silpiņš*.

III

Ir saņemts rīkojums no 19. Latv. SS-brīvpr. divīzijas, nosūtīt viņas rīcībā š. g. 15.4. I btl. — 400 kaņavīru kopskaitā.

Minētam bataljonam līdzbrauks sekojoši virsnieki: *kpt. E. Laumanis*, *ltņ. Grunde*, *ltņ. Vitenšteins*, *ltņ. Prātiņš*, *ltņ. Tamanis*, *ltņ. Mežals*, *ltņ. Preijers*.

IV

Pulka stiprums uz š.g. 13. aprīli ir:

	Virsn.	Instr.	Kar.	Kopā
Pēc saraksta	27	95	1595	1717
Faktiskais skaits	23	83	1284	1390

Ārpus vienības esošie 327 kaņavīri sadalās šādi:

	Virn.	Instr.	Kar.	Kopā
Slimnīcā	—	2	113	115
Atvaļinājumā	1	5	62	68
Komandējumā	3	2	12	17
Patvaļīgā prombūtnē	—	3	124	127

2. apmācības pulku pilnīgi izformēja maija vidū, no tā izdalot 19. Sapieru btl. *pltn. Saulīša* vadībā un Prettanku lielgabalu btl.

Galvenā kārtā tomēr no 2. apmācības pulka saformēja 19. Izlūku bataljonu *majora Laumaņa* vadībā.

Pārpalikumu no 2. apmācības pulka sadalīja starp 19. divīzijas abiem pirmajiem pulkiem.

VI LATVIEŠU KORPUSS POZICIJĀS PIE VEĻIKAJAS UPES

42. (1. LATV.) GRENADIERŪ PULKS

Tikai pēc 1 dienas atpūtas pēc smagajām 1^{1/2} mēneša atkāpšanās kaujām no Volchovas, 42. (1. latv.) pulks 1944. g. 28. februārī saņēma pavēli ieņemt Panther pozīcijas gar Veļikajas upi.

Pulks 29. februārī ar II un III bataljonu ieņēma pozīcijas no Kamenaja-Izgoroda līdz Sepencevo. I btl. palika pulka rezervē Bogdanovas sādžā. Šai dienā saskare ar ienaidnieku vēl neradās.

1. martā III btl. priekšpostenim Z. no Stanki sādžas uzbruka kāda ienaidnieka rota, bet pastiprinātais priekšpostenis uzbrukumu atsita, nodarot ienaidniekam krietnus zaudējumus — apm. 25—30 kritušos. Pievakarē ienaidnieks uzbrukumu ar apm. 70 vīriem atkārtoja, bet bez panākumiem. Priekšpostenis ieguva 2 liesmu metējus un citus materiālus. Pulka komandpunktu pārcēla uz Darīno sādžu. Šai dienā pulkā 1 kritis un 2 ievainoti.

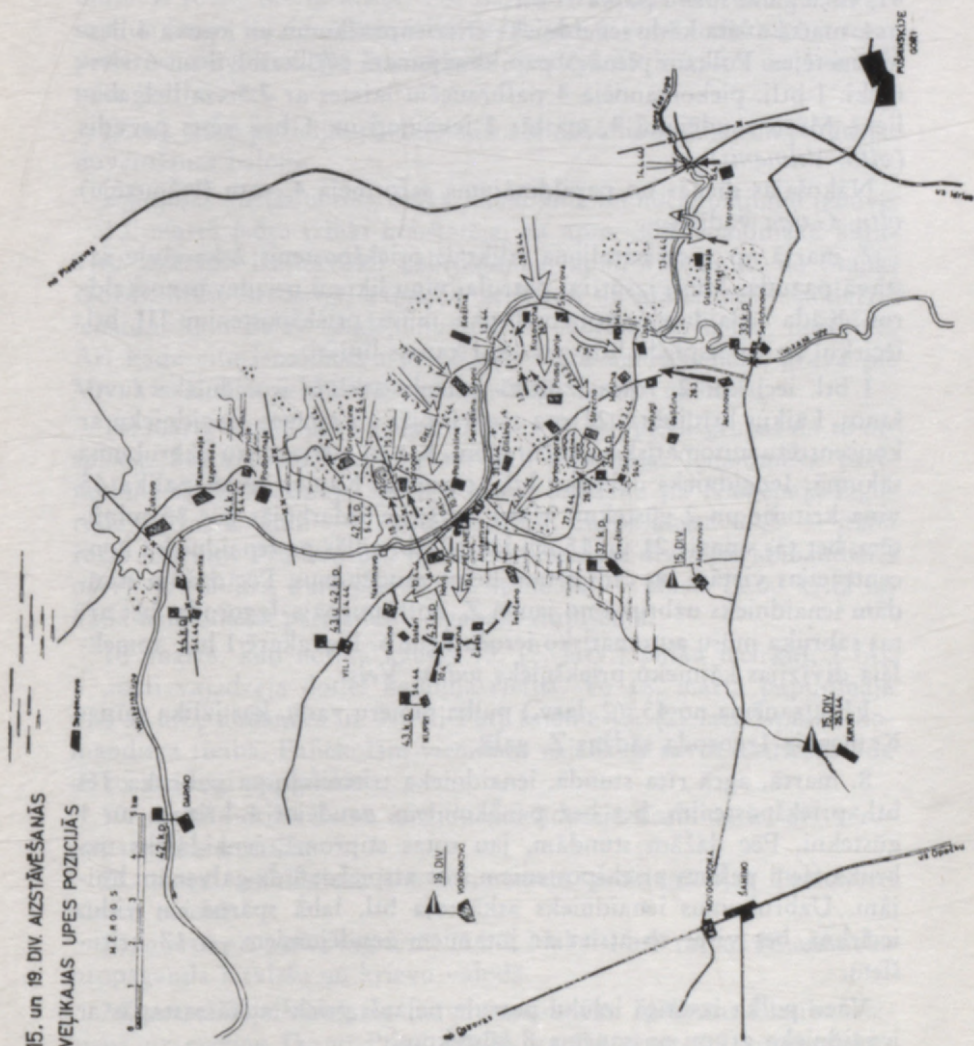
2. martā stāba rotu nomainīja 438. vācu kājnieku pulka I btl. Kāda ienaidnieka trieciengrupa uzbruka mūsu pozīcijām A. no Stanki. Ar mūsu uguni ienaidnieku izklīdināja, saņemot 1 gūstekni un 4 liesmu metējus. Kādu mūsu priekšposteni pārsteidza ienaidnieka patruļa. 5 vīri krita un tikai 1 atgriezās.

Zem ienaidnieka spiediena vācu btl. atstāja augstieni 85,6.

I btl. no pulka rezerves ieņēma aizstāvēšanās pozīciju augstienē starp Šukova un Kamenaja-Izgoroda sādžām. 2. martā mūsu zaudējumi: 6 krituši un 6 ievainoti.

3. martā, apm. 50 vīru sastāvā, ienaidnieks uzbruka Kamenaja-Izgoroda sādžai un tam izdevās iebrukums sādžas Z. galā. 2. rotas I vads *seržanta Lazdiņa* vadībā to ar prettriecienu tomēr izsita, iznīcinot gandrīz visu ienaidnieka vienību. Pēc kaujas saskaitīja 43 ienaidnieka kritušos. Bija 2 gūstekņi. Mūsu zaudējumi: 5 krituši un 7

15. un 19. DIV. AIZSTĀVĒŠANĀS
VEĻIKAJĀS UPES POZICIJĀS

ievainoti. Vakarā I btl. pastiprināja ar stāba rotu *vlt.* Ozola vadībā un to pakļāva 43. (2. latv.) pulkam. 438. vācu pulka I btl. nomainīja 41. vācu gaisa spēku pulka II btl.

4. martā atsita kādu ienaidnieka trieciēnspāskumu un ieguva 4 liesmu metējus. Pulkam pienāca papildinājumam 670 kareivji un 6 virsnieki. I btlj. piekomandēja 4 pašbraucēju lafetes ar 7,5 cm lielgabaliem. Mūsu zaudējumi 4. martā: 2 ievainoti un 1 bez vēsts pazudis (*vlt.* *Vilmanis*).

Nākošajās dienās no papildinājuma saformēja 4. rotu (ložmetēju *vlt.* *Gaiķa* vadībā).

7. martā no vācu bataljona izliktais priekšpostenis 2 kareivju sastāvā pazuda. Mūsu izsūtītai patruļai viņu likteni neizdevās noskaidrot. Kāda ienaidnieka rota uzbruka mūsu priekšpostenim III btl. iecirknī un to atspieda līdz galvenai kaujas līnijai.

I btl. iecirknī 2. rotas izsūtītā patruļa atklāja ienaidnieka tuvošanos. Laikus brīdināta, 2. rota sagatavojās un saņēma ienaidnieku ar koncentrētu automatisko ieroču uguni, kas to satrieca jau uzbrukuma sākumā. Ienaidnieks uzbruka btl. stiprumā. Kaujas laukā palika 65 viņa kritušie un 2 gūstekņi. Mūsu artilērija iedarbojās pēc 35 minūtēm, bet tās smagie 21 un 15 cm lādiņi labi gūlās pa ienaidnieka koncentrācijas vietām un radīja tam lielus zaudējumus. Pēc dažām stundām ienaidnieks uzbruka no jauna Z. no Kamenaja-Izgoroda, bet arī tas sabruka mūsu automatisko ieroču ugunīs. Pievakarē I btl. apmeklēja divīzijas kājnieku priekšnieks *pulkv. Veiss*.

I btl. saņēma no 43. (2. latv.) pulka sapieru vadu, kas izlika mīnas Kamenaja-Izgoroda sādžas Z. galā.

8. martā, agrā rīta stundā, ienaidnieka trieciēngrupa uzbruka III btl. priekšpostenim, bet bez panākumiem, zaudējot 1 kritušu un 1 gūstekni. Pēc dažām stundām, jau rotas stiprumā, ienaidnieks uzbruka tiem pašiem priekšpostenim, tos atspiežot līdz galvenām līnijām. Uzbrukumus ienaidnieks atkārtoja btl. labā spārnā un vidus iecirknī, bet visur to atsita ar jūtamiem zaudējumiem — 17 kritušiem.

Vācu pulka izsūtītā izlūku patruļa nejauši priekšlaukā sastapās ar ienaidnieka grupu un saņēma 8 gūstekņus.

Vakarā mūsu III btl. ar kauju novietoja priekšpostēņus vecajās pozīcijās. Tam sekojošo ienaidnieka prettrieciēnu sekmīgi atvairīja, pie kam tas kopā zaudēja 36 kritušos. Mūsu dienas zaudējumi bija 4 krituši un 4 ievainoti.

9. martā mūsu novērotāji konstatēja stipru kājnieku un vezumnieku kustību ienaidnieka aizmugurē. Kāda ienaidnieka rota uzbruka mūsu 9. rotai, bet to atsita. Pēc dažām stundām uzbrukumu atkārtoja un šoreiz ienaidniekam izdevās iebrukt 9. rotas iecirknī, bet to ar prettriecienu likvidēja. Ienaidnieks zaudēja 25 kritušus un 1 ievainotu — latvieti.

Dienā mūsu pozīcijas pārlidoja ienaidnieka lidmašīnas un parādījās novērošanas balons.

Sekojošās dienās notika dzīva izlūkošana un nocietinājumu izbūve.

13. martā mūsu izlūki konstatēja, ka apm. 200 ienaidnieka kara-vīru ieņēmuši izejstāvokli uzbrukumam apm. 400 m R. no Stanki sādžas. Mūsu artilērija, kājnieku lielgabali un granātmetēji nodarīja ienaidniekam lielus zaudējumus un tā uzbrukums nemaz nenotika. Arī kādu citu ienaidnieka pulcēšanās vietu uzbrukumam, gravā pie Vrevkas sādžas, izklīdināja mūsu smago ieroču uguns.

15. martā ienaidnieka grupa uzbruka II btl. priekšgrupai un to atspieda. Mūsu pretuzbrukums stāvokli atjaunoja. Ienaidnieka pret-tanku lielgabali atklāja spēcīgu uguns brāzienu pa Kamenaja-Izgoroda sādžas Z. galu — 2. rotas iecirknī, un pa augst. 82,5 — stāba rotas iecirknī. Pēc tam btl. iecirkni apmeklēja divīzijas komandieris *oberfirers Šulds*, kurš pēc dažām stundām — plkst. 12.00 krita no kāda ienaidnieka prettanku lielgabala trāpījuma.

16. martā, kad notika kaujas 43. (2. latv.) pulka iecirknī, I btl. 3. rotai vajadzēja doties kaimiņa rīcībā. To 18. martā papildināja viss II.btl., dodamies uz Novij-Putj rajonu 43. (2. latv.) pulka komandiera rīcībā. Paliēkošām vienībām vajadzēja savus iecirkņus līdz ar to attiecīgi paplašināt.

19. martā notika dzīva ienaidnieka lidotāju darbība, kā arī vērojama tanku kustība.

21. martā ienaidnieka lidotāji nometa proklamācijas Terechovo sādžas rajonā.

22. martā pie pulka atgriezās II btl. Naktī I btl. rajonā ienaidnieka propaganda latviešu un krievu valodā.

24. martā bija vērojama dzīva ienaidnieka spēkratu kustība virzienā uz mežiņu D. no Ptizy. Vēlāk varēja vērot arī vezumniekus un kājniekus virzāties tai pašā virzienā. Pēcpusdienā mūsu I btl. saņēma pavēli nomainīt 43. (2. latv.) pulka II btl. pretī Peruchnovas sādžai Veļikajas upes labajā krastā. Tumsai iestājotits notika maiņa.

19. (2. latv.) divīzijas komandiera virspulkv. Šulda izvadīšana no bij. Saeimas nama. Lapā pusē: pulkv. Veiss, maj. Galdiņš un kapt. Bergs

25. marta naktī ienaidnieka lidotāji meta degbumbas, sevišķi cieta Villy sādža.

26. martā vērojama liela kustība no Ptizy uz dienvidiem. Pulka komandpunktu pārcēla uz Villy. 42. (1. latv.) pulka pakļautībā bija visi 3 btl. un 13., 14. un 15. rotas no 43. (2. latv.) pulka. Mūsu štukasi iedarbīgi bombardēja ienaidnieka nocietinājumus un spēku koncentrējumus pa labi no pulka iecirkņa.

27. martā apm. 30 vīru stipra ienaidnieka vienība uzbruka Gri-gorkino sādžai, bet uzbrukumu atsita. Ļoti aktīva abpusēja lidotāju darbība.

29. martā mūsu I btl. atkal aizgāja 43. (2. latv.) pulka padotībā un tika novietots rezervē Novij-Putj rajonā. Novietojums te bija ļoti bēdīgs — pilnīgi zem klajas debess, bez ierakumiem. Nākošajās dienās I btl. ierakās, pie kam to traucēja ienaidnieka prettanku lielgabali un mīnmetēji. Šai dienā ienaidnieks 2 reizes uzbruka priekšējām, 43. (2. latv.) pulka vienībām, artilērijas un 4 tanku atbalstā. Visi tanki tika iznīcināti bez rezervju iesaistīšanas. Mūsu pusē 6 krituši, 11 ievainoti un 2 bez vēsts pazuduši.

31. martā vairākās vietās konstatēja ienaidnieka cenšanos pārgriezt mūsu drāšu žogus. Naktī I btl., kas skaitījās divīzijas rezervē, izsludināja trauksmi, jo uz rīta pusi sākšoties mūsu vienību uzbrukums, ienaidnieka iebrukuma pie Aluferova—Utkino—Glušino, likvidēšanai. Uzbrukumā piedalījās lielāki vācu kājnieku spēki tanku un trieciena lielgabalu atbalstā. Piedalījās arī štukasi. Mūsu vienības uzbrukumā nepiedalījās. Ienaidnieks atbildēja ar zalvju lielgabaliem, granātmētējiem un arī lidmašnām, kas atklāja uguni pa sādžām. Cik kļuva zināms, ienaidnieka iebrukumu nebija izdevies likvidēt.

1. aprīlī pie I btl. ieradās pulka komandieris *maj. Galdiņš*.

3. aprīlī I btl. komandpunktu apmeklēja 43. (2. latv.) pulka komandieris *plkv. Lobe*.

4. aprīļa naktī pāri fronteī no ienaidnieka puses pārnāca 2 leģionāri no 32. (3. latv.) gren. pulka, kuņģi bija krituši gūstā un tagad propagandas nolūkos no gūsta atlaisti.

Naktī no 4. uz 5. aprīli pulka I btl. nomainīja 32. (3. latv.) gren. pulka I btl. Mūsu pulka I btl. ieņēma kaujas iecirkni Veļikajas upes labajā krastā starp Aluferovas un Sapronovas sādžām. I btl. labais flanks tagad pieslēdzās Veļikajas upei un kreisais II btl. Šinī iecirknī pozīcijas tikai tagad bija iesāktas būvēt. Rīta pusē sākās spēcīga artilērijas un mīnmetēju uguns. Btl. komandieris *kapt. Bergs* kopā ar savu adjutantu *ltn. Auziņu* gāja apskatīt btl. stāvokli. Kādai ienaidnieka mīnai eksplodējot, krita *kapt. Bergs* un smagi ievainoja *ltn. Auziņu*, kuņģi īsi pēc tam mira.

Ienaidnieka artilējas uguns ar mazākiem pārtraukumiem turpinājās visu 5. aprīli. Pēc pirmās artilērijas viesuļuguns I btl. uzbruka apm. 20 tanki, uz kuņģiem atradās 5—8 kājnieki uz katra. I btl. pagaidu komandēšanu pārņēma 2. rotas komandieris *vlt. Zēmelis*. Vairāk nekā 2 stundu ilgajā nevienlīdzīgajā cīņā I btl. vīri cīnījās sevišķi varonīgi, iznīcinot 14 ienaidnieka tankus, un atsītot visus uzbrukumus. Vēlāk btl. komandēšanu pārņēma *vlt. Ozols*. Šī kauja maksāja I btl. 19 kaņavīru dzīvības.

6. aprīļa rītā sākās no jauna ienaidnieka artilērijas uguns, sevišķi stipri klājoties pa mūsu aizmuguri. Kājnieku uzbrukuma smagumpunkts vērsās pret augstieni 93,4 un uz Z. atrodošos Grigorkino sādžu. III btl. labajam spārnam ienaidnieks uzbruka ar apm. 3 rotām, bet III btl. kreisajam un II btl. labajam spārnam ar apm. 3—4 rotām. III btl. labajā spārnā ienaidnieka uzbrukumu sekmīgi atsita, bet kreisajā spārnā tam izdevās iebrukt. Arī 6. rotas iecirknī ienaidniekam izdevās iebrukt, ko gan tūlīt *ltn. Kampe* pretuzbrukumā lik-

vidēja. III un II bataljonu iekšējie spārni, iebrukuma dēļ, tika atvilkti. Vēl 2 reizes ienaidnieks centās iebrukumu paplašināt, kas tomēr tam neizdevās. Ap pusdienas laiku 42. (1. latv.) gren. pulks saņēma atbalstu — 1 rotu no 44. (6. latv.) gren. pulka. Pēcpusdienā ienaidnieks ar apm. 3 rotām vēlreiz uzbruka A. no augst. 93,4 un guva arī vietējus panākumus, kuņus gan sekojošos pretuzbrukumos atkal likvidēja. Līdz plkst. 14.00 ienaidnieks bija zaudējis apm. 400 kritušos un 14 tankus.

Šai dienā vēl konstatēja stipru ienaidnieka spēku kustību virzienā no Ptizy uz Šule.

Plkst. 15.30 mūsu artilērija piešāvās pa iebrukuma vietu Grigorkino sādžas rajonā un plkst. 16.40 pēc 10 minūšu mūsu artilērijas brāziena 6. rota un 44. (6. latv.) gren. pulka 1. rota ltn. Kampes vadībā pārgāja uzbrukumā. Bet ltn. Kampes krišanas dēļ mūsu uzbrukums nesekmējās. 6. rotas komandēšanu pārņēma ltn. *Skruzmanis*. 5. aprīļa vakarā pulka iecirknī stāvoklis bija sekojošs: ienaidnieks visā pulka frontē bija atsists, izņemot apm. 600 m dziļu un 400 m platu ierobežotu vietu pie Grigorkino sādžas. Mūsu dienas zaudējumi: 39 krituši un 89 ievainoti.

6. aprīlī frontes iecirknī iepretī ienaidnieka iebrukuma vietai pie Grigorkina sādžas pārņēma 32. (3. latv.) gren. pulka I btl. *maj. Hāznera* vadībā. Visu laiku bija vērojama dzīva ienaidnieka kājnieku un tanku kustība viņa aizmugurē. Tāpat gaisā bija vērojama liela aktivitāte, apmētajot apdzīvotas vietas un ierakumus ar bumām un šaujot ar klāja ieročiem.

7. aprīlī mūsu ložmetēji nogāza 1 ienaidnieka lidmašīnu. Plkst. 10.30 ienaidnieks sāka klāt spēcīgu artilērijas un smago mīnmetēju uguni pār I btl. iecirkni, kam sekoja kājnieku uzbrukums visā btl. frontes garumā. Uzbrukumam atbalstīja ne tikai artilērija, bet arī aviācija. 3. rota ar artilērijas atbalstu apm. 150 uzbrūkošos kājniekus iznīcināja. Arī pārējās btl. rotas turējās labi savās pozīcijās. Sāka atiet labais kaimiņš no Pečane baznīcas kalna. Prettrīcienā to tomēr atguva.

Pievakarē ienaidnieks uzbrukumam 1. un 2. rotai atjaunoja un 2. rota bija spiesta atiet līdz rotas komandpunktam, jo uzbruka vesels ienaidnieka bataljons. 1. un 3. rota savās pozīcijās noturējās. No pulka stāba pienāca 54 vīru pastiprinājums. Sakari starp rotām tomēr visu laiku pastāvēja.

8. aprīlī ienaidnieks atkal uzbruka I btl. apm. 80 vīru stiprumā, bet to atsita, nodarot tam lielus zaudējumus. 15. div. 3. sapieru rota

*Plkv. V. Veiss, pirmais latvietis —
Bruņinieka krusta kavalieris un
19. (2. latv.) div. kājnieku
priekšnieks*

Plkv. V. Veiss pie VEF strādniekiem 1944. g. martā

vlt. Ijāba vadībā devās pretuzbrukumā 2. rotas iecirknī un 1 vada iecirknī atguva. 2. rotas labā spārna iebrukumu tomēr neizdevās likvidēt.

Pēc spēcīgas artilērijas, smago mīnmetēju un aviācijas bumbu sagatavošanas uguns ienaidnieks atkal uzbruka 2. rotas iecirknim un atspieda mūsu spēkus atpakaļ. Arī Pečani kalns tika uzdots, bet vēlāk prettriecienā atgūts. Pievakarē ienaidnieks no jauna ieguva Pečani kalnu. Pienāca papildinājums, apm. 40 vīru, no kāda Robežapsardzības pulka. To sadalīja pa I btl. rotām.

9. aprīlī 42. (1. latv.) gren. pulka II btl. nomainīja 32. (3. latv.) gren. pulka II btl., to pakļaujot 42. (1. latv.) gren. pulka komandierim.

11. aprīlī abpusēji stipra aviācijas darbība. Labais kaimiņš — 32. (3. latv.) gren. pulka vienības — atgāja no Novij-Putj. I btl. bija spiests ar 1 vadu nodrošināt savu labo spārnu.

Pēcpusdienā ienaidniekam izdevās ielauzties I btl. 3. rotas iecirknī. Ltn. Skruzmanis ar 1 vadu no 6. rotas gāja prettriecienā un stāvokli atjaunoja. Turpinot uzbrukumu tālāk, viņam izdevās iztīrīt pat veco iebrukuma vietu 2. rotas iecirknī, bet ienaidniekam nākot pretuzbrukumā, nācās to atdot. Pienākot 6. rotas 1 vadam, stāvokli atjaunoja.

12. aprīlī ienaidnieks ielauzās 3. rotas iecirknī, bet ar 5. rotas palīdzību pozīcijas atguva.

Šai laikā 42. (1. latv.) gren. pulka I btl. komandēja vlt. Ozols, Rolands un II btl. vlt. Šeibelis.

Nākošajās dienās pulka iecirknī nekāda ievērojama kaujas darbība vairs nenotika.

Naktī no 15. uz 16. aprīli pulku nomainīja vācu kājnieku vienības. I btl. devās uz Peruchново sādžu atpūtā. II un III btl. 17. aprīlī nomainīja 32. (3. latv.) gren. pulka I un II btl. I btl. 1. rota saņēma pavēli pārcelties uz Veļikajas upes labo krastu un uzsāka būvēt bunkurus. Daļa no rotas būvēja celtuvi pāri upei. Vēlāk bunkuru būvēi upes labajā krastā iesaistīja visu I btl.

19. aprīlī I btl. saņēma pavēli atiet uz Maļinovkas sādžu, kur sagaidīja pārejās pulka vienības. I btl. 1. un 2. rotas vēl palika Novij-Putj līdz 22. aprīlim, kad arī tās atgāja.

22. aprīlī sāka nomainīt visas pulka vienības ar vācu spēkiem. Plkst. 12.00 visas pulka vienības sapulcējās Maļinovkas sādžā.

23. aprīlī pulks sasniedza Tichanovas rajonu, apmēram 15 km Z.

no Opočkas. Pievakarē, turpinot gājienu, pulks nonāca apm. 2,5 km Z. no Opočkas.

25., 26. un 27. aprīlī 42. (1. latv.) gren. pulks turpināja gājienu caur Menšikovo, Vysoskoje, Šechino, Subove, Paņikovez, Šapkinu sādžām, kad sasniedza Kudeveras rajonu.

28. aprīlī pulks bija sasniedzis paredzēto novietojuma rajonu un izsūtīja priekškomandas, lai informētos par jauno kaujas iecirkni.

PULKVEŽA VALDEMĀRA VEISA NĀVE

1944. gada 7. aprīlī 42. (1. latv.) gren. pulks un visa 19. divīzija piedzīvoja smagu zaudējumu, jo smagi ievainoja pulka pirmo komandieri un vēlāko 19. divīzijas kājnieku priekšnieku, pirmo latvieti, apbalvotu ar Bruņinieka Krustu — *pulkvedi Veisu*. Šai dienā, kad smaga ienaidnieka artilērijas uguns gūlās pa 42. (1. latv.) gren. pulka pozīcijām, plkv. Veiss steidzās uz pulka komandpunktu Vili sādžā, kur viņu ķēra artilērijas granātas šķemba. Plkv. Veisu gan ar lidmašīnu steidzīgi nogādāja uz Rīgu, kur mira 17. aprīlī. Ar plkv. Veisa nāvi Latviešu leģions bija zaudējis vienu no visizcilākajiem un drošsirdīgākajiem komandieriem.

Trauerfeierlichkeiten

für

Ritterkreuzträger Legions-Standartenführer
am 21. 4. 1944.

A.) Trauerfeier im Dom zu Riga:

Ab 11.00 Uhr Aufbahrung der sterblichen Überreste des Ritterkreuzträgers Legions-Standartenführer Veiss.

14.00 Uhr Lettischer Trauergottesdienst.

14.45 Uhr Überführung des Sarges vom Dom zum Diestgebäude des Höheren — und Polizeiführers Ostland und Russland-Nord, Ritterhaus, Jakobstrasse 11.

B.) SS-Totenfeier im Saal des Ritterhauses:

Bis 14.50 Uhr Beendigung der Einnahme der Plätze.

15.00 Uhr Beginn der Totenfeier.

1.) Ouvertüre Trauerspiel „Coriolan“ Beethoven.

2.) Gedenkreden des Höheren SS- und Polizeiführers Ostland und Russland-Nord, SS-Obergruppenführer

rer u. General der Pol. J e c k e l n und des Kommandeurs der 19. lett. SS-Division, SS-Oberführer S t r e c k e n b a c h.

- 3.) 2. Satz „Larghetto“ aus der 2. Simfonie
Beethoven
- 4.) Hinaustragen des Sarges durch 8 Unterführer der Waffen-SS bezw. der lett. SS-Legion aus dem Saal, seitlich geleitet durch die letzte Totenwache unter den Klängen des „SS-Treueliedes“.
5. Abfahrt des mot. Trauerkonduktes zum lettischen Bruderfriedhof Riga.

C.) Beisetzung auf dem lettischen Bruderfriedhof Riga:

Nach Ankunft des Trauerkonduktes auf dem lettischen Bruderfriedhof Ordnung des Trauergeleites nach den Anweisungen des SS-Hautsturmführers Degenhardt.

- 1.) Herantragen des Sarges vom Hauptweg zur Grabstätte unter den Klängen eines Trauermarsches.
- 2.) Nach Absetzen des Sarges auf der Grabstätte. Herablassen des Sarges unter den Klängen des Liedes „Ich hatt' einen Kameraden“, gleichzeitig Ehrensalue der Ehrenkompanie der lett. SS-Legion.
- 3.) Gebet des Geistlichen.
- 4.) Kranzniederlegung am Grabe.
(Reihfolge wird durch besonderen Hinweis bekanntgegeben.)
- 5.) Beendigung der Beisetzung mit dem „Lettischen Volksgebet“.
(Wird nur gespielt, *nicht* gesungen.)
- 6.) Das Trauerfolge löst sich auf dem lettischen Bruderfriedhof auf.

Mitwirkend: Musikzug des Kommandanten des Sicherungsgebietes Lettland.

FÜR LETTLANDS FREIHEIT

Ritterkreuzträger Veiss gestorben

DV R i g a 18. 4. (Eigenbericht.)

Seinen schweren Verwundungen, die er sich in unermüdlichem, immerwährendem Einsatz an der Ostfront im Kampfe gegen den Erbfeind seines Heimatlandes zugezogen hatte, starb der SS-Standartenführer Veiss, Kommandeur einer lettischen SS-Freiwilligen-Brigade, dem der Führer erst vor kurzem als erstem lettischen Kommandeur in der lettischen SS-Freiwillige

BRUNIEKA PAKĀPES
DZELZS KRUSTA KAVALIERIS

PULKVEDIS

VALDEMĀRS VEISS

dzim. 1899. g. 7. novembrī
miris 1944. g. 17. aprīlī

GULDĪTS ZEMES KLĒPĪ 1944. G. 21. APRĪLĪ
BRĀLU KAPOS

ARCHIBĪSKAPA KATEDRĀLĒ

Es zīnu J. Cīruļa

Reitera koris, dir. Teodora Reitera vadībā

Meld.: Kas Dievam debesis liek valdīt.

Kad negaiss, vētra laukā plosās, Lūzt ozols, kuŗš gan spēcīgs šķiet. Ar jūras viļņos bangojošos Stalts kuģis dažkārt bojā iet. Tā cilvēks, nāves aukas glausts, Top vīra gados spēkā lauzts.

Seit stiprais ozols vētrā gruvīs, Te staltais kuģis dzelmē grimst. Pēc dzīves trauksmes mieru guvis, Te varon's šķēpu cilāt rimst. Seit kaŗavīrs beidz ciniņu, Draugs, biedris skata mūžību.

Ir vara, kas spēj vētru klusēt, Kas saulei pār mums spīdēt liek. Tev mūža mierā saldi dusēt, Lai Dieva svētais prāts notiek, Viņš — Kungs pār nāvi, dzīvību, Zin', kas tev nāk par svētību.

PIEMIŅAS RUNA

māc. A. Liepiņš

Kaŗavīrl' bēdājās operdziedonis Mariss Vētra

LŪĢŠANA

prāv. E. Bergs

Mūsu Tēvs no kant. Latviešu lūgšana Dievam L. Garutas

Reitera koris, dir. Teodora Reitera vadībā

GALA VĀRDS UN SVĒTĪSANA

archibīskaps prof. T. Grinbergs

Meld.: Man Kristus dzīvība.

No dzīves darba tekām, No ciņām, ciešanām Uz miera mājām klusām Mēs tevi izvadām.

Vēl ilgi Tevi meklēt Steigs daŗa laba acs, Vēl ilgi Tevi mīlēt Spēs ilgās daŗa sirds.

Bet dabā vēja vēsmas Mums allaŗ vēsti teiks: Ne ņeit, bet citās mājās Draugs draugu laimē sveiks.

BRĀĻU KAPOS

Meld.: Ak galva asiņaina.

Mans ceļš nu ņeit ir galā — Jau diezgan staigāts, iets. Te — prieŗu sila malā, Balss sauc: «Nu apstājies!» Tas ceļš, ko teŗēt sāku Reiz jaukā sārtrītā Ar dzīvesprieka spēku, Tur — mīļā bērniņā.

Tas ceļš, ko kādreiz klāja Man jaunib's saules zelts; Tas ceļš, pu kuŗu gāja Reiz ciņu varon's stalts; Tas ceļš, kas beidzot vījas Caur nāves pakrēslī, Nu aizstaigāts — lai mijas Ar mūŗa mājokli.

FUNERĀLĪJAS

archibīskaps prof. T. Grinbergs

LŪĢŠANA

māc. A. Liepiņš

Ļaujiet man sērot R. Dzintara

dubultkvartets Tēviņa

Meld.: Svētīgs, kas nestāv.

Varoņu laiki mūŗam latvjos dzīvos, Kamēr to karogs pāri zemei plīvos; Audzes pēc audzes zemi turēs svētu, Sirds izauklētu.

Piemīnot teicam tēvu zemes dēlus, Latvijas saules gaiŗos varoņtēlus, Zeme ko auklē svētā mūŗa dusā, Atpūtā klusā.

Gars, celies augŗup pretī debess jumam, Sirds, rodī vietu dārganamantojumam, Brāļi ko ciņās as'nīs leŗot guva — Varoņi kļuva.

Svētī, Dievs, viņus, mieru pāri klādams, Mūs viņu vietā ciņā aicinādams. Teiksmas lai stāsta karogs slavā paustais, Cerībā austais.

Legion das Ritterkreuz zum Eisernen Kreuz verliehen hatte. Mit ihm ist ein besonders befähigter Soldat und ein überzeugter Kämpfer seines Volkes gegen den Bolschewismus dahingegangen.

No kāda Dancīgas laikraksta. Raksturīga kā satura, tā virsraksta ziņā.

Latvijas pašpārvaldes ģenerāldirektori 18. aprīļa kopsapulcē varoņa nāvē kritušo Latvijas brīvības cīnītāju godināja ar piecelšanos un nolēma apbedīšanas izdevumus segt no pašpārvaldes līdzekļiem (Protokols Nr. 179.).

Latviešu Leģiona ģenerālinspektors un plkv. Veisa kundze saņēma līdzjūtības telegrammas no daudzām Vācijas valsts vadītājām personām.

21. aprīlī plkv. Veisu izvadīja no Doma baznīcas uz Brāļu kapiem, kur viņu guldīja zemes klēpī pie Mātes tēla.

43. (2. latv.) GRENADIERŪ PULKS VEĻIKAJAS POZICIJĀS

43. (2. latv.) gren. pulks Veļikajas upes pozīcijās ienāca 29. februārī un ieņēma iecirkni Veļikajas upes labajā krastā Kamena-Izgorod rajonā. Pulkam uzdeva vest izlūkošanu līdz līnijai Teregajeva — Pšonkino — Šidenkino — Čaji un konstatēt — cik stipri ir ienaidnieka spēki. 1. marta izlūkošanā konstatēja, ka iepretī 43. (2. latv.) gren. pulkam atradās 1 ienaidnieka pulks apm. 600—800 vīru stiprumā. Galvenos ienaidnieka grupējumus konstatēja iepretī pulka centram un kreisajā spārnā. Naktī no 1. uz 2. martu no galvenās kaujas līnijas izvilka rezerves un tās novietoja Terehovas sādžas rajonā. Pulkam piedalīja 1 rotu no 15. rezerves lauku papildinājumu btl.

16. martā pulkam uzbruka ienaidnieks artilērijas un tanku atbalstā. Tā bija kauja kopā ar 15. latv. divīzijas vienībām.

29. martā pulkā bija palikuši tikai 340 vīri.

3. aprīlī pulka komandieris *pltn. Lobe* devās atvaļinājumā uz dzimteni. Viņa vietā pulka komandēšanu pārņēma *pltn. Taube*.

10. aprīlī ienaidnieks pēc spēcīgas artilērijas sagatavošanas uguns tanku atbalstā pārgāja triecienā Teličino—Pečanes rajonā apm. 2 km platā joslā. Vācu vienības, kas aizstāvēja šo iecirkni, neizturēja spiedienu un atgāja. Ienaidnieks draudēja aiziet aizmugurē visai 19. divīzijai, jo tuvojās līnijai Časki—Kosigina—Batari—Babino. Ar

pltn. Taubes enerģisko rīcību izdevās ienaidnieku apturēt uz Kupru līnijas. Pēc tam 15. divīzijas kājnieku priekšnieks plkv. Silgailis pavēlēja visām brīvām 43. (2. latv.) gren. pulka vienībām doties uzbrukumā virzienā Kupri — Pečane. Šim pārsteidzošam mūsu pretuzbrukumam bija labi panākumi, jo izdevās gandrīz pilnīgi atjaunot mūsu galveno kaujas līniju. Vienīgi Pečanes augstiene palika ienaidnieka rokās. Pretuzbrukumu lieliski atbalstīja štukasu vienības. Par šo sekmiго pretuzbrukumu pltn. Taubi apbalvoja ar EK II.

19. aprīlī 43. (2. latv.) gren. pulks sāka pārvietoties uz Kudeveras pozīcijām A. no no Opočkas, ko sasniedza aprīļa beigās.

8. maijā pulka komandieri *pltn. Lobi paaugstināja* par pulkvedi un iecēla par 19. divīzijas kājnieku priekšnieku.

44. (6. latv.) GRENADIERU PULKS

44. (6. latv.) gren. pulks, *maj. Kociņa* vadībā, saformējās Rīgā un uz fronti nepilnā sastāvā tas izbrauca marta pirmajās dienās, kur to papildināja ar daļu no 42. (1. latv.) gren. un 43. (2. latv. gren. pulka sastāva. Pulku frontē ievadīja marta otrā pusē, vidū starp abiem 19. divīzijas pulkiem Z. Podbornajas. Tomēr vēl 29. martā 44. (6. latv.) gren. pulkam bija tikai 278 vīri: II btl. — 70, III — 170 un 13. rotā — 73.

LEĢIONA ĢENERĀLINSPEKTORA ĢEN. BANGERSKA FRONTES APMEKLĒJUMS LAIKĀ NO 29.3.44. — 1.4.44.

Dienesta atzīme.

Latviešu SS-Brīvpr. Leģiona ģenerālinspektors ģenerālis *Bangerskis* 1944. g. 29. martā devās inspekcijas braucienā uz fronti latviešu VI SS-brīvpr. korpusu Ostrovas rajonā.

Ģenerālinspektorū braucienā pavadīja ltn. Dr. Puriņš, majors Mednis un ltn. Zegners.

Līdzī brauca laikraksta „Tēvija” pārstāvis Baltkājis.

No Rīgas ģenerālinspektors izbrauca 29.3.44. plkst. 08.00, Ostrovā iebrauca plkst. 14.30 un VI SS-Brīvpr. Korpusa stābu *Veljē* sasniedza 29.3.44. plkst. 15.15.

Pēc īsas sarunas ar Korpusa komandieri SS-obergruppenfīreru Pfeffer-Wildenbruchu, ģenerālinspektors devās tālāk uz 19. divīzijas stābu *Sachody* pie divīzijas tagadējā komandiera SS-Staf. *Bocka*. Par faktisko divīzijas komandieri bija iecelts SS-oberfīrers *Streckenbachs*, kas gan pašlaik vēl nebija ieradies.

19. divīzijas pulku stābu novietojums sekojošs:

42. (1. latv.) SS-Gren. pulks — majors Galdiņš — Vili sādžā,
 43. (2. latv.) SS-Gren. pulks — pltn. Lobe — Novij-Putj sādžā,
 44. (6. latv.) SS-Gren. pulks — majors Kociņš — Podlipenka sādžā,
 Divīzijas galv. pārsiešanas punkts — Goray sādžā,
 Divīzijas ortslazarete — Lisicy sādžā.

19. divīzijas sastāvs uz 29. 3. 44.

42. (1. latv.) *grenadieru pulks*.

I btl.	270 cilvēki
II btl.	230 cilvēki
III btl.	265 cilvēki
13. rotā	79 cilvēki
14. rotā	68 cilvēki
15. rotā	67 cilvēki

42. (1. latv.) gren. p. kopā 979 cilvēki

43. (2. latv.) *grenadieru pulks*.

I btl.	79
II btl.	39
III btl.	77
13. rotā	62
14. rotā	57
15. rotā	26

Gandrīz pagalam.

43. (2. latv.) gren. p. kopā 340

44. (6. latv.) *grenadieru pulks*.

II btl.	70
III btl.	170
13. rotā	38
44. (6. latv.) gren. p. kopā	278

Vēl mazāk.

19. div. Izlūku betl. 333 cilvēki (kom. pltn. Taube) vēlāk maj. Laumanis.
 Līdzšinējie kopējie zaudējumi laikā no 1.3.44. — 25.3.44. — 7 virsnieki,
 592 instruktori un kareivji.

19. divīzijai uz 29.3.44. trūkst sekojoši virsnieki pēc ieroču šķirām un speciālitātēm:

kājnietki	74	
sapiēri	21	
prettanku	18	
zenitartilērijas		(Cik varētu ņemt no robežsargiem?)
(no tiem 1 ieroču)	9	
sakaru	4	
artilēristu		
(virsnieki Vaiņodē		
nav ņemti vērā)	60	
kājnieku lielgab.	4	Noskaidrot cik ir artil. virsnieki Vaiņodē!
ārsti	7	R.B.
zobārsti	7	
piegādes dienestam	5	
braucēju kolonnām	2	
Kopā	211 virsnieki.	

Gen. Bangerska atzīme:

Noskaidrot arī, cik tur tagad aizgāja virsnieku un v.v.
ar Robežsargu pulku. R.B.

Plkst. 17.30 ierodas 19. divīzijas kājnieku priekšnieks plkv. Veiss. Pārrunājot vēl sīkākī divīzijas zaudējumus, noskaidrojas, ka *vissāpīgākais divīzijai ir virsnieku jautājums.*

19. divīzijai pašlaik ir 2 artilērijas divīzioni — viens, ko komandē maj. Grāvelis un otrs — vācu policijas artil. divīzions. Līdz 28.3.44. 19. divīzijai bijis padots vēl viens artil. divīzions no 15. divīzijas artilērijas pulka, bet tas atdots tagad 15. divīzijai atpakaļ.

Vācu policijas artilērijas divīziona kaņavīri maija mēnesī braukšot atpakaļ uz Vāciju, bet divīziona lielgabali palikšot šeit. Paredzēta šim divīzionam latviešu apkalpe un vēlāk šo divīzionu eventuāli izveidotu par korpusa artilēriju.

19. divīzijas artilērijas pulkam šinīs dienās saņemti ieroči — lielgabali, kas tiekot *nosūtīti uz Vaiņodē.*

Arī kājnieku apbruņojumam saņemti papildinājumi šautenes un 450 ložmetēju, no kuņiem apm. 200 nāk frontes vienībām, bet pārējie apmācības pulkam Vaiņodē. Visus ieročus Rīgā pieņem SS-hstuf. Burchards.

Cilvēku papildinājumus 19. divīzija pēdējās 14 dienās nav saņēmusi.

Tagad 19. divīzija pieprasījusi:

- 1) No Jelgavas — 250 kar., 30 instr. un 10 virsniekus.
- 2) A btl. (700 cilv.) no Vaiņodes.

Plkst. 19.00 ģenerālinpektors atgriezās korpusa stābā.

1944. g. 30. martā plkst. 08.40 ģenerālinpektors ieradās pie 44. (6. latv.) grenadieru pulka II btl. — vltņ. Vilka. Ģenerālinpektoru visos šīs dienas apmeklējumos pavadīja plkv. Veiss. Btl. pēdējo dienu cīņās zaudējis no sastāva apm. 100 kaņavīrus. Pašlaik btl. sastāvs — 3 virsn., 6 instr. un 55 kareivji.

Ģenerālinpektors uzrunāja kaņavīrus, pateicās par dienestu un pasniedza 69 kaņavīriem piešķirtos Dzelzs Krustus (II šķ.).

Plkst. 09.45 ģenerālinpektors ieradās pie 44. (6. latv.) grenadieru pulka komandiera maj. Kociņa viņa komandpunktā Podlipenkas sādžā.

Pārrunāja jautājumu par virsnieku vietnieku paaugstināšanu par leitnantiem. Pulks pēdējās kaujās zaudējis ļoti daudz virsniekus (4 rotu komandierus).

Plkst. 10.30 ģenerālinpektors ieradās pie 42. (1. latv.) grenadieru pulka komandiera maj. Galdiņa viņa komandpunktā Vili sādžā.

Plkst. 12.15 ģenerālinpektors ieradās pie artilērijas divizionā komandiera maj. Grāveļa. Ar kājnieku priekūnieku pulkv. Veisu un artilērijas divizionā komandieri majoru Grāveli ģenerālinpektors pārrunāja 19. divīzijas artilērijas pulka eventuālo virsnieku sastāvu. (Pltn. Gusevs — agrāk bijis zenīrtārtilērijas divizionā komandieris.)

Majors Grāvelis izteica domu, ka būtu vēlams, lai artilērijas virsnieki vispirms atnāktu uz kādu laiku uz fronti un tad ietu atpakaļ uz Vaiņodi turpināt pulku formēšanu.

Būt unepieciešams, lai SS-hstuf. Burchards, 19. divīzijas sakaru virsnieks Rīgā, dotu ģenerālinpektora stābam informāciju par šautēņu un pārējo ieroču sastāvu un paredzēto sadalīšanu.

Pēc tam ģenerālinpektors apskatīja artilērijas divizionā pusdienu devu 30.3.44. — garšīga, taukvielām bagāta zupa un pietiekošā vairumā.

Plkst. 12.45 ģenerālinpektors apskatīja artilērijas divizionā 1. btr. novietojumu un pozīciju. Bateriju komandē kpt. Jaunsils. Ģenerālinpektors sarunājās ar atsevišķiem kaņavīriem — lielgabalu apkālpes locekļiem.

Kaņavīriem sajūtamī trūkumi apavu ziņā — dažiem zābaki par maziem.

Plkst. 13.25 ģenerālinpektors apskatīja 19. divīzijas zenīrtārtilērijas divizionā 8,8 cm bateriju, kuņu komandē kpt. Jaunliniņš.

Plkst. 14.00 ģenerālinpektors atgriezās 19. divīzijas stābā pie SS-staf. Bocka. Tika pārrunāts jautājums par atpūtas nama iekārtošanu divīzijai 30—40 km aizmugurē, kur kaņavīri dažas dienas varētu atpūsties, sakārtoties u.t.t. Šinī nama iekārtošanas darbā varētu iesaistīt Latviešu Kaņavīru Palīdzību, kas dotu atpūtas namam nepieciešamo sieviešu personālu u.t.t. Atpūtas nama pārzinātājs varētu būt virsnieks, kas nav vairs spējīgs nest frontes dienestu.

Gen. Bangerska atzīme: Kārtot kapt. Ķikutam.

Plkst. 15.15 ģenerālinpektors ieradās kājnieku priekšnieka plkv. Veisa komandpunktā apskatīt Vācijas valsts propagandas ministra un latviešu sabiedrības dāvanu 19. divīzijas kaņavīriem (starp citu fabrikas „Vairogs” dāvinātās 2 nelielas kaņavīru bibliotēkas).

Plkst. 16.15 ģenerālinpektors ieradās divīzijas galvenā pārsiešanas punktā Goray sādžā, ko vada ārsts-ltn. Dr. Morovskis. Ģenerālinpektors sarunājās ar katru atsevišķu ievainotu kaņavīru, pasniedzot katram ievainotam paciņu no dzimtenes. Pavisam pašlaik galvenā pārsiešanas punktā atrodas 70 ievainotie.

Galv. pārsiešanas punktā strādā 3 latv. žēlsirdīgās māsas, arī ortslazaretē, ko vada ārsts-kapt. Dr. Rode, strādā 3 žēlsirdīgās māsas. Ievainotie tiek no šiem punktiem transportēti tālāk uz Abreni, Balviem un Viļaku. Abrenes slimo savākšanas punktā (Krankensammelstelle) pašlaik nav neviena ārsta.

Galvenā pārsiešanas punkta vadītājs lūdz sagādāt punkta vajadzībām:

- palagus — 400 gb.
- segas — 350—400 gb.
- spīlv. pārvelkamos — 200 gb.
- gultas maisus — 100 gb.
- gultas riņķus — 5—6 gab.
- operācijas cimdus — dažus pārus
- lignīnu.

Ģen. Bangerska atzīme: Aizgād. virsn. kopā ar Dr. Puriņu noskaidrot kaņavīru palīdz. vai iespējams.

Bez tam 19. divīzijai trūkst: 12 ārstu, 5 zobārstu, 2 māsas, 30—40 feldšeri.

Plkst. 19.00 ģenerālinpektors atgriezās korpusa stābā, kur pārrunāja ar korpusa komandieri SS-ogruf. Pfeffer-Vildenbruchu un stāba priekšnieku staf. Sommeru jautājumu par jaunu virsnieku un instruktoru sagatavošanu.

Korpuss pēdējā laikā saņēmis papildinājumus no Robežapsardzības pulka — 2000, no Rezerves brigādes Jelgavā — 990 vīrus.

1944. g. 31. martā pulkst. 09.30 ģenerālinpektors ieradās 15. divīzijas galvenā pārsiešanas punktā Sujevo-Goro. Šeit novietojusies 1. sanitārā rota, ko komandē ārsts-kpt. Dr. Eggerts. Klāt bija arī divīzijas ārsts SS-stubaf. Dr. Tiedjens. Pašlaik tiek ievesti ievainotie no galvenās kaujas līnijas.

Ārsti ķirurgi Dr. Osītis un Dr. Bākulis nepārtraukti strādā operācijas telpā pie ievainoto operēšanas.

Ceļā uz galveno pārsiešanas punktu bija novērojams vācu štukasu uzbrukums ienaidnieka galvenai kaujas līnijai.

Sanitārai rotai noskaidrojās sekojoši trūkumi:

1. Pēc štatīem pienākas 2 smagās un 3 vieglās automašīnas, kuŗu pašlaik nav.
2. Rotai ir 38 zirgi un 24 divjūgu rati. Tā kā ratu svars 918 kg, tad priekš zirgiem tie par smagiem.
3. Trūkst operācijas veļa, lignīns, spirts, injekcijas adatas, operācijas cimdi, ķirurgiskie diegi.

4. Tā kā nepietiekošā daudzumā saņem destilēto ūdeni, būtu nepieciešams lauku destilācijas aparāts vai skārda kannu (20—30 l. tilp.) destilētā ūdens transportam.
5. No medikamentiem trūkst: asins konservsērumi, sulfomīdu ampulas, eubasin, sulfopiridon, leukoplasta, hansaplasta u.c.

Gen. Bangerska atzīme: Dr. Puriņam noskaidrot kur dabūt un ko.

Ģenerālinspektors apmeklēja un sarunājās ar katru no ievainotiem, kas ievietoti galv. pārsiešanas punktā.

Plkst. 12.00 ģenerālinspektors ieradās 15. divīzijas ortslazaretē Morozovo sādžā. Līdz brauca divīzijas ārsts SS-stubaf. Dr. Tietjens. Šeit stacionēta divīzijas 2. motorizētā sanitārā rota, ko komandē ārsts-ltn. Dr. Jansons

Ģenerālinspektors apmeklēja un sarunājās ar katru atsevišķu ievainoto, kas ievietots ortslazaretē.

Lazaretei trūkst operācijas veļas, destilācijas aparāts un ziepes.

Par maz saņem laikrakstus.

Pēc tam ģenerālinspektors atgriezās korpusa stābā, noskaidrot tuvāk 15. divīzijas vienību apmeklēšanas iespējamības.

Korpusa stābā Ia paskaidroja, ka 15. divīzija iepriekšējā naktī pa daļai izvilktā no GKL un divīzijas stābs pašlaik atrodas aizmugurē — apm. 6—8 km aiz Ortlazaretē Morozovo sādžas.

Aizbraucot norādītā vietā, izrādījās, ka šeit nav ieradusies vēl neviena 15. divīzijas vienība, ne arī divīzijas stābs.

Tad ģenerālinspektors devās uz līdzšinējo divīzijas stāba vietu Kruki sādžā, kur pl. 17.45 satikās ar 15. divīzijas komandieri SS-oberfireru Heilmani un majoru Augstkalnu.

Pašlaik 15. divīzija operatīvā ziņā padota 13. Luftwaffe Felddivīzijai. Paredzēts nākošā naktī (no 1. uz 2. aprīli) izvilkt 15. divīzijas vienības no GKL. Paredzēts atstāt GKL tikai 33. (4. latv.) grenadieru pulku, Izlūku btl., kā arī artilērijas pulku un zenīrtalērijas divīziju.

13. Luftwaffes divīzijas sastāvs apm. 500 cilvēku.

SS-oberfirers Heilmanis izteicās, ka saņemts SS-reichsfirera rīkojums, ka pulku III btl. apgādājami ar ieročiem. Sakarā ar to ieroči apmācības pulkam jau pienākuši Lilastē un šinīs dienās tiek nosūtīti uz Paplaku. Uz bataljonu paredzēts: 3 vieglie, 4 smagie ložmetēji, 2 granātmēti, 3 patšautenes.

Bez tam SS-oberfirers Heilmanis devis stingru rīkojumu, ka visi vācu virsnieki Paplakā pakļauti apmācība spulka komandierim plkv. Apsitim. Arī sanitārās mašīnas lieta Paplakā esot nokārtota.

Plkst. 19.00 no GKL divīzijas stābā ieradās virspulkvedis Silgailis.

Divīzija sūta uz kursiem pie armijas:

- 10 — uz artilērijas priekšējo novērotāju kursiem,
- 20 — uz sapīeru kursiem,
- 50 — uz instruktoru un vadu komandieru kursiem,

180 — kareivjus uz divīzijas kaujas skolu (instruktoru rota divīzijas mērogā).

No GKL izvilkti 32. (3. latv.) un 34. (5. latv.) gren. pulkiem paredzēta 14 dienu ilga atpūta, lai pulkus par jaunu uzpildītu, saformētu un apmācītu. Uzpildīšanai paredzēti 2 robežapsardzības pulki.

Sastāvs uz 29.3.44.:

34. (5. latv.) grenadieru pulks:

	Virsn.	Instr.	Kar.
Stābs	5	1	7
Stāba rota	1	1	18
Apvienotā rota (Zusammengefasste Komp.)	2	2	72
I btl.	4	13	79
II btl.	2	4	43
Kopā	14	21	219

III/32. (3. latv.) grenadieru pulks:

Stābs	2	4	24
9. rota	1	6	87
10. rota	1	12	87
11. rota	2	12	85
12. rota	2	10	75
Kopā	8	44	358

Izlūku btl.	6	18	199
Pz. Jāg. Trauksmes rota	1	9	82
Artil. trauksmes rota	1	1	74

33. (4. latv.) grenadieru pulkā skaitās pašlaik:

I btl. apm. 150 cilv.

II btl. apm. 300 cilv.

Ieradīšoties viens būvbataljons (600—700 cilv.), kas sastāv no latviešiem (latgaliešiem), un tiks iesaistīti 2. līnijas izbūvei.

SS-virspulkvedis Heilmanis izteica priekšlikumu nodibināt no latviešiem, kas prot krievu valodu, kādu bataljonu, ar uzdevumu darboties krievu aizmugurē ar sabotāžu.

Tika pārrunāts arī jautājums par divīzijas atpūtas nama ierīkošanu divīzijas tuvākā aizmugurē.

Plkst. 22.00 ģenerālinpektors atgriezās korpusa stābā. Ceļā uz korpusa stābu notika mašīnas sadursme uz šosejas Osruva—Opočka. Ģenerālinpektora pavadoņu automašīna „Steyer”, kuņā brauca pltn. Puriņš un korresp. Baltkājis, sadūrās ar kādu vācu apvidus vāģi. Rezultātā ģenerālinspekcijas mašīna „Steyer” sadega. Cilvēku upuņu nebija.

1944. g. 1. aprīlī plkst. 08.45 korpusa stābā ieradās majors Augstkalns.

Starp citu tika pārrunāts jautājums par 15. divīzijas sektorā iesaistīto kaķa ziņotāju pasīvitāti.

Nepieciešams dot norādījumus kaķa ziņotāju rotas komandierim SS-ostuf. Geslingam, lai pēdējais rūpētos, ka kaķa ziņotāju vidū būtu vairāk latviešu un tie ietu arī GKL un dotu vairāk vielas Latvijas presei.

Ģen. Bangerska ziņ.

Kultūras daļas vad.

Korpusa stābā būtu nepieciešami kādi 3 latviešu sakaru virsnieki.

Korpusa stābs pieprasa steidzīgi 10 tulkus. No tiem 5 paredzēti tieši korpusa stābā, pārējie 5 — armijas skolā pie speciālistu apmācībām.

Plkst. 10.20 ģenerālinpektors ieradās pie 15. divīzijas artilērijas pulka komandiera pulkveža Skaistlauka, viņa komandpunktā Sarino sādžā.

Artilērijas pulks operatīvā ziņā pašlaik padots korpusa artilērijas priekšniekam.

Pie artilērijas pulka komandiera ieradās Luftwaffes artilērijas pulka komandieris pulkvedis Klemers.

Plkst. 13.30 ģenerālinpektors atgriezās korpusa stābā atvadīties no korpusa komandiera SS-ogrufr. Pfeffer-Vildenbrucha. Ar armijas komandiera atļauju, korpusa komandieris nodeva vieglo automašīnu ģenerālinpektora rīcībā atpakaļceļam uz Rīgu.

No korpusa stāba ģenerālinpektors izbrauca plkst. 14.20 un Rīgā ieradās plkst. 21.15.

19. (2. LATV.) ARTILERIJAS PULKS

I un II DIVIZIONA FORMEŠANA UN CIŅAS

19. (2. latv.) artilērijas pulka rašanās ir stipri sarežģīta, jo tā notika kā frontē, tā Latvijā.

Jau 1943. g. vasarā 2. brigādei atrodies Volchovas pozīcijās, *kapt. Grāvelis* saformēja brigādes pirmo artilērijas vienību — Atsevišķo artilērijas divizionu, kuņu vēlāk nosauca par I divizionu. Kad-

rus divizionam ņēma no grenadieru bataljoniem, kā arī no jaunie-sauktiem artilērijas virsniekiem, instruktoriem un kareivjiem. No sākuma divizons bija apbruņots ar krievu sistēmas lielgabaliem, ku-ŗus vēlāk apmainīja pret vācu lauku lielgabaliem. Par divizona ko-mandieri iecēla kapt. V. Grāveli.

No 1943. g. 17. jūlija līdz 23. augustam divizons sekmīgi atbalstīja cīņās kājniekus, 23. jūlijā dodot pat 2¹/₂ stundas ilgu artilērijas uguni pār ienaidnieku.

30. septembrī divizonu apmeklēja ģen. *Bangerskis*. (Skat. 3. grā-matas 185. lapp.)

1944. g. janvārī sākās atiešana no Volchovas rajona. Stingrais sals un sniegpuzeņi, nepietiekošais transports un ienaidnieka aktīvā dar-bība prasīja pārcilvēciskas pūles divizona izvešanai no apdraudētā rajona. Tomēr divizons ar visiem piederumiem jau februāŗa beigās nonāca dienvidos no Ostrovas pie Veļikajas upes, kur ieņēma pozīci-jas 19. divīzijas aizstāvēšanās iecirknī, ziemeļos no 15. divīzijas.

Te 19. divīzijas rīcībā nodeva arī daļu no korpusa artilērijas vie-nībām un 15. artilērijas pulka III divizonu.

1944. g. aprīlī I divizons saņēma no Latvijas papildinājumus un iesāka to apmācību, sagatavojot kadrus II divizona formēšanai, kas bija paredzēts Opočkas rajonā.

Aprīļa beigās sākās visu latviešu vienību pārvietošana uz Kudeve-ras rajonu, austrumos no Opočkas. Uz turieni pārvietojās arī I divi-zions. Izmirkušo un izbraukto ceļu dēļ pārvietošanās ilga vienu ne-dēļu.

Nonākot Kudeveres rajonā, divizons bija vienīgais 19. divīzijas tiešais artilērijas atbalsts. II divizonu saformēja tikai maijā 18 km rietumos no Kudeveras, pārņemot no kāda izformējamā vācu artilē-rijas divizona visu materiālo daļu, ieskaitot arī zirgus. No Latvijas atsūtītie jaunie-sauktie bija vāji apmācīti jāšanā un braukšanā. Trūka arī artilērijas virsnieku.

22. maijā II divizonu pārvietoja uz jauno novietojumu, apm. 5 km DR no Kudeveras, kur frontes tuvā aizmugurē uzsāka apmācības. Praktiskās šaušanas apmācības divizons izdarīja pie I divizona un 15. art. pulka vienībām.

23. jūnijā II divizons saņēma pavēli ieņemt kaujas pozīcijas zieme-ļos no Kudeveras ezera, maj. Galdiņa 42. (1. latv.) gren. pulka tiešai atbalstīšanai.

PĀRĒJO 19. ARTILERIJAS PULKA VIENĪBU FORMĒŠANA

Lai gan 19. divīzijas uzstādīšanas stābs jau 1944. g. 17. martā bija devis rīkojumu par sevišķa Artilerijas apmācības pulka saformēšanu, ieceļot par tā komandieri *pltn. Jurko* (skat. pielikumu Nr. 29.), faktiski tomēr pulka formēšana sākās tikai maija mēnesī Vaiņodē. Līdz tam liels skaits bij. Latvijas armijas artileristu bija iedalīti 2. apmācības pulkā, kas atradās arī Vaiņodē. Vaiņodē saformēja pulka stābu, stāba bateriju, vieglo (III) un smago (IV) divizionu. 31. maijā pulka sastāvā bija:

	Virsn.	Instr.	Kar.	Kopā
Pulka stābā un stāba baterijā	8	35	145	188
III divizionā	18	65	646	729
IV divizionā	18	67	700	785
Kopā	44	167	1491	1702

Jūnijā pulku pārdēvēja par 19. (2. latv.) SS-artilerijas pulku. Iesāktās mācības pulkam bija jāpārtrauc jau jūlijā, kad krievi no Lietuvas puses iebruka Zemgalē, un jāiesaistās ienaidnieka atvairīšanas cīņās. Pulka III un IV divizionu piedalīja kādai vācu tanku vienībai, kas no Saldus lauzās uz Tukumu. Šai tanku vienībai cieši sekoja motorizētais III divīzions, bet IV divīzions ar zirgu velkmi bija jāvirzās patstāvīgi un jāuzņemas cīņa ar ienaidnieku, kas pēc vācu tanku smaiļu aiziešanas centās pārrāvumu noslēgt. IV divīzions cieta arī pirmos zaudējumus, jo pie Jaunpils krita vairāki divīziona kaņavīri un viens baterijas komandieris.

Pēc tam pulks ar abiem divīzioniem palika Džūkstes rajonā.

19. (2. LATV.) DIVĪZIJAS ZENĪTARTILERIJAS DIVĪZIONS

19. divīzijas zenītartilērijas divizionu komplektēja Liepājā *kapt. Rudziša* vadībā jau 14.10.43. 28.11.43. to apmeklēja Latviešu leģiona ģenerālinspektors.

Ltn. Zegnera dienesta atzīme:

28.11.43. plkst. 08.30 ģenerālinspektors ieradās Liepājā pie SS-latviešu brigādes Zenītartilērijas divīziona, kuņu komandē *kapt. Rudzītis*.

Šis divīzions sācis formēties 14.10.43., kad no kursiem Vācijā atbraukuši pirmie kadri:

Visumā kareivji — kā lielgabalu apkalpes darbojās ļoti veikli. Par to ģenerālinspektors, uzrunādams visu divizionu, izteica pateicību, pie tam savā uzrunā, cita sarpā norādīdams, ka līdz pilnīgai kaujas gatavībai vēl daudz jāmācās. —

Otrreiz ģenerālinspektors apmeklēja divizionu 1944. g. 1. martā, īsi pirms divizona izbraukšanas uz fronti.

Ltn. Zegnera dienesta atzīme:

1944. g. 1. martā plkst. 09.00 ģenerālinspektors ieradās pie 19. divīzijas zenītartilērijas divizona Liepājā. Divizionu komandē kapt. Rudzītis.

1. Divizionā kareivju skaits pilns. Iztrūkst daži virsnieki. Divizionā skaitās 18 virsnieku, pašlaik ierindā 15 virsnieku, 1 virsnieks komandējumā Vācijā, 1 komandējumā pēc sakaru līdzekļiem Rīgā, 1 izbraucis kā viettraudzis janvāra mēnesī uz 19. divīziju, bet nav vēl atgriezies. Divizona ārsts — Dr. Ginters.

Trūkst speciālistu tehnisko darbnīcu vajadzībām. Divizona saimniecības priekšnieks — vācu SS-ostuf. Švanvebers. Bez tam 5 vācu instruktori — garažu priekšnieki, kuņi pārzina kaujas ratus.

2. Apgādes ziņā sevišķi lielu trūkumu nav. Kaņavīri ietērpti labi. Katram kareivim 2 kreklī, 2 bikses, cimdi un 1 pāris siltās veļas. Siltais apģērbs (tūbas zābaki, īss kažociņš, kapuce) pietiekamā skaitā noliktavās, bet vēl nav izsniegts. Uzturs labs.

Lielāki trūkumi transporta līdzekļu ziņā. Pēc sarakstiem divizionam pienāktos 180 dažādu automašīnu. Pašlaik ir 90. Tas būtu gan pietiekami, lai divizons varētu pārvietoties (ieskaitot lielgabalus), bet trūkst mašīnu municijas apgādei un darbnīcām. Sakarā ar nepietiekamo auto skaitu, divizionam nav vieglās kolonnas, kas piegādā municiju. Bez tam jūtams municijas trūkums.

3. Apmācības izdarītas ar visiem lielgabaliem. Grūtības radījis apmācības līdzmašīnu trūkums. Tomēr dažas reizes bijis iespējams arī tādu sagādāt. Šāvuši gan maz, tomēr ar visiem lielgabaliem. Pilnā mērā apmācības nav izdarītas pie 8,8 cm lielgabaliem, jo īstās mēru ierīces tikai tagad saņemtas.
4. Divizons saņēmis pavēli izbraukt uz fronti. Jau 1944. g. 2. martā jāuzlādē pirmais ešalons — 3,7 un 2 cm baterijas. Otrā ešalonā 8,8 cm un stāba baterija. Uzlādēšanās paredzēta Liepājas kaņavā, kur pietiekami liela rampa. Pēc divizona komandieņa kapt. Rudzīša aprēķina transportam pavisam būtu nepieciešami 114 dzelzceļa vagoni.
5. Divizons sagatavo sarakstus par instruktoriem, kuņus varētu paaugstināt par virsniekiem bez sagatavošanas, un sarakstus par tiem, kas būtu sūtāmi uz īslaicīgiem kursiem.

Divizons 2. martā izbrauca uz fronti, kur to ar 20.3.44. pārņēma komandēt *SS-hstuf. Keiks*. Vēlāk šo divizionu komandēja *pltn. Gusevs*.

Ar 7.3.44. divizons jau ieņēma pozīcijas, galvenā kārtā zemes mērķu apkaršanai, mūsu kājnieku atbalstam.

Tā 1. baterija:

- ar 1 vadu iegāja pozīcijās Luški—Šivogljadovo rajonā kājnieku atbalstam, ar uzdevumu arī vajadzības gadījumā dot flankējošu uguni Kamenaja—Izgoroda virzienā;
- 1 vadam bija uzdevums Mamicio—Stečki rajonā aizsargāt mūsu artileriju;
- 1 vadam (četrus stobrus lielgabali) kā 2. brigādes resp. 19. divīzijas rezervei Sachodi—Pestovo rajonā, reizē uzņemoties arī gaisa aizsardzību municijas izdālei. Šim vadam vienmēr vajadzēja būt kaujas gatavībā, lai to varētu iesaistīt kaujā jebkurā vietā.

2. baterija:

- ar 1 vadu novietoja Šteglin rajonā ienaidnieka kājnieku mērķu apkaršanai un 15. divīzijas atbalstam;
- 1 vadam Svinorojevo telpā salaidnes nodrošināšanai ar 21. vācu gaisa spēku lauku divīziju;
- 1 vads pie Navdaši un Bobili tilta nodrošināšanai.

3. baterija iesaistāma akcijās pēc artilērijas priekšnieka norādījumiem.

Visām baterijām vajadzēja cieši sadarboties ar kājnieku pulku vienībām, kur tām bija savi uzdevumi.

Arī vēlākajās cīņās 19. zenītartilērijas divizionam bija līdzīgi uzdevumi.

19. (2. LATV.) DIVĪZIJAS PRETTANKU DIVIZIONS

Jau ar 22.7.43. pavēli uzstādīja 2. brigādes prettanku divizona stābu un smago prettanku apakarošanas rotu.

Divizona uzstādīšanu uzticēja *kapt. Akmeņkalējam*. Virsnieku izvēlē *kapt. Akmeņkalējam* bija jāsadarbojas ar *kapt. Trēziņu*. Nepieciešamie virsnieki un instruktori/kareivji bija jāpieprasa līdz 1. jūlijam 1943. g.

Divizona formēšanas vieta bija Grobiņa.

No 24.7.43. brigādes papildinājumam paredzētiem 400 vīriem, 208 bija jānosūta uz Grobiņu divizona vajadzībām.

19. (2. LATV.) DIVIZIJAS SAPIERU BATALJONS

Par Sapieru bataljona saformēšanu un apmācību 1944. g. 9. jūnijā plaši informēja ģenerālinspektoru ģen. Bangerski šī bataljona komandieris *pltn. Saulīte*. Viņš raksta:

— Atļaujtos sniegt Jums, augsti godājamais ģenerāļa kungs, sekojošas ziņas par man uzticētā bataljona formēšanas un apmācības gaitu:

1. Formēšanas sākums.

22.4.44. tiku iesaukts un kad 24.4. ierados stābā, tiku sūtīts uz bij. Kaķa skolu saņemt tuvākus norādījumus no *bstuf. Burcharda*. Pēdējais man ieteica ātrāki doties uz Vaiņodi un uzņemties Sapieru bataljona komandēšanu un formēšanu 19. divīzijai. Vaiņodē jau esot apm. 180 kaņavīru, nosūtīti no bij. Kaķaskolas. Tiem esot jāsaņem papildinājums un drīzumā jābrauc uz Drezdenes apkārtni apmācībās, pie kam, laikam, virsnieki, instruktori un kareivji tikšot atsevišķos kursos apmācīti.

30.4. ierados Vaiņodē un uzņēmos bataljona komandēšanu. Tanī bija jau apm. 230 kaņavīru. Saņēmu vēl no 2. Apmācības pulka papildinājumu un, 7.5. nodevuši svinīgo solījumu, 8.5. 367 vīru sastāvā devāmies ceļā uz Davles staciju aiz Prāgas.

(Bataljonā bija 3 rotas. 1. rotu komandēja *ltn. R. Kārklītis*, 2. rotu — *ltn. E. Strazdiņš* un 3. rotu — *ltn. K. Odīņš*. Red.)

2. Ierašanās Ieroču-SS Sapieru skolā.

Davlē nonācām 14.5., novietojāmies 7 km tālāk Stiechovicā — 2 rotas bijušā skolā, 1 — barakās — apmierinoši. Virsniekiem tika ierādīti pieklājīgi dzīvokļi ar ērtībām. Stābs — novietots atsevišķā ēkā, tāpat — virtuve. Izrādījās, ka bataljons paliek patstāvīga vienība ar savu komandieri un virsniekiem un tā arī apmācīs. Apmācības vadīšanai un atbalstīšanai bataljonam no skolas piekomandēja: vienu vācu *hstuf.*, vienu *ustuf.* un 10 instruktorus.

4.6. ieradās papildinājums no Rīgas bijušās Kaķaskolas: 1 *ustuf.*, 8 instruktori un 9 kareivji. Tā kā pašlaik bataljona sastāvā ir: 12 virsnieki (tai skaitā 1 ārsts un 1 *St.Ob.Ju.*), 36 instruktori un 332 kareivji, kopā 380.

3. Apmācības gaita.

Jau pirmās dienās tika saņemts apmācības plāns ar vielas sadalījumu pa nedēļām, paredzot visas apmācības ilgumu uz 12 līdz 16 nedēļām. Sākot ar nākošo nedēļu pēc mūsu ierašanās jau mācījāmies saskaņā ar jauno plānu, tā kā svētdien, 11. jūnijā, būsīm beiguši 3. apmācības nedēļu. Apmācības norit ļoti sekmīgi, tiša slimošana un iešana uz ambulanci nemaz nenotiek, kaņavīriem ārkārtīgi interesē speciālās mācības. Ņemot vērā to, ka bataljona sastāvā

ir apm. 2/3 nemaz nedienējušu, līdzšinējie sasniegumi tiešām labi. Piem., izpildot pirmo šaušanas vingrinājumu, izrādījās, ka tikai 3% šāvuši neapmierinoši, pārējie — labi.

4. Attiecības ar piekomandētiem virsniekiem un instruktoriem.

Attiecības ar piekomandētiem virsniekiem un instruktoriem ir ļoti labas. Viņi tiešām mūs atbalsta, nejaucoties bataljona iekšējā dzīvē. Ar Ieroču-SS Sapieru skolu esam tikai saimnieciskā ziņā un kā mūsu apvidus Kommandostābam padoti. Visās lietās tiek izrādīta pretimnākšana: piem., no skolas bija noteikts visām vienībām svētīt „Sonnenwende” 21. jūnijā no plkst. 21.00 līdz 22.00, bet uz mūsu lūgumu mums atļāva tanī vietā svētīt tradicionālos latviešu Jāņus naktī no 23.6. uz 24.6, ar dziesmām, mūziku un ugunsroku.

5. Bataljona virsnieku, instruktoru un kareivju sastāvs.

Virsnieki ir itin visi, atskaitot mani un ārstu, bij. Latv. armijas virsn. vietnieki, tagad ustuf, pakāpē — augstskolu studenti, pa daļai absolventi lielā daļa — bij. Latvijas Sapieru pulka kaņavīri. Jauni cilvēki, strādā ar lielu aizrautību un sekmēm. Instruktoru varētu būt vairāk, bez tam, vairāki no viņiem ieguvuši dienesta pakāpes frontē, bez instruktoru rotas beigšanas. Skolai nav iebildumu, ka mēs paši sagatavojam jaunus.

Kareivju sastāvs ļoti labs, vāciešiem brīnums par viņu brašo augumu un spējām ātri piesavināties mācāmo, kā arī viņu labo cenšanos.

6. *Grūtības*, kuŗu novēršanai lūdzam Jūsu, godājamais ģenerāļa kungs, atbalstu:

a) *Nezināms bataljona stats.*

Hstuf. Burchards iedeva man neviena neparakstītu lapiņu, uz mašīnas rakstītu, kur uzskaitīts Sapieru bataljona stāba un viņa iedalījumu instruktoru un kareivju sastāvs, tāpat kā vienas sapieru rotas sastāvs E Stab. Pi.Btl. (n. A). KStN Nr. 702n un Pionierkompanie n.A. KStN Nr. 711n. Virsnieku, mašīnu, darba rīku, materiālu, transporta uzskaitījuma tur nav. Pēc instruktoru un kareivju saraksta un viņu amatiem spriežot — bataljona transports paredzēts ar zirgu velkmi un dažām auto mašīnām. Sapieru skola jau pirmās dienās pieprasījusi Berlīnes norādījumus, bet līdz šim tādi nav vēl saņemti.

Apmācības programma ir atkarīga no bataljona izveidojuma. Pirmām nedēļām tas nav tik svarīgi, bet turpmākās būtu stipri izšķirīgi pielietojama.

b) *Nav zīmoga un citu spiedogu.*

Lai gan bataljons tiek uzskatīts kā patstāvīga vienība, viņam nav iespējams tikt pie galīgi nepieciešamiem apgādes priekšmetiem: Skolai nav

norādījumu, ka viņai būtu arī par mūsu apģērbu, ieroču, darba rīku apgādi jā rūpējas. Zimoga, kā arī apstiprināta štata trūkuma dēļ, bataljonam nav iespējams pašam nekā pieprasīt. Arī Feldpost Nr. nav. Ar uzturu un algu tiekam apgādāti, kantīnes devu nesaņemam. Par frontes vienību netiekam uzskatīti. Bataljona rīcībā nav nekādu naudas summu, pat kancelejas piederumus un papīru pērkam paši par virsnieku personīgo naudu.

c) Nav sanitāro piederumu.

Medikamentus pēdējā laikā nedaudz saņemām, bet nav somu, nestuvju un citu piederumu.

d) Nav ieroču.

Atbraucām šurpu ar 43 šautenēm, 16 patšautenēm, 14 mašīnjistolēm, 11 pistolēm, 3 granātmētējiem, 41 durkli, 150 šautenju patronām.

No Skolas vienas apmācības grupas izdevās aizņemt 320 šautenes un durkļus.

Šaušanas vingrinājumiem saņemam patronas no Skolas.

e) Nav sapieru darba rīku.

Apmācībām vajadzīgos gan saņemam attiecīgos apmācības laukumos lietošanai, ierobežotā daudzumā.

f) Apģērbs, apavi un sevišķi miesas veļa noliegti.

Veļa pilnīgi novalkāta, tāpat zeķes, ļoti mazā skaitā kareivji apgādāti teltenēm, darba tērpiem. Arī zābaki daudziem pilnīgi noliegti, nav labojami. Labošanu izdara mūsu kurpnieki skolas darbīcās un ar skolas materiālu. Apģērbu un zeķu lāpīšanai nav lāpāmā materiāla. Pēdējā nedēļā apm. 20 kareivji nevarēja iet uz mācībām apavu trūkuma dēļ.

g) Nav satiksmes līdzekļu un transporta.

Uztura piegādei uz pieprasījumu Skola dod pajūgu vai smago auto. Apmācības pārbaudīt ļoti grūti lielo attālumu dēļ (tuvākais ½ stundas, tālākais 1 st. gājiena attālumā). Ļoti vēlams būtu bataljonam saņemt kādus zirgus ar aizjūgiem un ratiem, sedliem, kādus velosipedus, motocikletus, gāzģenerātoru automašīnas.

b) Valodas grūtības.

Nedaudz eksemplāru reglamentu saņemām no Skolas, bet tikai vācu valodā, kuŗu ļoti mazs skaits kaŗavīru (arī virsnieku) pārvalda. Apmācības plāni paŗu vajadzībām jā sagatavo latvieŗu valodā, sūtīšanai uz Skolu — vācu valodā. Tulkoŗana, pāŗrakstīŗana aizņem daudz laika un prasa daudz papīra.

Virsniekiem paliek tikai 5—6 stundas brīva laika diennaktī — gulēŗanai. Gars tomēr ļoti moŗs.

i) Sakari ar dzimteni.

Ne no Leģiona stāba, ne no 19. divīzijas neesam līdz šim neviena raksta, nedz norādījuma saņēmuši. No Kaņavīru Palīdzības nupat sākam saņemt 60 eks. „Tēvijas”. Vēstules pienāk ar pagājušo nedēļu sākot. Ilgas pēc dzimtenes un ziņām no viņas visiem ļoti lielas.

Gribēdami būt gatavi jebkuņā brīdī, ja tēvzeme mūs sauktu doties cīņā par viņu, griežamies pie Jums, augsti godājamais ģenerāļa kungs, ar lūgumu, neliegt savu atbalstu, lai mēs drīzākā laikā tiktu apbruņoti, apgādāti ar transportu un citu nepieciešamo.

Šo vēstuli nosūtu ar 1. sapieru rotas komandieri — ltn. Kārklīti.

Pulkv.-ltn. Saulīte.

Adrese: Lett. SS-Freiw. Pi.Btl. 19,
116. Stiechowitz, bei Prag.

Uz raksta ir ģenerālinpektora stāba 1.7.44. g. *dienesta atzīme:*

— Latviešu Kaņavīru Palīdzībai šodien dots norādījums sūtīt arī pārējos laikrakstus un žurnālus, jo tikai tagad saņemta pilnīga adrese. Arī par pārējām ārpus dzimtenes atrodošajiem daļām, kursiem u.t.t. tiek ievāktas skaita ziņas un adreses, lai tām varētu piesūtīt to pašu. Līdz šim to pilnīgāk ir devusi vienīgi 19. divīzija. —

32. (3. LATV.) GRENADIERU PULKS VEĻIKAJAS FRONTE

32. (3. latv.) gren. pulks, atrodies gājienā Batavo rajonā, saņēma divīzijas pavēli par pozīciju ieņemšanu Veļikajas upes krastos. Vispirms II btl. bija jāieņem priekšpozīcija Veļikajas upes labajā krastā, apm. 3 km no upes ZA virzienā Smyki—Kamenka rajonā. Visas sādžas te bija nodedzinātas un tāpēc kaņavīriem bija jāuzturas skuju būdās pie —15 gr. sala. Tados apstākļos atradās arī pulka pārējās vienības un pulka stābs. Ar 1. martu pulka komandpunkts pārcēlās uz Ovetčkinu sādžu. Viss pulks šai laikā pārņēma kaujas iecirkni uz Veļikajas upes līnijas. I btl. jau atradās pozīcijās apm. 1 km R. no Kusovicha līdz Aluferovo.

Tanī pat 1. martā pulks saņēma pavēli doties palīgā 33. (4. latv.) gren. pulkam, jo tieši salaidnē ienaidnieks ielauzās mūsu pozīcijās, pārnākdams Veļikajas upi.

Vienīgā rezerve pulkam bija stāba rota, ar ko pulka komandieris steidzās kaimiņam palīgā. Izrādījās, ka 33. (4. latv.) gren. pulks jau

bija ienaidnieku padzīnis ar saviem spēkiem. Pulka II btl. maj. Ru-beņa vadībā atradās Veļikajas upes R. krastā.

19. latviešu divīzijas (bij. 2. brigādes) kājnieku priekšnieks plkv. Veiss, apskatot jauno iecirkni, bija nācis pie slēdziena, ka 19. divīzijai ierādītais iecirknis bija ļoti neizdevīgs aizstāvēšanai, jo ienaidniekam bija atstātas dominējošās augstienes. Tā nāca pavēle, ka 19. divīzijai pozīcijas bija jāpārceļ pāri Veļikajas upei uz augstienēm. Līdz ar to arī 32. (3. latv.) gren. pulks savā kreisajā spārnā pozīcijas pārcēla pāri upei, ieņemot līniju Seredkino — Slepņi — augst. 82,6 — Sapronova. Ienaidnieks vēl te 3. martā nebija parādījies, tāpēc 32. (3. latv.) gren. pulka I btl. bez kaujas varēja ieņemt norādīto līniju. II btl. nomainīja 33. (4. latv.) gren. puka kreisā iecirkņa vienības līdz Mišņi sādžai ieskaitot.

Pulka labais spārnš atradās izbūvētās pozīcijās, bet kreisais — I btl. — paugurainā apvidū bez jebkādiem ierakumiem un bunkuriem. Pret šo rīkojumu pulka komandieris cēla iebildumus, bet divīzija palika pie savas pavēles.

Jau 3. martā pulka II btl. radās saskare ar ienaidnieku, jo tas bija pienācis pie upes.

4. martā ienaidnieks uzbruka 5. rotai, 3 tanku atbalstā. Rotai pāri upei vēl nebija prettanku lielgabalu un tanku dūres bija nupat izdotas, ar kuņām karavīri nebija apmācīti rīkoties. Tāpēc 5. rota, nevarēdama tanku atbalstīto uzbrukumu apturēt, bija atkāpusies uz Veļikajas upes R. krastu. 5. rota vēl nebija paspējusi arī ierakties. Nekavējoši tika ievadīts pretuzbrukums ar 1. rotas 2 vadiem un stāba rotu kapt. Līduma vadībā. Šo uzbrukumu atbalstīja 2 vieglie divīzioni no 15. art. pulka un 1 smagā baterija no kāda vācu art. pulka. Pretuzbrukums sākās 4. martā plkst. 13.00. Jāpārvar bija aizsalusī Veļikajas upe un apm. 1 km atklāts lauks. Mūsu artilērijas atbalsts bija tik efektīgs, ka uz mūsu uzbrūkošām vienībām neatskanēja neviens šāviens. Tā bez zaudējumiem atguva mūsu pozīcijas Seredkino—Slepņi sādžā. Šai vietā pozīcijās palika 1. rota, bet stāba rota atgāja pulka rezervē. Par šo sekmīgo uzbrukumu un atiešanu no Belebelkas pozīcijām pulka komandieri plkv. Krīpeni apbalvoja ar EK 2.

4. martā naktī un visu 5. martu turpinājās ienaidnieka uzbrukumi Seredkino—Slepņi. Pozīciju priekšā bija kāda ieleja, kas ļāva ienaidniekam pievirzīties mūsu ierakumiem uz dažiem desmit metriem. Šo ieplaku ienaidnieks vienmēr izmantoja uzbrukumiem. Kādā drupu kambarī iebruka ienaidnieka grupa, ko padzina rotas komandieris kapt. Līdums ar 3 vīriem. Ienaidnieks atstāja daudz kritušos. 1. rota

nepārtrauktos uzbrukumos bija ļoti nogurusi, bet dienas laikā to nomainīt nevarēja. 5. marta vakarā 1. rotu nomainīja 5. rota. Vēlāk noskaidrojās, ka šinīs 2 diennaktīs pie Seredkino—Slepņi bija iznīcināts vesels ienaidnieka pulks.

6. martā ienaidnieks no jauna uzbruka plašākā iecirknī, jo vērsās arī pret augst. 82,6, ko aizstāvēja 3. rota vltņ. Jauntirāna vadībā. Rota zaudēja Seredkino—Slepņi, kā arī augst. 82,6.

6. martā, vēlu vakarā, sākās mūsu pretuzbrukums, kas vispirms vērsās pret augst. 82,6. Sākumā mūsu flankējošais pretuzbrukums deva labas sekmes un ienaidnieks bēga, bet tad tas tanku atbalstā pārgāja pretuzbrukumā un atsvieda mūsu 3. rotu ar sapieru vadu atpakaļ. Uz kaujas lauka palika daudz mūsu ievainoto, no kuņiem labu daļu ar kādu vietējo prettriecienu izdevās izglābt. Vācu prettanku rota arī cieta smagus zaudējumus. Tā ienaidnieks paturēja augst. 82,6 un Seredkino—Slepņi. Mūsu līnija tagad pieslējās Veļikajas upei pie Dolsino un gāja tālāk uz Pozolotino — augst. 93,4. Aiz augst. 93,4 pa kreisi stāvēja 19. divīzija. Šai rajonā ienaidnieks uzbrukumus pārtrauca, jo savus pagaidu mērķus bija sasniedzis. No gūstekņiem gan pienāca ziņas, ka ienaidnieks dziļākā aizmugurē pulcina veselu triecienu armiju. Ieņemtās augstienes ienaidniekam bija izdevīgas artilērijas novērošanas punktiem.

Saslimušā I btl. komandiera kapt. Ozoliņa vietā stājās kapt. Hāzners, un par pulka adjutantu nāca kapt. Lanka.

7. martā, salaidnē ar 19. divīziju, iebruka ienaidnieks, ko viegli likvidēja kopējā pretuzbrukumā.

Šinīs dienās pienāca 34. (5. latv.) gren. pulks, kas nomainīja 32. (3.latv.) gren. pulku labā spārnā, bet 15. div. izlūku btl. kreisā. Ar 8. martu pulks pārgāja div. rezervē. I btl. novietojās Beljakovas rajonā, bet II Ovečkino. Pulka komandieris plkv. Krīpens saslīma un devās uz slimnīcu Rīgā. Pulka komandēšanu pārņēma maj. Rubenis, bet II btl. — kapt. Robiņš. Laikā no 5. līdz 7. martam pulks saņēma apm. 300 vīru papildinājumu. Plkv. Krīpens pulkā atgriezās 7. aprīlī.

6. aprīlī, Liepājā, plkv. Krīpens saņēma pulkam dāvāto karogu. To dāvināja Liepājas pilsētas un apriņķa pašvaldības un organizācijas. Karoga devīze „Tēvu zemes mīlestību mēs ar darbiem rādīsim.”

Atrodoties rezervē, pulks izveda kaujas mācības. 8. martā notika pulka kaņavīru apbalvošana un kritušo apbedīšana Brāļu kapos pie Novgorodkas. 10. martā pulku apmeklēja divīzijas komandieris oberfirers Helmanis ar kājnieku priekšnieku plkv. Silgaili.

32. (3. latv.) gren. pulks rezervē atradās līdz 15. martam, kad 19. div. 43. (2. latv.) gren. pulka iecirknī, tuvu pie salaidnes, augst. 93,4 rajonā, ienaidnieks iebruka mūsu pozīcijās līdz pat Novij-Putj. Pulka I btl. bija jāizdara pretuzbrukums, ko vadīja plkv. Silgailis. Bez artilērijas un citu smago ieroču atbalsta bataljonam stāvokli atjaunot neizdevās, bet tas nodibināja sakarus ar pa labi esošo izlūku btl. un pa kreisi — 43. (2. latv.) gren. pulka II btl. Ienaidnieks kaujā bija ievadījis arī savus tankus. I btl., ciešot smagus zaudējumus, frontes nepārtrauktību tomēr līdz vakaram noturēja. Divīzijas komandiera pavēli — atgūt nakts uzbrukumā augst. 93,4 I btl. tomēr nevarēja izpildīt, jo btl. bija palikuši tikai 23 vīri.

Otrā dienā — 16. martā, plkst. 17.00 nolēma uzbrukumu atjaunot, pie kam uzbrukumā piedalījās 32. (3. latv.) gren. pulka atlikušais I btl., 2 rotas no 43. (2. latv.) gren. pulka un 44. (6. latv.) gren. pulka I btl., kas bija tikko ieradies no Rīgas vlt. Vilka vadībā. Uzbrukumu atbalstīja 3 art. divīzioni un 1 štukasu eskadriļa (26 lidmašīnas). Pirmo uzbrukumu augstienei 93,4 lidmašīnas izdarīja plkst. 16.00, otro — plkst. 17.00, pēc kam sekoja 10 min. ilga artilērijas sagatavošana. Pēc tam mūsu vienības pārgāja uzbrukumā un augstieni 93,4 ieņēma bez zaudējumiem. Šī bija pirmā kauja Latviešu leģiona vēsturē, kur abu divīziju vienības, latviešu virsnieku vadībā, piedalījās kopējā uzbrukumā, gūstot labus panākumus.

Pēc tam šinī iecirknī iestājās klusums. Ar EK I apbalvoja plkv. Silgaili un kapt. Hāzneri, bet ar EK II — vlt. Vilku. Pēc kaujas plkv. Silgaiļa kaujas grupa savu darbību izbeidza un plkv. Silgailis atgriezās pie div. vadības.

32. (3. latv.) gren. pulka II btl. kapt. Robiņa vadībā visu šo cīņu laikā atradās div. rezervē, Ovečkino rajonā. Kāds vācu policijas motorizētais btl., naktī no 17. uz 18. martu, nomainīja arī I btl. I btl. palika div. rezervē Beljakovo sādžā. No I btl. 150 vīriem, kas 15. martā ievadīja pretuzbrukumu, atgriezās tikai 50 vīri, pie kam zaudējumi sastādījās galvenā kārtā no ievainotiem, jo kritušo bija maz. Stipri cietis bija virsnieku sastāvs. Divās atpūtas dienās btl. papildināja uz 100 vīriem.

Naktī no 21. uz 22. martu I btl. atkal atgriezās savā bijušā frontes iecirknī un nomainīja vācu policijas btl. Policijas btl. atstāja ap 1.000 mīnas un 2 mīnmetējus. Līdz 26. martam šajā iecirknī bija klusums.

26. martā sākās ienaidnieka lieluzbrukums 34. (5. latv.) gren. pulka iecirknī, sākot no Mišni līdz Pozolotinai. Uzbrukums izdevās un ienaidnieka spēki pārgāja Veļikajas upi visā pulka iecirknī. I btl. rezervei — 1. rotai bija jāizvirzās uz Aluferovo, lai norobežotu ienaidnieka izplēšanos Z. virzienā.

19. divīzijas komandieris pārņēma I btl. savā padotībā un iecēla kapt. Hāzneri par Novij-Putj kaujas iecirkņa komandieri, pakļaujot viņam 5 bataljonus un 1 rotu. Tai pat laikā 19. divīzijas komandieris no kaujas iecirkņa izņēma 43. (2. latv.) gren. pulku. Visas šīs vienības izvirzīja pozīcijās no Beljakovas līdz Aluferovo ar uzdevumu noturēt ienaidnieka virzišanos 19. divīzijas labajā spārnā. Šo uzdevumu arī sekmīgi izpildīja. 26. marta naktī kapt. Hāzners Novij-Putj kaujas iecirkņa komandiera pienākumus nodeva 43. (2. latv.) gren. pulka komandierim plkv. Lobem.

II btl. ieņēma aizsprosta pozīcijas ZA no Oveškino. Naktī no 26. uz 27. martu 1. rotas iecirknī pie Aluferovo kaujā iznīcināja 4 ienaidnieka tankus.

Tomēr ienaidnieka uzbrukums 15. divīzijas iecirknī marta beigās bija devis sekmes un iepriekšējo stāvokli vairs neizdevās atjaunot.

15. divīzija bija stipri cietusi šais kaujās, kamēr 19. divīzija bija stipri sarukusi atkāpšanās cīņās no Volchovas.

Laikā no 27.—28. martam 32. (3. latv.) gren. pulkam pienāca papildinājums — III btl. ar apm. 650 vīriem.

1943. gada novembra beigās, kad pulks aizbrauca uz fronti, Paplakā ieradās *major*s *Smits* ar uzdevumu formēt jaunas vienības. Viņam bija pietiekošs skaits virsnieku un kopā ar dažiem 32. (3. latv.) gren. pulka atstātiem virsštata virsniekiem, viņš uzsāka šo jauno vienību formēšanu. Tā līdz 20. decembrim bija radies jauns frontes papildinājuma btl. (Feldersatz Btl.). Pēc tam uzsāka formēt pie btl. t.s. A rotas. Rotas bija ieģērbtas, bet bez apbruņojuma.

1944. g. 8. janvārī no tām 350 vīrus nosūtīja uz Jelgavu artilērijas pulkam. 10. janvārī Paplakā ieradās *plkv.* *Apsītis* kā jaunformējamā 3. apmācības pulka komandieris. Šinī pulkā iekļāva visas A rotas, izveidojot no tām pulka I btl. Šī btl. komandēšana bija uzdots *pltn.* *Skudrulim*. Rotu komandieri bija 1. rotai (vēlāk 9.) — *vlt.* *Rutkasts*, 2. rotai (vēlāk 10.) — *vlt.* *Birģelis*, 3. rotai (vēlāk 11.) — *kapt.* *Blāķis*, 4. rotai (vēlāk 12.) ložm. — *vlt.* *Cubins*. Adjutants — *vlt.* *Birkmanis*.

Parastais rotu stiprums bija 140 vīru, ložm. rotā — 180. Bataljons pirmos ieročus saņēma februārī, martā kādas patšautenes un 1 granātmetēju. Btl. ik pa laikam bija jāsūta papildinājumi uz dažādām kaņaspēka daļām. Apavu trūkuma dēļ daudzi nevarēja piedalīties mācībās.

18. martā btl. izbrauca uz fronti. Solīja, ka kārtīgu apmācību saņems piefrontes joslā. Vienības vēl papildināja no 3. apmācības pulka. Pirms braukšanas saņēma arī apavus, virtuves, transporta ratus, zirgus. Btl. sastāvs izbraukšanas dienā bija: 11 virsnieki, 650 instruktori un kareivji, pēdējie bez ieročiem. Ešalonu līdz Abrenei pavadīja bruņota sardze — 20 vīri.

22. martā btl. izlādējās Abrenē. No Abrenes, pēc 6 stundu gājiena, btl. sasniedza novietojuma vietu — Katlovu — 2 lielas sādžas, apm. 30 km no Latvijas robežas. Vietējie iedzīvotāji bija jāsaspiež, lai varētu novietot btl. kaņāvirus. Apkārtne darbojās partizāņi, bet btl. vēl nebija apbruņots.

27. martā tomēr btl. apbruņoja: uz katru rotu 4 patšautenes, 4 mašīnpistoles, 6 pistoles, uz katru vīru šautene un 2 rokas granātas.

Vēl tās pašas dienas vakarā btl. izbrauca uz fronti. Bija zināms, ka ienaidnieks iebrucis 15. divīzijas rajonā.

28. martā, pēc ierašanās frontē, btl. tūlīt iesaistīja priekšējās līnijās. 9. un 10. rota ierakumos, 11. rota palika Juzefovo, bet 12. rota līnijā pie btl. komandpunkta. Šinīs pozīcijās btl. cieta smagus zaudējumus: līdz aprīļa sākumam palika tikai apm. 150 vīri. Jo sevišķus zaudējumus btl. cieta pie „Baznīcas kalna”. Krita arī btl. komandieris *pltn. Skudrulis*. No virsniekiem bija palicis tikai 12. rotas komandieris *vltm. Cubins*.

Naktī no 4. uz 5. aprīli 32. (3. latv.) gren. pulku nomainīja un tas devās korpasa rezervē D. no Goraj. Tomēr uz rezerves rajonu izdevās aiziet tikai stāba rotai un II btl., jo III btl. piedalīja vēl cīņās 5. aprīlī pie Pečane kalna. I btl. 5. aprīļa pēcpusdienā piedalīja 19. divīzijas 42. (1. latv.) pulkam un novietoja pozīcijās Velikajas upes A. krastā Z. no Novij-Putj.

7. aprīlī III btl. pārvietoja pie pulka novietojuma Goraj rajonā rezervē, bet I btl. līdz 13. aprīlim pie 42. (1. latv.) gren. pulka Ošidkovo rajonā.

Aprīļa sākuma kaujās Novij-Putj rajonā galvenā kārtā cīnījās 19. divīzija. I btl. iecirknī līdz 13. aprīlim nekādas kaujas nenotika. 13. aprīlī frontē atgriezās *pltn. Vīksna* un nomainīja kapt. Hāzneri, kurš

pārņēma III btl. komandēšanu. 15. aprīlī kapt. Hāzners saslima un pie pulka atgriezās tikai 6. maijā. 17. aprīlī I btl. nomainīja un tas nonāca pulka rezervē.

33. (4. LATV.) GREN. PULKA CIŅAS PANTHER POZICIJĀS PIE VEĻIKAJAS UPES

1944. gada 29. februārī pulks pēc vienas nakts atpūtas saņēma pavēli ieņemt t.s. „Panther” pozīcijas Veļikajas upes R. krastā. Kā papildinājumu pulkam piedalīja 15. (1. latv.) div. rezerves btl. 4. rotu.

1. martā sākās kaujas troksnis pulka kreisajā iecirknī, kur bija novietota rezerves btl. 4. rota (trauksmes rota). Šai iecirknī ienaidnieks arī ielauzās. Pulks sagatavojās pretuzbrukumam ar instruktoru un 7. rotu un 1 vadu no 5. rotas. Ienaidnieks jau bija sasniedzis mežiņu, kas atradās R. no Kusovichas. Plkst. 08.00 vienības bez artilērijas atbalsta pārgāja pretuzbrukumā. Mūsu spēki virzījās strauji uz priekšu. Šai brīdī pulka komandieris *plkv. Janums* ar tālskatu novēroja, ka Košinas sādžas tuvumā pa kādu gravu tuvojas kāds ienaidnieka bataljons. Lai aizkavētu šī papildinājuma ierašanos, pulka komandierim izdevās pierunāt artilērijas divizona komandieri — pa Košinas ciemu dot uguni. No izšautiem 7 šāviņiem 3 trāpīja tieši ienaidnieka kolonnu, kuŗā izcēlās pilnīgs sajukums. Pa to laiku mūsu pretuzbrukums stāvokli bija atjaunojis.

Sekoja ienaidnieka jauns uzbrukums, ko tomēr atsita. Kauja beidzās ar pilnīgu mūsu uzvaru. Mums bija 6 kritušie, bet ienaidniekam ap 80, 2 gūstekņi — virsnieki un 2 kareivji.

3. martā pulka II btl. nomainīja 32. (3. latv.) gren. pulks.

33. (4. latv.) gren. pulkam uzdeva ieņemt pozīciju gar Sorot upi, sākot no Voronočas līdz Sorot upes ietekai Veļikajā un tālāk gar Veļikajas upi līdz Mišni sādžai, to ieskaitot. Pulkam pakļāva 15. (1. latv.) gren. divīzijas Izlūku bataljonu, kas palika pie pulka līdz 10. martam, kad to nomainīja I btl.

I btl. pie pulka atgriezās tikai 5. martā, tāpat kājnieku baterija un prettanku lielgabalu vads. I btl. ilgu laiku atradās svešas divīzijas pakļautībā, kur cieta smagus zaudējumus. Tā I btl. 1. rotu, *vlt. Sot-*

nieka vadībā, jau 1944. gada 24. janvārī, pēc ierašanās frontē, piedalīja vācu 205. divīzijai, resp. majora Vunderlicha kaujas grupai. Vācu divīzijas bija stipri saņukušas un divīzijas vārdu nesa vairāk uz papīra. Mūsu rotai ierādīja patstāvīgu kaujas iecirkni starp vācu vienībām. Par rotas gaitām ir zināms ļoti maz. Zināms, ka rota atradās Z. no Novo-Sokoļņikiem. Ap februāra vidu rotai bija palicis tikai ap 20—25 vīru. 8 bija krituši, pārējie ievainoti un apsaldejušies. Vln. Sotnieks šai laikā devās uz aviācijas vienību un rota palika kāda kaprāļa vadībā. Dažas dienas pēc tam rota atradās kādā priekšgrupā, ko ienaidnieks ielenca un pilnīgi iznīcināja. Palika tikai priekšgrupas komandieris. Rotas virsseržants ar saimniecības vezumiem (7 pajūgi un 11 kareivji — braucēji) ieradās I btl. komandiera rīcībā. Tā 3—4 nedēļu laikā 1. rota bija beigusī pastāvēt. Droši vien daudzi bija vienkārši izklīduši un vēlāk atradās. Vāciešu vadība šo vienību nebija taupījusi.

26. janvārī pienāca pavēle, ka arī pārējām I btl. rotām bija jādodas uz pozīcijām Bordino rajonā (Barbarosas pozīcijās). Btl. iedalīja *majora Šittenhelma* kaujas grupā, kas bija padota tai pašai 205. vācu divīzijai. Majors Šittenhelms bija divīzijas sapieņu btl. komandieris.

Šai laikā btl. sastāvs un apbruņojums bija sekojošs:

Bataljona stābs:

Bataljona komandieris — majors A. Ameriks,
Bataljona adjutants — ltn. Neilands,
Bataljona ārsts — ārsts-ltn. Balodis,
Bataljona saimn. virsnieks — kapt. Freibergs,
Bataljona rakstvedis — kapr. Birzgalis,
Bataljona stāba virsseržants — kapr. Bite,
Btl. sakaru grupas k-ris — kar. Apejots (?),
Bataljona tulks — kar. Jansons.

1. rota:

Rotas komandieris — vln. Sotnieks,
Vada komandieris — ? (kritis 1944. g. febr. sākumā).

2. rota:

Rotas komandieris — v.v. Unterbergs,
Rotas v-seržants — vserž. Kažoks.

3. rota:

Rotas komandieris — ltn. Kubuliņš,
Vada komandieris — v.v. Bonaparts.

4. rota:

Rotas komandieris — ?

Rotas virsseržants — vserž. Zvaigzne.

Bataljonam piedalītās vienības:

Kājnieku lielgabalu rota:

Rotas komandieris — kapt. Blūms,

Smagā vada komandieris — vlt. Žukovskis.

Prettanku lielgabalu vads:

Vada komandieris — ltn. Krūze.

Bataljonā ietilpstošo kaņavīru skaits:

Bataljona stābs	apm. 50
1. rota	apm. 100
2. rota	apm. 100
3. rota	apm. 100
4. rota	apm. 130
Prettanku lielg. vads	apm. 30
Kājn. lielg. rota	apm. 130
<hr/>	
Kopā vidēji	apm. 600

no kuŗa sktitļa ir jāatskaita bojā gājusī 1. rota, apm. 100 kaņavīru, tā kā majora Amerika rīcībā faktiski atradās tikai apm. 500 kaņavīru.

Bataljona ieroči:

Bataljona stābā	— 1 patšautene.
1. rotā	— apm. 12—15 ptš., no kuŗa skaita vēlāk pēc kaujām rotas virsseržants bataljonam nodeva apm. 2—3.
2. rotā	— no 12—15 patš.
3. rotā	— 16 ložm., kuŗi savas nestabilitātes dēļ pa lielākai daļai tika izmantoti kā ptš.
4. rotā	— 3 patšautenes,
Kājn. lielg. rotā	— 2 smagie lielgabali, 3 vieglie lielgabali, 1 patšautene,
Prettanku lielg. vads	— 3 gab. 75 mm lielgabali.

Kopskaitā var rēķināt, ka bataljona rīcībā skaitījās sekoši ugunsieroči:

Patšautenes un ložmetēji	apm. 50 gab.
Granātmētēji	apm. 8 gab.
Sm. kājn. lielgabali	2 gab.
Vieglie kājn. lielgabali	4 gab.
Prettanku lielgabali 75 mm.	3 gab.

Bataljona apbruņojums bija jauns, moderns un atbilstošs taktiskām prasībām. Arī ieroči bija pietiekošā skaitā. Vienīgi transports nebija pietiekošs un tikai uz riteņiem, kas ziemas laikā nebija piemērots. Trūka ragavu, ko gādāja no vietējiem iedzīvotājiem. Zirgi bija noliesējuši, maza auguma. Trūka elpe. Btl. komandiera rīcībā bija 1 „Schwimm” vāģis un saimniecības vajadzībām 1 smagais auto. Apģērbs bija pietiekošs, uzturs apmierinošs, tāpat medicīniskā palīdzība. Techniskie sakaru līdzekļi un sapieņu darba rīki bija nepietiekoši.

Naktī no 26. uz 27. janvāri I btl. pavadīja sādžā DR no Faljutino. Btl. bija jāpārņem kaujas iecirknis Santalova sādžas rajonā, nomainot 205. vācu divīzijas lauku papildinājumu btl. 2 rotas no šī vācu btl. piedalīja mūsu I btl. Tomēr btl. komandieris majors Ameriks nevarēja pilnīgi noteikt par šīm vācu vienībām un viņu novietojumu. Tā bija sarežģīta kārtība.

Naktī no 27. uz 28. janvāri btl. ar piedalitām vācu vienībām ieņēma norādīto kaujas iecirkni. Iecirkņa platums bija apm. 5 km, ko ieņēma ar 4 rotām galvenajā kaujas līnijā, atstājot 1 rotu rezervē. Btl. komandpunkts atradās kalnā pie Burvovas sādžas. Pozīcijas bija labi izbūvētas, labām ligzdām un bunkuriem. Ierakumu priekšā bija trīsrindīgs dzeloņdrāšu žogs un tanku grāvis. No 2. rotas izbīdīja priekšgrupu Santalovas sādžas drupās. 29. janvāra naktī priekšgrupai iznāca sadursme ar ienaidnieka izlūku patruļu. Ienaidnieka izlūku patruļa sarunājusies vāciski, tāpēc mūsējie domājuši, ka nāk vācieši. Tas devis iespēju ienaidniekam pienākt tik tuvu un samest mūsu priekšgrupas pozīcijās rokas granātas. Izcēlies apjukums, daži mūsējie atgājuši, bet ienaidnieka izlūku patruļa pēc tam pazudusi. Mūsējie bija zaudējuši: 3 ievainotos un 1 bez vēsts pazudušo. Vēlāk izrādījās, ka vācieši zinājuši par kādu ienaidnieka kaujas vienību, kas saformēta no vācu kaŗa gūstekņiem. Vēlāk šai vietā priekšgrupu vairs neizlika.

Janvāra pēdējās dienās bija novērota kustība bij. priekšgrupas vietā — Santalovas sādžā. Mūsējie nolēma izlūkot un noskaidrot kustības cēloņus. Kapr. Bite ar 6 vīriem veica uzdevumu, bet nevarēja ielaižoties ar ienaidnieku kaujā, zaudēja: 1 kritušo, 1 bez vēsts pazudušo un arī pats bija smagi ievainots. Izlūkošana pierādīja, ka Santalova ieņemta, izbūvēta un nocietināta. Mēģināja ienaidnieka nocietinājumus likvidēt ar artilērijas uguni, bet tas neizdevās.

Drīz btl. iecirkni atstāja, jo divīzijas labajā spārnā bija dziļš ienaidnieka iebrukums. I btl. šo pozīciju atstāja 6. febr. naktī, lai dotos uz Nibelungu pozīcijām — Borisovo. 7. februārī btl. kopā ar vācu

vienībām ieņēma kaujas iecirkni. Ierakumi te nebija izbūvēti, trūka arī bunkuri. Rotām bija jāizliek priekšgrupas. Kamēr tās vēl nebija izliktas, notika pārpratums un kāda ienaidnieka vienība — apm. 60 vīru ar 1 pajūgu bija pienākusi kādam mūsu patšautenes postenim un saukusi: „Biedri nešauj, padodies!”. Postenis bija aizbēdzis un ienaidnieks ielauzies 3. rotas iecirknī. Rotas komandieris ltn. Kubuliņš ar savu vadības grupu un vēl dažiem kaņavīriem, iebrukumu likvidēja.

Tomēr mūsu zaudējumi bija: 3 krituši, 3 ievainoti, to starpā arī ltn. Kubuliņš. Ienaidnieks zaudēja ap 20 kritušos.

2. rotas priekšā Faljutinas sādžā vācieši bija izbīdījuši savu priekšgrupu apm. 15 vīru stiprumā. Šo priekšgrupu ienaidnieks bija „nocēlis” pilnā sastāvā, jo neviens vācu kaņavīrs neatgriezās uz mūsu līnijām.

8. feruāra rītā sākās ienaidnieka uzbrukums 2. rotai, Mankovas sādžā. Ienaidnieks uzbruka apm. btl. stiprumā ar artilērijas atbalstu. Pirmo uzbrukumu mūsu 2. rota atsita. Tomēr artilērijas atbalstā ienaidnieka kājnieku spiediens arvien pastiprinājās. Laikā piesteidzās btl. komandieris ar 2 grupām un kopīgi ienaidnieku atsita. Ar mūsu spēku palīdzību arī vācu rota atsita uzbrukumu. Mūsu zaudējumi: 2 krituši un 4 ievainoti. Ienaidniekam — apm. 40 kritušo. Šai kaujā galvenie nopelni bija 2. rotas komandierim *vv. Unterbergam*, kuŗš atradās vienmēr tur, kur bija visbīstamākie momenti. Kad otrā rītā pēc kaujas pārmeklēja priekšlauku, tad atrada 1 pilnīgi neievainotu ienaidnieka kaņavīru — gruzīnu.

Turpinājās pozīciju un bunkuru izbūve.

9. februārī ienaidnieks pa mūsu pozīcijām „nospēlēja” „Staļina ērģeles”, nodarot lielus zaudējumus: 2 kritušos un 10 ievainotos.

Dažas dienas pēc tam I btl. izņēma no majora Šittenhelma padotības, bet tad tas nonāca 69. vācu rezerves divīzijas padotībā, resp. kāda vācu pulka, kuŗu komandēja *major Mačeks*. Ar šo vācu komandieri majoram Amerikam izveidojās normālas kaņavīru attiecības. Divīzijas komandieris bija *ģenerālmajors Reins*.

Nibelungu pozīcijās I btl. nostāvēja visilgāk — apm. 20 dienas.

Kādu nakti mūsu ierakumos iemaldījās ienaidnieka izlūku patruļas priekšnieks, paskaidrodams, ka pārnācis labprātīgi, kaut likās, ka viņš nomaldījies.

Īsi pirms Nibelungu pozīciju atstāšanas btl. izdarīja nakts izlūkošanu ar uzdevumu — saņemt „mēli”. Izlūku patruļu, 12 vīru sastāvā, vadīja v.v. Bonaparts. Tomēr gūstekni dabūt neizdevās.

Nibelungu pozīcijās I btl. zaudēja 9 kritušos, kas apglabāti Borisovas sādžā.

Bataljona atiešana iesākās 25. februāra vakarā pa ceļu: Borisovo—Novaja—Bordino, apm. 60 km. Gājiens virzījās pa kalnainu apvidu, pieputinātiem ceļiem un prasīja no kaņavīriem lielu piepūli. Nolaidības pēc ceļā pazaudēja 2 prettanku liegabalus.

Jaunās pozīcijas bija „Panther” līnija. Jaunais iecirknis bija 6 km plats. Btl. iecirknī vajadzēja izlikt 2 priekšgrupas, apm. 2—3 km GKL priekšā. Kreisā priekšgrupa — latviešu vienībām, labā — vācu. „Panther” pozīcijas bija labi izbūvētas. Tās I btl. galīgi ieņēma 27. februārī.

Kavējoties ar priekšgrupu izlikšanu, iznāca tā, ka nodomātā vietā atradās jau ienaidnieks. Šajās dienās btl. ierakumus apmeklēja vācu divīzijas komandieris gen.-maj. Reins. Atceļā divīzijas komandieris iegriezās btl. komandpunktā un ļoti neapmierināts izteicās, ka ierakumos atradīs sarūsējušu šauteni un netīrītu patšauteni. Divīzijas komandieris nebija apmierināts arī ar priekšgrupu izlikšanas nokavēšanu. Pēc btl. komandiera paskaidrojumiem divīzijas komandieris tomēr aizbrauca apmierināts. Ģen.-majors Reins vēlāk krita, atkāpjoties no Polijas. Majors Mačeks vēlāk cīnījās, aizstāvot Rīgu.

29. februāra rīta krēslā mūsu 2. rotas iecirknī ienaidnieks nemanot pievirzījās līdz dzeloņdrāšu žogam un iebruka mūsu ierakumos. Iebrukumam izdevās ierobežot. Beigās arī ieņemt, saņemot gūstā 18 ienaidnieka kaņavīrus. Uzbrucēji bija piederējuši 186. gvardes divīzijai. Pirmā gājienā bija uzbrucis 1 btl., tad vēl otrs. Pirmais bataljons bija gandrīz iznīcināts, otrs ļoti smagi cietis. Bez mūsu 2. rotas, kas iznesa galveno kaujas smagumu, atzīmējama arī vācu sakaru virsnieka *kapt. Volka* darbība, kas ar saviem vācu vīriem, kaujas beigu posmā, nāca talkā atkarot zaudēto bunkuru un kādas grupas pozīciju. Mūsu zaudējumi: 2 ievainotie.

Pret pavēli — nodot 6 patšautenes vācu pulkam, protestēja btl. komandieris majors Ameriks, ierazdamies 1. marta vakarā Kudeverā pie vācu pulka komandiera un iesniedzams savu atteikšanās rakstu. Pārrunāja arī iespēju btl. atgriezties pie sava — 33. (4. latv.) gren. pulka. Vācu pulka komandieris sazinājās ar savu divīzijas komandieri un solīja nedēļas laikā btl. dot iespēju nokļūt atkal savā pulkā. Tad btl. komandieris atsauca savu atteikšanos. Iesniedza arī apbalvojamo un paaugstināmo sarakstus. Visus iesniegtos, arī v.v. Unterbergu, apbalvoja ar EK II.

Ienaidnieka 186. gvardes divīzija, piedzīvojusi 29. februāra dienā smagu sakāvi, nākošo uzbrukumu plānoja naktī.

2. martā plkst. 21.00 ienaidnieks uzsāka mūsu pozīciju apšaudi ar saviem smagajiem ieročiem. Sevišķi smagi apšaudīja Andrjuškino. Pa šo apšaudes laiku ienaidnieka kājnieki bija pievirzījušies iespējami tuvu un ielauzās 2. rotas kreisā spārnā. Ievainoja rotas un vadības grupas komandierus. Btl. komandieris pavēlēja ieroču virsniekam ar visiem brīviem vīriem doties Andrjuškino virzienā un nosprostot ienaidnieka virzīšanos dziļumā. Uz pulka komandiera pavēli btl. komandieris ar saviem 4—5 vīriem un 12—15 vāciešiem devās uz Andrjuškino. Ceļā maj. Ameriku ievainoja ar sprāgstošo lodi. Tas bija 2. martā plkst. 23.00.

Citos iecirkņos ienaidnieks visur bija atsists un tālāk par Andrjuškino necentās lauzties. Arī 3. marta pretuzbrukums, kapt. Volka vadībā neizdevās. Ievainoja kapt. Volku. Vēlāk ar tankiem un divīzijas rezervi ienaidnieku no Andrjuškino tomēr padzina. 2. rota zaudēja 2 kritušos un 5—6 ievainotos. No ierindas izkrita arī pēdējais mūsu prettanku liegabals.

I btl. vadību pārņēma prettanku lielgabalu rotas komandieris *kapt. Blūms*. Dažas dienas pēc tam I btl. nomainīja un nosūtīja 33. (4. latv.) gren. pulka rīcībā uz Ostrovas rajonu, kur btl. ieradās 5. martā. Šai laikā btl. sastāvs bija: 7 virsnieki, 21 instrukaors un 294 kareivji. Btl. zaudējumi: 15 kritušie un apm. 40 ievainotie. Btl. bija cīnījies ar lielu sīkstumu un varonību.

1944. gada marta pirmajā pusē pulka iecirknī valdīja liels miers.

24. marta rītā pulka novērotājs ziņoja, ka naktī mežā ZA no Šelesvo iebraukušas vairāk nekā 100 ienaidnieka automašīnas. Arī artilērija izdarīja piešaudi. Mūsu radiostacija bija uzķērusi krievu radio vilni, pa kuŗu pašreiz kāds ienaidnieka divizionā komandieris koriģēja piešaudi. Pulka komandierim pāris reizes izdevās uguni nokoriģēt nepareizi, kamēr ienaidnieka artilērijas komandieris saprata, ka tiek muļķots un sāka neganti lamāties. Bija skaidrs, ka ienaidnieks gatavo lielāku uzbrukumu. Par to pulka komandieris plkv. Janums informēja divīzijas stābu, izsakot domu, ka ienaidnieka uzbrukums varētu būt gaidāms no Sorot upes līdz Dolšino.

Divīzijas stābs savukārt sagaidīja uzbrukumu gar dzelzceļu, ar mērķi Puškinskiji Gori. Sorot upe bija apm. 30 m plata un 1,5—2 m dziļa. Upe vēl bija aizsalusi, bet pavasaris jau tuvojās. Veļikajas upē ledus vēl bija stiprs un kājnieki varēja droši iet pāri. Nedrošs likās posms no Šelesovo līdz Sisovkai. Pulkam municiju izdeva ļoti taupīgi

un pēc tās bija jābrauc uz divīzijas municijas punktu, kas bija patālu no pulka un pulka mašīnas dienā varēja veikt tikai 2 braucienus.

26. martā sākās ļoti stipra ienaidnieka artilērijas un citu smago ieroču uguns. Sevišķi spēcīga tā bija pa Glaskovskaja Artelj un Kosarimovo rajonu, skarot pozīcijas no Sorot upes ietekas līdz Kusoviča. Smagumpunkts ienaidnieka apšaudei bija tomēr 34. (5. latv.) gren. pulka pozīcijas, ko apšaudīja arī ar zalvju lielgabaliem no Nifaki. Mūsu artilērija gan šāva, bet ļoti atturīgi, jo nebija municijas. Ienaidnieka artilērijas sagatavošana turpinājās veselu stundu un plkst. 06.45 tā kājnieki pārgāja uzbrukumā. No 33. (4. latv.) gren. pulka novērošanas punkta varēja redzēt, ka ienaidnieka kājnieki atstāj savus ierakumus un pa klaju lauku dodas uz upi. Arī no meža, kas atradās D. no Sisovka, iznāca 2 rotas un devās uz upi. 33. (4. latv.) gren. pulka ložmetēju vads un granātmetēji no Kosarimovo atklāja pa ienaidnieka uzbrūkošiem kājniekiem uguni. Izsauca arī kājnieku baterijas sprostuguni, kas ienaidniekam nodarīja jūtamus zaudējumus. Pie upes ienaidnieks nonāca mūsu ložmetēju sprostugunī, kas radīja ienaidnieka rindās sajukumu un tas devās atpakaļ. Tikmēr Soborova un Kusoviča rajonā, ko aizstāvēja 34. (5. latv.) gren. pulks, ienaidnieka kājnieki jau pārgāja upes ledu un bez steigas tuvojās mūsu pozīcijām. No tā varēja spriest, ka 34. (5. latv.) gren. pulka ieroči jau bija izgājuši no ierindas. Ienaidnieka artilērija turpināja šaut pat tad, kad viņu kājnieki iebruka mūsu ierakumos un daži lādiņi pat sprāga pašu rindās. Tikai, kad ienaidnieka kājnieki bija ielauzušies dziļāk 34. (5. latv.) gren. pulka pozīcijās, viņu artilērijas uguni pārnesa dziļumā.

Plkst. 07.40 ienaidnieka kājnieki jau uzbruka 33. (4. latv.) gren. pulka trauksmes rotai pie Mišņi no aizmugures. Rota atgāja. Pulka komandieris steidzīgi izsauca 7. rotu no Nov. Berezovkas, jo varēja gadīties, ka ienaidnieka kājnieki parādīsies jau pulka komandpunktā pie Šelichonovas aizmugurē. Pagaidām pulka sapieru vads ieņēma pozīcijas Veļikajas upes krastā ar fronti uz ZR. Drīz arī ienaidnieka kājnieki parādījās uzkalniņā, apm. 1 km Z. no Jachnovo. Ienaidnieka zalvju lielgabali jau šāva pa Jachnovo un Šelichnovo, bet prettanku lielgabali ar tiešu tēmēšanu pa pulka komandpunkta logiem un durvīm. Nonāvēja 1 un ievainoja 2 mūsu kaņavīrus.

Kamēr ieradās 7. rota, pulka komandpunkts bija jāaizstāv pašam pulka stābam. Kopā ar sapieru vadu vajadzēja aizstāvēt arī tiltu, kas atradās pie pulka komandpunkta pāri Veļikajai.

Mūsu sapieru vadam bija tikai viena patšautene, bet arī tā kopā ar šauteņu uguni nodarīja uzbrucējam lielus zaudējumus. Ienaidnieka kājnieki bija spiesti meklēt aizsegu.

Plkst. 11.30 ieradās 7. rota un ieņēma pozīcijas Veļikajas upes krastā.

Plkst. 13.00 sākās vācu 273. gren. pulka pretuzbrukums virzienā uz Jechново, Mošino. Šo uzbrukumu atbalstīja 33. (4. latv.) gren. pulka 7. rota un trauksmes rotas atliekas, uzbrūkot gar Veļikajas upes R. krastu. Mūsu 2. rota uzbruka pakāpē pa labi no vācu vienībām Patjugi virzienā. Bet ienaidnieks pēkšņi apstājās un ieņēma pretošanās pozīciju. 2. rotai bija tikai apm. 50 vīru. Ienaidnieks pārgāja pretuzbrukumā. Izsauca mūsu kājnieku baterijas un granātmetēju uguni. Tā iedarbojās tieši tad, kad ienaidnieks izvērās ķēdē. Tā radīja zaudējumus ienaidniekam un tas beidzot neizturēja un bēga. No kādas bedres izlēca kāds politruks, tērpies spīdoši baltā tērpā un dzina kaņavīrus atpakaļ. Uzbrucēju ķēde bija atkal iznākusi uz līdzenās nogāzes. Tur viņus saņēma mūsu 2. rotas patšautenes un ienaidnieks atkal bēga. Lauks palika pilns ar kritušajiem un ievainotiem.

Kaut arī vācu vienības uzbruka ļoti enerģiski, viņus atbalstīja pat lidmašīnas, tomēr stāvokli atjaunot pilnīgi neizdevās un fronte 26. marta vakarā nostabilizējās uz vispārējās līnijas: Goruška — Patjugi.

27. martā ienaidnieks 33. (4. latv.) gren. pulka iecirknī uzbrukums vairs neatjaunoja. No pulka novērošanas punkta varēja redzēt, ka ienaidnieks pār Veļikaju pie Soborovas bija uzcelis pagaidu tiltu un pa to notika dzīva kustība. Pār tiltu pārbrauca 6 tanki. Par novēroto pulka komandieris nekavējoši ziņoja divīzijas stābam un lūdza prettanku ieročus.

Ap plkst. 13.00 pārbrauca no R. pie Mokrovo 6 triecienlielgabali. 3 no tiem ieņēma glūnpozīciju Patjugi sādžas rajonā. Pēc apm. 20 minūtēm parādījās pie Gniluchas krievu tanki un devās gaŗām Patjugi sādžai. Pirmo ienaidnieka tanku vācieši sašāva, bet pārējie aizbēga. Tie pēc brīža atgriezās un trāpīja 1 vācu triecienlielgabalu, kas devās R. virzienā pa klaju lauku. Pārējie tam sekoja. Kaujas laukā palika tikai 1 sašauts ienaidnieka tanks.

29. martā pulka iecirkni sašaurināja un par kreiso robežu noteica Veļikajas upi. Sākot ar 3. aprīli 33. (4. latv.) gren. pulku taktiskā ziņā pakļāva 13. lidotāju lauku divīzijai. Pulka tiešā aizmugurē novietojās 2 miglu metēju baterijas, kas deva lielu drošību. Dažas dienas ienaidnieka artilerija pret pulku izšāva pat līdz 2000 lādiņus.

13. aprīlī, vēl pirms gaismas, ienaidnieks atklāja artilērijas uguni pa pulka pozīcijām, kas turpinājās vairāk nekā stundu. Īsi pirms gaismas ienaidnieka kājnieki uzbruka pāri Sorot upei Gladkovskaja Artel un Voroniču sādžām. Mūsu dziļumā novietotie ložmetēji nosprostoja kājnieku tālāku virzīšanos. Artilērija sašāva kājnieku laipu pāri Sorot upei pie Gladkovskaja Artel. Miglas metēju koncentrācija neļāva pienākt ienaidnieka rezervēm. Tā ienaidnieku atspieda ar zaudējumiem pāri Sorotas upei atpakaļ.

14. aprīlī ienaidnieks atkal pārnāca Sorotas upei Z. no Voroniču sādžas un saspridzinātā dzelzsceļa tilta galā izveidoja priekštilta pozīciju.

15. aprīlī 7. rota, ltn. Sproģa vadībā, pretuzbrukumā pilnīgi iznīcināja pāri upei pārnākušās ienaidnieka rotas. Ienaidnieks zaudēja ap 70 kritušos un ap 30 gūstekņus, starp pēdējiem 1 virsnieku un 1 sievieti — sanitāri. Lielākā daļa gūstekņu bija aziāti — kamšadāļi.

Pie gūstekņiem atrada pārtiku, kas galvenā kārtā sastāvēja no rupjas sēnalainas maizes un dažiem sīpoliem. Pacīņa machorkas, netīri auti un tas bija viss.

Virsnieks bija no sanitārās rotas un daudz nekā nezināja. Sanitāre bija jauna, izskatīga ukrainiete, ar vidusskolas izglītību un tāpēc varēja sniegt vislabākās ziņas. Viņa arī izstāstīja, kur atradās ienaidnieka pulka komandiera bunkurs, ka pulka komandieri sauca pulkv. Jegorovu, cik pie pulka komandpunkta bija bunkuru, kur atradās granātmetēju pozīcijas, cik to, kur atradās nomaskēti 24 tanki, divīzijas stāba vietu, ceļu uz to, ka pagājušā nedēļā pienākusi 9. triecienu armija, kur tā novietojusies un ka šai armijai ir 9 divīzijas un ka, laikam, nākošais mērķis būšot Puškinskije Gori. To visu jaunā sanitāre pastāstīja dzeļot ar pulkv. Janumu tēju un brīvi sarunājoties. Viņa pazina visus divīzijas pulku komandierus un bija bijusi visos pulku komandpunktos. Likās, ka gūstekne sarunājoties bija aizmirsusi, ka pati ir gūstekne. Šis svarīgās ziņas pulka komandieris nekavējoši nodeva tālāk divīzijas stābam.

„TĒVIJA” Nr. 143. 20. jūnijā, 1944. g.

GŪSTĀ...

PK. Kaprālis Arnolds Belte — kritis gūstā 26. martā dienvidaustrumos no Ostrovas... tāda ir atzīme bataljona kaujas žurnālā. Kas ar viņu bija noticis? Kas notiktu ar mums gūstā krītot? Kuņš kaņavīrs gan to nav domājis gaņajās stundās, posteni stāvot viesuļugunī vai atvairīšanas cīņā, kad

pelēkie ienaidnieka stāvi kūņojās jau starplaukā. Daudzi no mums tagad tikai zīmīgi pakratīja galvu, bet jāatzīstas, bija arī daži, kas ticēja. Ticēja, ka pret viņiem, gūstā kritot, izturēsies kā pret kaņavīriem. Daži neuzmanīgi posteņi naktīs bija pārvilkti boļševiku daļā, cīņu viesuļos bez vēsts zuda viens otrs cīņu biedrs. Bet neviens no tiem neatgriezās. Un tad vienā dienā bija noticis neticamais: atgriezās pirmais gūsteknis Arnolds Belte . . .

26. marts dienvidaustrumos no Ostrovas. Agrā rīta stundā sāk trakot boļševiku viesuļuguns, kuņai seko kājnieku uzbrukums vairāku divīziju stiprumā. Mazais, uz priekšu izbīdītais bunkurs, kuņā patvērusies sakaru grupiņa, līgojas un dreb sprādzienos. Taču vadi ir neskarti un tiem iespējams veikt tālāk savu uzdevumu. Ārā kaujas troksnis vēl pieņemas, bet tā vairs nav artilērijas un mīnu dobajā dārdoņa: asi un spalgi skan mašīnpistoļu un šauteņu uguns, un tai cauri saklausāmi skaļi, piesmakuši „Urrā” kliegzieni. Tā kliegt var tikai ienaidnieks! Vai tiešām tik tālu — vai boļševikiem izdevies ielauzties mūsu līnijās? Kaprālis uzmanīgi pielien pie durvīm un palūkojas laukā. Tai pat brīdī atskan šāviens. Tas nācis no augšas, no bunkura jumta. Tur sastājušies ienaidnieka kaņavīri, un arī apkārt ir desmitiem pelēku stāvu tik pazīstamajās lielajās bezveidīgajās tērauda ķiverēs. . . Strauji kaprālis metas atpakaļ, taču steigā durvis paliek pusvīrus un pa tām iekšā lido granāta pēc granātas. Dūmi, šķembu lietus nobrāz sienas, pulvera tvans asi iesitas sejās. Ievainotie klusi saļimst.

Četrus vīrus boļševiku pārspēks pievāc un velk laukā no tumsas. Pārējie, granātu šķembu ķerti, jau beiguši elpot. Un varbūt tā arī bija labāk . . .

Mežonīgi satracināts boļševiku pūlis apstāj šos četrus dzīvus palikušos. Sejās iesitas asa alkohola smaka. Boļševiki pirms uzbrukuma apdzērušies. Viņi, četri, saspiežas cieši kopā, kā viens otru sargāt gribēdami. Bet rupjas rokas tos izšķīr, smagas dūres sit sejā, mīda kājām, sper, dauza kājām, skrāpē . . . No kurienes tāds niknums pret šiem neapbruņotiem kaņavīriem, kas ticējuši pretinieka cilvēcībai? Tad kaut kur aizmugurē skaļa balsis kaut ko pavēl, drūzma pašķiras un tuvojas kāds boļševiku vīrsnieks: Platos uzplečos ar zelta zvaigznēm. Liela auguma, sarkanu robustu seju, šaurām un aukstām acīm stīvi urbdamies gūstekņos, viņš pienāk pie kaprāļa. Vīrsnieks . . . varbūt viss vēl būs labi, iezogas klusa cerība. Bet notiek kaut kas pavisam negaidīts: boļševiks atvēž roku varenā vēzienā un ar dūri sit sejā. Vienreiz, otrreiz. . . Sit mierīgi, auksti un pārdomāti, tikai acīs liesmo nežēlīgs naidis. Kaprālim seja asiņo un nespēkā viņš sagrīlojas. Tad atkal viņš saslejas un stāv kā stāvējis, tikai asinis lēni rit lejup pa seju un pil baltajā sniegā. Arī pārējie uzbrucēji metas vīrsu gūstekņiem, un gaisu atkal pilda dobjš un smags sišanas troksnis. Vai tiešām viņi mūs nosītīs kā suņus? — nevilus vēl iešaujas prātā kaprālim, bet tad kāds liek atkal pārtraukt un jautā: „Jūs latvieši?” „Jā,” atkal saslejas četri kaņavīru augumi. „Jūs cūkas!” kāds turpat blakus noklīdzas latviešu valodā, „arī es esmu latvietis! Kādēļ tad es necīnos pret padomju valsti?” Kaprālis neatbild ne vārda, tikai skatā ieliek

visu savu spītu un naidu. Un ja tas varētu stāstīt, tad svešais, kas runā, saprastu.

„Tev nav tiesību saukties par latvieti! Pret savu tautu tu esi izdarījis divkāršu noziegumu — pārejot pie boļševikiem un nākot kopā ar tiem, kas par visu vairāk alkst mūsu asiņu un mūsu tautas bojā eju.”

Netīras rokas izrauļ viņiem no kabaām pulksteņus un sikās kaņavīra mantas, sadalot tās savā starpā. Tad īsa nopratināšana. Plecīgais virsnieks daudz jautā, bet viņi neatbild vairs ne vārda. Dūres sažņauguši viņi klusē. Veltīgas ir pratinātāju lamas un dūres sitieni. Viņi ir mēmi.

„Gulties!” — ir pēkšņa pavēle. Kaprālis vēl iedrošinās pajautāt:

„Kādēļ?”

Atbilde ir ņirdzīgs smīns . . .

Atkal svešas rokas tos norauļ pie zemes un kāju spērieni iespiež galvu sniegā, taču kaprālim vēl laimējas pamest skatu atpakaļ: aiz viņiem jau nostājusies vīru rinda un ceļ pistoles šāvienam. Momentā ir izdomāts viss. Straujā lēcienā viņš ir kājās, beidzamā brīdī, jo lodes nosvelpj tieši gar deniņiem — un viņš metās cauri drūzmai milzīgos lēcienos uz krūmu biežokni. Pārsteigums ir tik liels, ka boļševiki atpūjas pārāk vēlu. Mašīnpistoļu kārtas gan sitās viņam apkārt, un pāris lodes iedzel kreisos sānos, taču ievainojumi ir viegli, un viņš sasniedz meža biežokni un pazūd tajā. Taču viss vēl nav galā — straujā lēcienā pāri kādai granātas rautai bedrei viņš slīd un ir līdz kaklam ledainajā ūdenī. Ar visu spēku piepūli ticis laukā no slidenās un noglumējušās bedres, smagām, piemirkušām drēbēm viņš lēni lien dziļāk biežoknī. Aiz muguras paliek vajātāju klaigas un ložu sprakstoņa. Noguris kaprālis atspiežas pie egles un nogaida, līdz rims satrauktie sirds puksti, tad atkal lien tālāk, līdz biežoknī jau manāms gaišums. Uzmanīgi pašķīris zarus, viņš novēro apkārtni — ap puskilometru priekšā sniegā sagulušās boļševiku kājnieku ķēdes. Taču starp tām vēl ir sprauga — vārti pie savējiem. Vēl ir izdevība tikt tiem cauri, bet drīz tie noslēgsies. Viņš izmisis laiž skatu apkārt un pamana turpat mežmalā kritušu boļševiku. Acumirkli viss ir atkal skaidrs: viņš apvelk zaļajai vēja blūzei balto pusi — tā kaujā nāk boļševiki — paķer boļševiku bruņu cepuri un mašīnpistoli un dodas līdz boļševikiem triecienā. Tie gan sākumā neuzticīgi aplūko svešo pienācēju, bet mežonīgs „Urrā . . .” — gluži tā kliez viņi paši — izklienē visas šaubas . . . Un tā viņš tiek atpakaļ pie savējiem. Viņš atgriežas no gūsta, taču ievainojumu dēļ nokļūst slimnīcā un tikai pēc atveseļošanās atgriežas savā vienībā, kas to jau skaitījusi par zudušu.

*

Ir vēla vakara stunda, kad kaprālis beidz savu stāstu. Mēs atvelkam elpu un iepīpojam pa cigaretei. Brīdī ir klusums, tad kaprālis atkal saka: Un vēl kādu epizodu es neaizmirsīšu nekad. Tas bija dzimtenē, slimnīcā, kad redzēju ievainotos boļševiku kaņavīrus ārstējoties. Gūstekņi, tas nebūtu pareizs vārds — tie tika ēdināti un kopti gluži kā mēs. Tie bija ievainoti cīnītāji, un mēs

apgājāmie ar tiem kā ar kaņavīriem. Bet ko viņi darīja ar mums . . ." Viņš atkal apklust — tikai acīs iededzies tumšs naidis. Mēs neatbildam nekā, tikai klusi pārdomājam vēlreiz visu dzirdēto. Tā bija pirmā reize, kad dzirdējām par mūsu gūstekņu likteni.

No Latviešu leģiona — Informācijas daļas archīviem.

Kaņa ziņotājs
Jānis Gulbis.

34. (5. LATV.) GRENADIERŪ PULKA CIŅAS PANTHER POZICIJĀS PIE VEĻIKAJAS UPES

Kamēr pārējie 15. (1. latv.) gren. divīzijas kājnieku pulki februāra pēdējās dienās no Bebelkas pozīcijām devās uz Veļikajas upes t.s. Panther pozīcijām, tikmēr 34. (5. latv.) gren. pulks palika Malo — Sokoļņiku, Majevo rajonā, vācu divīziju padotībā.

Marta pirmajās dienās pulks atstāja šīs pozīcijas un 6. marta vakarā gar Veļikajas upes R. krastu sāka ieņemt jaunās pozīcijas, pa kreisi no 33. (4. latv.) gren. pulka, apm. 7 km platumā.

Pulka pirmo līniju ieņēma ar abiem btl.: I btl. komandēja *kapt. Kleinbergs*, II — *kapt. Sproģis*. Pulka rezervē palika tikai štāba rotas sakaru, sapieru un jātnieku vadi, pulka rakstveži un saimnieciskais personāls. Pulka stābs atradās Strežņevo sādžā, kur no uzkalniņa varēja labi pārredzēt pulka iecirkni.

9. martā ienaidnieka artilērija sāka piešauties un trāpīja tieši stāba māju, nogalinot jumtā esošo novērotāju un viegli ievainojot pulka komandieri un adjutantu. Pulka stāba bunkuru izbūvēja augst. 94,4.

Pēc kāda laika nāca pavēle iegūt gūstekni, lai būtu ziņas par ienaidnieku. Pasākumu veica viens no rotu komandieriem — *ltņ. Ozols*. Gūstekni ieguva, bet krita ltn. Ozols.

Pēc iegūtām ziņām ienaidnieks enerģiski gatavojās uzbrukumam. Caurām naktīm tas ar auto mašīnām piegādāja ieročus un municiju uz Veļikajas upeskrastu. Mūsu artilērija, municijas trūkuma dēļ, šo ienaidnieka darbību netraucēja. Mūsu vienībām trūka apm. 400 vīru. Arī divīzijai vienīgā rezerve bija divīzijas Izlūku bataljons *kapt. Lapaiņa* vadībā.

20. martā pulks saņēma papildinājumu, apm. 450 vīrus. Šie vīri, vairums vecāki gados, bija iesaukti robežapsardzības pulkos un ne par ko negribēja nākt pāri Latvijas robežai. Tikai ar lielu pierunā-

34. (5. latv.) gren. pulka komandieris pulkv. Zeniņš ierakumos 1944. g. pavasarī Krievijā. Kr. pusē ltn. Platācis

šanu un draudiem viņus atveda uz frontes rajonu. Ar divīzijas komandiera atļauju, papildinājumu novietoja apm. 8 km aizmugurē, kur viņus gribēja pieradināt frontes apstākļiem, apmācīt apieties ar ieročiem un tikai tad iesaistīt pirmajās līnijās. Bet jau 24. martā uz divīzijas pavēli papildinājumu sadalīja pa vienībām un iesaistīja ierakumos.

Frontē sākās intensīva abpusēja izlūkošanas darbība. Ienaidnieks bija palicis ļoti uzmanīgs un pie gūstekņiem parasti nekādus dokumentus neatrada. Šinīs dienās pulks saņēma arī virsnieku papildinājumu: 1 kapteini un 4 leitnantus.

Smagi evainoja II btl. komandieri kapt. Sproģi un viņa vietā palika *vlt. Šmidts*. Jaunatnākušais kapt. *Mencis* (Rīgas pilsētas komandanta bij. adjutants) bija paredzēts par II btl. komandieri.

25. marta vakarā ienaidnieka lidmašīnas bija ļoti aktīvas, pie kam tās no kādas augstākas vietas vadīja prožektoru. Uz prožektoru norādītām vietām tad bira brizantās un degbumbas. No malas skatoties likās, ka liels balts pirksts kaut ko rādītu. Tāpēc šādu prožektoru gaismas kūļus kaņavīri nokristīja par „nāves pirkstiem”. Pirmā kārtā

nopostīja un nodedzināja Ovečkino sādžu, kur vēl dažas dienas atpakaļ atradās divīzijas stāba operatīvā daļa. Nodedzināja arī Suki sādžu, kur atradās pulka stāba II ešalons. Arī pulka stābā iemeta bumbu, nogalinot 1 rakstvedi, sadedzinot pulka kartotēku, dažādus rakstus un Cēsu pilsētas dāvāto karogu.

Tāds pats liktenis skāra apm. 10 apkārtējās sādžas.

26. martā ap plkst. 03.30 saņēma kādu ievainotu gūstekni. Viņš pastāstīja, ka ienaidnieka uzbrukums sāksies tai pat rītā plkst. 06.00. Pēc mūsu laika tas nozīmēja plkst. 08.00. Šīs dažas stundas tad nu izmantoja, lai iespējami labāki sagatavotos uzbrukuma atvairīšanai.

26. martā, plkst. 08.00 arī sākās artilērijas viesuļuguns pa 34. (5. latv.) gren. pulka visu iecirkni un pa labi esošo 33. (4 latv.) gren. pulku.

Visa fronte atradās dūmos un putekļos un no novērošanas punkta nekā nevarēja redzēt. Pārtrūka telefona sakari. Pēc kādas stundas uguni pārcēla uz pozīciju dziļumu. Pulka kaņavīri tādu viesuļuguni piedzīvoja pirmo reizi.

Pēc artilērijas uguns pārņemšanas uz mūsu aizmuguri, ienaidnieka kājnieki devās pāri Veļikajas upei mūsu pozīcijās gan dziļumā, gan tīrot mūsu ierakumus ar mašīnpistoļu uguni, rokas granātām un raķešu pistoļu granātām. Pēc viesuļuguns pa mūsu aizmuguri, ienaidnieks pārgāja uz mērķētu un traucējošu uguni. Mūsu kaņavīri pameta ierakumus un lielās bailēs devās uz aizmuguri. Te viņus savāca kopā un novietoja uztverošās pozīcijās pulka komandpunkta tuvumā. Izrādījās, ka pirmie bēdzēji bija pēdējie rezervisti, kas aizrāva daudzus citus līdzi. Stingru priekšnieku vienības nāca atpakaļ stipri vēlu, dažas tikai vēlā pēcpusdienā.

26. martā ap plkst. 11.00 ienaidnieka kājnieki jau pienāca pie augst. 94,4. Ja šo pauguru rindu neizdotos noturēt, tad mūsu spēkiem vairs nebūtu, kur atsperties, jo aizmugurē bija klajs līdzenums, apm. 10 km plats.

Pie augst. 94,4 ienaidnieks bija pienācis uz 50 metriem, kad tas devās trieciēnā ar urrā saucieniem. Pulka komandiera *plkv. Zeniņa* un adjutantakapt. *Ķiliša* vadībā, ar visiem ricībā esošiem ieročiem, šo triecienu apturēja. Ienaidnieka rindas pajuka, daudzi krita un pārējie devās atpakaļ. Labā spārnā ienaidnieks mēģināja apiet pulka komandpunktu. Ar pāris patšautenēm izdevās arī tos apturēt.

Gaisā parādījās 12 štukasi un savos pikējumos gāzās virsū ienaidnieka spēkiem, kas nāca pāri jau uzbūvētām pārejām pār Veļikajas upi. Uz brīdi ienaidnieka uzbrukums apstājās, jo no štukasiem ienaid-

34. (5. latv.) gren. pulka kaņavīri ierakumu darbos 1944. gada pavasarī austrumu frontē. Kr. pusē pulka komandieris pulkv. Zeniņš

niekam bija radies respekts. Bet tas bija tikai uz neilgu laiku. Pēc tam uzbrukumi augst. 94,4 un citur, atjaunojās. Nelaimīgā kārtā vēl kāda mūsu smagās artilērijas baterija savu kravu nodeva pa mūsu līnijām. Vēlā pievakarē ienaidnieks vēlreiz centās pāiet garām mūsu aizstāvētai augstienei, bet tad ieradās 2 pašbraucēji prettānkur lielgabali, kas uzbrukumu apturēja.

I btl. komandieris *kapt. Kleinbergs* bija kritis, tāpat II btl. komandiera vietnieks *kapt. Mencis*, abiem paliekot ienaidnieka pusē. Vairāki virsnieki bija ievainoti. Vispāri ievainoto skaits bija ļoti liels.

Mūsu stāvoklis bija ļoti grūts. Likās tomēr, ka ienaidnieks savu šīs dienas mērķi bija sasniedzis un tāpēc tālāku uzbrukumu vakarā pārtrauca. Mūsu pozīcija veidojās uz augst. 94,4 vispārējās līnijas.

27. martā ienaidnieks atjaunoja artilērijas uguni, bet ne tik intensīvu kā iepriekšējā dienā. Tā visumā gūlās pa augst. 94,4 R. nogāzi, kur nekas neatradās un vienīgi traucēja mūsu pievedceļu.

26. martā bija saņemti apm. 20 gūstekņi, kas nāca no dažādām kaņaspēka daļām, liecinot, ka iebrukums ir plaša mēroga ofensīva, veikta ar lieliem spēkiem. Divīzijas vadība to tomēr uzskatīja par

lokālu iebrukumu. Gūstekņi liecināja, ka uzbrukums veikts ar 7 divīziju pulkiem, tā tad ar 10—14 kārtēji lielu pārspēku. Divīzija pie-teica pretuzbrukumu, ko veikšot kāds vācu pulks.

27. marta rītā pulka komandpunktā ieradās kāds vācu btl. un rotas komandieris, lai iegūtu ziņas par stāvokli un apvidu. Vācieši bija nolēmuši uzbrukt frontāli ar stipru artilērijas atbalstu. 34. (5. latv.) gren. pulka vadībai gan likās tāds plāns ļoti neapdomāts, ko viņiem arī pateica. Vācieši tomēr palika pie sava.

Vāciešu uzbrukums sākās strauji, ar diezgan efektīgu artilērijas atbalstu, un īsā laikā viņi ietiecās ienaidnieka pozīcijās 2 km dzi-lumā, sasniedzot pirmo mērķi Strečno sādža — Strečno ezers. Bet tad vācu pulks nonāca ar flanku pret „Gaŗo kalnu” un sākās spēcīga ienaidnieka uguns tieši vācu flankā. Uzbrukums apstājās un vācieši nogulās klajā laukā. Rezultātā vācu pulku pāris stundās gandrīz iznīcināja, resp. tas zaudēja apm. 85% no sava sastāva. Pēc kaujas vācu pulka komandieris ieradās pie plkv. Zeniņa un, paspiedis viņam roku, teicis, ka latviešiem tomēr esot bijusi taisnība un 15. divī-zijas vadība bijusi traka, sūtot pulku frontālā uzbrukumā. Zaudēti esot ap 1.000 cilvēku.

Kad vēlāk par šo nelaimīgo uzbrukumu dabūja zināt augstākā frontes vadība, 15. (1. latv.) gren. divīzijas stābu atstādināja no tālākās vadības, to pakļaujot vācu 13. lidotāju rezerves divīzijai. Tomēr šai divīzijai nebija tik daudz spēku, lai nomainītu 34. (5. latv.) gren. pulku. No 15. (1. latv.) gren. divīzijas stāba priekšnieka amata atstādināja *majoru Knēbeli*. Maj. Knēbels savu pakāpi bija ieguvis par drosmi un uzņēmību SS Vikingu divīzijā, bet militāru zināšanu viņam nebija.

Marta pēdējās dienās pulka iecirkni sašaurināja par apm. 400 m un pulka vienības kreisajā spārnā nomainīja 15. (1. latv.) gren. divīzi-jas Izlūku bataljons. Ienaidnieks arī vairs neuzbruka, bet apmierinājās ar artilērijas uguni. Tomēr pāri Veļikajai to aizdzīt vairs neizdevās.

Aprīļa pirmajās dienās 34. (5. latv.) gren. pulku un Izlūku btl., kā arī kādu vācu vienību apvienoja un nosauca par *plkv. Silgaiļa* grupu.

Kaujas Veļikajas upes krastos no 34. (5. latv.) gren. pulka bija prasījušas lielus upuŗus: 106 kritušos, 220 ievainotos un 243 bez vēsts pazudušos. Par varonību ar EK II apbalvoja 35 kaŗavīrus, bet ar trieciēna nozīmi — 219. Drīz pulka vadība nonāca atkal plkv. Zeniņa rokās.

6. aprīlī pulku nomainīja kāds vācu pulks no ģen. Šerrera divīzijas. Pulku atvilka 25 km aizmugurē, netālu no Latvijas robežas. Pulks

novietojās Krjuki sādžas rajonā. Jau 3. dienā no pārpalikuma saformēja 1 pilnu kaujas bataljonu, tā komandēšanu uzticot *kapt. Kīlītim*. Btl. vajadzēja vienmēr atrasties trauksmes stāvoklī un 2 stundu laikā būt gatavam izešanai uz fronti. Beigās šo btl. ieskaitīja 34. (5. latv.) gren. pulkā kā I btl., bet kā II btl. divīzijas Izlūku btl. majora Lapaīņa vadībā.

15. (1. LATV.) GREN. DIVĪZIJAS ARTILERIJAS PULKS PANTHER POZICIJĀS PIE VEĻIKAJAS UPES

1944. gada februāra beigās pulks ieņēma pozīcijas Veļikajas upes krastos. Šeit pulkam pievienojās arī I divīzijs.

I divīzijs, pēc frontes pārrāvuma Novo Sokoļņiku — Neveles rajonā, atkāpās ar kaujām uz Novorževas rajonu, no kurienes tālāk uz Belebelku.

Veļikajas upes pozīcijās artilērijai bija izbūvēti tikai galvenie novērošanas punkti (betonēti), tāpēc februāra pēdējās dienās un marta sākumā veica artilērijas pozīciju izbūves darbus un noorganizēja un pārbaudīja vajadzīgo piešaudi.

Februāra pēdējās dienās kopā ar 19. (2. latv.) gren. divīziju ieradās 19. artilērijas pulka I divīzijs un ieņēma aizstāvēšanās iecirkni Ā. no 15. (1. latv.) gren. divīzijas. Līdz ar to pārgrupējās arī 15. art. pulka vienības. II divīzijs saņēma uzdevumu pabalstīt 19. (2. latv.) gren. divīzijas vienības. Vēlāk arī I divīzijs pārgāja uz 19. (2. latv.) gren. divīzijas iecirkni.

26. martā sākās ienaidnieka lieluzbrukums. Ienaidnieks ielauzās 3—4 km dziļumā, tā izjaucot artilērijas galveno novērošanas sistēmu. Šeit arī 15. artilērijas pulkam bija pirmie lielākie zaudējumi, it īpaši artilērijas novērotājos. I divīziona bateriju novērošanas punktos krita viens baterijas komandieris un divus ievainoja.

Ienaidniekam nonākot līdz artilērijas uguns pozīcijām, to ar enerģiskiem, drosmīgiem un ātrumā noorganizētiem prettriecieniem, no pašu artilēristu puses, atsita. Tas sevišķi sakāms par IV divīzionu.

Atvaires kaujās un pretuzbrukumu pabalstos pagāja marts un aprīlis. Šinī laikā latviešu artilērijas vienības darbojās kopā ar vācu artilērijas vienībām.

15. (1. LATV.) DIV. IZLŪKU BATALJONA GAITAS PANTHER POZICIJĀS PIE VEĻIKAJAS UPES

1944. gada 15. februārī 15. Izlūku bataljons pārgāja Sorotas upi pie tās ietekas Veļikajas upē un sasniedza norādīto gala mērķi Voronoviči.

1. martā btl. jau iekārtojās jaunajās pozīcijās gar Sorotas un Veļikajas upes krastiem.

Naktī no 2. uz 3. martu ienaidnieks uzbruka btl. stiprumā 1. rotas iecirknī, bet pēc neveiksmīgas kaujas, atkāpās. Saņēma dažus gūstekņus, mūsu vienībām zaudējumus neciešot.

3. martā no divīzijas papildinājumu btl. pienāca papildinājums ar 2 virsniekiem (*ltn. Krastiņš* un *ltn. Lapiņš*) un apm. 120 instruktoriem un kareivjiem. *Ltn. Krastiņš* iecēla par 2. rotas komandieri un *ltn. Lapiņš* par vada komandieri 4. rotā.

Tajā pašā dienā pienāca papildinājums no Bolderājas instruktoru kursiem: *ltn. Grāvītis* un 8 instruktori. *Ltn. Grāvītis* nozīmēja par 4. rotas (ložm.) komandieri.

Sorotas un Veļikajas upes pozīcijās btl. palika līdz 10. martam, kad to nomainīja 33. (4. latv.) gren. pulka vienības. Btl. pārgāja divīzijas rezervē uz Strešņevo sādžu, apm. 4 km no pirmajām līnijām.

Naktī no 11. uz 12. martu bataljons nomainīja 32. (3. latv.) gren. pulka III btl., kuŗš atradās Veļikajas upes krastos Pečani rajonā un pāri upei Sapronovo un Posolotino rajonā. Btl. komandpunkts novietojās pie Pečani skolas izbūvētos bunkuros.

Laikā no 12. līdz 16. martam btl. būvēja pozīcijas un veica izlūkošanu. 16. marta agrā rīta stundā ienaidnieks artilērijas, mīnmetēju un tanku atbalstā sāka uzbrukumu btl. kreisā (2. rotas) iecirknī, kā arī pa kreisi esošajam 19. divīzijas 43. (2. latv.) gren. pulka *kapt. Stīpnieka* btl. Kaujas sākumā krita 2. rotas komandieris *ltn. Krastiņš*. Ienaidniekam izdevās ielauzties kā kaimiņu, tā arī izlūku btl. 2. rotas iecirknī. *Ltn. Krimelis* no btl. stāba ar 2. rotu un 1 vadu no 1. rotas *kapr. Smiltņieka* vadībā, pārgāja pretuzbrukumā. Tomēr pretuzbrukumi nesekmējās.

Pozīciju atgūšanu uzņēmas 15. div. kājnieku priekšnieks *plkv. Silgailis* ar Izlūku btl. 2. rotu un 32. (3. latv.) gren. pulka III btl. 17. marta pretuzbrukumā atguva zaudētās pozīcijas. Smagi ievainoja *ltn. Krimeli*, kuŗš, nenākot pie samaņas, mira. Viņa vietā stājās v.v. Bergmanis.

Vēl 16. martā ievainoja arī 3. rotas komandieri *vltn. Grozu*, kuŗa vietā stājās *lt. Krebs*.

18. martā kauja norima un līdz 25. martam notika pozīciju izbūve un izlūkošana.

23. martā btl. saņēma atkal papildinājumu no 3. Robežapsardzības pulka — 96 kareivjus. 2. rotas komandēšanu pārņēma *lt. Eg-lavs* no 1. rotas

Naktī no 25. uz 26. martu btl. nomainīja 32. (3. latv.) gren. pulka II btl. *vlt. Juraida* vadībā. Izlūku btl. pārgāja divīzijas rezervē uz Ovečkino sādžu.

Btl. jau bija nomainīts un tuvojās Ovečkino sādžai, kad sākās ienaidnieka apm. 2 stundu artilērijas sagatavošanas uguns ar tam sekojošu uzbrukumu 34. (5. latv.) gren. pulka iecirknī. Artilērijas apšaude skāra arī Izlūku btl. Plkst 11.00 btl. bija jāpāriet pretuzbrukumā ienaidnieka iebrukuma rajonā un jānosprosto iebrukuma vieta. Savu pretuzbrukumu btl. iesāka no Strežņevo sādžas un atsita ienaidnieku uz Paļutino — Falkova — Teličino rajonu. Ienaidnieka tālākie uzbrukumi 26. un 27. martā panākumus nedeva. Arī nākošajās dienās ienaidnieka uzbrukumi Izlūku btl. iecirknī panākumus nedeva. Šajās kaujās Izlūku btl. stiprā mērā atbalstīja *kapt. Strauta* komandētais art. divīzijs.

Naktī no 4. uz 5. aprīli btl. nomainīja vācu 21. lidotāju lauku divīzijas kāds btl. Izlūku btl. pārgāja 15. divīzijas rezervē Baranovo sādžas rajonā, apm. 18 km no mūsu GKL. Šai rajonā btl. palika līdz 13. aprīlim.

6. aprīlī, pēc izveseļošanās, no slimnīcas atgriezās *lt. Krūka* un pārņēma 2. rotas komandēšanu.

12. aprīlī, saskaņā ar 15. divīzijas pavēli, Izlūku btl. pievienoja 34. (5. latv.) gren. pulkam kā II btl.

15. (1. LATV) DIV. SAPIERU BATALJONS VEĻIKAJAS POZĪCIJĀS

1944. gada martā Sapiēru btl. rotas naktīs cītīgi strādāja pie jaunās pozīcijas izbūves darbiem.

Kaujas uzdevumu — izspridzināt Veļikajas upes ledu divīzijas sektorā, bataljons gan nespēja izpildīt, jo ienaidnieks gaišo nakšu dēļ pilnīgi pārvaldīja upi ar saviem automatiskajiem ieročiem.

Pēc divīzijas pozīciju pārņemšanas uz Veļikajas upes labo krastu, sapieriem bija darba pilnas rokas. Bija jāizbūvē automātisko ieroču ligzdas, jābūvē drāšu žogi un jāizliek T mīnas. Pēdējās izlika Veļikajas labajā krastā skaitā — 1.434. Pēdējās deva savus panākumus, jo nākamajā ienaidnieka uzbrukumā 3 tā tanki izgāja no ierindas.

Bez tam sapierus bieži iesaistīja pretuzbrukumos, lai likvidētu ienaidnieka iebrukumus. Tas prasīja no sapieriem lielus upurus.

VI LATV. KORPUSS BARDOVO- KUDEVERAS POZICIJĀS

15. (1. LATV.) un 19. (2. LATV.) DIVĪZIJAS BARDOVO — KUDEVERAS POZICIJĀS

1944. gada aprīļa otrā pusē VI latviešu korpusu pakāpeniski pārvietoja uz Bardovo — Kudeveras pozīcijām apm. 50 km A. no Opočkas. Bija iestājies pavasara šķīdonis, kas jau tā sliktos Krievijas ceļus bija padarījis neizbrienamus. Tāpēc atkāpšanās ceļš prasīja no kaŗavīriem ārkārtīgu piepuli. Pēc nonākšanas jaunajā aizstāvēšanās iecirknī, nekavējoties bija jānomaina vācu vienības. Labi, ka te fronte bija mierīga un maiņu varēja izdarīt bez ienaidnieka traucējumiem. Korpusa aizstāvēšanās iecirknis bija 46 km, bet no tā apm. 20 km aizņēma ezeri. Pa labi aizstāvējās 15. (1. latv.) gren. divīzija — Bardovo rajonā, pa kreisi 19. — Kudeveras pozīcijās.

42. (1. LATV.) GREN. PULKS

1944. gada 29. aprīlī III btl. ieņēma jaunās pozīcijas. Tam sekoja pārējās pulka vienības. Pulka pozīcijas atradās 19. (2. latv.) gren. divīzijas pašā kreisajā spārnā. Kreisā robeža — Senkovo sādžas Z. gals līdz Leonkovo sādžas Z. galam, gar Aljo ezera R. krastu. 30. aprīlī pozīcijas bija ieņemtas. Pulka komandpunkts atradās Kožino. Pulka labais kaimiņš bija 43. (2. latv.) gren. pulks.

Frontes joslā te vēl atradās krievu civiliedzīvotāji, kuŗi 4 km dziļumā bija jāevakuē. Frontē stāvoklis bija ļoti mierīgs. Mūsu izlūki centās noskaidrot ienaidnieka stāvokli.

5. maijā I btl. iecirknī ieradās divīzijas komandieris *oberfirers Šrekenbachs* un pulka komandieris *majors Galdiņš* apskatīt pozīcijas.

Mierīgos frontes apstākļus pulks izmantoja pozīciju būvei, apmācībām un arī aizmugures ceļu būvei, jo to stāvoklis bija ļoti slikts.

13. maijā ar EK I apbalvoja I btl. komandieri *vlt. Ozolu*, un ar EK II *vlt. Zēmeli*.

23. maijā I btl. nomainīja II btl. I btl. pārgāja divīzijas rezervē Vlskovo—Naumkino sādžu rajonā. Šeit I btl. izbūvēja arī šķērspozīciju.

43. (2. LATV.) GREN. PULKS

Ar 1944. g. 27. maija pavēli (sk. tālāk) pulka komandēšanu no p.v.i. *pltn. Taubes* pārņēma *plkv. Plensners*.

44./A. SEVIŠĶĀ PAVĒLE

43. SS-grenadieru (2. latviešu) pulkam.

1944. g. 27. maijā.

1. §

Šodien plkst. 10.00 pārņemu no pulkveža-leitnanta *Taubes* pulka komandēšanu.

Ieskaitīt mani — pulkvedi *Plensneru*, Aleksandru — pulka un pulka stāba kaņavīru sarakstos ar š.g. 27. 5.

Pamats: Divīzijas komandiera š.g. 25. 5. raksts.

2. §

Imantieši!

Ar lepnumu stājos jūsu rindās kā jūsu cīņas biedrs un komandieris. Tāpat kā jūs visi, arī es zinu, kāda loma mūsu pulka iekšējo tradīciju, kaujas gara un slavas nodibināšanā piemīt tik izcilam kaņavīram un patriotam, kāds ir pulkvedis *Lobe*, kuŗš drīzumā stāsies pie jauniem, vēl plašākiem uzdevumiem mūsu divīzijā. Viņa vieta ikviena imantieša sirdī tomēr paliks neaizstājama un nesaraujama mūsu pulka saistībā ar savu nodibinātāju un izveidotāju, pulka gara un sejas radītāju.

Es zinu, ka imantieši pateicībā pieminēs arī tās pūles un enerģiju, ko pulka vadībā kaujās un apmācībā pēdējo pāris mēnešu laikā ielicis pulkvedis-leitnants *Taube*.

Drošie, daudzās kaujās un grūtībās pārbaudītie pamati, kas mūsu pulkam

jau likti, dod man palāvību, ka ar kopējām pūlēm un vienotu gribu mēs arī uz priekšu paturēsim mūsu pulka cieņas pilno vietu mūsu divīzijas draudzīgajā un slavas vainagotajā saimē, attaisnodami mūsu tautas gribu un vadības uzticību.

Ienaidnieks jau pārāk tuvu mūsu robežām, lai jel kāds nesaprastu, ko nozīmētu tā vēl tālāka pievirzīšanās. Sajutuši Latvijas pavēli savās sirdīs, ar pārākuma apziņu, kas ir ikvienam latvietim par neģēlīgo ienaidnieku, lai mēs droši un nesatricināmi stāvam savās sargu vietās, plecu pie pleca ar pārējām Leģiona daļām un cīņās rūditajiem vācu biedriem. Tas būs arī mūsu labākais gandarijums tiem imantiešiem, kas sargādami mūsu zemi un tautu, jau atdevuši savas dzīvības un tagad garā ir pie mums, mūsu darbā, mūsu cīņā, mūsu atriebt gribā un ticībā uzvarai.

Šais Vasaras svētkos, ko mēs pavadīsim sargājot Latviju, lai mūsu domas un sirdis no jauna kļuvs vienojas mūsu tautas lūgšanā:

Dievs, svētī Latviju!

Plensners
Pulka komandieris,
pulkvedis.

Norakstīts pareizi: Adjutants,
kapteinis (Kvālbergs)

Pulks ar savām pozīcijām atradās 19. divīzijas iecirkņa vidū tieši iepretī Kudeverai ar kreiso robežu Leonkovo sādžu ieskaitot līdz augst. 255,9 izslēdzot. Pulka komandpunkts atradās mežīņā Kobicino sādžas ZA galā.

22. jūnijā ienaidnieks ar lielākiem spēkiem uzbruka 43. (2. latv.) un 44. (6. latv.) gren. pulku salaidnē, ar mērķi ieņemt pārvaldošo augstieni 261,1 pie Gruzdovo sādžas. Pirmajā triecienā ienaidniekam arī izdevās ieņemt, tieši pulku salaidnē esošo, augstieni 255,9. Ar abu pulku ievadītiem prettriecieniem ienaidnieku atspieda atpakaļ un stāvokli pilnīgi atjaunoja.

Te jāpiezīmē, ka pirms šī uzbrukuma 43. (2. latv.) gren. pulkam bija izdevies saņemt gūstā 2 frontes caurgājējus, kas bija domājuši slepeni iziet fronteī cauri ar uzdevumu mūsu aizmugurē rīkot sabotāžas aktus un tml. Viņi arī izstāstīja par gaidāmo uzbrukumu.

32. (3. LATV.) GREN. PULKS BARDOVO—KUDEVERAS POZICIJĀS

No Goraj rajona, kur pulks bija sapulcināts korpUSA rezervē, 17. aprīlī sākās pulka pārvietošanās uz jaunām pozīcijām Bardovo ra-

jonā. Pārvietošanās notika gan ar auto mašīnām, gan zirgiem. Pava-
sara šķīdonis uz ceļiem radīja lielas grūtības. Tā, piem., 15 km no
Opočkas nācās mašīnas atstāt, lai kājām noietu kādu šosejas gabalu.
No Opočkas pulkam bija jādodas Kudeveras virzienā. Nakti no 17.
uz 18. aprīli pulks palika Opočkā. Līdz 18. aprīļa vakaram pulks
sasniedza Ščikino rajonu. 19. aprīlī pulks nomainīja kādu vācu pulku.

Pulka iecirknis: labā robeža, divīzijas labā robeža: augstiene 210,8
(iesk.) — Krasnoje (izsl.). Kreisā robeža: Bol. Ostrije ezers (iesk.) —
Abakonova (iesk.).

Pa labi kaimiņš bija — 23. vācu kājnieku divīzija, pa kreisi —
mūsu 33. (4. latv.) gren. pulks.

Aizstāvēšanas pozīcija gāja: augst. 210,8 — ezera sprauga D. no
Učenoje ezera — augst. 221,4 — Chvoino ezera R. krasts — augst.
207,3 — Bol. Ostrije ezera A. gals.

Kaujas ešalonā, labā spārnā — I btl. ar piedalīto 9. rotu. Kreisā —
II btl. Robežas starp bataljoniem: Veļikajas upes D. krasts — Ješena
(I btl. ies.).

Pulka rezervē — III btl. bez 9. rotas, ar novietojumu Ješenā. Pulka
komandpunkts novietojās mežā ZA. no Ješenas pie Veļikajas upes
tilta.

15. (1. latv.) gren divīzijas komandpunkts atradās Bardovo. Kāj-
nieku lielgabalu rota izvietojās visā II btl. iecirknī.

Pulka aizstāvēšanas iecirknis bija 16 km, bet ievērojot daudzus
ezerus, šo iecirkni pulks varēja sekmīgi aizstāvēt.

Pulka komandējošais sastāvs šai laikā bija:

Pulka komandieris — *plkv. Krīpens, Arvīds*

Adjutants — *kapt. Lanka, Rūdolfs*

Sevišķu uzdevumu virsn. — *ltn. Zaķis, Jūlijs*

Stāba rotas kom. — *kapt. Caunītis, Oskars*

Saimniecības priekšnieks (IVa) — kāds vācu virsnieks

Vecākais ārsts — *ārsts-ltn. Pabērzs, Arnolds*

Zobārsts — *ārsts-ltn. Aļlis*

I bataljona komandieris — *kapt. Ābeltiņš, Teodors*

Adjutants — *ltn. Bērziņš*

Saimn. virsnieks — *ltn. Trēziņš, Kārlis*

1. rotas kom. — *ltn. Upenieks*

2. rotas kom. — *ltn. Skujenieks*

3. rotas kom. — *vlt. Jauntirāns, Teodors*
4. rotas kom. — *lt. Treicis*
Ieroču virsn. — *vlt. Tauriņš*

II bataljona komandieris — *kapt. Pūrmalis, Jānis*

5. rotas kom. — *lt. Līdeks*
6. rotas kom. — *lt. Dekteris, Kārlis*
7. rotas kom. — *vlt. Gulbis*
8. rotas kom. — *kapt. Robiņš, Mārtiņš*
Ieroču virsn. — *lt. Puisāns, Tadeušs*

III ataljona komandieris — *kapt. Hāzners, Vilis*

9. rotas kom. — *v.v. Dukaļskis*
10. rotas kom. — *v.v. Lazdiņš*
11. rotas kom. — *lt. Kļaviņš*
12. rotas kom. — *vlt. Gulbis*

Pulka kājnieku lielg. (13.) rotas kom. — *kapt. Zaļais*

Pulka prettanku lielg. (14.) rotas kom. — *lt. Lapiņš*

Pulka saimniecības vezumi bija novietoti mežiņā A. no Krasnoje. Divīzijas pārsiešanas punkts — Soščichino.

Pozīcijas veidoja dziļumā: no katra btl. rezervē bija atstāta 1 rota, izveidojot aptures līniju, kurā iesaistīja arī prettanku lielgabalus. Pozīcijas dziļumā veidojās ar atbalsta punktiem, kas bija uguns saskaros. Pulka pozīciju centru labi sedza lielais Chvoino ezers. Ezera novērošanai bija ieņemta ezera sala. Par svarīgāko uzskatīja un stiprāk ieņēma pulka kreiso iecirkni, kurā ietilpa uz ienaidnieku vedošie ceļi. Pulka centrālo daļu sastādīja (apm. $\frac{2}{3}$ no visa pulka iecirkņa) 3 lieli un 1 mazāks ezers, ar mazām spraugām apm. 200—300 m platumā. Svarīgākā sprauga bija starp Učenoje un Chvoino ezeriem, kur mūsu pusē atradās augst. 228,4, no kuņas pavērās plašs skats arī uz mūsu aizmuguri. Šī sprauga tāpēc arī bija vislabāk nocietināta un ieņemta. Izstrādāja arī pulka nocietināšanas plānu. Pulka tiešam palīgam nozīmēja 15. (1. latv.) art. pulka II divizionu *kapt. Liniņa* vadībā. Iecirknis bija ļoti kluss, par ienaidnieku tikpat kā nekādu ziņu nebija. Pie augst. 228,4 ienaidnieka pozīcijas pienāca uz 30—40 m tuvu. Citur 300—400 m. Pulka apgāde norisinājās pa lielceļu Krasnoje—Vodobeg, ko pulks sveda kārtībā.

Pēc mēneša I btl. nomainīja III btl.

1944. gada maija vidū pulks saņēma uzdevumu izvest trieciena pasākumu, nolūkā saņemt gūstekni. Vietu izraudzīja pulka kreisā

Kāds no Latviešu 15. grenadieru divīzijas stāba bunkuriem 1944. g. vasarā pie Bordovo sādžas Opočkas frontē

spārnā pie Bol. Ostrije ezera. Uzdevumam sastādīja 18 vīru stipru trieciengrupu no 5. rotas kapr. Apīņa vadībā. Trieciengrupa virzījās 2 grupējumos un 2. grupu vadīja kapr. Kukulis. Nakts tumsā izdevās nemanītiem iebrukt ienaidieku ierakumā un saņemt 2 gūstekņus. Atiešanas laikā trieciengrupa saņēma stipru mīnmetēju uguni, kas ievainoja 9 mūsu kaņavīrus. Gūstekņi netika labi pārmeklēti un, baidīdamies no gūsta, tie ar rokas granātām ceļā sevi uzspridzināja. Kapr. Kukulis no ievainojumiem vēlāk mira. Tā triecienpasākums bija jāuzskata par neizdevušos.

Pēc kādas nedēļas pulka kreisā spārnā, dienas laikā, ienaidnieka vienība, 50—60 vīru stiprumā, iebruka mūsu 6. rotas iecirknī, ko komandēja ltn. Dekteris. Ienaidnieks sasniedza rotas komandpunktu, kur viņam pretī stājās rotas komandieris ar savu nelielo rezervi un prettriecienā ienaidnieku padzina no mūsu līnijām. Kāds smagi ievainotais gan krita mūsu gūstā, tomēr tas no ievainojumiem mira un tā mūsu pulks palika bez gūstekņa.

3. jūnijā notika jauns triecienpasākums, ko vadīja 3. rotas komandieris ltn. Dukalskis (starplaikā paaugstināts no v.v.). Pasākumu labi

sagatavoja, paredzot arī art. divizionu un citu smago ieroču atbalstu. Pasākumam izraudzīja augst. 228,4 rajonu. Art. aizsegā 12 vīru grupa tuvojās ienaidnieka ierakumiem, kad smagi ievainoja ltn. Dukaļski. Tas izsauca grupā apjukumu. Tomēr grupa turpināja uzbrukumu, bet iebrūkot ienaidnieka ierakumā, izrādījās, ka visi aizmukuši. Tā arī šoreiz neizdevās gūstekni iegūt. Ltn. Dukaļskis vēlāk no ievainojumiem mira.

Turpretim ienaidniekam izdevās kāds „ķēriens”: kar. Skudra pārgāja labprātīgi pie ienaidnieka. Atrazdamies naktī slēpnī ar otru, kādu vēl zēna gadus kaņavīru, Skudra to bija nogalinājis, iesviedams tā liķi upē un pats pāriedams pie ienaidnieka. Nākamajā naktī Skudra mēģināja palīdzēt ienaidniekam nemanītam ielavīties mūsu ierakumos. Tomēr mūsu vadība to jau bija paredzējusi un ierakumos valdīja liela modrība. Bija pārkārtoti arī posteņi un ienaidnieku laikus atklāja. Vēlāk priekšlaukā atrada Skudras asiņaino bruņu cepuri. Tā no nodevēja soda viņš nebija izbēdzis.

Regulāri mainījās btl., tāpat rotas. Maija beigās pulks saņēma papildinājumu — apm. 120 vīrus.

Pulka karoga priekšā, pulka komandiera klātbūtnē, šie vīri atkārtoja pulka karoga devīzes vārdus: „Tēvu zemes mīlestību, mēs ar darbiem rādīsim”, noskūpstot pēc tam karogu. Kad divīzijas komandieris uzzināja par šo ceremoniju, viņš to turpmāk noliedza.

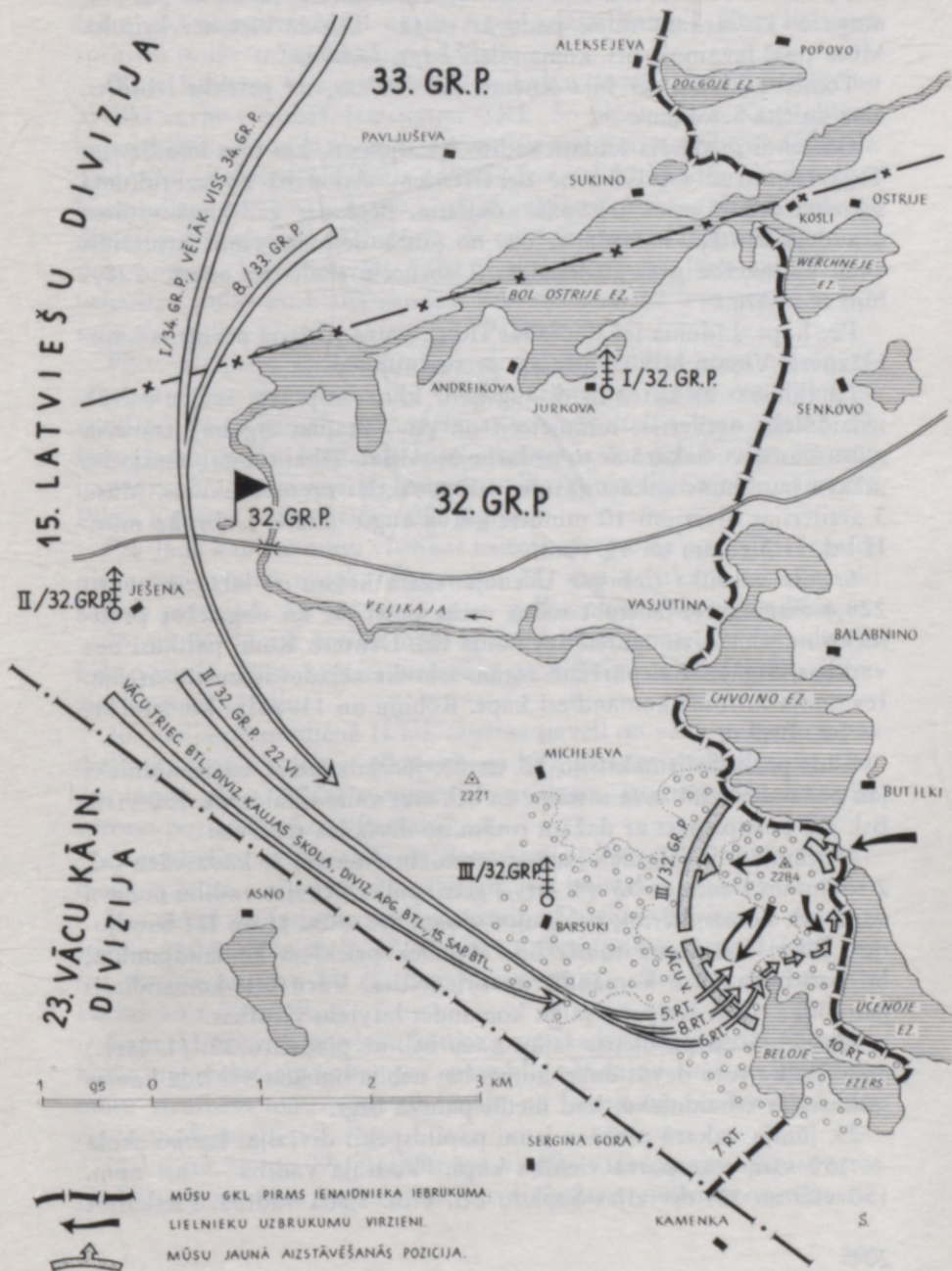
21. jūnijā pulkā viesojās frontes teātris. Izrādīja lugu „Kāzu dāvana”. Kaut gan bija paredzētas 4 izrādes, varēja notikt tikai viena.

21. jūnija vakarā pulks pārķēra ienaidnieka radiogrammu, ka 22. jūnijā sāksies uzbrukums.

22. jūnijā plkst. 08.00 ienaidnieka artilērija uzsāka spēcīgu uguni pa augst. 228,4, kuŗu aizstāvēja 9. rota. Kad pēc 10 minūtēm sākās kājnieku uzbrukums, mūsu patšautenes bija smilšu pilnas un darbojās vāji. Kaut artilērija šāva savu sprostuguni augstienes priekšā, nodarīdama lielus zaudējumus ienaidniekam, uzbrukumu apturēt neizdevās. Šai ienaidnieka uzbrukumā smagi cieta mūsu 9. rota. Nekavējoši III btl. rezerve — 11. rota ierobežoja iebrukumu D. virzienā starp Učenoje un Beloja ezeriem. Uz Barsuki devās pulka komandieris un pulka rezerve — II btl. (bez 1 rotas) kapt. Līduma vadībā.

Augst. 228,4 pārvaldīja plašu apkārtni un pieklūt tai bija ļoti grūti. Tāpēc pretuzbrukumam izvēlējās segto pieeju no D., gar Učenoje ezera krastu. Izrādījās, ka kāda ienaidnieka rota jau bija pavorzījies no augst. uz D. un jau daļēji ierakusies. Tomēr 5. rota ltn. Līdeka vadībā šos ierakumus ieņēma. Pie šīs operācijas ļoti palīdzēja 6. rota,

1944. GADA JĀŅU KAUVU SCHĒMA

ltn. Dektera vadībā, kas bija nonākusi ienaidnieka flankā un pat aizmugurē. 11 sarkanarmieši padevās gūstā. Daudz bija arī kritušo. Mūsu pusē ievainoja btl. komandieri *kapt. Līdumu*.

Tomēr atklājās, ka bija ieņemts tikai viens, uz priekšu izbīdīts, ienaidnieka ierakums.

Gūstekņi piederēja kādam sodīto bataljonam, kas bija ieradies no Turkestānas un sastāvēja no dezertieriem. Atkarībā no uzbrukuma sekmēm atkarājusies arī soda atlaišana. Bēgšanas gadījumā viņiem draudēja tūlītēja nošaušana, bet no gūstā došanās viņus atturējusi vācu varmācība pret gūstekņiem. Uzbrucēju skaits uz augst. 228,4 bijis 650 vīru.

Pēc *kapt. Līduma* ievainošanas II btl. komandēšanu pārņēma *kapt. Hāzners*. Viņam bija jāvada arī pretuzbrukums.

Ienaidnieks ar katru brīdi augstienē kļuva stiprāks, arvien vairāk ienaidnieka artilērija, mīnmeteji un pat „Stalīna ērģeles” traucēja mūsu kustības. Sakarā ar to nedarbojās sakari. Tikai tumsai iestājoties sakaru jautājums nokārtojās un varēja sākties pretuzbrukums. Mūsu 3 artilērijas divīzioni 10 minūtes grāva augst. 228,4. Uzbruka mūsu II btl. ar 3 rotām un 11. rotu.

6. rota uzbruka tieši gar Učenojes ezera krastu un ielauzās augst. 228,4 aizmugurē, ieņemot mūsu vecās pozīcijas un nogriežot pretinieku no viņa aizmugures. Ievainoja *ltn. Dekteri*. Rota, palikusi bez vadības, atgāja. Arī pārējām rotām iebrukt neizdevās un tās atgāja. Ievainoja 8. rotas komandieri *kapt. Robiņu* un 11. rotas komandieri — *ltn. Brekti*.

Kāds pārbēdzējs naktī no 22. uz 23. jūniju stāstīja, ka ienaidnieks jau pazaudējis 3/4 sava sastāva un btl. esot vairs tikai apm. 150 vīru. Btl. jau pastiprināts ar dažām rotām no divīzijas rezerves.

23. jūnijā bija jānotiek jaunam pretuzbrukumam ar kāda vācu btl. 2 rotām un 1 rotu no 33. (4. latv.) gren. pulka. Kaujas vadību nodeva vācu btl. komandierim, pakļaujot viņam arī mūsu II un III bataljonus. *Plkv. Krīpenam* tomēr bija jāpaliek priekšējā komandpunktā, lai palīdzētu vācu komandierim orientēties. Vācu btl. komandieris gan lūdza *plkv. Krīpenu* tālāk komandēt latviešu vienības.

23. jūnijā ap pusdienas laiku vācu btl. ar piedalīto 33. (4. latv.) gren. pulka rotu devās uzbrukumā, bet nebija nonācis vēl līdz kaujas saskarei ar ienaidnieku, kad metās panikā bēgt.

23. jūnija vakarā pienāca jauni papildspēki: divīzijas kaujas skola — 150 vīri, transporta vienība *kapt. Skudruļa* vadībā — arī apm. 150 vīri un 15. divīzijas *Sapieru* btl. vlt. Ijaba vadībā. Pieskaitot

vēl vācu btl. un mūsu II btl., bija radies liels spēks. Tā kā bija Jāņu laiks, tad augstieni 228,4 nosauca par „Jāņu kalnu”. Šiem lielajiem spēkiem tomēr trūka kopējas vadības.

Plkv. Krīpens bija izlēmis „Jāņu kalnu” atstāt ienaidniekam un atvilkt savas vienības, iztaisojot GKL. Šo plānu plkv. Krīpens gribēja izklāstīt divīzijas komandierim, bet tas viņu negribēja uzklausīt. Tad plkv. Krīpens 24. jūnija naktī, plkst. 02.00 ieradās pie divīzijas komandiera neaicināts ar sava plāna izklāstu. Viņam tiešām izdevās divīzijas komandieri pārliecināt un tas par augst. 228,4 atstāšanu ziņoja korpusa komandierim. Līdz ar to kauja par „Jāņu kalnu” bija beigusies. Pulks šai kaujā zaudēja 8 kritušos un 52 ievainotos. Ievainoja arī pulka ārstu — ārstu-ltn. Pabērsu.

Plkv. Krīpens, sarūgtināts par divīzijas vadības apvainojošo rīcību, atņemot viņam uz laiku vadību, tāpat par ziņām, ka tikšot izmeklēti „Jāņu kalna” pazaudēšanas iemesli, lūdza viņu no 32. (3. latv.) gren. pulka komandēšanas atbrīvot. 26. jūnijā viņa lūgumu ievēroja. 27. jūnijā ieradās jaunais pulka komandieris *pltn. Aperāts*. Plkv. Krīpens pulku atstāja 28. jūnijā.

Pēc Jāņu kaujām mūsu vienības ieņēma aizsprosta pozīcijas. Ienaidnieka uzbrukuma norobežošanai jau 24. jūnija vakarā uz Barsuki rajonu pārsvieda 34. (5. latv.) gren. pulku *pltn. Viksnas* vadībā.

25. un 26. jūnijā notika mūsu spēku sakārtošanās. Arī ienaidnieks bija noguris. Hūsu sapieri mēģināja pa naktīm uzlabot mūsu jauno aizstāvēšanās līniju.

26. jūnija pēcpusdienā II btl. saņēma pavēli no vācu pulka komandiera, kurš ar 24. jūnija pēcpusdienu bija pārņēmis iecirkņa vadību, 26. jūnijā plkst. 24.00 atrauties un atiet uz jaunsagatavotām aizsprosta pozīcijām A. no Barsuki.

Atgriežoties ar šo pavēli no Barsukiem, plkst. 21.00 sākās ienaidnieka spēcīga artilērijas sagatavošana un kājnieku uzbrukums.

Ienaidniekam izdevās sasniegt ezeriņa D. galu, 0,5 km Z. no augstienes 210,8, tā ielencot 32. (3. latv.) gren. pulka II un III btl. un *ltn. Pečiņa* rotu no 34. (5. latv.) gren. puka. Šinī kaujā krita *ltn. Pečiņš* un 6 kareivji.

Kapt. Hāzneram ar vienu kaujas grupu izdevās izlauzties no ielenkuma un nodot ziņojumu par stāvokli. Līdz ar tumsas iestāšanos mūsu vienībām tomēr izdevās iznākt no ielenkuma, ciešot tikai niecīgus zaudējumus.

Naktī no 26. uz 27. jūniju mūsu vienības ieņēma jaunsagatavotās pozīcijas, nomainot Sapiēru btl. un divīzijas transporta vienības.

Jaunajās pozīcijās pulks palika līdz ienaidnieka lieluzbrukumam 1944. gada 10. jūlijā. II btl. aizgāja rezervē uz Ješenas sādžu, kur btl. komandēšanu uzdeva *kapt. Purmalim*, kas atgriezās no atvaļinājuma.

Divīzijas rezervē, A. no Nošķinas, novietojās 34. (5. latv.) gren. pulks.

Starplaikā, līdz 10. jūlijam, notika vēl vairāki ienaidnieka uzbrukumi, bet tos visus atsita. Tā 27. jūnijā ienaidnieks uzbruka pulka 10. rotai. Šī uzbrukuma atvairīšanā krita rotas komandieris *vlt. Birģelis* un 14 kareivji.

Šai laikā pulks sakārtojās, nostiprināja pozīcijas un sagatavojās jaunām kaujām. Ienaidnieks bija uzsācis vispārējo ofensīvu Vitebskas — Polockas rajonā un tur guvis ievērojamus panākumus. Tāpēc nebija šaubu, ka priekšā stāv vispārēja atkāpšanās uz R.

33. (4. LATV.) GREN. PULKA BARDOVO — KUDEVERAS POZICIJĀS

Naktī uz 16. aprīli pulkam bija jāpāriet uz jaunu iecirkni A. no Opočkas un jāatstāj labi izbūvētās pozīcijas.

16. aprīļa agrā rītā pulku nomainīja vācu 436. pulks. 33. (4. latv.) gren. pulkam bija jāpāriet uz Bardovo rajonu apm. 50 km A. no Opočkas. I btl. pārvietoja ar automašīnām. II btl. un pārējās vienības no Trigorskaja stacijas devās ar vilcienu uz Opočku un tālāk gājienā uz Bardovo. Bija jau pavasaris un ceļi vietām neizbraucami. Ar lielām mokām I btl. un pulka komandieris *plkv. Janums* ar stābu ap plkst. 10.00 sasniedza Opočku. Uz Bardovu varēja nokļūt tikai pa apkārtceļiem. Ap plkst. 14.00 I btl. sasniedza Kudeveru. 55 km bija nobraukti 4 stundās. Tālāk bija jādodas kājām, jo automašīnas nespēja izbraukt dubļainos ceļus. Pulka komandieris ar savu vieglo mašīnu tikai ar grūtībām pievakarē sasniedza Bardovo sādžu. Bardovo sādžā pulka komandierim paziņoja, ka pulka iecirknis ierādīts vēl vairāk uz D. Slepzy—Sujevo rajonā. Ap plkst. 19.00 pulka komandieris sasniedza Slepzy sādžu, bet I btl. pārguris pārgulēja Sotčino rajonā.

17. aprīlī pulkam bija jānomaina 438. pulks, bet II btl. vēl nebija pienācis. Tā vesels pulka iecirknis bija jānomaina I btl. Tikai pēc 2 dienām ieradās II btl. un pulks varēja ieņemt iecirkni kā pienākas.

Pulkv. V. Jaunums, ģen. R. Bangerskis un pulkv. A. Silgailis Bardovo rajonā, Detkovas sādžā, 1944. g. jūnijā

Pirmā ešalona vienībām pārtika un municija bija jāpienes no 9 km attālās Bardovo. No vācu pulka nebija iegūtas nekādas ziņas par ienaidnieku, tāpēc izlūkošanas darbs bija jāsāk pilnīgi no jauna. Iecirknis bija 6 km plats. Ierakumi izbūvēti. Labo iecirkni ieņēma I btl., bet kreiso II. No katra btl. 1 rota palika rezervē.

Aiz pulka komandpunkta Borčaviču tuvumā bija novietota 1 franču haubice, kuņas šaušanas ātrums bija 1 šāviens 30 minūtēs.. Šai haubicei municijas netrūka un tā šāva ļoti precīzi. Kad to vēroja, tad likās, ka kaņojam 18. gadu simtenī. Tomēr haubice bija mums ļoti noderīga.

No pulka novērošanas punkta varēja vērot, ka ienaidnieks atvelk spēkus no pirmajām līnijām. Vēlāk noskaidrojās, ka ienaidnieks savas rezerves apmācīja uzbrukuma kaujas darbībai.

Maija beigās bija pienākusi kārtā 33. (4. latv.) gren. pulkam gūstekņa saņemšanai, lai iegūtu ziņas par ienaidnieku. Kā uzbrukuma vietu izvēlējās Popova sādžas drupas. Tās aizstāvēja kāds ienaidnieka vads ar dažiem smagiem ložmetējiem. Likās, ka mīnas to priekšā arī nebija izliktas. Izlūkošanu uzdeva vltm. N. Pievirzīšanās un atiešanas segšanu veica serž. X ar 2 grupām un 2 patšautenēm. Trieciena izpildīšanai bija 3 grupas, kas pievirzījās slepeni līdz ienaidnieka po-

zicijām apm. 70 m attālumā un tad plkst. 04.00 triecienā ieņēma Popovas sādžu. Artilērijas divīzions, kājnieku baterija un granātmetēji trieciena laikā neitralizēja ienaidnieka smagos ieročus. Triecienpasākums izdevās, jo saņēma 1 gūstekni, 4 sarkanarmieši krita, bet pārējie bija aizbēguši. Trieciengrupai bija tikai 1 viegli ievainotais.

Jūnija sākumā atkal bija kārtā iebrukumu sagatavot pulka I btl. Šoreiz uzbrukuma mērķi izvēlējās — ienaidnieka atbalsta punktu Popova ezera D. krastā. Bija noskaidrots, ka gar pašu ezera krastu nebija ne mīnu, ne dzeloņdrāšu.

5. jūnija rītā mūsu trieciengrupa iebruka ienaidnieka pozīcijās, bet tās atrada tukšas. Tad ienaidnieks gar ezera A. krastu pārgāja pretuzbrukumā un no pārsteiguma daži mūsu kaņavīri metās bēgt un iekļuva mīnu laukos. Citi gāja tos glābt, un paši uzkāpa uz mīnām. Tā mūsu zaudējumi sasniedza 4 kritušos un 6 ievainotos.

Jūnija beigās laimējās priekšlaukā saņemt kādu gūstekni — kalnīku.

Kādu vakaru no 34. (5. latv.) gren. pulka saņēma brīdinājumu, ka kāds iereibis sarkanarmijas virsnieks aiz pārskatīšanās pārnācis fronti, bet redzēdams, ka kādā bunkurā ir latviešu kaņavīri, meties bēgt. Iespējams, ka viņš mēģinās pāriet fronti pie savējiem, kas krūmainā apvidū bija ļoti iespējams. Mūsu pastiprinātiem posteņiem un patruļām izdevās vēl naktī aizturēt minēto virsnieku.

Virsnieka nopratināšanu veica pats pulka komandieris plkv. Janums, piedāvājot gūsteknim konjaku, maizītes un tēju. Virsnieks vēl bija manāmi iereibis un stipri nosalis. Apbalvots ar Sarkanā karoga ordeni un sākumā izturējās ļoti izaicinoši, nodeklarēdams, ka nekā neteiks. Gūsteknis bija kapt. Plaskins, artilērijas divīziona komandieris. Plkv. Janumam mazliet ar viltu izdevās no gūstekņa dabūt zināt, kur atradās viņa divīziona baterijas. Tāpat novērošanas punktus un kā grupēti kājnieku spēki. Kapt. Plaskins izstāstīja arī par to, ka pretinieka līnijas bija vāji ieņemtas un visas rezerves atvilkta uz aizmuguri apmācībām. Tā kā gūsteknim bijusi personīga saraušana ar ienaidnieka pretimstāvošā pulka komandieri, tad par viņa pulku Plaskins izstāstīja visu, ko vien zināja. Kad plkv. Janums apsoliya gūsteknim izsniegt apliecību, ka viņš pats pārnācis fronti, tad kapt. Plaskins kļuva pavisam runīgs.

Jūnija sākumā pienāca ziņa, ka pulku apciemos frontes teātris. Bija problēma atrast piemērotu vietu izrādei. Šķūnis Borčaviču sādžā izrādījās vispiemērotākais. Tas atradās mežā, bija zems ar apsūnojušu jumtu. Šķūņa grīdu klāja bieza mēslu kārtā, kas bija jāizmēž,

jāierīko skatuve un jāsaliek „zālē” soli. Talcinieki pieteicās paši. Frontes teātris izrādīja lugu „Kāzu dāvana”, ko noskatījās viss pulks trīs maiņās.

22. jūnijā ienaidnieks ieņēma augstieni 228,4, ko aizstāvēja 32. (3. latv.) gren. pulks. Aizstāvētāji gan vairākas reizes devās pretuzbrukumos, tomēr augstieni atgūt nespēja. Tad 33. (4. latv.) gren. pulkam vajadzēja nomainīt 32. (3. latv.) gren. pulka I btl. un pulka iecirknis palika 10 km plats. Bez tam pulkam vēl 8. rota bija jānosūta 32. (3. latv.) gren. pulka rīcībā.

No frontes dienvidos nāca arvien sliktākas ziņas. Bija kritusi jau Minska un cīņas risinājās jau D. no Daugavpils. Tas norādīja arī uz mūsu frontes drīzu atvilkšanu.

34. (5. LATV.) GREN. PULKS BARDOVO—KUDEVERAS POZICIJĀS

Jau 1944. gada 14. aprīlī, pulkam atrodoties divīzijas rezervē, pienāca pavēle doties uz jaunām pozīcijām Kamenoje rajonā DA no Opočkas. Pārceļšanos veica daļēji kājām, daļēji ar auto mašīnām. Pirms izešanas 15. (1. latv.) gren. divīzijas komandieris apbalvoja pulka komandieri *plkv. Zeniņu* ar EK II.

16. aprīļa rītā pulks sasniedza Bardovo, kas bija gala mērķis. Pulks novietojās sādžā un atpūtās līdz 19. aprīlim, kad saņēma pavēli ieņemt pozīcijas pie Kamenoje ezera. Šinī pozīcijā pulks palika līdz 7. jūlijam.

Iecirknis bija ļoti mierīgs. Nomainītie vācieši bija pat dzīvojuši ēkās, bet ne bunkuros, kas arī bija izbūvēti. Te pat ienaidnieka artilērija nebija šāvusi. Bet tas tā bija tikai sākumā un vēlāk iecirknis izvērtās par diezgan smagu cīņu vietu. Pulks šai laikā visu enerģiju veltīja nocietinājumu izbūvei.

Pulka komandieris bija *pulkv. Zeniņš*, un kad viņš jūnijā aizbrauca atvaļinājumā, viņa vietu pildīja *pltn. Viksna*.

Adjutants — *vlt. Tidemanis*,

Ordonances virsnieki: *vlt. Tēraudiņš* un *vlt. Rudzītis*,

I btl. komandieris — *kapt. Ķīlītis* (ar 1. jūniju *majoris*),

II btl. komandieris — *majors Lapainis*,

Pulka stāba rotas komandieris — *kapt. Leimanis*.

Pulks savu iecirkni Bardovo rajonā ieņēma ar abiem btl., rezervē paliekot vienīgi stāba rotai.

Labā iecirknī — I btl., kreisā — II btl.

Labais kaimiņš — 33. (4. latv.) gren. pulks, kreisais — 19. (2. latv.) gren. divīzija. Smagumpunkts — labais spārns — I btl. iecirknis.

I btl. savu iecirkni ieņēma ar 3 rotām, rezervē atstājot 1 rotu pie btl. komandpunkta Sivcevo sādžā. Rezerves rota izbūvēja atbalsta punktus pozīciju dziļumā un 2 šķērspozīcijas. Vispāri I btl. pozīcijas apmierināja arī taktiskā ziņā.

1. rotas kom. bija *ltn. Platacis* ar palīgu *v.v. Mami*, vēlāk *ltn.*

2. rotas kom. — *vlt. Šmidts*, ar palīgu *v.v. Freimani*, vēlāk *ltn.*

3. rotas kom. — *vlt. Zukulis*

4. rotas kom. — *ltn. Kramšteins*.

4. rota atradās btl. rezervē.

Jūnija mēnesī 3. rotu pārņēma *ltn. Muižnieks* un *vlt. Zukulis* kļuva par btl. adjutantu.

I btl. tieši atbalstīja: 2 artilērijas baterijas, 1 — 17 cm franču haubice, 4 — 8,5 cm mīnmetēji, vēlāk tos papildināja vēl 2. Maijā piedalīja vēl 2 — 12 cm smagos mīnmetējus. Ar pēdējiem vienā gadījumā iznīcināja veselu ienaidnieka mīnmetēju bateriju, ko konstatēja vēlāk pēc gaisa uzņēmumiem. Šo smago mīnmetēju grupu komandēja kapr. Jansons.

Rotas ik pa 10 dienām mainīja. Aizmugurē bija 3 pirtis un ezers.

Maija beigās un jūnija sākumā pulka iecirknī iedegās sīvas vietēja rakstura izlūkošanas kaujas no abām pusēm. Ienaidnieks savus pasākumus parasti sagatavoja ar artilēriju visā pulka iecirknī, kam tad sekoja kādā vietā apm. vada stipruma uzbrukumi. Tie parasti notika rīta agrumā.

Plkv. Silgailis nāca ar priekšlikumu I btl. iecirknī izdarīt uzbrukumu ar ierobežotu mērķi: ieņemt uzkalnu, kas atradās I btl. iecirkņa vidū un pārvaldīja daļēji mūsu 3. rotas iecirkni. I btl. komandieris majors Ķīlītis tam nepievienojās, jo šo pauguru 34. (5. latv.) gren. pulks turēja knaiblēs no 2 augstākiem flanku pauguriem. Tomēr, kamēr btl. komandieris atradās atvaļinājumā, plkv. Silgailis bija panācis savu un btl. pauguru bija ieņēmis. Bet tad redzējuši, ka tas nekādu priekšrocību nedevisa, jo bija nonākuši ienaidnieka knaiblēs un pauguru vakarā atstājuši. Rezultātā bija vairāki kaņavīri ievainoti.

No kreisās: Vācijas armiju Heeresgruppe NORD virspavēlnieks ģenerālpulkvedis Models, Latviešu 15. ārenadieru divīzijas komandieris SS-oberf. Heilmanis un kapteinis Mucenieks 1944. g. pavasarī Ostrovas frontē

8. jūnijā pulka komandpunktā pie Siņicino ieradās Latviešu leģiona ģenerālinpektors ģen. *Bangerskis*. Viņš iepazīnās arī ar priekšējām līnijām. Viņu pavadīja *kapt. Ziemeļis* un *vltņ. Vītols* no ģenerālinpektora stāba. Ģenerālinpektors pasniedza EK II kareivjiem Edgaram Strazdam un Jānim Briedim. Pēc tam ģenerālinpektors apmeklēja Detkovo tuvumā novietoto „Florenču” bateriju (franču smagās haubices).

Lai pastāvīgi gūtu svaigas ziņas par ienaidnieku, pulkiem ik pa laikiem bija jāiegūst gūsteknis. Tas nozīmēja, ka bataljoniem bija nepārtraukti jāorganizē izlūkošana un laba novērošana, lai vajadzīgā brīdī pasākumu realizētu.

I btl. komandieris organizēja 5 izlūkošanas gājienus un iebrukumus ienaidnieka pozīcijās, no kuŗiem 3 sevišķi labi izdevās. Vienu no tiem vadīja kadets Miezis, kādu citu serž. Reskājs (krita vēlāk pie Flederbornas).

Kad. Miezis aizgāja apm. 1,5 km dziļi ienaidnieka aizmugurē un no

bunkura „nozaga” ienaidnieka seržantu, ko sveiku un veselu atveda pie mums. No viņa ieguva ziņas, ka frontē ieradusies kāda jauna divīzija no trieciēnarmijas. Par to kad. Miezi apbalvoja ar EK I un vienu izlūkošanas dalībnieku ar EK II.

Tāpat svarīgas ziņas deva serž. Reskāja pasākums, kuŗš saņēma par to EK II. Vēlāk izrādījās, ka kad. Miezis bijis tikai 100 m no ienaidnieka pulka komandiera bunkura. Tas pamudināja sagatavot vēl vienu akciju. Tajā bija nodoms pārcelties pāri ezeram sapieru gumijas laiviņā. 7 vīru grupa tomēr šoreiz atgriezās bez panākumiem.

Vienu reizi ienaidnieks pārsteidzoši iebruka mūsu pozīcijās, iepriekš nemanot sagatavojot ejas mūsu dzeloņdrāšu žogā un ar rīta gaismu izsītot no pozīcijām 1 mūsu vadu. Stāvokli atjaunoja ar mūsu prettriecienu. Kā mums, tā ienaidniekam iebrukums sagādāja zaudējumus, ienaidniekam arī kritušos.

Jūnija mēnesī kādu nakti 1 vīrs no 3. rotas pazuda. Pēc tam ienaidnieks pilnīgi sabombardēja Maškovo sādžu, kur gan tai laikā neviens neatradās.

9. jūnijā ienaidnieks iebruka 3. rotas iecirknī, bet to ar dežūrējošo trieciēnvienību, 2 vadu stiprumā, tūlīt likvidēja.

Pēc apm. nedēļas ienaidnieks iebruka 1. rotas iecirknī, kas maksāja mums 4 kaŗavīru dzīvības. Šo iebrukumu atbalstīja apm. 1.000 izšautas mīnas.

Izlūku uzbrukumi atkārtojās bieži.

No mūsu puses sevišķi veiksmīgs bija 1. rotas *ltn. Mamis*, kuŗu arī apbalvoja ar EK II.

20. jūnijā ienaidnieks iebruka 2. rotas labajā spārnā un 1 vadu izsīta no ierakumiem. Arī to ar prettrieciēniem atkal likvidēja.

27. jūnijā ienaidnieks iebruka atkal tai pat vietā un rezerves rotai bija ar pretuzbrukumu jāatjauno stāvoklis. Šai dienā ar EK II apbalvoja I btl. komandieri maj. Ķīlīti.

Maija/jūnija mēnešos 34. (5. latv.) gren. pulku apciemoja mūsu frontes teātris, latviešu orķestris, vācu varietē trupa, dodot katrreiz 3 izrādes.

Jūnija beigās I btl. pārņēma daļu no II btl. pozīcijām aiz Kameņoje ezera, jo II btl. pārcēla 32. (3. latv.) gren. pulka iecirknī, sakarā ar ienaidnieka iebrukumu pie „Jāņu kalna”.

Naktī no 6. uz 7. jūliju I btl. nomainīja kāda divīzijas sastādīta vienība no apgādes daļām. Šo vienību komandēja *pltn. Veckalniņš* ar adjutantu *ltn. Klinsonu* (ģen. K. dēls). Pēc maiņas I btl. devās uz 32. (3. latv.) gren. pulka iecirknī un 7. jūlijā ap pusdienas laiku no-

vietojās pie šī pulka komandpunktā netālu no Borsuki sādžas. I btl. vajadzēja nomainīt majora Hāznera komandēto btl., kas tomēr ne-notika, jo 10. jūlijā bija paredzēta frontes atvilkšana.

15. (1. LATV.) GREN. DIVĪZIJAS ARTILERIJAS PULKS BARDOVO — KUDEVERAS POZICIJĀS

1944. gada aprīļa beigās visām latviešu leģiona vienībām bija pakāpeniski jāpārvietojas uz Bardovo — Kudeveras rajonu. Pa nelietojamo ceļu un izmirkušo apvidu bija jāizvelk lielgabali ar motoru vilcēju palīdzību un jāuzsāk gājiens pa vienīgo šoseju Ostrova — Opočka. Šī šoseja pavasarā šķīdonī bija izmalta līdz pamatiem. Vairāku dienu pārgājienos 15. art. pulka vienības sasniedza Opočkas rajonu un no turienes atkal pa nelietojamiem ceļiem devās uz jaunām pozīcijām Kudeveras apkārtnē.

Sākās atkal jaunu pozīciju izbūves darbi un vietējo kauju atbalstīšana. Ienaidnieka vietēji iebrukumi sākās jau jūnija beigās, bet galvenais uzbrukums 10. jūlijā.

Artillerijas pulks no pozīcijām atrāvās savlaicīgi, bet kājniekus ienaidnieka negaidītais un straujais uzbrukums visā VI latviešu korpusa iecirknī, pilnīgi pārsteidza.

15. artilerijas pulks atbalstīja kājniekus kā pozīcijās A. un DA. no Opočkas, tā pāri Veļikajas upei R. no Opočkas.

Pulka atiešana pāri Veļikajas upei bija ļoti grūta: I divizionam bija jāatiet uz R. krasta pāri braslai. No šejienes sākās pulka atiešana uz Krasnoje un vēlāk uz Kārsavas rajonu. Pulka I divizons bija padots vācu armijas artilerijas vadībai un kopā ar IV (smago) divizionu piedalījās atvairīšanas kaujās A. no Krasnoje, pie Paņkovas un citur.

15. (1. LATV.) GREN. DIVĪZIJAS IZLŪKU BATALJONS BARDOVO — KUDEVERAS POZICIJĀS

1944. gada 13. aprīļa rītā Izlūku bataljons uzsāka pārvietošanos uz Kudeveras pozīcijām. Pirmos 12 km līdz Saņino pie Novgorodkas btl. pārvietojās kājām, pēc kam btl. kaujas sastāvu uzlādēja uz automašīnām, bet apgādes vezumi devās cauri Opočkai uz Kudeveru.

14. aprīļa rītā auto transports jau nonāca Kudeverā. Pēc nelielas atpūtas btl. devās tālāk kājām uz Bardovo sādžu, kur nonāca tās pašas dienas vakarā.

Naktī no 16. uz 17. aprīli Izlūku btl. nomainīja kādu vācu btl. gar Kamenoje ezeru, ieņemot apm. 7 km platu iecirkni. Kaimiņos pa labi atradās 34. (5. latv.) gren. pulka I btl., bet pa kreisi — 19. (2. latv.) gren. div. 43. (2. latv.) gren. pulks.

25. aprīli saslima btl. komandieris *kapt. Lapainis* un tika evakuēts. Viņa vietā palika adjutants *vlt. Makovskis*. 1. maijā no slimnīcas atgriezās *vlt. Groza* un pārņēma 3. rotas komandēšanu.

Izlūku btl. atradās klusā frontes iecirknī un varēja šo laiku izmantot pozīciju izbūvei un ienaidnieka izlūkošanai. 20. maijā *vlt. Grozas* vadībā mēģināja izvest izlūkošanas iebrukumu ienaidnieka pozīcijās ar uzdevumu saņemt gūstekni, bet pasākums neizdevās. Ievainoja atkal *vlt. Grozu*.

16. jūnija naktī, mūsu izlūku patruļa 6 vīru sastāvā, kapr. Eglīša vadīta, atgriezās no izlūkošanas un priekšlaukā sastapās ar 15 vīru lielu ienaidnieka izlūku patruļu un ar to uzsāka kauju. Mūsu patruļa ieguva gan 2 gūstekņus un ieročus, bet krita kapr. Eglītis un kapr. Liepiņš, smagi ievainoja kapr. Strazdiņu un pārējos patruļas dalībniekus-kareivjus.

14. jūnijā btl. saņēma 45 instruktorus, kuŗi bija beiguši Holandē instruktoru apmācības kursus.

19. jūnijā no slimnīcas atgriezās btl. komandieris majors Lapainis (ar 20. aprīli bija paaugstināts par majoru).

Naktī no 24. uz 25. jūniju btl. nomainīja 19. (2. latv.) divīzijas vienības un btl. pārvietojās uz 15. (1. latv.) gren. divīzijas labo spārnu, 32. (3. latv.) gren. pulka iecirknī Barsuki rajonā, jo tur ienaidnieks bija ielauzies mūsu aizstāvēšanās pozīcijās.

Naktī no 25. uz 26. jūniju btl. nomainīja 32. (3. latv.) gren. pulka III btl. un ieņēma pozīcijas t.s. „Jāņu kalna” rajonā pie Barsuki. Btl. labais kaimiņš bija divīzijas Sapieru btl., pa kreisi 32. (3. latv.) gren. pulka btl.

Pozīciju maiņa notika ienaidniekam nepārtraukti uzbrūkot. Jau tās ieņemot krita 1. rotas komandieris *ltn. Peciņš*. Ienaidnieka uzbrukumi atkārtojās, bet tas jaunus panākumus neguva. Btl. centās izlikt priekšgrupas, lai krūmaino rajonu labāk aizstāvētu, bet tās izrādījās par vājām, lai spētu sekmīgi ienaidniekam pretoties.

28. jūnijā divīzijas vadība pavēlēja izlikt priekšgrupu rotas stiprumā, šim nolūkam no 32. (3. latv.) gren. pulka piedalot 40 vīrus.

Artilērijas un citu smago ieroču aizsegā šo rotu kā priekšgrupu arī izbīdīja.

2. jūlijā ienaidnieks vairākkārtīgi uzbruka btl. pozīcijām, bet bez panākumiem.

4. jūlijā ienaidniekam izdevās ielauzties 2. rotas pozīcijās, bet rota šo iebrukumu likvidēja pati ar saviem spēkiem.

1. rotas iecirknī nepārtraukti būvēja jaunu aizstāvēšanas pozīciju, lai iztaisnotu veco un neizdevīgo. Ienaidnieks laikā līdz 9. jūlijam bija pieradies 2. rotas pozīcijai uz 80 m attālumu.

8. jūlijā 1. rota atsita kādu ienaidnieka uzbrukumu.

ATKĀPŠANĀS UZ LATVIJAS ROBEŽĀM

VI LATVIEŠU KORPUSA ATKĀPŠANĀS UZ LATVIJAS ROBEŽĀM

19. (2. LATV.) DIVĪZIJA

Pēc ienaidnieka sekmīgā 1944. gada 22. jūnija lieluzbrukuma Vitbskas rajonā, bija paredzēts vācu fronti atvilkt arī Ziemeļos.

Vispārējā atkāpšanās, arī VI latviešu korpusam, bija paredzēta naktī no 10. uz 11. jūliju. Sakarā ar šo atkāpšanos, nepieciešamos priekšdarbus uzsāka jau 9. jūlijā, pārvietojot uz aizmuguri divīzijas dienestus, vezumus un lieko municiju. Viss tas nepalika nepamanīts arī ienaidniekam. To vēl papildināja daži mūsu pārbēdzēji, kas, droši vien, informēja ienaidnieku par mūsu plānoto atkāpšanos.

To izmantoja ienaidnieks un pēkšņi 10. jūlija rītā, plkst. 10.00, visā VI latviešu korpusa iecirknī atklāja īsu, bet ārkārtīgi spēcīgu artilērijas un citu smago ieroču uguni pa mūsu pozīcijām. Pēc tam ienaidnieks tanku atbalstā pārgāja triecienā un gandrīz visā frontē iebruka mūsu pozīcijās. Tam par iemeslu bija municijas trūkums un ziņa, ka vakarā tāpat būtu bijis jāatiet. Tas sajauca visu vadības plānu un aparātu un iznīcinātais sakaru dienests nedeva iespēju efektīgi organizēti pretoties. Vienības bieži bija spiestas darboties patstāvīgi. Iepriekš izplānotās pretošanās pozīcijas bieži vairs nemaz neienēma, un radīja vietām pilnīgi katastrofālu stāvokli.

Par šo atkāpšanās posmu, attiecībā uz 19. (2. latv.) gren. divīziju nav saglabājušies nekādi materiāli.

Ir zināms, ka 19. divīzijas iecirknī pirmās dienas uzbrukuma smaguma punkts vērsās pret 42. (1. latv.) gren. pulka labo spārnu D. no Aljo ezera. Jau ap pusdienas laiku ienaidniekam izdevās apm. 2—3

km dziļš ierukums Andro—Cholmu rajonā un pienākt pie mūsu artilērijas uguns pozīcijām. Ar tiešo artilērijas uguni uzbrukumu apturēja un baterijas paspēja noņemties no savām pozīcijām.

Arī 44. (6. latv.) gren. pulka pašā D. spārnā ienaidniekam izdevās, D. no Kamenoje ezera, ielauzties pozīcijās un apdraudēt pulku no aizmugures.

Pārējā 19. (2. latv.) divīzijas frontē ienaidnieks pirmajā dienā nekādas panākumus tomēr neguva.

Ar visu lielo jucekli abām divīzijām izdevās 11. jūlija rītā izveidot jaunu pretošanās pozīciju t.s. „Odenes meža” (Odenwaldstellung), kas bija daļēji jau iepriekš izbūvēta. Tomēr šo pozīciju ienaidnieks daudzās vietās jau 11. jūlija priekšpusdienā pārrāva, radot daudzām mūsu vienībām draudošu stāvokli.

19. (2. latv.) divīzijas iecirknī 11. jūlijā ienaidnieks uzbruka D. no Duchново, lai atgrieztu atkāpšanos uz Opočku. Traģiskā stāvoklī nonāca 19. div. artilērijas pulka II divīzions, kuŗam ienaidnieka tanki bija nonākuši aizmugurē. Divīzions tomēr, zaudējot 6 lielgabalus un apm. 100 zirgus, no ielenkuma izlauzās. Arī 15. (1. latv.) divīzijas artilērijas pulka IV (smagais) divīzions, kas atkāpās kopā ar 19. divīziju, šeit cieta smagus zaudējumus.

Te pie Duchново radās arī plkv. Plensneram, kas komandēja 43. (2. latv.) gren. pulku, incidents ar kādu vācu vltņ., kam sekoja plkv. Plensnera atstādīšana no amata un nodošana lauku kaŗa tiesai. Par to *vplkv. Silgailis raksta:*

„Pretošanās gaitā 43. (2. latv.) gren. pulka komandierim plkv. Plensneram pie Duchново radās incidents ar VI SS korpusa segrotas komandieri, kādu vācu vltņ., kam sekoja plkv. Plensnera nodošana lauku kaŗa tiesai, apvainojot viņu kaujas pavēles neizpildīšanā. Kaut gan bijis saņemts augstākās SS vadības rīkojums lietai pietiek ar visu bardzību (19. div. stāba VI, resp. propagandas nodaļas priekšnieka — vācu SS virsnieka liecība), vācu lauku kaŗa tiesa tomēr bija spiesta atzīt visus pret plkv. Plensneru vērstos apvainojumus par nepamatotiem un viņu attaisnot.

Plkv. Plensnera pārvietošana uz 19. divīziju, neievērojot Leģiona ģenerālinspektora iebildumus, bija panācis augstākais SS un policijas vadītājs Austrumzemē SS obergruppenfīrers Jekeln. Pamatojoties uz dažu SS aprindāmtuvu stāvošu tautiešu denūciāciju, ka plkv. Plensners esot anglofils un vāciešiem naidīgi noskaņots, SS grupenfīrers Jekeln plkv. Plensnera personā saskatīja it kā to „ļauņo garu”, kas traucē viņa labo sadarbību ar Leģiona ģenerālinspektoru. Šī vācu SS augstākās vadības nostāja, domājams, bija arī faktiskais iemesls plkv. Plensnera nodošanai vācu lauku kaŗa tiesai.”

No otras puses kaņavīru liecības liecināja, ka plkv. Plensners, kas vairāk bija žurnālists un diplomāts, nebija varējis iejusties frontes apstākļos un vadīt 43. (2. latv.) gren. pulku tādā pat mērā, kā to bija darījis plkv. Lobe.

Pēc „Odena meža” pozīciju atstāšanas abas divīzijas ciešā kaujas saskarē 12. jūlija rītā ieņēma aizstāvēšanas pozīciju uz līnijas: Lapteva — Terechova — Kasilovo, 10—12 km A. un DA. no Opočkas.

Te abas divīzijas cīnījās 12. un 13. jūlijā, pēc kam atgāja uz Veļikajas upes R. krastu.

14. jūlijā 19. (2. latv.) divīzija cīnījās Opočkas stacijas rajonā, aizstāvot virzienu: Opočka — Krasnije.

15. jūlijā 19. divīzija atkāpās virzienā un Krasnije, cauri degošai Opočkai.

16. jūlijā 19. div. pulki jau atradās uz Zilupes upes līnijas, Berezņica — Zolotova rajonā.

3. Robežapsardzības pulkam bija jāieņem Krasnijas aizstāvēšanas pozīcija, lai nodrošinātu mūsu spēku pāriešanu Zilupei.

Pastiprinoties ienaidnieka spiedienam Krasnije virzienā, 19. divīzija saņēma pavēli 17. jūlija pēcpusdienā atiet uz Kārsavas rajonu.

VI SS latviešu korpusa atliekas, sasniedzot Kārsavas — Mērdzenes rajonu, novietojās atpūtā.

15. (1. LATV.) DIVĪZIJA

32. (3. LATV.) GREN. PULKS

Sakarā ar vispārējo atkāpšanos, kas bija paredzēta 10. jūlijā plkst. 24.00 uz līniju: Uljachново — Glušņevo — Kasilovo — Ruby — Svony — Plutan — Terechova, 9. jūlija rītā jau pārvietoja kaujas vezumus un apgādes vienības, atstājot pozīcijās uz 10. jūliju tikai kājnieku vienības ar ierobežotu municiju un kājnieku ieročiem.

Bija domāts, ka atkāpšanās laikā pakāpeniski ieņems pretošanās pozīcijas uz līnijām:

- 1) Nikulčino — Selepci — Bubrovec — Struplivec — Sinicina,
- 2) Krasnoje — Vesnebolog ezers — Turušino — Bardovo,
- 3) gar Alojās upi — Viplach — Djaški — Jeldino,

4) Panovo — Kamenoje ezers,

5) Jaunā pozīcija.

Visai atkāpšanās sagatavošanai vajadzēja notikt lielā slepenībā. Tomēr aizmugures vienības sāka dedzināt sādžas, ceļus pārpildīja izdzītie krievu civiliedzīvotāji. Ienaidniekam bija skaidrs, ka fronte aties.

10. jūlijā plkst. 10.00 pulka komandpunktā bija jāierodas visiem btl. komandieriem saņemt atkāpšanās pavēles. Un tieši plkst. 10.00, t.i. 14 stundas pirms mūsu atkāpšanās, sākās ienaidnieka uzbrukums visā VI latviešu korpusa iecirknī. Btl. komandieri vēl atradās ceļā uz pulka komandpunktu, kad pašiem btl. jau bija jāuzsāk sīva cīņa ar ienaidnieka vienībām.

Ienaidniekam izdevās dziļi iebrukt mūsu pozīcijās, pie kam sevišķi bīstamā stāvoklī nonāca I btl., kas aizstāvēja pulka labo iecirkni. Salaužot kreisā kaimiņa — 33. (4. latv.) gren. pulka pretestību, ienaidniekam virzoties gar Bol Ostrije ezera Z. krastu, izdevās, caur ezera spraugu pie Juškovo, ielauzties pulka pozīcijās starp I btl. un pulka komandpunktu.

Btl. komandieris kapt. Ābeltiņš nolēma atstāt pozīcijas, lai uzbrukt aizmugurē ienākušam ienaidniekam, kas bija pārķēris atkāpšanās ceļus. Tas I btl. arī izdevās. Pulka mērogā ievadītie pretuzbrukumi panākumus nedeva. Sakarā ar šīm operācijām vienības tika pilnīgi sajauktas.

10. jūlijā līdz plkst. 22.00 pulkam izdevās vēl noturēt Ješenas augstieni. Ienaidnieks turpināja apdraudēt pulka labo spārnu un tāpēc pulka vienības līdz plkst. 24.00 jau atgāja līdz Krasnoje ceļa spraugai.

III btl. komandierim pienāca ziņas, ka labais kaimiņš — vācu 23. divīzija atiet un ienaidnieks jau laužas uz Krasnoje no dienvidiem, tā apdraudot pulka atiešanas ceļu caur Krasnoje ezeru spraugu.

II btl. komandieris kapt. Purmalis saņēma pavēli doties uz Krasnoje, lai pulkam nodrošinātu izešanu caur šo ezeru spraugu. Arjergardā atstāja sapieru vadu vlt. Raga vadībā. Izmantojot tumsu, pulks pulcējās uz Krasnoje ceļa un 11. jūlijā ap plkst. 01.00 izgāja cauri Krasnoje. Tomēr tūlīt pulkam uzbruka ienaidnieks no ziemeļiem, no Šočichino, ko tikai ar pretuzbrukumu varēja apturēt II btl. Tā pulka galvenie spēki varēja netraucēti atkāpties pa ceļu Krasnoje — Viplacha. Pulks saņēma pavēli virzīties Vodobeg virzienā un ar vienu btl. ieņemt uztverošo pozīciju uz līnijas Panovo — Kamenoje ezers, bet divus btl. novietot divīzijas rezervē A. no Piļevo.

Tanī pat laikā pretošanās pozīcijas uz Berezņicas upes līnijas uzdeva ieņemt 34. (5. latv.) gren. pulkam, bet pa kreisi no tā — 33. (4. latv.) gren. pulkam.

Atkāpšanās no Krasnoje līdz jaunajai uztverošai pozīcijai notika bez traucējumiem.

11. jūlijā ap plkst. 12.00 pulks forsētā gājienā sasniedza noteikto rajonu, pie kam uztverošā pozīcijā Glubokoje — Kamenoje ezers novietojās I btl., bet šīs pozīcijas priekšā, mežā, A. no Fiļevo, divīzijas rezervē — II un III btl.

11. jūlijā ap pusdienas laiku ienaidnieks uzbruka divīzijas kaujas ešalonā esošiem 33. (4. latv.) un 34. (5. latv.) gren. pulkiem, kuņī atradās pozīcijās uz Aloja upes — Jeldino līnijas. Ienaidnieks ielauzās abu pulku iecirkņos. 33. (4. latv.) gren. pulku apgāja no Z., tāpēc tam palīgā nosūtīja 32. (3. latv.) gren. pulka II btl. Kapt. Purmalis saslima un viņa vietā II btl. komandēšanu pārņēma vltņ. Gulbis.

III btl. uzdeva ieņemt pozīciju A. no Fiļevo, lai uztvertu 34. (5. latv.) gren. pulka atejošās vienības.

33. (4. latv.) un 34. (5. latv.) gren. pulki atgāja caur III btl. pozīciju līdz 19.00, kad arī III btl. pēc ienaidnieka spiediena atgāja virzienā uz Glubokoje. Te III btl. saņēma pavēli nekavējoties doties uz Lapino, kur nodrošināt ezera spraugu no Z. un D. divīzijas spēku cauriešanai uz Balachoncevu.

III btl. bija jāvirzās pret atejošām vienībām. Tomēr btl. līdz plkst. 22.00 izdevās pozīciju noorganizēt un līdz plkst. 01.00 to noturēt un segt divīzijas spēku atiešanu līdz Opočkas — Pustoškas šosejai.

I btl. Glubokoje pozīcijās noturējās līdz tumsai, kad sekoja divīzijas vienībām. III btl. 12. jūlijā plkst. 01.00 no pozīcijām noņēmās un, atstājot pulka sapierus arjergardā, sekoja divīzijai. Pēc apm. 2 km btl. nonāca pie divīzijas kolonnas, kas netika uz priekšu, jo divīzijas vezumi bija iegrimuši kādā stāvā smilšainā ceļā. Te III btl. saņēma pavēli apiet kolonnu pa mežu un steigties uz Balachancevo, lai no D. nodrošinātu divīzijas iziešanu uz šoseju. Ceļā III btl. panāca pulka komandieri un līdz ar gaismu kopīgi sasniedza Balachoncevu, kur III btl. ieņēma norādītās pozīcijas.

Plkst. 05.00 divīzijas kolonna izgāja cauri Balachoncevai. Divīzijas artileriju, vezumus un spēkratus virzīja caur Opočku, lai izbēgtu no jaunām iegrimšanas briesmām. Plkst. 07.00 visas divīzijas vienības izgāja cauri Balachoncevai, pēc kam III btl. noņēmās no pozīcijām un pa lauku ceļiem virzījās uz jaunajām pozīcijām Gluševo vir-

zienā. Te atejošās vienības pārsteidza 3 ienaidnieka tanki, no kuņiem 1 sašāva.

Pēc šim 10.—12. jūlija kaujām katrā pulka bataljonā palika apm. 10 Ovīru: I btl. — 106, II — 113 un III — 97.

PLTN. APERĀTA KAUJAS GRUPAS DARBĪBA LAIKĀ NO 1944. G. 15.—22. JŪLIJAM

Sakarā ar krievu 10. jūlijā uzsākto ofensīvu, 15. (1.latv.) gren. divīzija līdz 15. jūlijam bija atspiesta līdz Veļikajas upes R. krastiem, kur tā īslaicīgi ieņēma pozīcijas D. no Opočkas.

32. (3. latv.) gren. pulks bija ietilpināts vācu *plkv. Jahnkes* kaujas grupas sastāvā.

15. jūlija pēcpusdienā 32. (3. latv.) gren. pulka komandieris *pltn. Aperāts* saņēma divīzijas kaujas grupas komandiera *plkv. Jahnkes* pavēli atstāt pozīcijas Veļikajas upes krastos un doties uz Krivino sādžas rajonu, Zilupes upes krastā, kur bija paredzēts fronti atkal nostabilizēt. Gājiens bija paredzēts apm. 40 km. Jau atiešanas gājiena sākumā, kādā mežā A. no Arapi sādžas, pulkam iznāca sadursme ar partizāņiem, kuņu skaitu rēķināja ap 400. Liktenīgi, ka jau ar Arapi sādžas sasniegšanu pulka komandierim izbeidzās apvidus kartes, bet jaunas kartes no divīzijas stāba vēl nebija saņemtas. Tā tad atiešana bija jāveic pilnīgi bez kartes.

Ceļā pulka kolonnai vēl pievienojās atliekas no vācu 159. gren. pulka, apm. 200 vīru, kāda vlt. vadībā. Caur Zalogi un Lipici *pltn. Aperāta* kolonna 15. jūlijā plkst. 23.00 sasniedza Aksjenovo sādžu. Šī sādža atradās Vietj upes krastā, kuņai pāri visi tilti bija iznīcināti. Upe bija jāpārvar peldus un ar steigā sagatavotiem plostinjiem. Pārcelšanos pāri upei nobeidza līdz 16. jūlija plkst. 03.00.

Pēc tam gājiens turpinājās uz R. cauri Baltino un Mašuri sādžām un plkst. 09.00 pie Koženci sādžas sasniedza Isas upi. Šeit pulka komandieris deva kaņavīriem atpūtu līdz plkst. 13.00.

Atpūtas laikā izsūtīja 1 vadu kaujas izlūkošanā pa ceļu Mozuļu muižas virzienā. Pie Peski sādžas mūsu izlūki sastapās ar ienaidnieka spēkiem. Par to izlūki nekavējoties informēja pulka komandieri. Šo ziņojumu pulka komandieris saņēma tieši tad, kad kolonna formējās gājiena turpināšanti.

Šai laikā pltn. Aperāta spēku kolonnā ietilpa sekojošas vienības:

1) atliekas no 32. (3. latv.) gren. pulka I, II un III btl.	apm. 260 vīru
2) 32. (3. latv.) gren. pulka lielg. rota ar 2 lielgabaliem un 5 granātām	apm. 80 vīru
3) kādas vienības no 33. (4. latv.) gren. pulka	apm. 70 vīru
4) 33. (4. latv.) gren. pulka prettanku rotas atliekas, bez prettanku lielgabaliem	apm. 30 vīru
5) 15. (1. latv.) gren. divīzijas Sapieru btl. 1. rota	apm. 100 vīru
6) vācu 159 gren. pulka I un II btl. atliekas	apm. 200 vīru
<hr/>	
Kopā:	apm. 740 vīru

Visas šīs vienības pltn. Aperāts apvienoja sekojoši:

- 1) no 32. (3. latv.) gren. pulka atliekām saformēja 3 strēlnieku rotas;
- 2) 4. rotu no 32. pulka prettanku lielgabalu rotas;
- 3) 33. (4. latv.) gren. pulka atliekas vienā strēlnieku rotā;
- 4) 15. Sapieru btl. rota vienā strēlnieku rotā;

Par vācu 159. gren. pulka bataljonu pārformēšanu ziņu nav.

Vienību apbruņojums:

Katrā rotā bija 2—4 viegļie ložmetēji, kuņas atbalstīja 2 prettanku lielgabali ar kopsummā 5 šāviņiem un apm. 10 tanku dūrēm. Katram karavīram bija apm. 2 rokas granātas un apm. 100—120 šauteņu patronas. Uz katru vieglo ložmetēju bija apm. 2.000 patronas.

Gājiena kolonnas kārtība:

- 3. rota (bij. III btl.)
- 2. rota (bij. II btl.)
- 1. rota (bij. I btl.)
- 4. rota (bij. prettanku lielg. rota)
- 33. (4. latv.) gren. pulka apvienotā rota
- 15. Sapieru btl. rota
- vācu 159. gren. pulka vienības.

Bez priekšējiem izlūkiem gājiena kolonnu nodrošināja arī ar sānu aizsardzību. Pltn. Aperāta pavēlē bija noteikts virzīties uz Z. un saņiegt Krivinas sādžu. Vācu 159. gren. pulka atlieku komandieris ieteica gājienu virzīt tieši uz R., uz Latvijas robežu. Pltn. Aperāts tam nepiekrita un gājienu turpināja pavēlē noteiktā virzienā.

16. jūlijā plkst. 15.00 kolonnas priekšējās vienības tuvojās Peski sādžai un to saņēma ienaidnieka uguns. Pltn. Aperāts nekavējoties kaujā ievadīja 32. (3. latv.) gren. pulka 1., 2. un 3. rotu un personīgi vadot šīs vienības triecienā, plkst. 16.00 ieņēma Peski sādžu. Mūsu

zaudējumi bija apm. 15 kritušie un 20—25 ievainotie. Ienaidnieks kaujas laukā atstāja apm. 150 kritušos. Gūstekņi stāstīja, ka Peski sādžā atradies kāds ienaidnieka apmācības btl. apm. 200 vīru stiprumā.

Pesku sādžā ieguva sekojošas trofejas:

1 „Staļina ērģeles” ar vilcēju; 5 smagos auto; 4 apvidus vieglās auto mašīnas, 3 vidējos prettanku lielgabalus; 6 granātmētējus; apm. 10 vieglos un smagos ložmetējus ar municiju; 10 zirgu pajūgus; vairākus jājamos zirgus ar sedliem; 2 lauku virtuves.

Visus saņemtos ieročus sabojāja, jo līdzī paņemt tos nebija iespējams.

Pēc Pesku kaujā gūtās uzvaras sajūsma kaņavīros bija liela un arī cerība, ka nākošās uzvaras būs tikpat lieliskas.

Pajūgus un zirgus ņēma līdzī, bet ar smagajām automašīnām pārvietoja mūsu kaņavīrus pltn. Aperāta un majora Hāznera vadībā Mozuļu muižas virzienā, lai pārķertu tiltu pie Mozuļiem pāri Zilupes upei. Tuvojoties Mozuļu muižai, mūsu motorizētā kolonna saņēma „Staļina ērģeļu” uguni. Nokļūstot līdz Zilupes tiltam pie Mozuļu muižas, kolonnu saņēma no pāri upei esošā mežiņa šauteņu, ložmetēju, granātmētēju un prettanku lielgabalu uguni.

Pēc gūstekņu stāstiem bija zināms, ka stipri ienaidnieka spēki ar tankiem un „Staļina ērģelēm” devušies no Mozuļu muižas uz Z. un mežā atrodoties kāda btl. komandpunkts.

Pltn. Aperāts uzdeva majoram Hāzneram ar pievestiem spēkiem ieņemt pozīciju Mozuļu muižas Z. malā un uzsākt kauju ar ienaidnieku, kamēr pienāk mūsu galvenie spēki.

Uzsākot uguns kauju ar ienaidnieku, ievainoja pltn. Aperātu labajā rokā ar granātas šķembu. Kad pie tilta pienāca arī mūsu pārējie spēki, pltn. Aperāts personīgi tos veda uzbrukumā pāri Mozuļu tiltam uz priekšā esošo mežiņu, kur bija nocietinājie ienaidnieks.

Līdz plkst. 17.30 tilts jau bija pārvarēts un izveidots neliels priekštilta nocietinājums Zilupes ziemeļu krastā. Mūsu vienības uzbrukumu turpināja un līdz plkst. 18.00 sasniedza ienaidnieka ieņemtā mežiņa malu. Bet tūlīt sekoja ienaidnieka prettrieciens abpus ceļam, ko mūsu vienības atvairīja. Ienaidnieks tiltu pāri Zilupei turēja zem stipri koncentrētas uguns un tāpēc kustība pāri tiltam nebija iespējama. Ienaidnieks tiltu apšaudīja ar 10—12 prettanku lielgabaliem, daudziem granātmētējiem un kādām 3 „Staļina ērģelēm”. Redzot, ka pāri tiltam nav iespējama nekāda kustība, pltn. Aperāts pavēlēja daļai

spēku doties uz R. no Mozuļu muižas. Tur mūsu vienības peldus pārvarēja Zilupi un uzbruka ienaidnieka labajam spārnam.

Līdz plkst. 19.00 mūsu un vācu vienības jau bija ieņēmušas augstienes Zilupes rietumu krastā, R. no Mozuļu muižas.

Pēc plkst. 19.00 apm. 20—30 ienaidnieka tanki uzsāka uzbrukumu no Z. Mozuļu tilta un muižas virzienā. Ienaidnieka tanku uzbrukuma laikā smagi ievainoja pltn. Aperātu, kuŗa komandpunkts atradās priekštilta pozīciju rajonā, Ārsts-ltn. Millers konstatēja, ka pltn. Aperāts nāvīgi ievainots vēderā un sašautas arī abas kājas.

Majors Hāzners, kas šai laikā atradās pozīcijās D. no Mozuļu tilta, saņēma pltn. Aperāta pavēli pārņemt kaujas grupas vadību. Kad majors Hāzners gribēja ar savu vienību pāriet Zilupi A. no Mozuļu muižas, viņš ceļā sastapās ar mūsu atejošām vienībām, kuŗas no priekštilta pozīcijām spieda atpakaļ ienaidnieka tanki un kājnieki. Šeit *kapt. Strazdiņš* un ārsts-ltn. Millers vēlreiz informēja majoru Hāzneru par pltn. Aperāta smago ievainojumu, kas nedeva ne mazākās cerības pārdzīvot.

Majors Hāzners savāca visus atejošos kaŗavīrus un noorganizēja jaunu aizstāvēšanās pozīciju Zilupes upes D. krastā gar Mozuļu muižas Z. un R. malām. Pa to laiku ienaidnieka tanki pārbrauca pāri Zilupes tiltam un virzījās uz Mozuļu muižas pusi. Bija redzams, ka ienaidnieka tanki iebrauca mūsu ievainoto savākšanās punktā, kas atradās kādā mežiņā R. no Mozuļiem. Ienaidnieka tanki šāva un brauca tieši virsū mūsu ievainotiem.

Ienaidnieka spiedienam pastiprinoties, mūsu spēki no Mozuļu muižas atgāja D. virzienā.

Kādā mežiņā, apm. 2 km D. no Mozuļu muižas, majors Hāzners savāca apm. 100 kaŗavīrus. Izsūtīja arī vairākas patruļas, lai savāktu visus pārpalikušos kaŗavīrus.

Pa to laiku majora Hāznera vienības pozīcijām uzbruka ienaidnieka kājnieki, tomēr panākumus negūstot. Purvainā apvidus dēļ te tanki nevarēja darboties. Gūstekņi stāstīja, ka pltn. Aperāta kaujas grupa pie Mozuļiem sastapusies ar kādu ienaidnieka izlases divīziju, kas atradusies ceļā uz rietumiem.

16. jūlija vakarā majors Hāzners nolēma ar atlikušiem apm. 100 vīriem izlauzties uz R. Bija dzirdams tāļš kaujas troksnis ziemeļu virzienā.

Plkst. 23.00 majors Hāzners uzsāka ar savu vienību izlaušanos. Mūsu spēkus sadalīja 3 grupās:

- Z. grupai, apm. 30 vīru sastāvā, kāda ltn. vadībā vajadzēja pārvarēt Zilupi Dimavas sādžas rajonā un doties Petručenki virzienā, ko nozīmēja par nākošo savākšanās punktu;
- vidējai grupai, arī apm. 30 vīru sastāvā, majora Hāznera vadībā, bija paredzēts Zilupi pārvarēt Vorobjevkas sādžas rajonā un arī doties uz Petručenki;
- D. grupai, kapt. Strazdiņa vadībā, arī pirmais mērķis bija sasniegt Petručenki.

Z. grupai ar kauju izdevās pārvarēt upi pie Dimavas sādžas, tomēr ciešot zaudējumus. Vēlāk divi vīri pievienojās Hāznera grupai.

Majora Hāznera grupai Zilupes pāriešanu nosprostoja 6—8 ienaidnieka smagie ložmetēji. Pusnaktī ienaidnieks pat pārgāja uzbrukumā un maj. Hāzners ar savu grupu atgāja D. virzienā uz Kozlovas sādžu. Pārejot ceļu Kozlova — Stolbava, maj. Hāznera grupa cieta smagus zaudējumus. Mēģinājums pāriet upi rajonā starp Stolbavu un Ustinavu, naktī no 16. uz 17. jūliju, neizdevās.

Visu 17. jūnija dienu maj. Hāzners ar saviem 20—23 vīriem pavadīja purvā Stolbavas rajonā.

17. jūlijā, ap plkst. 23.00 maj. Hāznera grupa pārpeldēja Zilupi un bez kaujas 18. jūlija rītā sasniedza Ustinavas sādžas rajonu. Pati sādža bija ienaidnieka ieņemta un grupai to vajadzēja apiet no Z. Virzoties pa purvu un apejot arī Čeveravas sādžu no Z., grupa tuvojās Petručenki.

18. jūlijā maj. Hāznera grupa sasniedza kādu mežiņu DR no Petrunčenki. Bet arī Petručenki bija jau ienaidnieka ieņemta. Visu 18. jūlija dienu grupa gājusi paralēli Zakrutkas — Slabadinci — Petručenki lielceļam. Pa šo lielceļu nepārtraukti virzījās ienaidnieka pajūgi un motorizētās vienības uz R., virzienā uz Ludzu.

Visu 19. jūlija dienu cauri Petručenku sādžai virzījās stipras ienaidnieka motorizētās vienības, tanki un arī kavalerija.

Pie šādiem apstākļiem maj. Hāzners nāca pie atziņas, ka cauri tādiem stipriem ienaidnieka spēkiem mazai grupiņai nebūs iespējams izlauzties. Sakari ar pārējām 2 grupām vairs nebija. Visu to apsverot, maj. Hāzners nolēma izmantot purvaino apvidu un doties vispirms A. virzienā, pa Lebediņecas purvu.

20. jūlija vakarā grupa, virzoties gar Lebediņecas ezera D malu, sasniedza meža stūri, apm. 2 km Z. no Ustinavas. Arī visu 20. jūlija dienu bija dzirdama ienaidnieka spēku virzīšanās uz R.

Naktī uz 21. jūliju grupa pārgāja Zakrutkas — Petručenki lielceļu un ap pusdienas laiku, virzoties pa purvu, sasniedza Dolgijas sādžas

rajonu, Z. no Pitēja ezera. Arī Dolgijas sādža bija ienaidnieka ieņemta.

Arī tālākā virzīšanās notika tikai pa purviem un 21. jūlija vakarā grupa sasniedza Ludzas upi Z. no Līņejas. Grupā bija atlikuši vairs tikai 5 vīri.

22. jūlijā grupa virzījās gar Ludzas upes R. krastu Z. virzienā uz Kreiči — Dektereva. Pie Dekterevas 22. jūlijā, plkst. 09.00 maj. Hāznera grupas atliekas sasniedza vācu 93. divīzijas izlūku btl. priekšposteņus.

Līdz ar to *pltn. Aperāta kaujas grupas* traģēdija bija noslēgusies. Divīzijā ap šo laiku no *pltn. Aperāta kaujas grupas* atgriezās 5 virsnieki, 3 instruktori un 5 kareivji.

Majoram Hāzneram vēlākos gados izdevās apzināt apm. 60 vīrus, kas no visas kaujas grupas bija izglābušies.

Pltn. Aperāta kaujas grupas cīņas pie Mozuļu tilta, 16. jūlijā, spēcīgi atbalstīja vācu kaujas aviācija. Vēlāk noskaidrojās arī, ka 18. jūlijā vācu kaŗa lidotāji pārlūkojuši Mozuļu rajonu un pie Mazjazvici konstatējuši apm. 300 kaŗavīru liķus vācu tērpos. Šeit varētu būt runa par ienaidnieka nošautiem mūsu un vācu ievainotiem un sagūstītiem kaŗavīriem.

Pēc kāda ienaidnieka radio ziņojuma varēja secināt, ka 18. jūlijā, ap plkst. 11.00, Kreņevo — Starij Dvor rajonā vēl cīnījušies vācu spēki. Ir iespējams, ka šie spēki bija atliekas no *pltn. Aperāta kaujas grupas*.

Cik zināms, tad *pltn. Aperāts*, smagi ievainots un redzēdams ienaidnieka tanku iebrukumu mūsu ievainoto savākšanās punktā, pats nošāvies.

Pltn. Aperāta kaujas grupas cīņas pie Mozuļu muižas aizturēja ienaidnieka divīzijas virzīšanos uz R. par apm. 24 stundām, tā dodot iespēju citām mūsu un vācu vienībām plānveidīgi atkāpties.

Pltn. Aperāts kaujas laikā bija priekšzīmīgs cīnītājs, paraugs citiem un ar lielu kaŗavīra pienākuma apziņu. Tāpēc 15. (1. latv.) gren. divīzijas komandieris ar savu 1944. gada 28. jūlija rakstu griezās pie VI armijas korpusa komandējošā ģenerāļa apbalvot *pltn. Aperātu* ar Bruņinieka pakāpes Dzelzs krustu, paaugstināt viņu pulkveža dienesta pakāpē un 32. (3. latv.) gren. pulka kaŗavīriem rokas lentu ar uzrakstu „Plkv. Aperāta pulks”. Pamatojoties uz šo priekšlikumu, *pltn. Aperātu* pēc viņa nāves apbalvoja ar Bruņinieka pakāpes Dzelzs krustu un paaugstināja pulkveža dienesta pakāpē. Rokas lentu gan nepiešķīra.

33. (4. LATV.) GREN. PULKS

1944. gada 9. jūlijā pulks saņēma pavēli sagatavoties, lai naktī no 10. uz 11. jūliju uzsāktu atkāpšanos.

Par to 33. (4. latv.) gren. pulka komandieris *plkv. Janums* stāsta: „Divīzijas stābs pulkiem šo pavēli nodeva kā ļoti slepenu, bet dziļākajā aizmugurē visas vienības jau pārvietojās. Visi uz R. vedošie ceļi bija pilni pajūgiem. Kā kareivis, kas gājiena sākumā nes līdzīgu šujmašīnu, tā arī vācu armija centās aizvest visu līdz, kas vien nebija piesiets. Visi pajūgi bija pilni cūku silēm, galdiem, gultām, matračiem un šādām tādām citām mantām. Nezinu, vai to darīja pēc pavēles, vai arī pašu ierosmē, bet armija aiz sevis vēlējās atstāt vienīgi melni nodegušu zemi. Tādēļ katrs vezumnieks turēja par savu pienākumu nodedzināt to būdu, kuŗā līdz tam dzīvojis.”

10. jūlija rītā, plkst. 10.00, ienaidnieks atklāja spēcīgu smago ieroču uguni pa visu pulka aizstāvēšanas necirkni. Tad sekoja tanki ar kājniekiem.

1. rota spiedienu R. no Popova sādžas neizturēja un atgāja. 3. rotas pretuzbrukums ienaidnieku nespēja apturēt un vairāk rezervju pulkam nebija. Līdz ar ienaidnieka pārsteidzošo uzbrukumu, viss divīzijas sagatavotais slepenais atkāpšanās plāns bija sabrucis

Pulka komandieris izšķīrās vilcinoši pretoties, nosakot 3 pretošanās pozīcijas:

1. Slepeci — Bobrovecā — Strupļivecā;
2. Turušina — Aloljas upe — Bardovo;
3. Aloljas upe — Djatčki — Petručovā — Jeldino.

Tikko pulka komandieris paspēja nodot šo pavēli, kad saņēma ziņu, ka apm. 1 ienaidnieka btl. jau uzbrūkot Bortšavīcu sādžai.

Plkst. 17.00 ienaidnieks jau sasniedza līniju Bobrovecā — Strupļivecā. Nekas cits neatlika, ka pulka vienībām atiet Bardovo virzienā.

Plkst. 22.00 pulka vienības jau pārgāja tiltu pār Aloljas upi pie Bardovo. I btl. ieņēma noteikto 2. pretošanās līniju, bet II btl. turpināja gājieni, lai ieņemtu 3. pretošanās līniju, ko arī ieņēma 11. jūlijā plkst. 06.00.

2. pretošanās līniju I btl. noturēja līdz 11. jūlija plkst. 02.00, kad atgāja un novietojās pulka rezervē Melenkas rajonā. Visumā līdz šai vietai pulka atiešana notika bez sevišķiem sarežģījumiem.

11. jūlijā plkst. 10.00 pulka komandpunktā ieradās 15. (1. latv.) gren. divīzijas komandieris *oberfirers Heilmanis* un pavēlēja pulka rezervi — I btl. novietot pretošanās līnijā Malenka — Panino — Stolbovo. Visi pulka komandiera iebildumi nekā nelīdzēja. Plkst.

12.00 pulka komandpunktā atkal ieradās oberfirers Heilmans un pavēlēja atsaukt I btl. un tam ieņemt jaunu pozīciju meža malā 2 km A. no Artjuchovo. Tā divīzijas komandieris skraidīja pa pulku komandpunktiem un deva pretrunīgas pavēles. Vilcinošu pretošanos viņš nespēja organizēt, jo Vācijā bija bijis kāda policijas iecirkņa priekšnieks, bez jebkādas militāras izglītības.

11. jūlijā plkst. 13.00 ienaidnieks uzbruka pulka laba spārnā tanku atbalstā. Mūsu rīcībā prettanku ieroču nebija, tāpēc tanki viegli salauza mūsu kājnieku pretestību un virzījās uz Artjuchovo. Mūsu vienības sāka atkāpties. Atkāpjošās vienības nebija iespējams sakārtot, tāpēc visiem pulka kaŗavīriem pavēlēja pulcēties mežiņā, Kamenoje ezera DR stūrī.

Pulka vienības sapulcējās norādītā vietā un plkst. 16.00 bija atkal sakārtojušās. Atkāpšanās laikā divīzijas komandieris bija licis nošaut 4 kaŗavīrus, kas savus ieročus bija nometuši. Šie nošautie latviešu kaŗavīri gulēja pie kādas pirtiņas Fiļevo sādžā.

11. jūlijā plkst. 17.00 pulks saņēma jaunu pavēli — turpināt atkāpšanos un līdz 12. jūlija plkst. 11.00 ieņemt jaunas pozīcijas uz vispārējās līnijas: Uljachново — Pachomkovo — Glušņevo (DR. no Čornoje ezera).

Ejot visu nakti apm. 30 km, plkst. 08.00 pulks sasniedza jauno iecirkni un to līdz plkst. 11.00 ieņēma.

Jau plkst. 13.00 5 ienaidnieka tanki ielauzās mūsu pozīcijās un sasniedza pulka komandpunktu mežiņā pie Kaļinkinas. Pēc 2 tanku sašaušanas, pārējie atvilkās. Plkst. 19.00 uzbrukumā nāca ienaidnieka kājnieki. Pulks bija spiests labo spārnu atlikt un II btl. devās uz Veļikajas upes A. krastu.

13. jūlijā kauja turpinājās visu dienu. Vakarā pulks saņēma pavēli atiet uz līniju Froņina — Matjuchi (8 km DR no Opočkas).

14. jūlijā pulks ieņēma pozīcijas Veļikajas upes R. krastā, kur bija pulcējušies arī pārējie 15. divīzijas kājnieku pulki.

Pozīcijas ieņēma: 32. (3. latv.) gren. pulks Jasikovo rajonā; 33. (4. latv.) gren. pulks — Matjuchi un 34. (5. latv.) gren. pulks — Isaki rajonā.

Veļikajas upe visur bija nepārbrienama, vienīgi 2 km DR. no Matjuchi, kur tā met līkumu uz austrumiem, bija labs braslis, lietojams arī pajūgiem.

14. jūlija rītā ap plkst. 09.00 ienaidnieks, bataljona stiprumā, jau bija pienācis pie upes. Mūsu vienības vēl īsti nebija pozīcijas ieņēmušas un sagatavojušās ienaidnieka atsišanai, kad vairākas tā rotas brida

pāri Veļikajas upes sēklīm. Plkv. Januma personīgā vadībā mūsu vienības devās prettriecienā un ienaidnieku pārdzina pāri upei. Ienaidnieks zaudēja 1 kritušu, 6 ievainotus un 17 gūstekņus.

Līdz plkst. 11.00 pulka vienības bija ieņēmušas Veļikajas upes R. krastu. Pēcpusdienā jau ienaidnieks uzbruka no jauna, bet to ar zaudējumiem atsita.

15. jūlijā pienāca pavēle, ar kuŗu daļa II btl., un prettanku lielgabalu rota tika iedalīta pltn. Aperāta kaujas grupā. Pulka komandierim ar savu stābu vajadzēja nekavējoties doties uz Pokrovskoje un stāties pie aizmugures pozīciju organizēšanas. Atceļā pulka komandieri plkv. Janumu ievainoja kāda artilērijas granātas šķemba celī. Pēc pārsiešanas plkv. Janums atgriezās divīzijas stābā, kur saņēma pavēli, ka pulka atlikušās vienības iedalītas plkv. Jahnkes kaujas grupā.

Plkv. Jahnke pavēlēja I btl. un citām vienībām ieņemt apm. 3 km platu aizstāvēšanās iecirkni Zilupes R. krastā, izbīdot spēcīgas priekšgrupas upes A. krastā uz pakalniem, lai ar tām nodrošinātu upes pāriešanu atejošām vācu vienībām.

Pēc plkv. Jahnkes domām, pltn. Aperāta kaujas grupai arī vajadzēja naktī uz 16. jūliju ierasties Pokrovskoje rajonā.

16. jūlijā ap plkst. 11.00 ienaidnieks uzbruka pulka priekšgrupai, kas atradās Zilupes A. krastā un to atspieda pāri upei uz R. krastu.

Ap plkst. 13.00 kāda ienaidnieka izlūku vienība, pārnākusi Zilupes upei, uzbruka Pokrovskoje no ziemeļiem. *Ltn. Skuja* ar savu vadu prettriecienā ienaidnieku atsvieda pāri Zilupei.

Pēcpusdienā pienāca pavēle, ka šeit atrodošās 33. (4. latv.) gren. pulka vienības tiek pakļautas 19. (2. latv.) gren. divīzijai, kas cīnījās netālu no Pokrovskojes uz ziemeļiem. Šo ziņu plkv. Janumam atveda 19. divīzijas kājnieku priekšnieks *plkv. Lobe*.

17. jūlijā plkv. Janums tomēr bija spiests braukt uz slimnīcu, jo kājā sākās neciešamas sāpes. Vienību pagaidu komandēšanu uzņēmās 34. (5. latv.) gren. pulka komandieris *plkv. Zeniņš*.

Vēl tai pašā dienā pulkam bija jāatrujas no ienaidnieka un jāatiet Kārsavas virzienā. Latvijas robežu pulks pārgāja pie Goliševas un cauri Kārsavai turpināja gājienu Bērzpils virzienā.

21. jūlijā pulks sasniedza Zosuļus. Šeit bija jāmaina gājiena virziens. jo ienaidnieks, nākdams no ZA., bija pārķēris mūsu gājiena ceļu.

22. jūlijā pulks turpināja gājienu D. virzienā, un cauri Varakļāniem, ejot visu nakti, 23. jūlija vakarā sasniedza Meirānu rajonu.

Pulka II btl. un prettanku rotas atlikums, kopā apm. 100 vīri, kas bija iedalīti pltn. Aperāta kaujas grupā, no ielenkuma neiznāca.

Meirānos daļu kaujas spējīgos pulka kaņavīrus pārskaitīja uz 19. (2. latv.) gren. divīziju, arī smagos ieročus.

Pēc pārkārtošanās pulka atlikums *vltm. M.* vadībā turpināja gājienu cauri visai Vidzemei un 30. jūlijā sasniedza Siguldu.

Šeit no visiem trijiem 15. (1. latv.) gren. divīzijas kājnieku pulkiem saformēja plkv. Zēniņa kaujas grupu 3 bataljonu sastāvā. Šo grupu 1. augustā nosūtīja uz Seces pagastu ierakuma darbos. 33. (4. latv.) gren. pulka kodols pārgāja uz Mazstraupi un novietojās atpūtā.

Pulka komandierim plkv. Janumam atrodoties Rīgā veselības uzlabošanas atvaļinājumā, pienāca ziņa, ka visu 15. (1. latv.) gren. divīziju pārvietos uz Vāciju. Sakarā ar to pulka komandieris pārtrauca atvaļinājumu un 5. augustā izbrauca uz Mazstraupi.

19. augustā pulks no Mazstraupes iebrauca Rīgā un 21. augustā ar kuģi devās uz Vāciju.

34. (5. LATV.) GREN. PULKS

Līdzīgi kā citos divīzijas pulku iecirkņos, ienaidnieks pēc spēcīgas artilērijas sagatavošanas, 10. jūlija rītā, pirms divīzijas paredzētās atiešanas, pārgāja uzbrukumā.

Pulka I btl. atradās divīzijas rezervē. Īsi pēc ienaidnieka artilērijas sagatavošanas, divīzijas komandieris *oberfirers Heilmans* ieradās pie I btl. komandiera *majora Ķīliša* un pusstundas laikā visas 4 rotas izsūtīja dažādos virzienos. Kad pienāca ziņa, ka 32. (3. latv.) gren. pulka *majora Hāznera* bataljons ielenkts, tad divīzijai vairs nebija rezervju, ar ko izvest pretuzbrukumu. Majors Hāzners gan ar saviem spēkiem iznāca ārā no ielenkuma. Divīzijas komandiera rīcība bija chaotiska un pat histēriskā, necenšoties stāvokli noskaidrot un tad rīkoties.

Ienaidnieka uzbrukums attīstījās ātri un drīz tā tanki parādījās pie I btl. komandpunkta. Pēc dažu km noiešanas majors *Ķīlītis* atrada pāris savas vienības un ar tām noorganizēja jaunu uztverošu pozīciju. Šo pozīciju I btl. noturēja līdz 10. jūlija vakara tumsai, kad saņēma pavēli atiet. Vēlāk pakāpeniski visu btl. izdevās sapulcināt kopā, iztrūka tikai apm. 20 vīru.

Nākošā I btl. uztverošā pozīcija bija uz Aloljas upes krastiem. Lai sasniegtu šo jauno pozīciju, btl. gājienā pavadīja visu nakti, un tikai 11. jūlija rītā sasniedza Aloljas upes tiltu pie Vyplachas, kur apm. 3 km platumā ieņēma pozīcijas.

Šo pozīciju ienaidnieks sasniedza jau plkst. 11.00 un kauja gāja visā sparā. Upe bija sekla un nebija nekāds dabīgs šķērslis. Pat tanki to varēja šķērsot.

I btl. atvilkās uz Vodobegu. Te bija uzspīdzināta divīzijas pārtikas un mantu noliktava. Vairāki kaņavīri stipri apdzērās. Ar pulku visi sakāri bija pārtraukti. Atkal parādījās ienaidnieka tanki. Vienu no smagajiem T 34 tankiem sašāva divīzijas prettanku vienība *vltm. Veidemaņa* vadībā.

Te btl. komandieris sastapa pulka komandieri, kas pavēlēja noorganizēt jaunu pretošanās pozīciju. Pienāca arī 32. (3. latv.) gren. pulka III btl., ar kuŗu kopā veica jaunās pozīcijas ieņemšanu.

11. jūlija pēcpusdienā ienaidnieks sāka mūsu pozīcijas apšaudīt ar zālviņu lielgabaliem. Ienaidnieka kājnieki centās mūsu vienības apiet. Mūsu vienībām bija atkal jāatiet. Līdz šim 34. (5. latv.) gren. pulks vēl bija maz cietis. Pulks atgāja gājiena kolonnā tieši uz rietumiem. Gājiens turpinājās arī naktī no 12. uz 13. jūliju. Jaunā aizstāvēšanās pozīcija bija pie Opočkas — Pustoškas šosejas. Te bija pat ļoti labi izbūvētas pozīcijas.

Šinī laikā 34. (5. latv.) gren. pulka II btl. atkal pārvērtā par divīzijas Izlūku btl. Majora Lapaiņa vietā par Izlūku btl. komandieri iecēla *SS-hstuf. Pomrehnu*. Kā likās, tad btl. komandieri *majoru Lapaini* atcēla no amata par pretī runāšanu divīzijas komandierim oberfireram Heilmanim.

Šinīs atiešanas cīņās I btl. komandējošais sastāvs bija sekojošs:

Bataljona komandieris — *majoris Ķīlītis*,

Adjutants — *vltm. Zukulis*,

1. rotas kom. — *ltm. Mamis*,

2. rotas kom. — *vltm. Šmidts*,

3. rotas kom. — *ltm. Leitītis*,

4. rotas kom. — *ltm. Kramšteins*.

12. jūlija pievakarē kāds ienaidnieka ltn., jājot uz zirga, bija iemaldījies mūsu aizmuguruē, kur viņu uzaicināja padoties. Ltn. nepadevās un tā mūsējie viņu nošāva. Pie viņa atrada karti, kur bija iezīmēts ienaidnieka uzbrukuma virziens uz Krustpili.

Visu 13. jūliju I btl. savas pozīcijas noturēja, bet vakarā ar tumsu ienaidnieks tomēr ielauzās mūsu kreisajā iecirknī un aizgāja btl. aiz-

mugurē. Purvainais apvidus paglāba btl. no ielenkuma. Vienīgi pret-tanku lieltanku bija jāsaspridzina.

Pienāca pavēle nakts gājienā btl. sasniegt Kudo ezera spraugu. Šī sprauga bija noturama par katru cenu līdz rīkojumam. Sprauga bija apm. 1 km plata.

Grūtības bija ar ierakšanos, jo trūka rīku, kas atradās pie vezumiem. No vietējiem iedzīvotājiem sameklēja apm. 50 lāpstas. Pozīcijas sāka rakt ap plkst. 24.00 un ar rīta gaismu tās bija kautiņi iekārtotas. Pozīcijas ieņēma 3 rotas, viena aiz otras, paturot vienu rotu prettriecieniem.

1. līnijā novietoja 3. rotu, ltn. Leitīša vadībā. Tā bija t.s. priekšgrupu pozīcija.

2. līnijā, galvenajā — 2. rota vlt. Šmidta vadībā.

3. līnijā, aptures — 4. rota ltn. Kramšteina vadībā.

Rezervē palika btl. spēcīgākā un kaujās rūditākā — 1. rota, ltn. Mamja vadībā. Tiešam atbalstam bataljonam piedalīja 1 art. bateriju, samazinātā sastāvā.

Nodibinājās arī telefoniski sakari ar pulka komandieri.

Pozīcijas visumā bija labas, izņemot apstākli, ka tām gāja cauri Opočkas — Sebežas dzelzceļa līnija.

14. jūlijā ap plkst. 11.00 sākās pirmais ienaidnieka uzbrukums labajā spārnā, kurū samērā viegli atsita. Pēc stundas ienaidnieks uzbrukumu atkārtoja un iebruka mūsu priekšgrupu līnijā. Ar 1 vadu no rezerves rotas, prettriecienā ienaidnieku tomēr atkal izsita. Tad ienaidnieks ņēma palīgā pāris tankus un kājniekus btl. stiprumā. Ienaidnieks tagad iebruka līdz mūsu galvenai kaujas līnijai, kur 2. rota to apturēja. Ar rezerves rotas prettriecienu stāvokli atjaunoja. Ienaidnieks zaudēja vairākus kritušos un apm. 10 gūstekņus.

Tad vēl ar stundas atstarpi ienaidnieks 3 reizes pārgāja uzbrukumā un ielauzās katru reizi līdz aptures līnijai. Trīs reizes mūsu rezerves rota gāja prettriecienā. Divus pēdējos prettriecienus vadīja pats bal. komandieris. Kaņavīri cīnījās priekšzīmīgi, apzinoties savus svarīgos uzdevumus. Visās Krievijas cīņās nebija saskatāma lielāka pienākumu pildīšana un kaujas drošme.

Kudo ezera cīņās saņēma ap 30 gūstekņu, un ienaidniekam tika nodarīti lieli zaudējumi gan kritušos, gan ievainotos. Mums bija 4 kritušie un 19 ievainotie. Ar EK I apbalvoja *majoru Ķilīti* un *ltn. Mami*.

14. jūlijā plkst. 22.00 btl. bija jāatiet uz Veļikajas upes tiltu Opočkā, jo ienaidnieks bija aizgājis btl. aizmugurē. Vēl naktī btl. laimējās norādīto vietu sasniegt.

Īsi pirms 15. jūlija rīta ausmas, btl. soļojot pa ienaidnieka aizmuguri, pienāca pie Veļikajas upes tilta Opočkā. Pārejot tiltu, btl. jau gaidīja jauns rikojums, kas to novirzīja no galvenā ceļa pa kreisi gar upi. Te btl. deva pāris stundas atpūtu. Visus pārsteidza ziņa, ka ienaidnieks jau pienācis pie Veļikajas upes. Btl. bija nekavējoši jāieņem aizstāvēšanās pozīcijas gar upi līdz Ruby sādžai, apm. 4 km plata. 15. jūlija diena pagāja, ieņemot pozīcijas un atvairot ienaidnieka mēģinājumus tikt pāri Veļikajai.

16. jūlija rītā ienaidnieks uzsāka uzbrukumu ar spēcīgu art. un mīnmetēju sagatavošanu. Uzbrukumu atsita, iegūstot dažus ložmetējus un pāris desmit gūstekņus — visus jaunus zēnus — 17—18 g.v. Gūstekņi stāstīja, ka ienaidniekam nākot klāt lieli papildspēki un tāpēc mēs savas pozīcijas tikpat nenoturēšot. Mūsu aizmugurē bija lieli purvi, tāpēc atiešanas gadījumā situācija nebija patīkama.

Pēcpusdienā ienaidnieks uzbrukumu atjaunoja. Bija manāms, ka dažas mūsu kaimiņu vienības sāka atiet. *Ltn. Mamis* ziņoja, ka pa kreisi vācu sapieru iecirknī ienaidnieks jau iebrucis un lieli spēki ejot tur cauri.

Btl. komandieris maj. *Ķīlītis* deva pavēli 5 minūšu laikā sagatavoties atiešanai. Ne zirgu, ne auto btl. nebija. Pulcēšanās vietu noteica kādā aizmugures mežmalā.

Btl. ārsts *Reinbergs* ziņoja, ka pārsienamā punktā atrodas daži mūsu smagi ievainotie. Diemžēl, tie bija jāatstāj ienaidnieka žēlastībai, jo pie viņiem palika daži saņemtie gūstekņi. Btl. komandpunktu jau apšaudīja kāds ienaidnieka ložmetējs.

Nonākot pulcēšanās vietā, kāds kareivis ziņoja, ka atējot no Ruby sādžas, galvā trāpīts un miris btl. *ārtsts-ltn. Reinbergs*.

Parādījās ienaidnieka lidotāji, kas apkaņoja katru kustību.

Mūsu nolūks bija sasniegt kādu ezera spraugu, lai caur to tiktu ārā uz lielceļa, kas veda uz rietumiem. Tomēr, sasniedzot spraugu, tā bija jau ieņemta no ienaidnieka. Mums atlika tikai viens ceļš — doties uz otru ezera spraugu, lai to sasniegtu pirms ienaidnieka.

Sākās mežonīga skriešana apm. 2 km un kad btl. sasniedza to, kas bija tikai 500 m plata, tad no tās mūsējos jau sagaidīja ložmetēju uguns. Atlika tikai 2 iespējas: ar kauju iet caur spraugu, vai mērot ceļu gar ezeru uz nākošo ezeru spraugu, apm. 1 km tālāk.

Majors *Ķīlītis* izšķīrās ar kauju lauzties caur šo spraugu, jo nebija nekādas drošības, ka arī nākošā ezeru sprauga nebūtu jau ienaidnieka ieņemta.

Ezera sprauga bija ar mežu apaugusi. Btl. priekšā nostādīja 2 patšautenes, bet pārējos kaņavīrus sagrupēja kolonnā pa divi ar šautenēm uz ārējām malām. Tā btl. uzsāka kustību, šaujot uz visām pusēm pa katru aizdomīgu krūmu vai kustību. Tāda šaušana mežā sacēla ellišķīgu troksni un pateicoties tam btl. izlauzās cauri ezera spraugai. Liekas, ka ne visai spēcīgai ienaidnieka grupai šī šaušana uz visām pusēm iedzina respektu un tā btl. palaida gažām. Caurlaušanās izdevās viegli, bez zaudējumiem.

Pēc kādas stundas gājiena pa mežu, btl. iznāca uz lielceļa pie kādas nodedzinātas sādžas. Te izbeidzās btl. izdotās apvidus kartes un tālāk bija jāvirzās pēc dabas, saules un atmiņas. Te btl. sastapa kādu vācu sanitāro auto un ārstu, kas paņēma līdzī mūsu ievainotos.

Btl. virzījās tālāk pa kādu smilšanu ceļu DR. virzienā. Priekšā izplētās liels ūdeņains purvs, aiz tā zilgoja mežs. Aiz tā vajadzēja atrasties jau Latvijai. Attālums varēja būt 20—25 km. Ceļam vajadzēja iet vai nu uz Ludzu, vai Kārsavu. No btl. bija palikuši apm. 100 vīri, starp tiem arī no kādām citām latviešu vienībām. Bija arī vācieši, pat jaunāki virsnieki.

Noejot kolonnai kādu gabalu pa lielceļu, iegājām mežu rajonā. Pēc kāda laika ceļu pārskrēja vairāki vīri sarkanarmiešu uniformās. Majors Ķīlītis viņiem krieviski uzsauca: Kas jūs tādi esat? Nākat šurp! Atbilde nāca tāpat krieviski: A, kas jūs tādi, Nākat paši šurp!

Skaidrs bija, ka tas ir ienaidnieks un btl. devās meža biežoknī, virzienā uz lielo purvu. Nodoms bija — ceļa nosprostojumu apiet ar lielu likumu. Pēc brīža aizmugurē atskanēja klaigāšana un patšauteņu uguns uz visām pusēm. Tomēr btl. neviens nesekoja. Soļojām tālāk uz DR. Kādos krūmos sastapām izbijušās sievietes, kas mūs ieraugot, muka uz visām pusēm. Izrādījās, ka tie bija civilie bēgļi, kas samukuši purvā no apkārtējām sādžām, lai pārļautu fronti. Bēgļus nomierināja, ka mēs neesam vācieši un viņiem nekā slihta nedarīsim. Btl. komandierim izdevās pat pierunāt kādu vecu vīru, lai viņš mūs izved no purva virzienā uz Latvijas robežu. Vecais vīrs btl. veda pa knapi samanāmu taku kolonnā pa vienam. Viņš arī stāstīja, ka te esot daudz viņu partizāņu. Sevišķi spēcīga — vairāki tūkstoši, esot grupa mežā, no kuŗa mēs bijām tikko iznākuši. Laime, ka mēs nebijām ielaīdušies kaujā ar viņiem. Jo dziļāk gājām purvā, jo ūdens kļuva dziļāks, vietām jau pāri ceļiem. Mēs bridām tieši cauri apm. 8 km platajam purvam. Purva pamati bija cieti. Lai gan vīri bija pārguruši, tomēr cerība izglābties deva spēku brist pa purvu tālāk. Vecais vīrs stāstīja, ka aiz purva būšot Isas upe, kas neesot plata, bet

dzīļa, un viņš neviena brasla nezinot. Bet upei varot viegli pārpeldēt. Aiz Isas upes šķēršļu vairs nebūšot.

Beidzot sasniedzām Isas upi. Viss atbilda, kā vecais vīrs mums bija stāstījis. Paši varējām pārpeldēt, bet ieročus pārdabūt nebija ko domāt. Visapkārt valdīja liels klusums. Pie debesīm nebija neviena mākoņa. Pēc ilgākas meklēšanas atradām kādu laipu pāri upei, ko, laikam, bija lietojuši partizāņi. Tikām pāri upei ar visiem ieročiem. Šai vietā mūs atstāja vecais vīrs, bez kuŗa mēs nekad ārā nebūtu tikuši.

Drīz sasniedzām lielo mežu, kas visu laiku likās tik tāls. Tas gan bija īsts mūža mežs, un tāpēc virzījāmie gar meža malu, kamēr sasniedzām kādas mājas. Mājās sastapām kādu citu vecu vīru, ar kuŗu labi apejoties, uzzinājām ceļu uz galveno šoseju, pa kuŗu vēl pirms stundas soļojušas vācu kolonnas. Šoseja no mājām bija apm. 1 km. Sasniedzot to, sastapāmies ar citām latviešu vienībām. Šoseja bija smagi cietusi no ienaidnieka lidmašīnu bumbām, tā virzīšanās pa to notika samērā lēni. Šosejas malas bija nobārstītas dažādām mantām, izdegušiem ratiem un automobiļiem, zirgu un cilvēku liķiem.

Diena jau tuvojās vakaram un btl. soļoja mierīgi uz priekšu, līdz ar atejošām apgādes vienībām.

Pēc kāda laika mums pretī nāca kāda kaŗaspēka kolonna, kas izrādījās par *plkv. Jahnkes* kaujas grupu un kuŗā pa lielākai daļai ietilpa latviešu kaŗavīri. No šīs kaujas grupas uzzinājām, ka soļojam pa šoseju, kas abos galos nogriezta no ienaidnieka.

Btl. komandieris ātri izšķīrās doties pa kādu ceļu, kas gāja tieši uz R., uz Pokrovskoje sādžu. Pie kāda ceļa nozarojuma mums pievienojās viena mūsu art. baterija, kuŗai bija jāieņem pozīcijas Zilupes R. krastā. Jahnkes kaujas grupa palika aizmugurē, jo tai bija automašīnas un ceļš vietām bija jālabo.

Naktī pienācām pie Zilupes tilta, kur bija sablīvējušās daudzas kolonnas. Pārejot Zilupes upes tiltu, žandarmi pateica, ka visām vācu vienībām jāturpina ceļš uz rietumiem, bet visām latviešu vienībām jāpaliekot uz vietas. Bija jau pusnakts. Ceļmalas bija pilnas ar gulošiem latviešu kaŗavīriem. Gaisā visu laiku riņķoja ienaidnieka nakts izlūku mašīnas.

Pokrovskoje sādžā btl. komandieris sastapa *plkv. Janumu*, kas priecājās par btl. ierašanos, dodot tam jaunu aizstāvēšanās iecirkni Zilupes krastā.

Pa to laiku, kamēr I btl. pārvarēja lielo purvu, ienaidnieks visā

frontē bija turpinājis savus uzbrukumus, atspiežot mūsu vienības Zilupes virzienā. 17. jūlijā tas jau tuvojās Krasnoje — Zilupes līnijai.

Btl. pozīcija gāja gar Zilupes upes krastu iepretī Pokrovskoje sādžai. Savāca apm. 200 vīrus no dažādām vienībām. Tiltu pār upi mīnēja. Btl. kaņavīri beidzot saņēma pārtiku un, daudz maz apkopusies, sāka ierakties.

Mūsu izlūku patruļa vēstīja, ka tuvojas ienaidnieka kolonna. Ap plkst. 15.00 sākās uguns kauja. Līdz 19. jūlijam ienaidnieks pāri upei tomēr netika.

20. jūlijā I btl. komandieris majors Ķīlītis kopā ar 33. (4. latv.) gren. pulka komandieri plkv. Janumu aizbrauca uz Rīgu veseloties. Šajā dienā pie I btl. ieradās pulka komandieris *plkv. Zeniņš*.

Pēc atvilkšanās no Zilupes upes pozīcijām 34. (5. latv.) gren. pulku izņēma no frontes joslas un pārvietoja uz Cēsīm, kur to izformēja. Daļu cīnītāju paturēja *ģen. Jekelna kaujas grupā*, daļu pārveda uz Vāciju, kur sākās vienību jaunformēšana un apmācības.

Pēc atveseļošanās majors Ķīlītis 6. septembrī Rīgas ostā uzlādēja uz kuģa 1.600 jaunkareivjus, ar kuļiem devās uz Gotenhafenu Vācijā.

15. IZLŪKU BATALJONA ATKĀPŠANĀS UZ LATVIJAS ROBEŽĀM

1944. gada 9. jūlijā btl. saņēma slepenu priekšpavēli par sagatavošanos atiešanai. Visas liekās mantas un municija bija jānodod trosos, jāpārkārto sakaru līnijas no 2 vadiem uz 1.

Bija paredzēts, ka 1. un 4. rota dosies uz Vodobeg rajonu, kur ieņems uztverošās pozīcijas, bet 2. un 3. rota paliks kā sedzošās vienības.

Jau 9. jūlija vakarā saņēma pavēli, ka atiešana sākama 10. jūlijā plkst. 21.00. Šiem mūsu plāniem ienaidnieks pārvilka strīpu, uzsākot 10. jūlijā plkst. 09.00 artilērijas viesuļuguni un kājnieki mākslīgās miglas aizsegā pārgāja uzbrukumā. Ienaidniekam izdevās ielauzties 2. rotas iecirknī un nogriezt 1. rotas pozīcijas. Pēc municijas aiztransportēšanas un artilērijas vienību noņemšanās, trūka artilērijas atbalsta.

Nekavējoties kaujā iesaistīja pulku un divīzijas rezerves. Ienaidnie-

kam izdevās ielauzties arī btl. labā iecirknī. No ielenkuma izdevās izlauzties 1. rotai, bet labais kaimiņš, kāds vācu divīzijas komandieris, to paturēja savā rīcībā.

10. jūlija rītā ievainoja 2. rotas komandieri *vltm. Krūku*.

Ienaidnieks iebruka arī labā kaimiņa — vācu vienības iecirknī. Pēcpusdienā pienāca pavēle atkāpties uz jaunu aizstāvēšanās pozīciju, ko btl. ar savām vienībām noturēja līdz 10. jūlija vakaram.

Tumsai iestājoties, uzsāka jaunu atkāpšanos un līdz 11. jūlija rītam btl. ieņēma uztverošo pozīciju Vodobeg rajonā.

11. jūlijā plkst. 09.00 sākās atkal ienaidnieka uzbrukums btl. iecirknī. Tam sekoja atkāpšanās uz jauno uztverošo pozīciju DA no Opočkas, kuŗas ieņēma 12. jūlija rītā.

12. jūlijā btl. komandieri *majoru Lapaini* pārcēla uz pulka stābu un Izlūku btl. komandēšanu pārņēma vācu *SS-hstuf. Pomrēns*.

Ap pusdienas laiku ienaidnieks iebruka labā kaimiņa iecirknī un pārtrauca visus sakarus. Pievakarē sekoja iebrukums kreisā kaimiņa iecirknī. Izl. btl. iecirknī lielāka kaujas darbība nenotika.

Naktī no 12. uz 13. jūliju btl. atgāja apm. 4 km uz R. un ieņēma pozīciju 2 ezeru šaurumā, D. no Opočkas, šeit btl. palika 1 dienu, atsitot visus ienaidnieka izlūkošanas uzbrukumus.

14. jūlijā ienaidnieks uzbruka 4 reizes btl. pozīcijām, bet tos visus atsita.

Naktī no 14. uz 15. jūliju btl. atkāpās uz Isari sādžu Velikajas upes krastā. 15. jūlija rītā atkal sākās ienaidnieka uzbrukums. Krita pulka ārsts *ltm. Reinbergs*, no ievainojumiem mira 2. rotas komandieris *v.v. Bergmanis*. Ienaidnieks bija aizgājis jau btl. aizmugurē un btl. nācās ar kauju izlauzties no ielenkuma. Bez vēsts pazuda btl. komandieris *SS-hstuf. Pomrēns* un btl. atliekas no ielenkuma izveda 34. (5. latv.) gren. pulka I btl. komandieris *majorš Ķīlītis*.

16. jūlijā no 34. pulka un izlūku btl. pārpalikušiem kaŗavīriem sastādīja vienu kaujas btl. majora Ķīliša vadībā. Šo bataljonu pakļāva tieši 34. pulka komandierim un līdz ar to Izlūku btl. kā patstāvīga vienība savas kaujas gaitas bija izbeidzis.

15. IZLŪKU BATALJONA ATJAUNOŠANA UN IZBRAUKŠANA UZ VĀCIJU

15. (1. latv.) gren. divīzijas visas vienības atiešanas kaujās no Opočkas bija smagi cietušas un no tām, pēc nonākšanas uz Aiviekstes upes līnijām, varēja knapi saformēt trīs kaujas spējīgus bataljonus. Izlūku btl. pēc pievienošanas 34. (5. latv.) gren. pulkam bija beidzis pastāvēt.

Latvijā militārais stāvoklis bija draudošs. Ienaidnieks mācās virsū ar lieliem spēkiem, lielu sparū un neatlaidību. Vācu armija bija satriekta. Fronte mūsu dzimtenes robežās vairs nebija stabila. Latvijā 1944. gada jūlija pirmajās dienās izveda pastiprinātu mobilizāciju. Šāda jaunu kaņavīru iesaukšana bija notikusi arī Ziemeļvidzemē. Valmierā bija sapulcināts lielāks skaits jauniesaukto. Tos bija paredzēts iedalīt 32. (3. latv.) gren. pulkā. 1944. gada 5. augustā Valmierā ieradās *maj. Hāzners* un *vlt. Cubins*, abi no 32. (3. latv.) gren. pulka, lai izvērtētu jauniesaukto pieņemšanu. Šim nolūkam bija nodibināta speciāla iestāde „Arbeitsstab”, kurā bez majora Hāznera galvenā noteikšana bija kādam *majoram Petersam*. Viena no iesaukšanas vietām bija noteikta arī Brenguļos, 6 km no Valmieras. Brenguļos iesauca Valmieras, Valkas un Cēsu apr. Z. daļas jauniešus, kuņi bija dzimuši 1925.—26. gados un t.s. UK vīrus.

Trīs dienu laikā vlt. Cubina uzraudzībā pieņēma 769 jaunkareivjus, no kuņiem 700 bija tādi, kas nekad vēl armijā nebija dienējuši. Ar armijas pieredzi bija 3 virsnieku vietnieki, 4 instruktori un 62 kareivji (UK vīri).

No jauniesauktiem saformēja bataljonu, ko iedalīja 4 rotās: 1. rotā 200 vīrus ar rotas komandieri v.v. Egli; 2. rotā — 200 vīrus — rotas komandieris v.v. Eglītis; 3. rotā — 200 vīri — rotas komandieris v.v. Dāvis un 4. rotā — 169 vīri kāda kaprāļa vadībā.

Jauniesauktos novietoja Brenguļu rajona saimniecību ēkās. Brenguļos šai laikā atradās 32. (3. latv.) gren. pulka tross (galvenā kārtā III btl. tross ar šī btl. saimniecības priekšnieku Loču). Tāpēc apgāde — uztura ziņā izkārtotās labvēlīgi. Pašiem jauniesaucamiem arī bija noteikts, ka uzturs jāņem līdz 3 dienām.

Te jāatzīmē iesaucāmo morāle: neviens no iesaukšanas nebija izvairījies, kaut kaŗa troksnis jau dimdināja dzimtenes pamalēs. Neviens no viņiem negribēja pamest dzimteni draudošam liktenim, jo jauno cīnītāju sirdīs kvēloja dziļš un patiens patriotisms.

Jaunos, satrauktos prātus nomierināja veco cīnītāju stāsti, ka šai kaŗā ar dūšu vien nepietiek, bet jāpārzina modernie ieroči un jāapgūst kaŗa prasme.

9. augustā visi jauniesauktie devās uz Valmieru un tālāk uz Rīgu. Cēsīs tiem pievienojās jauniesauktie no Cēsu apriņķa. Kopējais ešalons, majora Hāznera vadībā, Rīgā iebrauca 10. augustā, Preču stacijā. Visus šos kaŗavīrus ieskaitīja 32. (3. latv.) gren. pulka III bataljonā un novietoja mītnēs Marijas ielā Nr. 33.

Šim transportam Valmierā vēl pievienoja pavadītāju komandu *ltv. Bergtāla* vadībā ar 20 vīriem un jauniesauktos virsniekus un virsnieku vietniekus: leitnantus — Ramani un Kalniņu un v.v. — Grinbergu, Cauni, Kiršfeldu, Bernupu, Meidropu un Cīruli.

Vēl 10. augustā jaunformējamam btl. bija jāuzlādējas uz kuģa „Donau” Rīgas eksportostā. Kuģis atstāja Daugavmalu plkst. 21.00. Visi kaŗavīri atradās uz kuģa klāja un ar Latvijas himnu „Dievs, svētī Latviju” un „Nu ardievu, Vidzemīte” atstāja dzimtenes krastus.

NENNUNGEN IM WEHRMACHTBERICHT

29.2.44

„... Bei den schweren Abwehrkämpfen im Nordabschnitt der Ostfront hat sich die 2. lettische SS-Freiwilligen-Brigade (*) unter Führung des Eichenlaubträgers SS-Oberführer Schuldt und ihres lettischen Infanterieführers, des Ritterkreuzträgers Standartenführer Veiss, besonders ausgezeichnet . . .”

(*) in Umgliederung zur 19. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 2 befindlich.)

11.3.1944

„... Im Norden der Ostfront griffen die Bolschewisten nordwestlich Nevel, im Raum Ostrow, bei Pleskau und bei Narwa mit starken, von Panzern und Schlachtfliegern unterstützten Kräften an. Ihre Durchbruchsversuche scheiterten am hartnäckigen Widerstand der Truppen des Heeres und der Waffen-SS sowie lettischer (*) und estnischer Freiwilligenverbände. Örtlich Einbrüche wurden in sofortigen Gängen bereinigt oder abgeriegelt. Der Feind verlor 101 Panzer.”

(*) VI. SS-Freiwilligen-Armee Korps

15. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 1)

19. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 2)

17.3.1944

„... An der übrigen Ostfront griffen die Sowjets im Raum westlich Nevel, bei Ostrow und an der Narwafront an. An der erfolgreichen Abwehr dieser Angriffe waren lettische SS-Freiwilligenverbände (*) hervorragend beteiligt.“

- (*) VI. SS-Freiwilligen-Armee Korps
- 15. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 1)
- 19. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 2)

27.3.1944

„... Im Raum westlich Ostrow wehrten lettische SS-Freiwilligenverbände (*) zusammen mit deutschen Truppen den Ansturm mehrerer feindlicher Divisionen ab. Ein örtlicher Einbruch wurde abgeriegt ...“

- (*) VI. SS-Freiwilligen-Armee Korps
- 15. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 1)
- 19. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 2)

29.3.1944

„... Auch südöstlich Ostrow und an der Narwafront wurden heftige Angriffe des Feindes von deutschen Truppen und lettischen SS-Freiwilligenverbänden (*) in harten Kämpfen geschlagen ...“

- (*) VI. SS-Freiwilligen-Armee Korps
- 15. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 1)
- 19. SS-Freiwilligen-Division (lett. Nr. 2)

IENAIDNIEKS ATKAL TUVOJAS LATVIJAS ZEMEI

1944. gada janvārī sāktais krievu lieluzbrukums Ļeņingradas — Volchovas frontes sektorā bija arī tiešs drauds Latvijai, kas strauji palielinājās februāra beigās ar vācu — latviešu spēku atiešanu no Volchovas uz Veļikajas upes t.s. Panther pozīcijām DA. no Ostrovas. Tas radīja lielas bažas visā latviešu tautā par nonākšanu atkal zem boļševiku varas un ar to saistīto asiņaino terroru, jo 1940./41. gads visiem vēl bija svaigā atmiņā. To izmantoja vācieši un spieda iesaukt „Latvijas robežu aizsargāšanai” arvien vairāk Latvijas pilsoņu.

SLODZE LATVIEŠU VADĪTĀJĀM PERSONĀM

No vienas puses boļševiku draudi un otras — vācu militāro un civiļo iestāžu prasības un patvaļīgā rīkošanās, uzlika pārcilvēcīgu slodzi vadītājām latviešu amatpersonām, sevišķi Latviešu leģiona ģenerālinspektoram *ģen. Bangerskim* un Latviešu pašpārvaldes 1. ģenerāldirektoram *ģen. Dankeram* — latviešu interešu aizstāvēšanā.

PAŠPĀRVALDES 1. ĢENERĀLDIREKTORS

1944. g. 16. martā Iekšlietu ģenerāldirektors *ģen. O. Dankers* saņēma no Ģenerālkomisāra Rīgā sekojošu rakstu:

*Iekšlietu ģenerāldirektoram
ģen. O. Dankera kungam, Rīgā.*

Austrumu apgabalu reichskomisārs ar Ieņemto austrumu apgabalu reichsministra piekrišanu man pavēlējis, atkāpjoties no 1942. g. 7. marta rikojuma par pašpārvaldi Latvijas ģenerālapgabala*) nodibināt pirmā ģenerāldirektora amatu.

Ar reichskomisāra piekrišanu ieceļu Jūs pirmā ģenerāldirektora amatā, paturot Jūsu līdzšinējo Iekšlietu ģenerāldirektora amatu.

Jums kā pirmajam ģenerāldirektoram pienākas Latvijas pašpārvaldes vadība. Saskaņā ar vācu valdības izdotajiem rikojumiem un norādījumiem, Jums jānodrošina ģenerāldirektoriem vispārīgas vadlīnijas viņu pārvaldes darbībā; Jūs esat atbildīgs man par Pašpārvaldes darba norisi un par doto vadlīniju un norādījumu ieturēšanu.

Galvenos pamatjautājumos Jūs pārstāviet Pašpārvaldi un ar manu atļauju kārtojiet atsevišķu ģenerāldirektoru dienesta apjomus, Jūsu un ģenerāldirektoru vietnieku jautājumus, gadījumos, ja viņi aizkavēti tieši veikt savus pienākumus. Principālos, kā arī starpresoru jautājumos Jums tiesība pārējiem ģenerāldirektoriem dot norādījumus.

Jūsu kā pirmā ģenerāldirektora atbildība neatbrīvo pārējos ģenerāldirektorus no atbildības attiecīgās ģenerāldirekcijas dienesta lokā.

Pašpārvaldes tiesiskā saturs lietas Jums, kā pirmam ģenerāldirektoram un attiecīgajam ģenerāldirektoram, jāizsludina Jums, kā pirmajam ģenerāldirektoram pēc manas piekrišanas saņemšanas.

Pašpārvaldes amatu personas, izņemot no manis ieceļamās, ieceļat vai atceļat Jūs kā pirmais ģenerāldirektors pēc attiecīgā ģenerāldirektora priekšlikuma.

Šīs tiesības ir pārnesamas.

Dr. Drekslers

ALFREDS ROZENBERGS RĪGĀ

Februāra beigās Rīgā ieradās Ieņemto austrumapgabalu reichsministrs A. Rozenbergs. Ģenerālkomisāra rīkotās pusdienās bija aicināts arī ģen. Bangerskis. Sarunas pie šīs tikšanās bija ļoti vispārīga rakstura, bez jeb kādas politiskas vai militāras nozīmes. Ģen. Bangerskis nesaņēma no A. Rozenberga nevienu konkrētu atbildi uz jau-

* Skat. 2. grāmatas 21. lpp. un 3. grāmatas 30. lpp.

tājumiem. Tādēļ ģenerālis 6. martā griezās pie Rozenberga ar sekošu rakstu:

LATV. SS-BRIVPR. LEĢIONA
ĢENERĀLINSPEKTORS

Rīgā, 1944. g. 6. martā.

*Ieņemto austrumapgabalu reichsministram
Alfredam Rozenberga kungam.*

Reichministra kungs,

Jūsu pēdējā apciemojuma laikā Rīgā man bija reta izdevība Jūsu personā iepazīties ar vienu no redzamākiem Lielvācijas politiskiem vadoniem un tai pašā laikā vienu no rezolūtākiem idejiskiem bolševistiskā pasaules uzskata pretiniekiem.

Tāču personīgā domu apmaiņa sabiedriskās satiksmes ietvaros viesmīlīgajā ģenerālkomisāra Dr. Drechslera namā nebija pietiekama, lai izsmēlīgi iztirzātu diskutējamās problēmas, problēmas, kas neatvairāmi izriet no kopējas cīņas pret bolševismu, ko izcīna varonīgā vācu tauta un tās sabiedrotie, pie kuņiem pieder arī latvieši.

Atļaujiet man šai sakarā nodot atklātu atzišanās apliecinājumu. Mani dziļi sāpināja — un es domāju šaīs jūtās dalāmiēs ar saviem tautiešiem un manas tautas draugiem — ka Jūs, reichsministra kungs, savā mani pagodinātājā sarunā ar mani un vispār sava apciemojuma laikā ne ar vārdu nepieminējāt latvju tautu, kas jau kopš divi ar pus gadiem ar arklu un zobenu, frontē un dzimtenē, piedalās varenā cīņā austrumos, un sagaidīja atbilstošu atzinību no augstākā Lielvācijas politiskā pārstāvja Austrumzemē. Cerībā, ka Jūs manu atklātību nepareizi neiztulkosit, nedz to ļaunā ņemsit, es atļaujos turpmāk pāriet pie mūs interesējošā jautājuma kodola.

Vispārīgo stāvokli Jūs pareizi raksturojāt svinīgajā Austrumzemes NSDAP Landesleitung sanāksmē: „Šodien paceļas briesmas kādā eiro-piskā jautājumā, proti, mēģinājumā radīt bolševistisku Eiropu.” Šo briesmu lielumu vislabāk iepazīnuši Padomju Savienības mazie kaimiņi, kas pie pašu miesas un pašu kultūras jau divi reizes izbaudījuši bolševisma ārdītāju ietekmi.

Ir arī skaidrs, ka no bolševiku puses pasludinātam satversmes grozījumu manevram, illūzijas radīšanai par tautu pašnolemšanos tiesību atzišanu, galu galā jākalpo vienīgi bolševistiskās iznīcināšanas gribas realizēšanai.

Šim apsvērumam tad arī jābūt noteicējam politiskās pretrīcības izvēlē un iedarbībā.

Šai sakarā es atļaujos atkārtot to, ko man jau bija gods Jums mūsu soļus katrā iedomājamā veidā — brīvprātīgo spiegošanu neizslēdzot bet kā kaņavīrs, kuņu interesē vienīgi cīņas gala iznākums — uzvara.

Šai iznākumā ieinteresēts esmu ne vien es, bet katrs tautietis, jo Latvija atrodas uz Eiropas sliekšņa un ir no Padomju Savienības tieši apdraudēta.

Vērojot savstarpējo politikas un stratēģijas mijietekmi, politikai jārada un jāveicina izdevīgi pamati un noteikumi stratēģijai. Par šo atziņu man jāpateicas ne vien savām teorētiskajām studijām Kaŗa skolā un Kaŗa akadēmijā, bet arī personīgiem piedzīvojumiem kaŗa dienestā; jau krievu-japāņu kaŗa laikā, ķīniešu — japāņu attieksmes pēc Simoncseki miera nebija nekādas draudzīgās, un tomēr japāņu kaŗa vadība bija pratusi iemantot ķīniešu simpatijas ar to, ka tā, pretēji krievu parašām, respektēja ķīniešu tradīcijas, svētumus un īpašumus. Šīs politikas panākumi neizpalika: ķīnieši atbalstīja japāņu stratēģiskos soļus katrā iedomājamā veidā — brīvprātīgo spiegošanu neizslēdzot — ar ko krievu operācijas ķīniešu teritorijā tika ievērojami apgrūtinātas un kavētas.

Kaŗā, ko patlaban izcīnam, politikas uzdevumi ir vēl grūtāki un izšķirīgāki nekā agrāk, jo kaŗa dalībnieki ir ne vien, kā senāk, ilgāku laiku apmācītais kaŗaspēks, kas pats sastāda tikai nelielu tautas daļu, bet visa tauta. Šādos apstākļos kaŗa iznākums atkarīgs no kaŗotāju masu morāles, sajūsmas un upurētības gribas, un pēdējā savukārt — no masu psiholoģijai atbilstošiem kaŗa mērķiem. Jo augstāki un cēlāki šie mērķi, raugoties no tīrās cilvēcības viedokļa ir, jo vairāk tie atbilst tautas vēlmēm un cerībām, — jo lielākas būs uzvaras garantijas un izredzes. Politikas uzdevums ir visiem līdzekļiem stiprināt cīņas morāli. Tādēļ neapstrīdāms ir vācu kaŗa vadības uzskats, ka izšķirīgā vērtība kaŗā ir cilvēks, jo, lai arī cik pilnīgi ieroči būtu, cilvēks ir tas, kas to rada un vada. Arī no šī viedokļa uzvaras nodrošināšanai pirmkārt jāceļ un jāizkopj kaŗa dalībnieku morāle un cīņas gatavība.

Visu to pieminu tādēļ, ka esmu stingri pārliecināts, ka boļševisms kā pasaules uzskats nevar tikt uzveikts ar ieroču varu vien. Arī bez tankiem un lielgabaliem, bez lidmašīnām un ložmetējiem boļševisms ir nāvīga inde tautas morālei, sevišķi tām tautām, kas boļševismu nepazīst no personīgiem piedzīvojumiem un tādēļ nav pret šo indi imūnizētas. Boļševisms tādēļ kā maldu mācība jāapkaŗo un jāpieveic arī ar garīgiem ieročiem, kas ņemti no politikas ieroču krātuves.

Vadītājam varai cīņā pret boļševismu — Lielvācijai — tādēļ piekrīt iemantot citu Eiropas tautu sirdis, lai ciešā garīgā saslēgtībā atvairītu Padomju Savienības plānu realizēšanu. Pēdējā savus taustekļus un tiklus izstiepj tālu pāri savām robežām, lai iegūtu nevācu tautu uzticību un simpatijas, lai šīs tautas atsvešinātu vācu tautai un lai ievadītu Eiropas boļševizēšanu.

Sajā garīgajā cīņā par Eiropas tautu dvēseles iemantošanu un šo tautu ierindošanu pretboļševistiskajā frontē jāievēro katras tautas individuālās tieksmes un rakstura īpašības, īpatnības, ko Jūs, reichsministra

kungs, savā pamācīgajā grāmatā „Der Mythos des XX Jahrhunderts”, zīmējoties uz lielākām tautām, raksturojat ar markantiem vārdiem: Krievijas dvēseles satvers izteicis vārdos — „Svjataja Russj”, Francijas — „Belle France”, Anglijas — „Old England”, Vācijas — „Deutsche Treue”. Ja nu būtu jānosauc Lielvācijas līdzcīnītāju, latviešu, jūtu un tieksmju būtība, tad tā ir sociālā un nacionālā taisnība. Mūsu, kaut arī mazā tauta, savas vēstures patstāvības īsajā laikā pārlicinājusies, ka tā savus sociālās un nacionālās taisnības ideālus var realizēt vienīgi kārtīgā un stingri izveidotā patstāvīgā valsts veidojumā (Staatswesen). Līdz ar to arī dota atbilde uz Jūsu jautājumu, reichsministra kungs, kādēļ Latvijā tik daudz runā par valsti un valstisko dzīvi un ar ko izskaidrojama cieņa, kādu Latvijā parāda saviem valsts simboliem (sarkanbaltsarkanam karogam, brīvības piemineklim, tautas himnai).

Bet tauta ir tālu no tā, lai pretendētu uz kādu „splendid isolation” stāvokli. Tā vēlas būt vienīgi valstiski organizēta nacionāla vienība jaunās Eiropas tautu kopībā ar atbilstošiem pienākumiem un tiesībām. *Latvijas valstiskās patstāvības atzīšana* tikko minētos ietvaros būtu tā, kuŗas dēļ latvju tauta labprātīgi uzņemtos smagākās cīņas un smagākos upurus.

No šī viedokļa raugoties, mūsu zemē patlaban valdošie apstākļi nav piemēroti stiprināt cīņas gribu pret boļševismu.

Ar boļševisma negāciju vien nevar veicināt sajūsmu un uzpurēšanās gribu, ja netiek skaidri formulēti pozitīvi kaŗa mērķi. Šī mērķu spraušana no vācu vadības puses vēl nav notikusi, respektīvi pasludināta. Dažām tautām (Slovākijai, Kroatijai) gan piešķirta valstiska patstāvība, kādas tām līdz 2. pasaules kaŗam nebija; bet Latvija, kas pašradītā valstī nolikusi savu gatavības pārbaudījumu kā militārā, tā arī saimnieciskā, administratīvā un kultūras ziņā, līdz šim vēl apieta klušējot. Tieši tāds pat ir politiskais stāvoklis pārējās Baltijas valstīs.

Es personīgi esmu piedzīvojis bēdīgo galu kādam lielā militārā mērogā ievadītam pasākumam, kas politisku kļūdu dēļ cieta neveiksmi. Es šeit domāju admirāļa Kolčaka Krievijā pasākto un militāri spīdoši ievadīto akciju pret boļševismu. Kolčaka armija gan zināja *pret* ko, bet ne *par* ko, par kādiem kaŗa mērķiem tā cīnās. Baltās armijas vadoņi paskaidroja, ka par kaŗa mērķiem lemšot satversmes sapulce — *pēc* uzvaras. Bet satversmes sapulce bija nepazīstams lielums, kas tautai nespēja dot nekādas garantijas par savu vēlmju iedzīvināšanu. Parēdzamās Satversmes sapulces vēlēšanas taču varēja dot pat boļševistisku vai monarchistisku vairākumu. Mērķu nenospraūšana vēlāk rūgti atriebās un izvērtās par pamata cēloni Kolčaka akcijas sabrukumam.

Šo vēstures pamācību nedrīkstētu aizmirst. Tur, kur cīnās par *visu*, tur *puslīdzekļi* nelīdz, tie drīzāk kaitē.

No teiktā jāsecina, ka patlaban Latvijā pastāvošais civīlpārvaldes tiesiskais veidojums neatbilst laika prasībām, kad mēs, savu vēsturisko misiju pildot, stājamies pie latvju tautas mobilizācijas.

Pie stāvokļa novērtēšanas ievērojams vēl kāds apstāklis: mēs esam spiesti pirmkārt iesaukt tos iesaucamos, kuŗi kaut arī grūti, kaŗa rūpniecībā un lauksaimniecībā tomēr var tikt atvietoti. Citiem vārdiem, Latviešu leģiona formācijās pirmkārt tiek ierindoti mazturīgi ļaudis, personas, kuŗām nepieder nekustams īpašums, kuŗām nav augstākas tehniskas izglītības, un kuŗas tādēļ — kaut arī maldīgi — var pieņemt, ka citos apstākļos boļševiki tās atstātu neskārtas, jā, tām pat ierādītu zināmas priekšrocības uz turīgāko iedzīvotāju lēses. Šīm mazturīgākām iedzīvotāju šķirām nebija izdevības par savu maldīšanos pārliecināties, jo boļševiki tām no vecsaimnieku zemes īpašumiem bija piešķīruši līdz 10 ha zemes ar piederīgo inventāru. No otras puses, boļševiku valdīšanas laiks bija par īsu, lai lielākos apmēros pasāktu mazo rentnieku, pusgraudnieku, kalpu, mazo amatnieku u. c. izsūtīšanu un individuālās saimniecības aizstāšanu ar kolektīvām saimniecībām.

Ja nu šiem mazturīgiem robežapsardzības locekļiem, kuŗiem materiālā ziņā nav ko zaudēt, neuzstāda skaidri saskatāmus brīvības domai atbilstošus nacionāli-polītiskus mērķus, tad tos nevadīs tā cīņas grība un sajūsma, ko mēs citādi no mūsu tautas piederīgiem varētu sagaidīt. Jau XIII gadsimtā chronisti izteikuši atzinību latvju kaŗavīriem; arī jaunlaiku vēsturē mēs atrodam apstiprinājumu šai atsauksmei, un ne pēdējā vietā — ziņojumos par latvju brīvprātīgo cīņām austrumu frontē.

Lai man šai sakarā būtu ļauts citēt sekojošos Führer'a vārdus: „Lielas jaunradītājas idejas trūkums visos laikos nozīmējis cīņas spēka samazinājumu” (Adolf Hitler, *Mein Kampf*, München 1942, 590. lpp.). Dotajā gadījumā mums visi savi prāti un visas sirdis, bez ierobežojuma un puslīdzekļiem, jābruņo izšķīrējai cīņai.

Šai cīņai, no kuŗas atkarīga visas Eiropas nākotne, mums ne vien jāmobilizē tūkstošiem drosmīgu jaunekļu, bet visa tauta. Bet priekšnoteikums ir — skaidru un pozitīvu mērķu nospraušana. Tikai tad iesaukto tautiešu militārie vadoņi atradīs no sirds nākošus un pie sirds ejošus vārdus, kas uzkurs patriotisko uguni kvēlās liesmās. *Viena* apbruņota tauta, *vienas* domas apgarota *vienas* idejas vadīta, lai cik maza tā būtu, arī šai pašreizējā gigantiskajā cīņā izdevīgos apstākļos var kļūt par svaru mēlīti. Un mēs esam *trīs* maza Baltijas tautas.

Tā kā es, kā jau minēju, nerunāju kā politiķis, tad konkrēti priekšlikumi no manas puses šeit būtu lieki. Mani ierosinājumi izriet no militāri-stratēģiskiem apsvērumiem.

Tādēļ es Jūs, reichsministra kungs, lūdzu šo manu ierosinājumu

pārbaudīt un iestāties par nepārprotamu pozitīvu mērķu nosprašanu, kas tautu kā tādu un mobilizēto kaŗaspēku, kā tās daļu, apmierinātu un mudinātu visaugstākam sniegumam.

Latviešu leģiona ģenerālspektors
R. Bangerskis

Pagāja turpat divi mēneši, līdz reichsministram labpatikās atbildēt ģenerālspektora iesniegtajam rakstam:

Reichsministrs
Iepemtiem austrumu apgabaliem
1205/44 geh. RH.

Berlin W 8, 1944. g. 27. aprīlī
Unter den Linden 63

S l e p e n i

Latviešu SS-brīvprātīgo leģiona
SS-grupuņfīreram un Ierošu-SS ģenerālleitnantam
B a n g e r s k i m,
R ī ģ ā.

Ļoti godātais ģenerāļa kungs!

Jūsu rakstu no 6. marta es lasīju ar lielu uzmanību. Turienes kaŗa laika apstākļi spiež uzturēt spēkā dažas iekārtas un noteikumus, ko varētu pēc kaŗa beigām grozīt. Esmu jau ar saviem nesen izdotiem rīkojumiem*) uzsvēris, ka es nevēlos izslēgt vietējo zemju pašpārvalžu iestādes no jebkādām darbības nozarēm, kuŗas viņām varētu uzticēt, neapdraudot ar to vispārējās politiskās vadības intereses. Man pie tā arī jāsapņūda, ka latviešu tauta radīs saprašanu tiem rīkojumiem, kuŗi kaŗa vešanas ietvaros būtu jāuztur spēkā. *Pirmā zemes direktora iecelšana* dod tagad iespēju reichskomisāram Rīgā pārrunāt savstarpējā uzticībā ar augstāko zemes civilo instanci visus tekošos politiskos jautājumus, līdz ar ko būtu dota plaša iespēja latviešu dibināto interešu ievērošanai.

Gadījumā, ja Jūs uzturētos Reich'ā, ļoti priecātos, ja Jūs mani apmeklētu.

Heil Hitler
Jūsu padevīgais
Rozenberg's

* Ar pieminētiem rīkojumiem gan maz kas kļuva citādi.

KAĶA APRINĶU PĀRVALŽU NODIBINĀŠANA

Gen. Bangerska sarunas ar *ogruf. Bergeru* 7. janvārī Berlīnē (skat. 3. grāmatas 100. lpp.) rezultātā *ģen. Jekelns*, pamatojoties uz SS-Galvenās pārvaldes 31. janvāra rīkojumu, 14. februārī izdeva pavēli (skat. . lpp.) par līdzšinējās *staf. Hirtesa* vadītās SS-papildinājumu komandas Austrumzemē likvidēšanu un iesaukšanas lietu Latvijā un Igaunijā nodošanu jaundibinātai SS-Papildinājumu inspekcijai Austrumzemē (SS-Ersatzinspektion Ostland), kuŗas komandieris bija *ģen. Jekelns*. Iesaukšanas tehniskā darba veikšanai bija jānodibina sevišķas SS-Papildinājuma komandas Latvijā un Igaunijā un par to komandieriem iecēla šo zemju leģionu ģenerālinšpektorus.

Šo uzdevumu veikšanai pie Latviešu leģiona ģenerālinšpekcijas nodibināja Papildinājumu pārvaldi *plkv. Lasmaņa* vadībā un ar ģenerālinšpektora 24. februāŗa pavēli nodibināja Latvijā 7 Kaŗa apriņķa pārvaldes ar uzdevumu iesaukto un vēl neiesaukto gadagājumu reģistrāciju, pārbaudi un iesaukšanu, neatvietojamības (UK) jautājumus izšķiršanu saskaņā ar priekšrakstiem.

Pirms Kaŗa apriņķu pārvalžu nodibināšanas Kaŗa apr. priekšnieku tiesības, kas bija paredzētas Latvijas kaŗaklausības likumā, bija apriņķu policijas priekšniekiem un lielāko pilsētu — Rīgas, Liepājas un Daugavpils prefektiem.

28. martā ģenerālinšpektors par šo 7 Kaŗa apriņķu pārvalžu komandieriem iecēla:

Rīgas pilsētas — *plkv. A. Skurbi*,
Rīgas apr. un Madonas — *pltn. A. Breņķi*,
Jelgavas — *pltn. O. Neimani*,
Liepājas — *pltn. J. Bērziņu*,
Valmieras — *pltn. H. Zvirbuli*,
Rēzeknes — *pltn. E. Ankēvicu*,
Daugavpils — *plkv. A. Krastiņu*.

Katrā Kaŗa apriņķa pārvaldē bija 2—3 virsnieki, 2—5 instruktori, 5—7 kareivji un daži brīva līguma darbinieki.

Ar šo pārkārtojumu iesaukšanas tehniskā veikšanā tomēr sevišķu pārmaiņu nebija, jo iesaukšanas vispārējā vadība un neaizstājamības noteikšana palika vācu noteikšanā.

LATVIEŠU VIRSNIĒKU TRŪKUMS

21. martā *ģen. Bangerskis* apmeklēja *ģen. Jekelnu*, lai pārrunātu galvenokārt lielo latviešu virsniņu trūkumu abās latviešu lielajās frontes vienībās. Par šo sarunu *Dienesta atzīmēs* lasāms:

— Šodien, 1944. g. 21. martā plkst. 16.00 *ģen. Jekelns* pieņēma ģenerālinspektoru viņa stāba priekšnieka pavadībā. Sarunā bija *glāt gruf. Krīgers* — jaunais ieroču SS pavēlnieks Austrumzemē un *oberf. Gieseke* — kārtības policijas komandieris Austrumzemē.

Pirms sarunas sākuma *ģen. Jekelns* norādīja uz abiem pavēlniekiem, kuŗus viņš lūdzis būt klāt pie sarunas, lai aizkartos jautājumus pie gadījuma tūlīt izšķirtu.

Ģenerālinspektors pievērsās virsniņu papildināšanas jautājumam.

Virsniņu trūkums abās lielajās ieroču SS kaujas vienībās ir tik liels, ka tur rotas komandē instruktori, bet vadus kareivji, kuŗi paši zināmā mērā uzskatāmi par jaunkareivjiem. Virsniņu rezerve izsmelta, bet jaunu virsniņu sagatavošanā, neievērojot ģenerālinspektora priekšlikumus un atgādinājumus, nekas nav darīts. Tādā veidā mēs drīz panāksim stāvokli, ka kareivji vēl būs, bet virsniņu nebūs.

Policija savā laikā sagatavoja zināmu skaitu virsniņu, no kuŗiem apm. 50 tagad ir ieroču SS vienībās, un tas uzskatāms par apmierinošu sasniegumu. Tomēr arī šo virsniņu sagatavošanā un paaugstināšanā iestājusies zināma nenoteiktība. Piemēram, 15. rezerves un apmācības brigāde neatzīst šo virsniņu dienesta pakāpi. Lielais jauno virsniņu trūkums prasa radikālu atrisinājumu. Virsniņu vietnieki, kuŗus Latvijas armijā kaŗa gadījumā tā kā tā izlietotu virsniņu vietās un paaugstinātu leitnanta dienesta pakāpē un kuŗi uzskatāmi par labākiem nekā ilgāku laiku ārpus dienesta bijušie rezerves virsnieki, paaugstināmi vai nu tūlīn, vai pēc kāda īsāka kursa. Caur paātrinātiem kursiem jāizlaiž arī daļa piemērotu instruktoru. Šie virsnieki jāsgatavo tepat Latvijā, jo citur to traucē valodas grūtības.

Ir saprotama griba panākt zināmu vienveidību virsniņu sagatavošanā visu ieroču SS ietvaros, bet tagadējie apstākļi prasa ārkārtējus līdzekļus. Bez tam šie virsnieki būtu uzskatāmi par kaŗa laika virsniekiem, un ja tie gribētu palikt virsniņu amatos arī miera laikā, tad tiem būtu jāabsolvē papildu kursi, kā tas bija savā laikā arī bij. Krievijas armijā.

Ģen. Jekelns un *ģen. Krīgers* šim uzskatam pilnā mērā pievienojas.*)

* Nedēļu vēlāk, ar 28. marta apkārtrakstu *ģen. Jekelns* paziņoja, ka „SS-reichsfirers pavēlējis nodibināt Ieroču-SS pavēlnieka Austrumzemē dienesta vietu, kas padota Augstākam SS- un policijas vadītājam Austrumzemē un Ziemeļkrievijā un SS Vadības pārvaldei, un, ka par Ieroču-SS pavēlnieku Austrumzemē iecelts SS-Gruf. un ieroču-SS ģlt. *Krīgers (Krüger)*. Viņa dienesta vieta Rīgā, Pleskavas (Marijas) ielā 33.” (Skat. pielikumu Nr. 31.)

Ģen. Jekelns paskaidro, ka virsnieku paaugstināšanas pārtraukšana policijas līnijā esot zināmā sakarā ar mūsu pašu, t.i. ģenerālinspektora un arī ģen. Jekelna iesniegumu reichsfireram, lai ar virsnieku paaugstināšanā policijā frontes kaņavīri netiktu apiesti.

Reichsfirers tāpēc līcis šo paaugstināšanu pārtraukt un visu virsnieku paaugstināšanu centrālīzēt SS-hauptamtā. Tā nu panākta zināma vienlīdzība, bet aizvērtas durvis tai iespējai, kuŗa te vēl pastāvēja virsnieku paaugstināšanai caur policijas vienībām.

Tā kā SS-hauptamts, protams, ar šo lietu netiek galā visas Eiropas mērogā, tad viņš (ģen. Jekelns) centīšoties panākt, lai viņam dotu tiesības paaugstināt virsniekus līdz leitnanta vai pat virsleitnanta pakāpei. Viņš uzdod ģen. Krīgeram un oberf. Giesekem katram savā nozarē nākt ar priekšlikumiem ātrākas virsnieku sagatavošanas lietā*).

Ģenerālinspektors norāda uz trūkumiem papildinājumu sagatavošanas lietā. Tagad pastāv 3 papildinājumu sagatavošanas vietas: Apmācības un rezerves brigāde Jelgavā un bez tam vēl skaitliski apm. līdzvērtīgi un tagad pat lielāki apmācības pulki 15. div. Paplakā, bet 19. div. — Vaiņodē.

Nav ne kopējas rezervju apmācības vadības, ne sistēmas, ne arī vienotas apgādes.

Ieroču, apģērba un apavu trūkuma dēļ pulki Vaiņodē un Paplakā apmācības var izdarīt tikai ļoti ierobežotā veidā. Laiks paiet, cilvēki nīkst, atrauti produktīvam darbam, bet divīzijas un Berlīne domā, ka rezerves tiek sagatavotas. Ieroču trūkums apmācības vienībās rada sliktu psiholoģisku ietekmi arī tautā, jo no tā spriež par latviešu vienību apbruņojumu vispār.

Ģen. Krīgers saka, ka viņš tāpēc tagad sūtīts uz šejieni, lai šos trūkumus novērstu.

Ģenerālinspektors vēl piemetina, ka tādā pat sliktā stāvoklī atrodas arī policijas rezervju sagatavošana Liepājas rajonā (Rucavā, Nīcā u. c.).

Ģenerālinspektors ziņo, ka 15. rezerves un apmācības brigāde neņem pretīm tos, kuŗus no cietuma gribētu dot atpakaļ Leģionam.

Jautājums par tādas vienības noorganizēšanu, kuŗa tos pieņemtu un kur varētu nosūtīt arī event. Sevišķās kaŗatīesas notīesātos, vēl vienmēr ir atklāts. Kamēr tāda vienība resp. bataljons nebūs noorganizēta, Sevišķā kaŗatīesa nevar uzsākt savu darbību.

Ģen. Jekelns: Tāds bataljons jānodibina. Viņš gribētu, lai tādā bataljonā būtu gan vajadzīgā stingrība un daži ierobežojumi, bet nebūtu nekā pazemojoša un apvainojoša. Pat tā nosaukumam nevajadzētu atgādināt, ka tas ir soda bataljons. Lūdz paziņot personu, kuŗa varētu būt par tāda bataljona komandieri.

* Datus par latviešu virsnieku skaitu skat. 3. grāmatas 130. lpp.

Ģenerālspektors atgādina kapteiņa Praudiņa lietu*). Ģen. Jekelns uzdod adjutantam noskaidrot, kādā stāvoklī šī lieta patlaban ir. Cik viņš atce-roties, Praudiņa lieta esot izprasīta no tiesas, jo attiecīgais uzraksts viņam paliekot uz tiesas sprieduma.

Mācītāju jautājumā ģen. Jekelns paskaidro, ka reichsfīrers piekritis vienam ev.-lut. mācītājam uz divīziju un vienam katoļu mācītājam uz korpusu. Lūdz viņam iesniegt apstiprināšanai kandidātus, turklāt tādus, kuŗi nebūtu uzstājušies pret vāciešiem. Tas sevišķi zīmējoties uz katoļu mācītāju. (Skat. 267. lpp.)

Ģen. Jekelns nobeigumā saka, ka viņam liekoties, ka starp viņu un ģenerālspektoru draudot iestāties zināma plaisa. Viņš to ļoti nožēlotu, jo tā nāktu par labu tikai trešajiem, kuŗi to vēlas un uz to kūda. — Vai ģenerālspektors vēl pastāv uz braucienu pie reichsfīrera?**)

Ģenerālspektors atbild, ka šis brauciens nebūtu patlaban vairs vajadzīgs, jo lielākā daļa jautājumu noskaidrota ar ģen. Jekelnu.

Ģen. Jekelns piebilst, ka viņš labprāt sekmēs ģenerālspektora tikšanos ar reichsfīreru, varbūt pat tanī piedalīsies.

Ģen. Krīgers atvadoties piebilst, ka viņš un ģenerālspektors kā veci kaŗavīri labi sapratīsies.

P.S. Runājot par izpalīgiem, ģen. Jekelns izteicās, ka izpalīgus nevarēšot visus pārskaitīt leģionā, bet vienīgi tos, kuŗi paši vēlēšoties.

Izpalīgu (Hiwi — Hilfswillige der Wehrmacht) nosaukumu nolemts grozīt, izpalīgus pārdēvējot par „kaujas izpalīgiem” — Kampfhelfer der Wehrmacht.

Tos nolemts sapulcēt vienkopus pie katras divīzijas pa apm. 600 cilvēkiem ar vienu latviešu virsnieku kā aizgādni (Betreuer). —

Uz VI SS-brīvpr. armijas korpusa komandieŗa žēlošanos par latviešu virsnieku trūkumu Latviešu leģiona ģenerālspektors 28. martā atbild:

* Skat. 2. grāmatas 128. lpp. Šinī gadījumā ir runa par kapteiņa dienesta pakāpes atjaunošanu Praudiņam.

** Ģenerālspektors bija vairākkārt izteicis savu neapmierinātību par viņa darbības ierobežošanu ne tikai no paša Jekelna (skat. piem., 135. lpp.), bet arī pat no viszemāko vācu iestāžu puses un tāpēc bija lūdzis ģen. Jekelnu dot viņam iespēju personīgi pie SS-reichsfīrera noskaidrot, vai viņa darbībai kā ģenerālspektoram ir vispār paredzēta kāda nozīme, vai tā tiek tikai formāli ciesta, bet faktiski uzskatīta par traucējumu, kas visādi ierobežojama. (Ģenerālspektora 1944. g. 18. marta raksts.)

Attiecas: Virsnieku rezerve.

VI SS-brīvpr. armijas korpusa komandierim.

1941. gadā vairāk kā pusi aktīvos latviešu virsniekus deportēja uz Krieviju.

Līdz šim Leģionā, ieskaitot slēgtās policijas vienības un robežapsardzības pulkus, iesaukti 1.768 virsnieki.

Līdz ar to jāuzskata, ka praktiski virsnieku rezerves ir izsmeltas un ģenerālinspektoram nav iespējams ne kritušos, ne slimos un nepiemērotos virsniekus atiecīgi atvietot.

Jau savas darbības sākumā es iestājos par virsnieku skolas uzstādīšanu. Diemžēl, manas pūles palikušas bez panākumiem. Līdz ar to draud iestāties briesmas, ka latviešu vienības paliks bez virsniekiem.

Es lūdzu Jūs no savas puses darīt visu iespējamo, lai:

- 1) pēc iespējas ātri noorganizētu virsnieku kursus speciāli latviešiem. Šiem kursiem jānotiek Latvijā, jo komandējumi uz vācu kaŗa skolām, kas saistīti ar vācu valodas prašanu, negarantē citas labas virsnieku īpašības.
- 2) vienības nekavējoši ierosina, ka labākos virsnieku vietniekus liek priekšā paaugstināšanai virsnieka pakāpē, jo viņu militārās zināšanas ievērojami pārsniedz to līmeni, kuŗu varētu sasniegt īsā kursā.

R. Bangerskis
SS-gruf. un ieroču-SS ģltn.

P Ā R S K A T S

par virsnieku iztrūkumiem un papildinājumiem
uz 1944. gada 18. aprīli.

1. Virsnieku iztrūkums uz 1944. g. 29. martu:

15. divīzijas vienībās	150
19. divīzijas vienībās	211
4 robežapstrdzības pulkos	37
Rīgas policijas pulkā	20
Pārejās latv. pol. vienībās	127
<hr/> Kopā iztrūkst	545

2. Saņemti papildinājumi laikā no 29. marta līdz 18. aprīlim:

Iesaukti	42
Beiguši virsn. sag. kursus	14
Beiguši kaŗa skolu Vācijā	37
Beiguši vada komand. kursus Bolderājā	55
Nosūtīti uz Robeŗzaps. pulkiem	94
Atrodas 19. art. pulkā Vaiņodē	30
Atrodas virsn. kursos Mīlgrāvī	11
Pol. vadu komand. kursos Bolderājā	40
Kopā	323

Paŗpārvalde 28. marta kopsēdē, pēc ģen. *Bangerska* ziņojuma par Latvieŗu leģiona komandējoŗo sastāvu, atzina, ka leģiona komandējoŗā sastāva papildināŗanai vēlams ierosināt Kaŗa skolas nodibināŗanu virsnieku sagatavoŗanai (Protokols Nr. 176.).

Ar 31. marta rakstu Paŗpārvaldei, ģen. *Bangerskis* ierosināja uz Kaŗaklausības likuma 123. p. pamata atbrīvoto virsnieku iesaukŗanu aktīvā kaŗa dienestā 123. p. kārtībā. Savā 14. aprīļa kopsēdē Paŗpārvalde principā piekrita leģiona komandējoŗā sastāva papildināŗanai, saŗaurinot 1943. g. 17. decembra sēdē apstiprināto sarakstu neatvietojamām personām un uzdeva Leģiona ģenerālinspektora stābam izdarīt tajā vajadzīgos grozījumus saziņā ar ieinteresētiem resoriem un iesniegt jauna saraksta projektu nākamai ģenerāldirektoru kopsēdei. (Protokols Nr. 178.)

Paŗpārvalde 18. aprīļa kopsēdē arī apstiprināja Leģiona ģenerālinspektora stāba izstrādāto saŗaurināto sarakstu, izdarot tajā daŗus grozījumus un uzdeva Tieslietu ģenerāldirekcijai izstrādāt grozījumus Kaŗaklausības likuma 11. p., ierobeŗojot „pareizticīgā klera locekļu priekŗrocības”. (Protokols Nr. 179.)

LATVIEŗU SS-LEĢIONA ĢENERĀLINSPEKTORA

15. P A V Ē L E

1944. g. 23. martā.

§ 1.

Ieskaitot kaŗavīrus dienestam Leģionā, atzīt visus paaugstinājumus kaŗavīru dienesta pakāpēs, kas izdarīti Latvijas armijā līdz 1940. g. 5. augustam, vācu armijā, kā arī latvieŗu policijas slēgtās vienībās un droŗības policijas slēgtās vienībās.

Policijas kārtības dienestā (Schutzmannschaft d. Einzeldienstes) iegūtās dienesta pakāpes Leģionā nav ņemamas vērā.

§ 2.

Ārstus, zobārstus, veterinārārstus un farmaceitus ar pabeigtu Augstskolas izglītību un Latvijas Kaņaskolas rezerves leitnantu nodaļu beigušos kaņavīrus ieskaitīt dienestam Leģionā kā leitnantus, ja vien tie nav ieguvuši augstāku dienesta pakāpi.

Vecākums leitnanta dienesta pakāpē minētiem skaitāms no iestāšanās dienas Leģionā.

§ 3.

Latvijas Kaņaskolas I kursu beigušos kadetus un virsnieku vietnieku kursus beigušos, bet vēl nepaaugstinātos kaņavīrus dienestam Leģionā ieskaitīt kā virsnieku vietniekus, ja vien tie nav ieguvuši augstāku dienesta pakāpi.

§ 4.

Kaņa laika ierēdņi, dienestam Leģionā ieskaitāmi tajā dienesta pakāpē, no kuņas tie paaugstināti par kaņa laika ierēdņiem, bet ne zemāk par seržanta pakāpi. Kaņa ierēdņi dienestam Leģionā ieskaitāmi attiecīgā virsnieka dienesta pakāpē.

§ 5.

Medicīnas un veterinārmedicīnas fakultāšu studentus, kuři nobeiguši visus kursus priekšmetus un praktiskos darbus, bet vēl nav izturējuši vai nobeiguši valsts pārbaudījumus, ieskaitīt dienestam Leģionā virsseržanta dienesta pakāpē, ja tos nozīmē amatā savā speciālitātē.

§ 6.

Dienesta pakāpes apliecināšanai pietiek rakstiska dokumenta, apliecības par attiecīgu kursu vai skolas beigšanu, Valsts archīva apliecināta izraksta, vai divu Latvijas armijas virsnieku apliecinājuma.

Ģenerālis R. Bangerskis

Noraksts pareizs:
Adjutants,
majors

1944. g. 20. martā *ģen. Jekelns* atkal pieprasīja jau esošo latviešu vienību papildināšanai iesaukt vēl 11.000 vīrus. Uz to ģenerālinpektors atbildēja:

Augstākam SS- un policijas vadītājam Austrumzemē

Attiecas: 4.000 vīru iesaukšana

Jūsu 20.3.44. raksts.

Apmēram 11.000 vīru iesaukšana uz kādu noteiktu laiku atlikta. No tiem — apm. 1.500 vīriem, gadu gājumiem 1906—1914, un apm. 900 vīriem, gadu gājumiem 1915—1924, līdz 1.4.44. Pēc 1.4.44. robežapsardzības pulki saņems apm. 1.500 vīrus un 15. SS-Apmācības un rezerves gren. brigāde apm. 900 vīrus.

Tā kā šis skaits pilnā mērā neatbilst Jūsu uzstādītām prasībām, es esmu nolēmis atliksanu pārtraukt līdz 1.4.44. tiem, kuriem tā bija atlikta līdz 1.5.44. Līdz ar to iesauks apm. 1.700 vīrus no gadu gājumiem 1906—1914 un apm. 700 vīrus no gadu gājumiem 1915—1924.

Zemes pašpārvaldes ģenerāldirektoru sēdē šodien 1. ģenerāldirektors Dankers pārmetošā kārtā ziņoja, ka iesaukšanai paredzētais skaits (13.000 vīri no gadu gājumiem 1915—1924 un 10.000 vīri no gadu gājumiem 1906—1914) jau ievērojami pārsniegts, ar ko Latvijas rezervju komanda savas pilnvaras nav ievērojusi.

Ar šo ģenerāldirektora Dankera aizliegumu man jārēķinās, jo iesaukšanu izvedu viņa vārdā.

Šinī sakarībā es nevaru Rezerves inspekcijas pieprasītos 4.000 vīrus iesaukt.

R. Bangerskis

SS-gruf. un ieroču-SS ģltn.

SARUNA AR IEROČU-SS PAVĒLNIEKU AUSTRUMZEMĒ*)

1944. gada 6. aprīlī plkst. 10.00 Latv. leģiona ģenerālinpektors ģen. *Bangerskis* ieradās Rīgā, Klingēru ielā 2a uz virsn. vietn. un leitnantu apmācību kursu nobeiguma aktu. Aktā klāt bija arī SS virspavēlnieks *SS-gruf. Krīgers*.

Kursu ilga 3 nedēļas. Kursu priekšnieks — *SS-staf. Hirtes*.

Kursu beiguši 57 audzēkņi.

Kursu nobeiguma aktā audzēkņus uzrunāja *SS-staf. Hirtes*, *SS-gruf. Krīgers* un ģenerālinpektors ģen. *Bangerskis*.

Pēc tam audzēkņi nodeva svinīgo solījumu.

* No *ltm. Zegnera* dienesta atzīmes.

Kursu priekšnieks SS-staf. Hirtes izbrauc uz Vāciju pie SS reichsfirera ar paaugstināšanas priekšlikumiem. Kursu beigušie saņem atvaļinājumu un pēc tam brauc uz Jelgavu rezerves brigādes rīcībā. Nākošā kursa sākums 12. aprīlī. Audzēkņu skaitu varēs palielināt līdz 120. Kursu ilgums paredzēts 4 nedēļas. Kursu vadībā līdz darbosies *pltn. Jansons* un vēl daži latviešu virsnieki.

Pēc apmācības kursa nobeiguma akta ģenerālinspektoram bija saruna ar SS-gruf. Krīgeru.

Starp citu tika pārrunāts jautājums par ģenerālinspektora kompetencēm kaņavīru atvaļinājuma pagarināšanā.

Ģenerālinspektors izteicās, ka pēc ģen. Krīgera š.g. 5. aprīļa raksta viņam ņemtas tiesības pagarināt Latviešu leģiona kaņavīru atvaļinājumus uz dažām dienām. Savā laikā ģenerālinspektoram bijusi šinī jautājumā panākta vienošanās ar bij. 2. SS-brigādes komandieri *ģen. Šolcu* un vēlāko komandieri *ģen. Šuldtu*, kā arī ar 15. SS-divīzijas komandieri *ģen. Pikleru*, ka sevišķi steidzamos gadījumos, kuŗi pierādīti ar dokumentiem, ģenerālinspektors var pagarināt šo vienību kaņavīru atvaļinājumus uz dažām dienām (5—6 d.). Pie tam šādi gadījumi nāk priekšā 2—3 nedēļā. Par pagarināšanu katrā atsevišķā gadījumā telegrafiski tiek paziņots daļai.

Bez tam ģenerālinspektors izteicās, ka viņam ņemtas tiesības cilvēkus no dienesta atbrīvot, atvaļinājumu tagad arī viņš nevarot pagarināt, tā kā viņš — ģenerālinspektors — vairs nezīnot, ko esot tiesības darīt, ko nē. Būšot jāgriežas pie SS reichsfirera un jānoskaidro vai vispār ģenerālinspektora amats vairs vajadzīgs.

Piem., robežapsardzības pulkos pašlaik ir 33 nepareizi iesaukti kaņavīri, kuŗus viņš lūdzis atvaļināt, bet tas netiekot darīts.

Ģen. Krīgers izteicās, ka atvaļinājumus varētu pagarināt, bet tad būtu jāizdod ģenerālinspektora stābam jauna atvaļinājuma apliecība. Ja pagarinājumu uzrakstot uz tās pašas atvaļinājuma apliecības, tad rodoties sarežģījumi ar Streifendienst pie kaņavīru dokumentu kontroles. Varbūt vispareizākais būtu tas, ja ģenerālinspektors kaņavīru, kuŗam viņš atrod par iespējamu atvaļinājumu pagarināt, ar attiecīgu rakstu noraidītu uz Leitstelli, kuŗa tad izrakstītu jaunu atvaļinājuma apliecību.

Bez tam tika pārrunāts arī UK jautājums. Ģen. Krīgers esot ieskatos, ka tā kā iesaucējs esot ģenerālinspektors, pie tam ieinteresēts, lai jo mazāk būtu tādu UK, tad arī ģenerālinspektoram būtu jāpārziņ UK karšu piešķiršana.

Ģenerālinspektors izteicās, ka nebūt nebija vajadzīgs izdarīt iesaukumus no tik daudz gada gājumiem. Iesauktos 30—40 tūkstošus varēja dabūt arī kaut no 5 gada gājumiem, piešķīrot mazākam skaitam UK kartes. Neatvietojamo izšķiršanu kaŗa rūpniecības uzņēmumos un fabrikās varbūt viņš nevarētu pareizi izdarīt, bet savādāks esot lauksaimniecībā nodarbināto jautājums. Tur viņš — ģenerālinspektors — vislabāk varētu noteikt, kam būtu jāiet dienēt, kam nē. Bet pēc reichskomisāra noteikumiem viņam to nav iespējams darīt.

Gen. Krīgers atbild, ka varbūt tur neesot vainīgs reichskomisārs, jo daudzi viņa padotie paši jūtoties kā reichskomisāri un savas tiesības pārkāpjot. Tāpat Vācijā esot daudzi gadījumi, kur Vadoņa vārdā izdarot daudz nelikumības. Viņš pats šeit esot tikai kopš 12 dienām, būtu viņš bijis šeit jau pāris gadus, apstākļi būtu pavisam citi. Viņam esot iespaids, ka šeit Latvijas apgabalā „daudzi gribot kaut ko teikt” (domāts: dot rīkojumus), tāpēc būšot grūti sistematizēt darbu, bet viņš cerot, ka tomēr drīz tas būšot iespējams.

1944. gada 6. aprīlī ģen. Krīgers dosies braucienā uz Vaiņodi, Paplaku u.t.t., bet nākošo nedēļu uz Igauniju

LATVIEŠU POLITISKO DARBINIEKU IESNIEGUMS

1944. gada marta mēneša beigās latviešu politiskie un sabiedriskie darbinieki iesniedza Latviešu leģiona ģenerālinspektoram sekojošu rakstu:

Latviešu leģiona ģenerālinspektoram

R. Bangerska kungam.

Ļoti godātais ģenerāļa kungs!

Ienaidnieks no austrumiem atkal draudoši tuvojas Latvijas zemei. Tas ir tas pats ienaidnieks, kuŗa bruņotie spēki 1940. g. 17. jūnijā militāri okupēja Latvijas republiku, tā pati vara, kas drīz pēc okupācijas izdeva it kā mūsu tautas vārdā Latvijas Saeimas vēlēšanu likumu, bet pēc tam pati šo pēc formas it kā demokratisko vēlēšanu likumu neievēroja, rupji to pārkāpa, pielaižot tikai vienu komunistu un viņu līdzskrējēju sarakstu un turklāt vēl viltojot balsošanas rezultātus. Iznākums, protams, nevarēja dot un nedeva tautas pārstāvjus, bet krievu okupācijas varas ieceltņus.

Šie ieceltņi lēma un lūdza Padomju Savienību neatkarīgo Latvijas Republiku uzņemt tās sastāvā. Pēc tam paziņoja visai pasaulei, ka Latvijas Republika brīvprātīgi tai pievienojusies.

Tas pats, tādā pašā veidā un tanī pašā laikā notika ar neatkarīgo Igaunijas un Lietuvas republiku.

Latvijas varmācīgā pievienošana Padomju Savienībai izdarīta rupji pārkāpjot Latvijas Republikas satversmi un laužot Latvijas un Padomju Savienības savstarpējos līgumus, Tautu Savienības paktu un veselu virkni starptautisku līgumu. Latvijas pievienošana Padomju Savienībai nav arī atzīta starptautisko tiesību nozīmē.

No sacītā neapstrīdāmi izriet, ka pēc starptautiskām tiesību normām Latvijas Republika tiesiski turpina pastāvēt. Tāpēc Padomju Savienības valdības un preses oficiālam viedoklim, kā arī dažu ārvalstu laikrakstu

paustam uzskatam, it kā Latvija būtu Padomju Savienības sastāvdaļa un tāpēc tā tagad atkal būtu no jauna iekļaujama Padomju Savienībā, nav nekāda tiesiska pamata. Tāpat neapšaubāmi izriet, ka nepamatoti ir arī pašreizējā vācu okupācijas varas nostāja, it kā Latvija būtu bijusi Padomju Savienības sastāvdaļa. Šīs nostājas praktiskā izpausme konstatējama visā vācu okupācijas varas politiskā un saimnieciskā rīcībā. Šāds viedoklis nav arī savienojams ar vācu okupācijas varas uzdevumā izdarīto Latvijas iedzīvotāju mobilizāciju Vācijas bruņotiem spēkiem. Tāda vācu okupācijas varas rīcība dziļi aizvaino mūsu tautu un rada tanī dibinātu neapmierinātību.

Latvijas nācijas tiesiskai apziņai un nacionālai pašcieņai atbilstu tāda mobilizācija Latvijas armijai, kas būtu izsludināta Latvijas valsts likumīgo orgānu vārdā un Latvijas valsts aizsardzībai. Tikai tāda mobilizācija lietderīgi veidotu mūsu militāro spēku, ievērojami veicinātu un kāpinātu tā kaujas spējas.

Pēc mūsu izpratnes otrā pasaules kara tagadējā norisē ir tiešām pienācis brīdis, kad apdraudēta mūsu tautas dzīvība, pati tautas esamība — pienācis liktenīgais brīdis: būt vai nebūt.

Pēc visiem dabas un cilvēciņas likumiem neviens mums nevar apstrīdēt tiesības aizstāvēties, ja tiek apdraudēta mūsu nācija un tās esamība.

Pamatojoties uz šīm atziņām, mēs deklarējam Latvijas tautas gribu un gatavību aizstāvēt visiem mums iespējamiem spēkiem un līdzekļiem Latvijas valsts robežas pret uzbrūkošo ienaidnieku.

Sacīto ievērojot, mēs, apakšā parakstījušies, Latvijas nācijas vārdā deklarējam sekojošo mūsu tautas vienoto gribu:

1. Nekavējoties atjaunojama Latvijas Republikas faktiskā suverēnitāte.
2. Sastādama, saskaņā ar spēkā esošo Latvijas Republikas 1922. gada satversmi, Latvijas valdība uz koalīcijas pamatiem, kas pulcētu ap sevi visu Latvijas tautu.
3. Latvijas valdības tuvākiem un galveniem uzdevumiem jābūt: valsts aparāta un Latvijas armijas atjaunošana, Latvijas valsts teritorijas aizstāvēšana pret draudošo Padomju Savienības armiju iebrukumu un — cik tālu tas kara apstākļos iespējams — diplomātisko sakaru nodibināšana ar ārvalstīm un pirmā kārtā ar tām, kas atzītu šo mūsu deklarēto nācijas gribu un atbalstītu priekšā stāvošo militāro uzdevumu — Latvijas valsts aizsargāšanu. Pēc mūsu ieskata sekmējama arī ciešās savienības nodibināšana ar Igauniju un Lietuvu un šīs savienības pārveidošana Baltijas valstu konfederācijā, ja minētās valstis tam piekristu.

Deklarējot šo mūsu tautas nepārprotamo viedokli par savas suverēnitātes juridisko esamību un gribu atjaunot mūsu valsts faktisko suverēnitāti, kā arī apņēmsanos visiem spēkiem un visiem iespēja-

miem līdzekļiem sargāt Latvijas valsti pret uzbrucēju, mēs pagodināties Jūs, augsti godātais ģenerāļa kungs, lūgt darīt zināmu šo mūsu nācības nepārprotamo viedokli un nesatricināmo gribu tām varām, kas Latvijas Republikas faktiskās atjaunošanas nozīmi un nepieciešamību varētu objektīvi saprast un kas gribētu un spētu atbalstīt Latvijas Republikas cīņu par valsts neatkarības un teritorijas nodrošināšanu.

Parakstot šo deklarāciju, mums ir gods izteikt Jums, ļoti godātais ģenerāļa kungs, mūsu dziļas cieņas apliecinājumu.

Latvijas galvas pilsētā Rīgā, 1944. g. 22. martā.

1. (P. Kalniņš, pēdējās Latvijas Saeimas priekšsēdētājs)
2. (K. Pauļuks, pēdējās Latvijas Saeimas I vicepriekšsēdētājs)
3. (Bīskaps Rancāns, pēdējās Latvijas Saeimas II vicepriekšsēdētājs) un citi (Seko 189 paraksti).

Norakstīts pareizi A. Plensners

Iesniedzot ģen. Bangerskim šo 189 latviešu politisko un sabiedrisko darbinieku rakstu. *Fr. Cielēns* iesniedza arī sekojošu priekšlikumu, ar kādu iesniegtais raksts būtu ģen. Bangerskim virzāms tālāk:

— Visu savu dzīvi esmu bijis zaldāts un tikai zaldāts. Ar politiku neesmu nodarbojies un tā manu prātu nekad nav saistījusi. Par politiku esmu interesējies vienīgi tik daudz, cik tas kaņavīram, kas domā ne tikai taktikas, bet arī stratēģijas virzienā, ir neizbēgams un nepieciešams. Tāpēc nevēlēdamies ne mazākā mērā līdz spriest un lemt par politiku. Tomēr es dziļi saprotu lielā meistara Clausewitz'a vārdus: „Der Krieg ist die Fortsetzung der Politik, nur mit anderen Mittel.” No šīs teorētiskās tezes, kuņas lielo vērtību manās acīs ir pastiprinājuši manas dzīves pieredzējumi, nepārprotami izriet, ka bez labas politikas nav un nevar būt laba kaņa. Bez labas politiskas psiholoģijas tautā un līdz ar to armijā nav labu taktisku panākumu kaņa laukā un vēl vairāk — bez labas politiskas stratēģijas bieži vēsturē ir izpalikuši politiskie rezultāti pat ļoti labai militārai stratēģijai.

Vienīgi tikai kā kaņavīrs, kas domā šādā militārā virzienā, man ir gods celt Jūsu Ekselences labieskatam priekšā kādu politisku deklarāciju, ko uz mana vārda iesnieguši 189 latvieši, kas savā personīgā nozīmīgumā ziņā tiešām reprezentē manas nācības ietekmīgāko izlasi un var paust tās gribu, jo viņi bez konfesiju un politisko uzskatu izšķirības ir spējuši vienoties vienā politiskā gribā, vienā latviskā domā — glābt latvju tautu no briesmām, kas tai patlaban draud no austrumiem. Šis deklarācijas iesniedzēji mani lūdz darīt to zināmu „vārdam Latvijas Republikas faktisko atjaunošanas nozīmi un nepieciešamību, un varētu objektīvi saprast un kas g r i b ē t u n s p ē t u

atbalstīt Latvijas Republikas cīņu par valsts neatkarības un teritorijas nodrošināšanu.”

Kā kaņavīrs nemaz negribu izteikties pēc būtības par to, kas teikts šai deklarācijā, tomēr turu par savu pienākumu iepretim savai tautai, darīt zināmu Jums, ļoti godātais ministra kungs, šo deklarāciju, jo Vācija ir vienīgā valsts, kas, sargājot sevi un Eiropu, var arī sargāt Latviju un pārējās Baltijas valstis pret draudošām briesmām.

Cerībā, ka Jūs, ļoti godātais ministra kungs, sapratīsiet, ka es nevarēju noraidīt šo manu tautiešu un līdz ar to SS-vadībai parādīto uzticību un piešķirto godīgā starpnieka stāvokli šai lietā, man ir gods izteikt

Jums manas dziļās cieņas apliecinājumu. —

Uz šī Fr. Cielēna iesniegtā priekšlikuma ir sekojoša Latviešu leģiona ģenerālinspektora stāba priekšnieka *plkv. Plensnera* atzīme:

Tā kā ģen. Bangerskis bija jau agrāk iesniedzis citu līdzīga satura iesniegumu, ko parakstījuši pāri par 40 profesoru un dažādu atklātības darbinieku, tad ģen. Bangerskis šo iesniegumu (P. Kalniņa un c.) ieteica virzīt *tieši* vai caur pašpārvaldi.

NEDROŠĪBA PIEAUG*)

Iekšlietu ģenerāldirektors *ģen. O. Dankeers* 5. maijā griezās pie ģenerālkomisāra ar sekojašu rakstu:

IEKŠLIETU ĢENERĀLDIREKCIJA

Rīgā, 5. maijā, 1944. g.
Nr. 02119/42

SLEPENI.

Ģenerālkomisāra kungam Rīgā.

Informācijai, SS un Policijas vadītājam Latvijā.

Saturā: Iatvijas robežu nodrošināšana.

Latvija saustrumu robežas gaņums — no dzelzceļa stacijas Zemgale (Pol. Kv. e 755 augšā, pa labi) līdz Vimorski (Pol. Kv. e 504 augšā, vidū) pie Igaunijas robežas — ir 373 km gaņa un tiek apsargāta ar 82 atbalsta punktiem un 19 triecienu komandām. Kā aizsardzības spēki šim nolūkam līdz šim tika izmantoti aizsargi. Lielai daļai šo aizsargu pienāktos tikt iesauktai Latviešu SS-Brīvpr. Leģionā, tomēr

* Skat. arī 2. grāmatas 213.—225. lpp.

to iesaukšana atlikta uz noteiktu laiku — pa lielākai daļai uz 1. jūniju 1944. g.

Par atbalsta punktu vadītājiem iecelti apriņķu policijas instruktori, kamēr pēc Kārtības policijas komandieŗa Latvijā raksta Nr. 362/482/44 no 9.3.44. apriņķu policijas priekšnieki ir reizē robežu apsardzības apakšiecirkņu vadītāji.

Ar pavasaŗa laika iestāšanos visi atbalsta punktu un triecienu komandu aizsargi jāatbrīvo no robežapsardzības pienākumu pildīšanas, jo tie visi ir zemes īpašnieki un vienīgie darba spējīgie vīrieši savās lauku saimniecībās, un tiem steidzīgi jāuzsāk lauksaimniecības pavasaŗa darbi.

Tāpat drīzā laikā jāatbrīvo aizsargi-legionāri, kuŗu iesaukšana bija atlikta.

Frontes tuvuma dēļ, apriņķu policijas priekšniekiem daudz darba ar bandu apkaŗošanu, izpletņu lēcēju vajāšanu, ienaidnieka gaisa uzbrukumu seku novēršanu u.t.t.

Tādēļ apriņķa policijas priekšnieki tiek aizkavēti pildīt savus tiešos policijas uzdevumus ar viņiem uzliktajiem robežapsardzības pienākumiem, prasot visus viņu rīcībā esošos spēkus, kuŗi būtu ļoti vajadzīgi sekmīgai bandu apkaŗošanai.

Atbalsta punktiem piedalītie vīri baudījuši niecīgu izglītību, kāpēc tie nav sevišķi piemēroti robežapsardzībai.

Sevišķi nožēlojams ir atbalsta punktu kuŗavīru drēbju un sevišķi apavu stāvoklis. Tie bija viņu privātīpašums, bet, pildot robežapsardzības dienestu (patrulējot), pa lielākai daļai pilnīgi nolietojušies, kamdēļ tie ne tikai nākotnē nevarēs pildīt dienestu, bet tiem būs jāatgriežas savās agrākajās darba vietās basām kājām.

Ievērojot augšminēto, robežapsardzība jānoorganizē uz pilnīgi jauniem pamatnoteikumiem un proti — tā jānodod tikai slēgtām vienībām.

Katram atbalsta punktam vajadzīgs 31 vīrs (ieskaitot vadītāju), t.i. priekš visiem 82 atbalsta punktiem 2.542 vīri, 19 triecienu komandām — katrai 31 vīrs, — 589 vīri; pavisam kopā vajadzīgi 3.131 vīrs, resp. 2 robežapsardzības pulki (policijas pulki) katrā pa 3 bataljonu.

Robeža būtu sadalāma 2 robežapsardzības nodalījumos:

1. Dienvidu nodalījums: no dzelzceļa stacijas Zemgale (P.Kv. e 755 augšā, pa labi) līdz apdzīvotai vietai Kleši (izslēdzot P.Kv. e 663 augšā, pa kreisi) 202 km gaŗumā ar atbalsta punktiem un 8 stacionētām triecienu komandām. Vajadzīgie spēki: 1 robežapsardzības pulks (policijas pulks), resp. 3 bataljoni.
2. Ziemeļu nodalījums: no Kleši (ieskaitot P.Kv. e 663 augšā pa kreisi) līdz Vimorski (igauņu robežā: P.Kv. e 504 augšā, vidū). Nodalījuma gaŗums 171 km ar 40 atbalsta punktiem un 11 stacionētām triecienu komandām. Arī šeit robežapsardzībai būtu vajā-

dzīgs 1 robežapsardzības pulks (policijas pulks), resp. 3 bataljoni. Robežapstrdzības vadībai savs dienests būtu jāpilda sadarbībā ar vietējo policiju, resp. apriņķu policijas priekšniekiem.

Ņemot vērā augšminēto un to, ka iesauktie, kaut arī uz noteikto laiku atbrīvotie, ar 1. jūniju no robežapsardzības dienesta tiks atbrīvoti un iesaukti Legijonā, robežas apsardzība kļūs kritiska, jo apriņķu policijas priekšnieku, resp. zemes pašpārvaldes rīcībā nav nekādu spēku, ar kuriem varētu papildināt robežas apsardzību.

Tāpat ne robežsargu alga, ne apgāde nav paredzēta zemes pašpārvaldes saimniecībā, jo līdz šim visi atalgojumi tika saņemti no vācu dienesta vietām.

Tādēļ es lūdzu Jūsu gādību, lai robežu apsardzībai nekavējoties tiktu nodotas slēgtas vienības, resp. 2 Robežapsardzības pulki (policijas pulki). Šādā kārtā robežas apsardzība tiks stingri pastiprināta, nodrošināta bandu apkaņošana tuvākā frontes aizmugures apgabalā un aizkavētu bandītu ieplūšanu Latvijas apgabalos; apriņķu policijas priekšnieki turpretim varēs visus savus rīcībā esošos spēkus veltīt savos apriņķos bandu apkaņošanai un iznīcināšanai*).

Es lūdzu Jūs paziņot man, kādus rīkojumus Jūs esiet devuši šinī lietā.

Iekšlietu ģenerāldirektors.

Ģenerālis Dankers

Gen. Jekelnam, kas no vācu puses bija atbildīgs par iekšējo drošību Latvijā, bandītu apkaņošanas jautājumā bija latviešiem pilnīgi nepieņemami ieskati. Viņš par efektīvāko līdzekli uzskatīja ne tiešu pašu bandītu iznīcināšanu, bet no tiem apdraudēto rajonu iztīrīšanu no mierīgiem vietējiem civiliedzīvotājiem.

Pirmie no tādās rīcības dabūja ciest jau 1943. g. augustā Latvijas-Krievijas pierobežas iedzīvotāji — apm. 3.000 Latgales krievi, kurus izraidīja no mājām uz Latvijas vidienu par it kā bandītu atbalstīšanu. Līdzīga akcija 1944. g. notika arī Dundagas mežu rajonā, it kā lai atbrīvotu vietu tanku apmācībām.

Arvien biežāk notika arī krievu lidmašīnu uzbrukumi Latvijas teritorijai. Rēzekni priekšliedien dienās vairākos uzlidojumos pilnīgi sagrāva. Bojā aizgāja arī vairāki tūkstoši civilisti un vācu kaņ-

* Par šo bandītu „varondarbiem” tagad daudz pārspīlētu slavas dziesmu ir sarakstījuši padomju „vēsturnieki” — šo bandu vadītāji: *V. Samsons, J. Dzintars* u.c.

Sarkano partizāņu-bandītu darbība sevišķi pieauga sākot ar 1942. g. martu, kad pēc Kremļa norādījuma to aktivizēšanā iesaistījās LKP CK un no Padomijas Latvijā slepeni ieradās komisārs *O. Oškālns* un komandieri *V. Laviņš* un *V. Šamsons*.

vīri. 12. maijā Daugavpili bombardēja 80 krievu bumbvedēji, nogalinot 23 (7 gūstekņus), ievainojot 30 (6 gūstekņus) cilvēkus un saposot 360 mājas. 14. maijā atkal pilsētai uzlidoja 300—350 krievu bumbvedēji un 10—15 km plašā apkārtnē nometa vairāk nekā 2000 bumbas, to starpā arī degbumbas. Šai uzlidojumā nogalināja gan tikai 1 kaņavīru un 4 ievainoja. Arī postījumi bija mazāki, sagrāva tikai 63 mājas un 1 kazarmas.

IESAUKŠANA DARBA DIENESTĀ UN ARMIJAS IZPALĪGOS

Ieņemto apgabalu reichsministrs *A. Rozenbergs* jau 1941. g. 19. decembrī izdeva rīkojumu par Darba pienākuma pildīšanu Austrumzemē, kuŗa 1. § noteica, ka „visi ieņemto austrumu apgabalu iedzīvotāji vecumā no 18 gadiem, samērā ar viņu darba spējām, ir pakļauti darba pienākumam”.

Šim rīkojumam jau 1942. g. beigās pakļāva arī Kārtības policijas un bij. Aizsargu organizācijas locekļus, tās. C grupu. (Skat. 2. grāmatas 62. lpp.), un ģimnaziju abiturientus. Izglītības ģenerāldirektors *prof. M. Prīmanis* 1942. g. 4. septembra Pašpārvaldes ģenerāldirektoru apspriedē (Protokols Nr. 51.) ziņoja, „uz ģenerālkomisāra rīkojumu šī gada abiturientus, kas dzimuši 1921.—1924. gadam, varēs uzņemt Universitātē un Lauksaimniecības augstskolā tikai pēc viena gada nokalpošanas valsts darba dienestā”. Sāka arī arvien vairāk iesaukt jaunākus gadagājumus par izpalīgiem (piem., pajūgu vadītājiem) vācu armijā un, sevišķi sievietes, darbiem Vācijā.

1943. g. ģenerālkomisārs sāka interesēties arī par 14—16 g. vecu skolas zēnu iesaistīšanu vācu gaisa spēku izpalīgos (Luftwaffen Helfer), bet Pašpārvalde no noteiktas atbildes izvairījās. Tad ģenerālkomisārs 1944. g. 17. aprīlī ar rakstu pieprasīja 7.000 zēnu un 400 meiteņu iesaukšanu pretgaisa ieroču apkalpei. Šo pieprasījumu Pašpārvalde 18. arīļa sēdē vienprātīgi atzina par neizpildāmu. (Protokols Nr. 119.)

1944. g. maijā šai jautājumā ģen. *Dankeru* izaicināja uz Berlīni pie *A. Rozenberga*. Arī Berlīnē ģen. Dankers noraidīja jauniešu iesaukšanu piespiedu kārtā, bet piekrita vienīgi uz brīvprātīgas pieteikšanās pamata. Pašpārvalde 31. maija apspriedē tādām jautājuma atrisinājumam un piekrita un pilnvaroja ģen. Dankeru griezties pie jauniešiem ar attiecīgu aicinājumu. (Protokols Nr. 185.)

Domstarpības starp Pašpārvaldi un vācu iestādēm turpinājās līdz krievu iebrukumam Latvijas teritorijā. Jūnijā ģenerālkomisārs piekāpās un pieprasīja iesaukt pretaviācijas ieroču dienestā vienīgi 1926. g. dzimušos (18 g.v.) jaunekļus. Tam Pašpārvalde arī piekrita. Jūlijā Pašpārvalde piekrita arī 1927. un 1928. g. dzimušo iesaukšanai. Kopskaitā iesauca 4.139 jaunekļus (562 bija pieteikušies brīvprātīgi). No iesauktiem tomēr tikai 3.614 atzina par derīgiem izpalīgu dienestam.

Plašāk par izpalīgiem nākošās grāmatās.

ĢENERĀLINSPEKTORA STĀBA PRIEKŠNIEKA MAIŅA

Ģen. Bangerska aktīva iestāšanās ne tikai latviešu karavīru, bet arī visas latviešu tautas interešu labā, nebija patīkama Augstākam SS- un policijas vadītājam Austrumzemē *ģen. Jekelnam*. Par tās iniciatoru ģen. Jekelns uzskatīja ģenerālinpektora stāba priekšnieku *plkv. A. Plensneru* un tādēļ jau sākot ar 1943. g. beigām viņš centās *plkv. A. Plensneru* dabūt uz fronti „kaujas prakses iegūšanai”. *Plkv. Plensners* stāba priekšnieka pienākumus izpildīja no 1943. g. 1. maija.

Latviešu leģiona ģenerālinpektors *ģen. Bangerskis* savā 1944. g. 20. maija pavēlē Nr. 17 raksta:

— Ar augstākā SS- un policijas vadītāja Austrumu apgabālā rakstu, pamatotu uz SS-reichsfirera rīkojumu mana stāba priekšnieks *pulkvedis A. Plensners* pārvietots uz 19. Latv. SS-Brīvpr. divīziju.

Pulkvedis Plensners stājās amatā tanī brīdī, kad mans stābs bija jāuzbūvē no nekā.

Netaupīdams ne pūles, ne spēkus, viņš enerģiski ķērās pie stāba noorganizēšanas, veicdams sākumā visus atbildīgos darbus ar pāris darbiniekiem.

Notecējušā gada laikā pulkvedim Plensneram izdevies stābu izveidot tā, ka tagad tas spējīgs veikt katru tam stādāmu uzdevumu.

Pilnīgi izprazdams likteņu cīņas kopības un visciešākās sadarbības ar Lielvācijas armiju nepieciešamību, pulkvedis Plensners bija arvien man vērtīgs palīgs visos uz Leģiona uzbūvi un dzīvi attiecošos jautājumos. Sevišķi pastiprojams pulkveža Plensnera veiktais darbs iesaukšanas laikā, novēršot visus darba gaitā cēlušos šķēršļus.

Trūkstot noteikumiem par ģenerālinpektoru un ģenerālinspekciju, stāba priekšnieka darbs bija sevišķi grūts un atbildīgs, un pulkvedis Plensners ir pratis visas šīs grūtības ar lielu taktu un veiksmi pārvarēt.

Pulkvedis Plensners bija panācis arī vislabāko sadarbību stāba darbinieku vidū, kamdēļ darbs noritēja arvien vislabākā saskaņā.

Šķiroties no pulkveža Plensnera, izsaku viņam dienesta vārdā pateicību par ļoti sekmīgi veikto stāba uzbūves un līdzšinējo vadības darbu un novēlu viņam vislabākos panākumus un kaņāvīra laimi turpmākās gaitās. —

Pēc *plkv. A. Plensnera* aizbraukšanas uz fronti Ģenerālinspektora stāba priekšnieka vietu līdz 8. jūlijam izpildīja *majoris Mednis*. Stāba priekšnieka pienākumus ar 8. jūliju uzņēmas līdzšinējais 15. (1. latv.) divīzijas kājnieku priekšnieks *vplkv. A. Silgailis*.

KARĀVĪRU MĀCĪTĀJI

Sakarā ar Ev.-lut. Baznīcas Virsvaldes 1944. g. 11. februāra rakstu (skat. 3. grāmatas 127. lpp.) par karāvīru garīgo aprūpi frontē un slimnīcās, *ģen. Bangerskis* 21. marta sarunās ar *ģen. Jekelnu* (skat. 253. lpp.) pieskārs arī karāvīru mācītāju jautājumam. Pēc šīs sarunas ģenerālinspektors arī iesniedza *ģen. Jekelnam* izraudzīto mācītāju sarakstu un 11. maijā saņēma piekrītošu atbildi.

Ģenerālinspektors *ģen. Bangerskis* savā 5. jūnija pavēlē Nr. 20 paziņoja (§ 3.):

— Ieceļu:

Par 19. Latv. SS-brīvpr. divīzijas mācītāju
virsseržantu Verneru *V o i t k u s u*,

par 15. Latv. SS-brīvpr. divīzijas mācītāju
v.v. Jūliju *S t r a u m i*,

par VI Latv. SS-brīvpr. korpusa katoļu kaplānu
Kazimīru *R u č u*.

Kurzemē stacionēto Latv. SS-brīvpr. leģiona vienību garīgo aprūpi uzticu prāvestam Jāzepam *S a v i c k i m*, bet Zemgalē — prāvestam Leonam *K u n d z i ņ a m*. —

HIMLERA BARGĀ VĒSTULE JEKELNAM

Der Reichsführer-SS

RF/M

Geheime Kommandosache

Tgb. Nr.: II 753/44 g. Kdos.

9.6.1944.

*Augstākajam SS un policijas vadītājam Austrumzemē
Rīgā*

Man ienākušie ziņojumi par notikušajām nebušanām pie mobilizācijas Latvijā spiež mani noteikt sekojošo:

1. Visas UK stāvokļa lietas nekavējoties jāpārbauda vācu komisijās, pieturoties pie visstingrākās mērauklas. Visi nelikumīgi par UK atzītie 14 dienu laikā ievietojami Latviešu SS frontes divīziju lauku papildinājumu bataljonos.
2. Kaŗa apriņķu pārvalžu virsnieki un darbinieki, kuŗi izrādītos par vainīgiem nelikumīgā rīcībā attieksmē uz UK stāvokļa piešķiršanu, nododami sevišķai tiesai*.)
3. Kaŗaklausības pārraudzīšanu Latvijā es tagad uzdodu SS-Ersatzinspektion Ostland.
4. Rases un nometināšanas galvenās pārvaldes šefam uzdodu vienas nedēļas laikā nosūtīt uz Latviju pietiekami lielu aizgādības virsnieku komandu, lai nekavējoties ar plašu vērienu likvidētu latviešu frontes cīnītāju ģimeņu postu, kādu izsaukusi nolaidība un pienākumu aizmiršana. Līdz ar to viņam tiek uzlikta atbildība par apgādi un aizgādību arī nākotnē.
5. SS robežapsardzības pulki Latvijā, kuŗus uzstādīja kā pārejas formācijas, līdz 1944. g. jūlijam izformējami un iekļaujami frontes divīzijās. Līdz ar to izformējami arī šo vienību dzimtenes stābi. Tomēr atstājama Latviešu leģiona inspektors kā manis pavēlēta dienesta vieta.
6. Visi dezertēšanas un patvaļīgas prombūtnes gadījumi to latviešu godīgo kaŗavīru interesēs, kuŗi priekšzīmīgi veic savu pienākumu frontē, bez žēlastības vajājami caur SS tiesu un sodāmi.
7. Pienākumam uzticīgajam latviešu frontes kaŗavīram, tāpat kā visiem SS vīriem, pieder mana sevišķa atzinība un sevišķa aizgādība.

H. Himlers

Lai gan šī vēstule bija adresēta vienīgi ģen. Jekelnam, uz to pēc atgriešanās no Berlīnes Himleram atbildēja arī ģen. Bangerskis (skat. 273. lpp.).

Vēstulē pavēlēto centās izpildīt Ieroču-SS pavēlnieks Austrumzemē SS-gruf. un ieroču-SS *ģltn. Krīgers*.

* Visas neatvietojamības (UK) lietas, neskatoties uz Ģenerālinspektora protestiem, ar 1944. g. februāŗa beigām kārtoja vācu Darba pārvalde,

ĢEN. BANGERSKIS OTRREIZ BERLĪNĒ

1944. g. 12. jūnijā ģen. *Bangerskis* ieradās Berlīnē, kur viņam bija garāka saruna SS Galvenā pārvaldē. Par to dienesta atzīmē lasāms:

Dienesta atzīme:

— Pārrunās sākumā piedalās SS-obergruppenfīrers *Bergers*, ģen. *Bangerskis* un pltn. *Karlsons*; vēlāk arī SS-sturmbannfīrers *Reslers* kā Ersatz-Inspektion vadītājs Austrumzemē.

Ogruf. Bergers: Vācu armijas ziemeļu grupas virspavēlnieks ģenerālpulkvedis *Lindemanns* apciemojis VI korpusu un visai sīki apjautājies pie latviešu vienību komandieņiem par garastāvokli, cīņas gribu un stāju latviešu kaņāvīros cīņā pret kopējo ienaidnieku. Izvirzījušies vairāki apstākļi, kuri stipri ietekmējot latviešu kaņāvīru garastāvokli:

- a) uz aplamajiem principiem dibinātā iesaukšana kaņā dienestā — atstājot mantīgās šķiras locekļus mājās un iesaucot nemantīgos;
- b) pārāk gausā un nevižīgā latviešu kaņāvīru ģimeņu apgāde;
- c) dažādi citi iemesli.

Ģen-plkv. *Lindemanns* savu ziņojumu, apejot SS ieroču vadību un reichsfīreru, iesniedzis tieši ģen.-feldmaršalam *Keitelam*, kuņš to savukārt pieteicis tieši vadonim. Vadonis par šiem apstākļiem bijis visai satraukts, izsaucis steidzami pie sevis reichsfīreru, sabāris to un katēgoriski pavēlējis viņam novērst nebūšanas un nevēlamās parādības attieksmē uz latviešu vienībām. Bez tam vadonis izdevis reichsfīreram ģenerālpilnvaru gādāt par to, lai latviešu korpuss būtu spējīgs pienācīgi reprezentēt latviešu tautas kaņāvīru stāju. Turklāt vadonis esot piezīmējis, ka neesot svarīgi, vai tagad, lai savestu kārtībā latviešu kaņāvīru ģimeņu apgādi, izlietotu 2—4 milj. RM vairāk nekā tas normālos apgādes apstākļos būtu bijis vajadzīgs; galvenais esot latviešu kaņāvīru ģimeņu apgādes jautājumu nokārtot steidzami un radikāli.

Sakarā ar to reichsfīrers, pamatodamies uz viņam doto ģenerālpilnvaru nokārtot un pārziņāt latviešu un igauņu vienības, izdevis sekojošu rīkojumu (nolasa pa punktiem rīkojumu Nr. II 753/44), sevišķi uzsvērot pēdējo, 7. pkt. teikumu: „Pienākumam uzticīgajam. . .”, piezīmējot, ka, cik viņam zināms, šī esot pirmā reize, kad reichsfīrers arī ne tīri ģermaniskām vienībām veltījis šādus vārdus.

Tāpat reichsfīrers uz viņam doto pilnvaru pamata esot vienojies ar reichsministru ieņemtiem Austrumu apgabaliem *Rozenbergu*, par kopēja rīkojuma izdošanu, uz kuņā pamata katram latviešu kaņāvīram pēc kaņā, ja viņš to vēlētos, būtu tiesība saņemt 10 ha zemes Latvijā, kas būtu brīva no jebkādiem apgrūtinājumiem. Ja Latvijā šim nolūkam pietrūktu platības, tad latviešu kaņāvīrs zemi varēšot saņemt vai nu *Baltrutēnijā*, vai *Lietuvā*, pieslēdzoties Latvijas teritorijai. Esot pats par sevi saprotams, ka šāda tiesība uz zemi kaņāvīra nāves gadījumā pārietu uz viņa ģimeni.

Sai sakarā reichsfīrers arī noteicis, ka Latviešu leģiona ģenerālinspektora institūts visādā ziņā paturams un ka ģenerālinspektors esot „atbildīgs par latviešu leģionāru iekšējo un ārējo stāju” (verantwortlich für die innere und äussere Haltung der Legionäre). Vistuvākā laikā arī tikšot izdoti noteikumi, kuŗi noteikšot un nostiprināšot ģenerālinspektora stāvokli.

Tālāk ogruf. Bergers norāda, ka viņš jau pagājušā gadā rūpējies un gribējis panākt, lai Latvijai un Igaunijai tiktu piešķirta autonomija vismaz 1/2 gada laikā. Tagad nu esot pagājis vairāk nekā 1/2 gads, bet nekas neesot noticis. Viņš ļoti nožēlojot, ka tā iznācis, bet tur neko nevarot darīt. No otras puses esot gan jāatzīst, ka autonomija tagadējos kaŗa apstākļos praktiski maz izpaustos. Tomēr varētu lielā mērā paplašināt pašvaldības kompetences, it sevišķi — nokārtot Rīgas pilsētas jautājumu. Visas šīs lietas būtu bijis viegli un bez traucējumiem īstenot dzīvē. Lai tomēr nezaudējot pacietību, reiz šīs lietas nokārtošot.

Viņš arvien esot bijis kaŗavīrs un tāpēc cienot tīras attieksmes kaŗavīru starpā, t.i. atklātību un savstarpēju izpalīdzēšanos. Izejot no šī viņa uzskata, viņš arī runājot pilnīgi atklāti par visām lietām. Tomēr viņš lūdzot par šīs sarunas tematu un saturu nevienam tālāk nestāstīt, jo pretējā gadījumā tas atkal visu sabojātu.

Atgriežoties pie reichsfīrera norādījumiem, viņš esot norīkojis nosūtīt uz Latviju vairākus virsniekus, kuŗi pārbaudīšot apstākļus leģionāru ģimeņu pabalstu izsniegšanas ziņā un cerot, ka šīs jautājums vistuvākā laikā tikšot nokārtots. Tāpat esot paredzēts iecelt komisiju, kuŗa pārbaudītu pagājušās iesaukšanas apstākļus un UK piešķiršanas lietas. Ja tikšot atrasta ļaunprātība, vainīgi stingri sodīšot.

Gen. Bangerskis: Izsaka gandarījumu, ka Latviešu leģiona jautājums — lai gan arī tikai ļoti šaurā plāksnē (t.i. vienīgi sakarā ar ģimeņu pabalstu kavēšanos un sakarā ar neapmierinošiem pēdējās iesaukšanas apstākļiem) — nonācis līdz vadonim, un ka vadonis uz patiesi nevēlamām parādībām tik enerģiski reaģējis. Tomēr viņam esot jāpiezīmē, ka ģimeņu apgādes nefunkcionēšana un pēdējā iesaukuma nepareiza nostādīšana esot tikai viena maza daļa no tiem iemesliem, kuŗu dēļ garastāvoklis Leģionā pasliktinājies. Tam esot vēl daudz citu iemeslu. Arī viņš kā ģenerālinspektors esot nostādījis tādā stāvoklī, ka esot nolēmis atteikties no amata, ja apstākļi negrozītos.

Ogruf. Bergers: Viņš par to jau esot dzirdējis un zinot. Šī lieta nākotnē tikšot katrā ziņā nokārtota un ģenerālinspektors tikšot nostādījis pienācīgā stāvoklī. Viņš nosakot, kas arī vēl tikšot apstiprināts rakstiski, ka ģenerālim reizi mēnesī jāierodas uz pārrunām pie viņa Berlīnē, un proti — uz tiešām sarunām, bez citu starpnieku vidutājības.

Tālākās sarunās piedalās arī Ersatz-Inspektion vadītājs Stubaf. Rösslers.

Gen. Bangerskis: Ievērojot šasdienas sarunas, viņš negribot apstāties pie visiem tiem notikumiem, par kuŗiem gribējis ziņot. Tas šodien aizvestu par tālu. Viņš tikai sava stāvokļa raksturojumam gribētu minēt gadījumu, kāds

nesen norisinājies ap viņa izdoto atvaļinājuma apliecību. Pie viņa griezies kāds robežapsardzības pulka virsn. vietnieks un lūdzis pagarināt atvaļinājumu; viņš bijis atlaists mājās sakarā ar sievas slimību un citām ģimenes likstām. Tagad viņam pēkšņi nomiris tēvs, un saimniecība palikusi bez vadītāja. Ģenerālinspektors licis savam stābam apstākļus pārbaudīt un atradis par vajadzīgu pagarināt minētā virsn. vietn. atvaļinājumu uz 1 nedēļu saimniecības lietu nokārtošanai. Virsn. vietn. ar šo apliecību aizgājis uz Leitstelli. Tur kāds instruktors to apskatījis un pateicis: „Aha, tā ir ģenerāļa Bangerska banda, gan es tai parādišu.” Minētais instruktors ģen. Bangerska izdoto un parakstīto apliecību paturējis un licis virsn. vietn. atnākt nākamā dienā, kad v.v. šo apliecību saņēmis atpakaļ — tā bijusi pārsvītrotā un uz tās uzrakstīts, ka apliecība anulēta un virsn. vietn. nekavējoties sūtāms atpakaļ uz savu vienību. Annulēšanu izdarījis kāds kapteinis vai virsleitnants.

Tā ir pret viņu — Bangerski — kā pret ģenerāli un latviešu kaņavīru augstāko pārstāvi tāda izturēšanās, pēc kuņas viņš vairs tajā pulkā, pie kuņas piederīgs minētais virsn. vietn., vairs nevar rādīties. Tādi un līdzīgi gadījumi ir par iemeslu tam, ka ģenerālinspektors robežapsardzības pulkos vispār neierodoties un nevarot neko darīt, lai tur celtu latviešu kaņavīru garastāvokli.

Ogruf. Bergers: Uzdod Stubaf. Rössleram šo gadījumu atzīmēt, noskaidrot un nekavējoties pieteikt, jo tā esot skandaloza rīcība.

Pltn. Karlsons: Pie šī gadījuma jāpiezīmē, ka vispār latviešu vienību vācu vadība noliegusi latviešu virsniekiem un komandieņiem griezties savās bēdās un rūpēs pie ģenerālinspektora, jo tas graujot vadības prestižu.

Ogruf. Bergers: Tāds rīkojums nav pielaižams. Katram latviešu kaņavīram jābūt tiesībai griezties, apejot savas vienības vācu vadību, ikvienā lietā pie savas latviešu vadības augstākā pārstāvja — ģenerālinspektora. Uzdod stubaf. Rössleram to atzīmēt ievietošanai pavēlē par ģenerālinspektora tiesībām. Uzdod stubaf. Rössleram kopā ar pltn. Karlsonu sastādīt pavēles projektu par ģenerālinspektora pienākumiem un tiesībām, izejot no principa, ka visa latviešu kaņavīru garīgā un morālā vadība atstājama latviešu pašu pārstāvim — ģenerālinspektoram.

Ģen. Bangerskis: Šinī sakarā būtu arī jārunā par virsnieku un instruktoru sagatavošanu, uz kuņu viņam, diemžēl, neesot nekāda iespaids. Ja tuvākā laikā netiks sperti izšķirīgi soļi, tad korpuss drīzumā paliks pilnīgi bez virsniekiem. Valodas grūtības tomēr ir tik lielas, ka Vācijā sagatavot vajadzīgo virsnieku skaitu neesot iespējams, un bieži vien tieši labākie cilvēki vācu valodas neprasaņas dēļ spiesti palikt atpakaļ un arī skolās nespēj sekot mācībām. Tādēļ viņš paliekot pie agrākā viedokļa, ka virsnieki jāsgatavo latviešu kaņa skolās vai kursos.

Ogruf. Bergers: Reichsfirers tomēr esot ieskatos, ka nākamie Eiropas virsnieki jāsgatavo vienādos apstākļos, t.i. vienā skolā, kāda domāta Telcā.

Gen. Bangerskis: Telca nespēs vajadzīgā laikā apmierināt mūsu prasības. Mums vajadzīgi 300 virsnieku. Ja Telca var tik daudz uzņemt, tad lieta varētu iet. Pretējā gadījumā jāatveļ kursi, nevis tādi kā tagad uz 3—4 nedēļām, bet gan uz 3—4 mēnešiem, kuņos jaunekļi tiktu pamatīgi apmācīti.

Ogruf. Bergers: Uzdod tūlīt sastādīt un iesniegt viņam sarakstu par šiem 300 jaunekļiem. Ja tad nevarēšot panākt, ka šiem jaunekļiem attiecīgus kursus rīko SS-hauptamts, tad visādā ziņā būšot iespējams šādus kursus nodibināt pie VI korpusa.

Gen. Bangerskis: Ārstus ieskaita Leģionā leitnanta dienesta pakāpē, arī ja viņiem tādas Latvijas armijā nav bijis. Šinī sakarā radušies daži iebildumi. Tomēr nebūtu vēlams tādus ārstus tagad pazemināt.

Ogruf. Bergers: Ārsti visādā ziņā atstājami dienesta pakāpēs, kādās viņi iesaukti. Ja vajadzīgs, viņš tos varot vēl speciāli apstiprināt un, ja viņi to pelnījuši, arī paaugstināt nākamā dienesta pakāpē.

Gen. Bangerskis: Ierosina jautājumu par virsnieku atbrīvošanu no dienesta: gan no divīzijām, gan no citām vienībām ienāk ierosinājumi atvaļināt dažādu iemeslu dēļ virsniekus no dienesta. Rodas jautājums, kas atvaļināšanu izdara — ģenerālinspektors, virspavēlnieks vai SS-hauptamts, resp. Ersatz-Inspektion?

Ogruf. Bergers: Atvaļināšana jāizdara SS-hauptamtam, pie kam, lai šo jautājumu drīzāk nokārtotu, atvaļināmos varot viņam paziņot telegrafiski, un viņš tad jautājumu tūlīn izšķiršot. — Uzdod Ersatz-Inspektion ciešā saziņā ar ģenerālinspektoru nokārtot jautājumu par UK-stāvokli. Attieksmē uz jautājumu, vai UK stāvokļa izlemšana kaŗa rūpniecības darbiniekiem atstājama vācu iestādēm, atzīst, ka itin visas, arī kaŗa rūpniecības UK stāvokļa lietas izlemjamas vienā vietā.

Stubaf. Rösslers: Galīga UK stāvokļa izlemšana piekristu papildinājumu inspekcijai.

Ogruf. Bergers: Galīga izlemšana atstājama ģenerālinspektoram, jo pretējā gadījumā viņš kļūstot lieks. Piekrīt, ka šeit pastāv pretruna: viņš domā, ka UK jautājumu izlemšanā galvenam noteicējam esot jābūt latviešu dienesta vietai, t.i. ģenerālinspektoram.

Stubaf. Rösslers: Vai praktiski būtu iespējams iesaistīt latviešu sievas un jaunavas Vācijas Sarkanā krusta dienestā?

Gen. Bangerskis: Uaicināt jau var, bet ja uzaicinās dienestam Vācijas Sarkanā krustā ārpus dzimtenes, tad pieteiksies ļoti maz.

Stubaf. Rösslers: Domāts vācu māsas no slimnīcām Rīgā atvietot ar latvietēm, jo lielāko tiesu šinīs slimnīcās jākopj latviešu kaŗavīri.

Ogruf. Bergers: Principā šādam nokārtojuma piekrīt un atstāj jautājuma noskaidrošanu uz vietām Rīgā saziņā ar ģenerālinspektoru.

Saturā: Klāsts par Latviešu SS brīvprātīgo leģiona pašreizējo stāvokli attiekmē uz iesaukšanu.

Norāde: Jūsu rīkojums Tgb. Nr. 11. II 75v/44 g. Kdos.

Reichsfireram SS.

Apzinādamies, ka rūpes par daudziem un plašiem uzdevumiem aizņem visu Jūsu laiku, esmu vairījies Jūs personīgi traucēt, bet visus mani kā Latviešu leģiona ģenerālinpektoru skarošus jautājumus un lietas, par cik tas bijis iespējams, esmu centies nokārtot uz vietas ar Jums pakļautām iestādēm. Tomēr Jūsu š. g. 9.6. Tgb. Nr. II 753/44 g. Kdos. uz Leģionu attiecinātais rīkojums, ar kuŗa saturu tiku iepazīstināts pārrunās ar SS-obergruppenfireru Bergeru Berlinē, spiež mani griezties tieši pie Jums ar šo klāstu.

No minētā rīkojuma nepārprotami jāsecina, ka Latviešu leģiona apstākļi vispār, bet sevišķi ar iesaukšanu saistītie jautājumi Jums nav pareizi apgaismoti. Jums ir radies iespaids, ka pieteiktās negatīvās pārādības radušās iesaukšanas iestāžu nepareizās, jā — pat nelikumīgās darbības dēļ.

Šāds ieskats neatbilst lietas patiesiem apstākļiem, kādēļ es pret šādiem arī pret mani un man pakļautām iestādēm vērstiem pārmetumiem esmu spiests ieņemt stāvokli. Neapmierinātība latviešu tautā un sevišķi iesauktajos leģionāros radusies galvenokārt UK stāvokļu pielietošanas, bet ne man pakļauto iestāžu tehniskās darbības dēļ. Iesauktie leģionāri ir neapmierināti ar to, ka viņiem — mazākai daļai no iesaukšanai pakļautiem vīriem — jāiet cīnīties, bet lielākā daļa no tiem pašiem iesauktiem gadiem paliek mājās. Tas arī pilnīgi saprotams, jo nāves priekšā visi jūtas vienādi, vai nu tas būtu nabags vai bagāts, vairāk vai mazāk izglītots.

Par manis ieņemto viedokli UK stāvokļa ziņā un par to piešķiršanas kārtību atļaujos ziņot sekojošo:

Jau 1943. g. pavasarī, iesaucot Leģionā uz darba kļaušu likuma pamata, radās neapmierinātība piešķirto UK dēļ. Sagatavojot pāreju no iesaukšanas darba klausības kārtībā uz mobilizāciju, tika solīts, ka iesaukšanu izdarīs Latviešu zemes pašpārvalde caur Latviešu leģiona ģenerālinpektoru. Ticot šim solījumam un zinot latviešu tautas un leģionāru noskaņojumu, es pirms iesaukšanas sākuma publiski deklarēju savus uzskatus, ka iesaukšanu izdarīs pēc stingri noteiktiem principiem un taisnīgi, neatzīstot nekādas neatvietojamības; iesauks mazāk gada gājumu (jaunākos gadus), bet visus. Ar to būtu panākts taisnības un vienlīdzības princips un pakalpot arī saimniecībai, jo jaunākos gada gājumos ir maz tiešām grūti atvietojamu speciālistu. Par šo manu

deklarāciju es saņēmu gan atzinības pilnus vārdus arī no vācu iestādēm un vadītājām amatpersonām, bet praktiski viss izveidojās pavisam citādi. Kad Latviešu zemes pašpārvalde un es bijām parakstījuši iesaukšanas rīkojumu, visu faktisko izricību savās rokās paturēja vācu iestādes. Tās noteica, kādi gada gājumi jāpakļauj iesaukšanai un kam jāpiešķir UK. Sevišķi krasi tas izpaudās, formējot robežapsardzības pulkus 1944. g. februārī. Šajā gadījumā es paredzēju iesaukt no 1914. g. līdz 1910. g. dzimušos vīriešus, lai iegūtu vajadzīgo leģionāru skaitu. Bet faktiski iesaukšanai pakļāva visus vīriešus, kuŗi dzimuši 1914. g. līdz 1906. g. Tādā kārtā izveidojās stāvoklis, ka, saskaņā ar noteikto iesaucamo skaitu, tika iesaukti tikai apm. 30 % no visiem iesaukšanai pakļautajiem cilvēkiem, bet pārējiem 70 % iesaukšanas komisijām bija jāpiešķir UK, vai iesaukšanas komisija to gribēja vai nē. Arī UK stāvokļa piešķiršanā ne man, ne arī kādai latviešu iestādei nebija noteikšanas tiesību, nebija pat noteiktas iespējas līdzī runāt. No civilo iestāžu puses iesaukšanas kārtoja reichskomisārs, generalkomisārs un attiecīgo apgabalu komisāri caur viņiem pakļautām vācu dienesta vietām tieši at Ersatzkommando Ostland, resp. vēlāk ar Ersatzinspektion Ostland.

Neērtības un nesaskaņotību radīja vēl tas, ka daļu rīkojumu īstenoja, kad iesaukšana bija jau iesākta un dažos novados rīkojumi nebija savstarpēji saskaņoti. Piemēram: 5. februārī nāca rīkojums, kas nosacīja atbrīvojamo procentuālo skaitu rūpniecības uzņēmumos. Bet 9. februārī nāca rīkojums, kuŗš atbrīvojamo grupas pārkārtoja, līdz ar ko atbrīvojamo procents mainījās. Un 11. februārī nāca vēl tālāki rīkojumi, kuŗi attiecās galvenokārt uz pašvaldības dienesta personu atbrīvošanu. Sekas bija tās, ka vienā vietā tika iesaukti tādi cilvēki, kādus citās vietās atbrīvoja.

Nezinot visu dažādo atbrīvojumu pamatiemeslus, tauta visu vainu pierakstīja iesaukšanas komisijām. Radās baumas it kā par brēcošām nelikumībām un kukuļošanām iesaukšanas komisijās u.t.t. Esmu pūlējies šīs baumas noskaidrot, bet nevienu konkrētu gadījumu, izņemot jau gluži individuāla kriminālrakstura pārkāpumus — piem. zīmogu un dokumentu viltošanu — neesmu varējis konstatēt. Bez tam komisiju kukuļošanai arī nebija sevišķas nozīmes, jo UK stāvokli tās nepiešķīra, bet tikai ņēma vērā citu iestāžu piešķirtās. Gadījumā, ja kukuļošana būtu tikusi izdarīta šajās estādēs, tad tās gan pieder civilajam sektoram. Man kā Latviešu leģiona ģenerālinspektoram un vecam kaŗavīram, kuŗš bauda savos kaŗavīros kā arī tautā pietiekami lielu autoritāti un uzticību, nācās šo kaŗavīru un tautas priekšā visas šīs parādības segt ar savu personu. Es nevarēju teikt, ka iesaukšanas rīcību faktiski noteic un kārtu vācu iestādes. Ja es to būtu darījis, es būtu grāvis vācu iestāžu autoritāti. Es pat nevarēju solīt, ka nodarītās kļūdas izlabos, jo man ņemta resp. nav dota iespēja apstākļus ietekmēt vēlāmā virzienā. Šādu vecam kaŗavīram ne sevišķi glaimojošu duālistisku stāvokli es

biju spiests izturēt, vienīgi būdams uzticīgs savam zvērestam, lai darītu visu mūsu lietas labā. Tikai pateicoties šādai manai nostājai arī iesaukšana, par spīti visam iepriekš teiktajam, deva apmierinošus rezultātus, ko neviens nevar noliegt.

Piezīmēju, ka Jūsu 9.6.1944. g. rīkojuma 2. pantā minētās kaŗa apriņķu pārvalžu amata personas izdarītās iesaukšanas laikā vēl nemaz nebija ieceltas, jo minētās pārvaldes tika nodibinātas ar 15. februāŗa rīkojumu. Iesaukšanas izdarīja steidzami organizētas komisijas apriņķa policijas priekšnieka vadībā.

Tāds stāvoklis, bez šaubām, nav ciešams un to nav iespējams paturēt. Tas, atstājot pilnīgi malā manus personīgas dabas iebildumus, kompromitē visu Latviešu leģiona lietu un stipri nevēlami ietekmē kaŗavīru cīņas gribu. Jūsu rīkojuma 3. pantā teikts, ka turpmāk visa kaŗaklausības pārraudzība (Überwachung) Latvijā uzdots Ersatzinspektion Ostland. Ar šo rīkojumu lieta pēc maniem ieskatiem nebūt nav atrisināta, jo nav noteikts, kādas funkcijas piekrīt Ersatzinspektion Ostland, un kādas man kā Ersatzkommando Lettland komandierim. Bez tam šāds stāvoklis jau pastāvēja arī agrāk. Kopējās lietas labā ir nepieciešams skaidri noteikt, kas un kā turpmāk iesaukšanu kārtos.

Pastāv divas iespējas:

1. Iesaukšanas visā pilnībā izdara Ersatzinspektion Ostland, bez mana vārda kā izkārtnes, kas arī atklātībā jādeklarē, vai arī
2. iesaukšanu un iedalīšanu kaŗaspēka vienībās izdaru es kopā ar latviešu iestādēm, nosakot arī, kas atbrīvojams un kas ne, bet Ersatzinspektion Ostland tikai norāda, cik daudz jāiesauc, atkarīgi no attiecīgo vienību uzņemšanas spējas un iesauko apgādes iespējamībām.

Pēc mana ieskata pareizākais būtu pēdējais atrisinājums, ievērojot politiskās un psiholoģiskās dabas motīvus. Tas arī būtu viens no priekšnoteikumiem, lai es varētu veikt šādu uzdevumu — būt atbildīgam par latviešu leģionāru morālo stāju un cīņas gribu. Pakļaušos Jūsu lēmumam par vienu vai otru variantu, bet duālisms nedrīkst turpināties, jo tad es būšu spiests vilkt latviešu kaŗavīra ētikai atbilstošas konsekvences.

Šo paziņojumu iesniedzu Jums nevis lai sūdzētos vai lai Jūsu priekšā taisnotos. Es vienīgi gribēju Jums parādīt istā gaismā visus apstākļus, lai Jūs, ievērojot tos, varētu pieņemt savu lēmumu. Atļaujos piezīmēt, ka ne vien iesaukšanas un papildinājumu lietās man ir lielas grūtības, bet arī vispār pret visu Latviešu leģionu mans stāvoklis ir neskaidrs un kļūmīgs, jo mani pienākumi un tiesības līdz šim vēl nav fiksēti. Līdz šim visa darba rezultāti ir atkarīgi no tā, cik lielu pretimnākšanu katra vācu dienesta vieta individuāli man parāda. Nekas neatstāj uz mana darba sekmēm tik negatīvu ietekmi kā tas, ka leģionāriem vai to piederīgajiem griežoties pie manis jebkādā jautājumā, nevaru neko citu

atbildēt kā tikai to, ka tas nav no manis atkarīgs, un ka viņu lietu var izšķirt tikai tāda un tāda vācu iestāde.

Tomēr mana vienīgā vēlēšanās ir kalpot mūsu kopīgai cīņai un novērst visus šķēršļus, kuŗi traucē sadarbību un savstarpējo uzticību, kamdēļ lūdzu izlemt kā svarīgāko šo iesaukšanas jautājumu.

Generālis Bangerskis

APCIETINĀTO BATALJONI

Uz ģen. *Bangerska* vairākkārtīgu iestāšanos ģen. *Jekelns* beidzot 1944. g. jūnijā piekrita apcietināto iesaistīšanai militārā dienestā*). Tas bija vienīgais ceļš kā panākt apcietināto latviešu kaŗavīru un iesaucamos gados esošo civilistu atbrīvošanu. Tā radās divi t.s. *kapt. Meijera Sevišķu uzdevumu bataljoni*. To komandējošo sastāvu izraudzīja no labākajiem virsniekiem un instruktoriem.

I Sevišķu uzdevumu bataljonu *kapt. Meijers* saformēja no Centrālcietuma Rīgā un Salaspils nometnē ieslodzītiem apcietinātiem 1944. gada jūnijā Bolderājā**). Pēc lielinieku iebrukuma Zemgalē un izlaušanās līdz Tukumam 1944. g. jūlija beigās, šo bataljonu iesaistīja Rīgas aizstāvēšanā ZR iecirknī SS oberfirera *Krukenberga (Kruckenberg)* kaujas grupas sastāvā. Kad lielinieku iebrukums bija likvidēts, Sevišķu uzdevumu bataljonu iedalīja latviešu 5. robežsargu pulkā, bet tā komandierim *kapt. Meijeram* uzdeva saformēt vēl otru līdzīgu bataljonu.

II Sevišķu uzdevumu bataljonu saformēja 1944. g. septembrī no Centrālcietumā un Terminietumā ieslodzītiem. Bataljonu jau 10. oktobrī aizsūtīja uz Vāciju.

23. augustā no Salaspils nometnē u.c. ieslodzītiem saformēja vēl arī 6. Latviešu būvbataljonu.

* Sk. sekojošo ģen. *Jekelna* rīkojumu.

** Uz 1.7.44. I Sevišķu uzdevumu btl. bija 19 virsnieki, 70 instr. 295 kareivji.

Augstākais SS un policijas vadītājs
Austrumzemē un Ziemeļkrievijā
1a 6h 10 Nr. 374/44 g

Rīgā, 1944. g. 19. maijā
Jēkaba ielā 11
tel. 3510

Slepeni

Attiecas: Sevišķu uzdevumu bataljonu uzstādīšana
sodu izciešanai notiesātiem leģionāriem.

Norāde: *Jūsu* 11.2.44. Nr. 26/44 g raksts.

Latviešu SS brīvpr. Leģiona
Ģenerālinspektoram,
Rīgā.

Noraksti: Ieroču SS pavēlniekam
Kārtības policijas pavēlniekam
SS un policijas tiesai XVI

Es esmu devis principiālo piekrišanu sevišķu
uzdevumu bataljona uzstādīšanai no latviešu SS brīvpr.
leģionāriem, kas galvenā kārtā par patvaļīgu prombūtni
notiesāti no SS un policijas tiesas XVI.

Turpmākās pavēles sekos.

(Jekelns)

SS Obergruppenführers un
policijas ģenerālis

Ģenerālinspektora stābā saņemts
24.5.44., Nr. 180/III

SEVIŠKĀ KAĀA TIESA

Ar iesaistīšanu militārā dienestā, arī latviešu kaŗavīri bija pakļauti vācu kaŗa jurisdikcijai. Par to *vplkv. A. Silgailis* raksta:

— Pie katras divīzijas pastāvēja kaŗa lauka tiesa (*Feldgericht*), kuŗas jurisdikcijai bija pakļauti visi divīzijas un tai piekomandēto vienību kaŗavīri. Divīzijas tiesas spriedumus apstiprināja divīzijas komandieris, kuŗš arī skaitījās par šīs institūcijas „tiesas kungu” (*Gerichtsherr*).

Latviešu kaŗavīri, kuŗi ietilpa Rīgas garnizona novietotās sevišķās vienībās vai augstākajam SS un policijas vadītājam Austrumzemē padotās vienībās, bija pakļauti XVI SS policijas tiesai Rīgā, kuŗas „tiesas kungs” skaitījās augstākais SS un policijas vadītājs Austrumzemē.

Kaŗa lauka tiesas noturēja savas sēdes pēc vajadzības. Tiesa sastādījās no profesionāla tieņeša, jurista, kā priekšsēža un 2 laju piesēdētājiem, pie kam

vienam vajadzēja būt no apsūdzētā kaņavīra vienības un viņa dienesta pakāpē. Spriedumus pieņēma ar vienkāršu balsu vairākumu.

Apsūdzību tiesā uzturēja prokurors. Apsūdzētais varēja pats izvēlēties aizstāvi vai pieprasīt tādu tiesai. Attiecībā uz SS vienībām pastāvēja noteikums, ka kaņavīriem, kuņiem piespriesti sodi ilgāki par 3 mēnešiem, tie jāizcieš darba un audzināšanas nometnēs, kuņas bija pakļautas valsts drošības galvenai pārvaldei Berlīnē (*Reichssicherheits Hauptamt*). SS tiesas galvenā pārvalde atradās Minchenē. Latviešiem par soda izciešanas nometni SS tiesas galvenā pārvalde bija noteikusi Darba un audzināšanas nometni (*Arbeits- und Erziehungslager*) Salaspilī, pie Rīgas. (Skat. 3/95. lpp. Red.)

Latviešu kaņavīrus, kuņi bija apcietināti un kuņu lietas atradās izmeklēšanas stadijā, turēja apcietinājumā Rīgas centrālcietumā vai armijas virssardzē (*Wehrmachts Haftanstalt*) Citadelē.

Lai rastu iespēju pamazām pārņemt pašu latviešu rokās mazākais daļu no tām lietām, kādas patreiz iztiesā vācu tiesas, piem. lietas par atraušanos no kaņaklausības, Pašpārvalde 1943. g. beigās un 1944. g. sākumā vairākkārt pārrunāja jautājumu par Sevišķas kaņ tiesas ar savu jurisdikciju nodibināšanu pie Latviešu leģiona ģenerālinspektora stāba. Tās noteikumu projektu izstrādāja latviešu juristu komisija pie Tieslietu ģenerāldirekcijas. Pašpārvaldes ģenerāldirektori to pieņēma 1944. g. 9. februāra kopsanāsmē. (Skat. 3. grāmatas 95. un 123.—126. lpp.)

Sai Sevišķai kaņ tiesai piekrita lietu iztiesāšana par noziedzīgiem nodarījumiem pret kaņaklausību, kuņi bija paredzēti Sodu likuma (1942. g. izd.) XII nodaļā, piemērojot tiesāšanas kārtību, kāda paredzēta Latvijas kaņ tiesas likumā (1939. g. Lik. krāj. 4) noteikumos par tiesāšanu kaņ lauka tiesā.

Par Sevišķās kaņ tiesas priekšsēdi ģen. Bangerskis iecēla *plkv. Palkavnieku*, un par savu apsūdzības pārstāvi — *pltn. N. Karlsonu*, kas reizē bija arī Leģiona ģenerālinspekcijas stāba Tieslietu daļas priekšnieks.

Leģiona ģenerālinspektors 1944. g. 21. augustā nodibināja sevišķu padomi apzēlošanas lūgumu caurskatīšanai par Sevišķās kaņ tiesas spriedumiem, nosakot šādu sastāvu: padomes priekšsēdis — ģenerālinspekcijas stāba priekšnieks, locekļi — Sevišķās kaņ tiesas priekšsēdis, ģenerālinspekcijas stāba tieslietu daļas priekšnieks, tieslietu ģenerāldirekcijas pārstāvis — *senātors Ratermanis*, un civiltiesas pārstāvis — *prokurors Šūmanis*.

Sevišķai kaņ tiesai, pateicoties labām personīgām attiecībām ar divīziju tiesu un XVI SS un policijas tiesas priekšsēžiem, izdevās arī

atbrīvot no apcietinājuma Rīgas centrālcieta, Salaspils koncentrācijas nometnē un citās apcietinājumu vietās tuvu pie 3000 latviešu karavīru, kuŗi tur bija ievietoti par dažādiem nodarījumiem.

Generālinpektora stābam 1944. g. oktobra beigās pārceļoties uz Dancigu, Sevišķās kara tiesas darbiniekiem izdevās atbrīvot arī no Stuthofas koncentrācijas nometnes bij. ģen. Kureļa grupas karavīrus un arī daudz citu latviešu.

LATVIEŠU LEĢIONA SLIMNĪCA

Latviešu leģiona vienībās medicīniskais personāls gan bija latviešu, bet vairums ievainoto un slimo leģionāru ārstējās vācu slimnīcās un lazaretēs, kas atradās Latvijā. Latvijas arodu savienība 1943. g. decembrī ziedoja Latviešu leģionam savas slimnīcas iekārtošanai Rīgā 250 gultas ar visiem piederumiem un 50.000 RM naudā. Šis lielais ziedojums deva iespēju iekārtot Rīgā, Brīvības ielā 93 priekšzīmīgu Leģiona slimnīcu (lazareti).

„Latviešu leģiona slimnīca” oficiāli nodibināta 12.6.44. ar Leģiona ģenerālinpektora pavēli.

Par slimnīcas iekārtošanu *ltn. Zegners* 1944. g. 20. jūnija dienesta atzīmē raksta:

— Latv. SS-brīvpr. Leģiona ģenerālinpektors ģenerālis Bangerskis 1944. gada 20. jūnijā plkst. 10.45 ieradās apskatīt jaunai latviešu slimnīcai paredzēto telpu pārbūves darbus Rīgā, Ad. Hitlera ielā 93. Līdz brauca pltn. Dr. Lediņš un ltn. Zegners.

Ģenerālinpektoru sagaidīja pltn. Zīverts, sniedzot paskaidrojumus par pārbūves darbiem.

Pašlaik nodarbināti 15 kar. no 2. Robežaps. pulka un 15 amatnieki, kas izved balsināšanas darbus.

Pirmā stāvā paredzētas slimnīcas saimniecības un mazgāšanās telpas.

Atsevišķā telpā paredzēts ievietot jaunatvestos slimniekus, izdarīt noģērbšanos, drēbes pa attiecīgu cauruli nodot dezinfekcijai, paši dodas pirtī nomazgāties, tad citās telpās saņem tīru veļu un drēbes un dodas augšā slimnīcā.

Bez tam apakšstāvā virtuve ar 5 katliem, produktu noliktava, trauku mazgātava ar siltā ūdens pievadu u.t.t.

Otrā stāvā paredzēta galvenā operācijas zāle, izņemot starpsienas un apvienojot 3 atsevišķas telpas. Būvdarbu vadītājs Nosa kungs paskaidroja, ka

ēkas griestu balsti atļaus operācijas telpu grīdu pārklāt ar betona flīzu plāksnēm.

Katrā stāvā paredzēta pārsienamā istaba. Bez tam otrā stāvā paredzēts iekārtot rentgena kabinetu, laboratorijas, aptieku. Trešā un augstākos stāvos paredzēts novietot slimniekus.

Sevišķi ērtas slimnieku telpas nevar iekārtot ēkas dzīvokļu sistēmas dēļ, tomēr savienojot atsevišķus dzīvokļus durvīm, telpu iekārtojums būs labs.

Paredzēts arī ierīkot liftu slimnieku transportam uz augšējiem stāviem.

Remontu darbiem grūtības sagādā eļļas krāsu trūkums grīdu krāsošanai.

Ēkas dārzā viena brīva baraka slimnīcas vajadzībām. Varbūt būs iespējams atbrīvot pārējās ēkas un visu dārzu. —

Leģiona ģenerāļinspektors ģen. Bangerskis ar 7. augusta pavēli Nr. 33 par Latviešu leģiona slimnīcas priekšnieku iecēla *ārstu-pltn. K. Lediņu* un par saimniecības priekšnieku *pltn. K. Birkhānu*.

1944. g. rudenī, atstājot Rīgu, Leģiona slimnīcu pārveda uz Vāciju, kur to ar lielām grūtībām iekārtoja Šverinā, Meklenburgā. Īsi pirms Meklenburgas ietilpināšanas Pad. Savienības okupācijas joslā, Latviešu leģiona slimnīcu pārveda uz Lībeku, kur tā turpināja sniegt medicīnisko palīdzību latviešu bēgļiem.

PAŠPARVALDES APSPRIEŽU PROTOKOLI STĀSTA

1944. g. 28. jūnija protokols Nr. 189:

Iepazīstas ar ģenerālkomisāra š.g. 22. jūnija priekšlikumu iesaistīt tek. gada pretaviācijas ieroču dienestā vienīgi 1926. g. dzimušos jaunekļus un lūdz ģenerāldirektoru *Dankeru* sniegt piekrišanu atbildi.

Noklausās ģen. *Bangerska* ziņojumu par radušos piekrišanas konfliktu kara-klausības uzraudzībā Latvijā un lūdz centrāli panākt jautājuma nokārtošanu personīgā kontaktā ar *Himleru*.

Pieņem zināšanai ģenerāldirektora *Dankera* informāciju par sarunu ar ģen. *Lindemani* š.g. 27. jūnijā, kuŗš paskaidrojis, ka Baltijas valstu robežas nodomāts noturēt par katru cenu. —

30. jūnija protokols Nr. 190:

Inž. *Einbergs* saimniecisko aprindu pārstāvju vārdā apgaismo sabiedrībā radušos noskaņojumu sakarā ar patreizējo militāro stāvokli un nāk ar ierosinājumu frontes un iekšējās drošības stiprināšanai. Viņa ierosinājumu atbalsta rūpnieks *Brunners*, kuŗš iestājas par ģenerālmobilizācijas izsludināšanu, kā arī rēders *Zalcmanis* un provizors *Cerbulis*, kuŗi aizrāda uz nedro-

šību, kas radusies sakarā ar krievu bēgļu un gūstekņu noņemšanu Latvijas teritorijā.

Atbildot ģenerāldirektors *Dankers* informē par Ziemeļu frontes virspavēlnieka *gen. Lindemaņa* deklarāciju, ka Baltijas valstis nodomāts aizstāvēt par katru cenu, un aizrāda uz šķēršļiem, kas kavē tālāku gadu mobilizāciju.

Gen. Bangerskis paskaidro, ka leģionā izjūtams nevis kaņavīru, bet gan virsnieku trūkums. Mobilizējot klāt jaunus gada gājumus, virsnieku trūkums kļūtu vēl jūtamāks. Svarīgāka par iesaukšanu esot jau iesaukto stājas uzturēšana, ko varētu panākt ar tādiem līdzekļiem, kā piesolot frontes cīnītājiem zemes piešķiršanu īpašumā pēc kaņa beigām.

Ģenerāldirektors *Dankers* lūdz *gen. Bangerski* nekādā ziņā nepieļaut robežapstardzības pulku un policijas bataljonu izformēšanu un iedalīšanu leģionā, ar ko paliktu bez iespaidīgas uzraudzības Latvijas pierobežas josla un lauki.

Lauksaimniecības ģenerāldirektors *Andersons* ieteic kā iekšējās drošības stiprināšanas līdzekļus krievu bēgļu un gūstekņu izvākšanu no nedrošiem apvidiem, Aizsargu organizācijas atjaunošanu un drošības dienesta noorganizēšanu uz vietām. Pārējie Pašpārvaldes locekļi tam pievienojas. —

4. jūlija protokols Nr. 191:

Saņemta uztraucoša informācija par Daugavpils evakuāciju, kas it kā izdarīta bez plāna. Ģenerāldirektors *Miezis* ieteic noorganizēt pilnvarnieku institūtu ar ārkārtējām pilnvarām, kas saskaņotu bēgļu evakuācijas darbību. Priekšlikumu pieņem. —

(6. jūlijā evakuāciju apturēja. Ģenerālkomisārs nedeļa arī atļauju darboties latviešu komisijai, jo evakuāciju kārtojot vācu armija un civilās vācu iestādes. 2. februārī ģenerālkomisārs gan bija paskaidrojis, ka evakuācijas plāna izstrādāšanas piekrit Pašpārvaldei kopā ar viņu un satiksmes iestādēm. 6. jūlijā uz Daugavpili izbrauca 1. ģenerāldirektors *gen. Dankers*.)

7. jūlija protokols Nr. 192:

Ģenerāldirektors *Dankers* ziņo, ka vakar bijis Daugavpilī. Pilsēta esot faktiski evakuēta. Tā tagad pārtraukta un iestādes atgriezušās pilsētā. Toties turpinās evakuācija no 5 Ilūkstes apr. pagastiem.

Ģenerāldirektors *Andersons* prasa steidzamu lopu iepirkšanu, lai tie neietu zudumā. Litje (*Lūtje*) pieprasījis pastiprinātu lopu nodošanu armijai.

Gen. Bangerskis ziņo par sarunu ar reichskomisāru Lozi. Par Ziemeļu frontes virspavēlnieku iecelts *gen. Frisenbachs (Friesenbach)*. Pēdējais sarunā ar *Hilleru* saņēmis norādījumu aizstāvēt Baltijas zemes „auf Leben und Tod”. Vidējā frontē par virspavēlnieku iecelts *gen. Modls*. No tā sagaida vidējās frontes nostabilizēšanu.

Grozot š.g. 6. jūnija lēmumu, nolemj piekrist policijas savr. dienesta pa-

pildināšanai ar 3.000 vīriem iesaukšanas kārtībā, nenogaidot kārtības policijas pakļautības noskaidrošanu.

Uz ģen. Bangerska priekšlikumu piekrīt 3.308 pagaidām no kaņādienesta atbrīvoto iesaukšanai leģionā un 1925. g. dzimušo veselības pārbaudei ev. iesaukšanas gadījumam. —

*

Redaktors *P. Kovaļevskis* rakstīja „Tēvijas” 1944. g. 7. jūlija ievadrakstā „Kas būs?”:

„... Kas būs? — Jautā 5,6 miljoni (baltiešu) ar baigas pieredzes skaidrotu skatu pret austrumiem lūkodamies. Klausās auss, nodreb sirds — par asiņainā blāzmā pietvikušo austrumu pamali nospurd Staļina asiņainais smaidis ar pīpi — gluži kā toreiz, no sarkanā stūrīša lūkodamies un šīs baigās fatamorganas pakājē aiz uzbrūkošiem tankiem un kājniekiem milzīgs bars NKVD vīru un čekistu asina zīmuļus jauniem izsūtāmo sarakstiem un pārbauda gaiļus pistolēm. Tur ir dažas pazīstamas sejas. Šustins, piemēram, vai arī Noviks. Un nezina, vai Vilim Lācim un Kirchenšteinam automobīlis jau padots?

Kas būs? — jautā latvietis šais dienās. Vai tiešām viss tas nāks atpakaļ? Vai austrumi mūs vēlreiz atraus no Eiropas. Un tūliņ arī atbild paši sev — tas vairs nē! Ja nāks, tad nāks kas daudzkārt briesmīgāks, vēl nepiedzīvots un nepieredzēts...”

Un Kovaļevskim bija taisnība — nāca vēl kas daudzkārt briesmīgāks — Baltijas tautu pakāpeniska iznīcināšana.

*

11. jūlija protokols Nr. 193:

Atceļ uz Kaņa klausības likuma 32. p. 1938. g. 7. janvārī izdoto slimību un fizisku trūkumu sarakstu un apstiprina Leģiona stāba iesniegto grozīto slimību un fizisko trūkumu sarakstu.

Ģen. Bangerskis informē par vēl arvien nenokārtotu UK jautājumu, fronte prasa tā nokārtošanu. Piekrīt pārbaudīt visus iesaucamos gados esošos, jo savā laikā 50 % no iesaucamiem saņēmuši UK kartes*)

Iepazīstas ar ģenerālspektora š.g. 20. jūnija rakstu Nr. 7764, kuņā ierosināts gādāt par bij. Armijas ekonomiskā veikala nodošanu Latviešu leģiona vadības rīcībā un uzdod Saimniecības ģenerāldirektoram sagatavot attiecīgu iesniegumu ģenerālkomisāram. —

* Ģenerālspektors ar 15. jūlija rīkojumu uzdeva Kaņa apr. priekšniekiem no 25.—29. jūlijam iesaukt aktīvā kaņa dienestā visus 1921.—1924. g. dzimušos Latvijas pilsoņus, kas līdz šim darba vai saimniecisku apstākļu dēļ bija atsvabināti no iesaukšanas.

*

11. jūlija rītā pie ģenerālkomisāra bija icināti 1. ģenerāldirektors *ģen. Dankers*, Tieslietu ģenerāldirektaors *Zvejnieks* un Finanču ģenerāldirektors *Miezišs*. Ģenerālkomisārs paziņoja, ka viņš Zvejnieku un Miezi apstiprinot amatos. Tie savus amatus bija sākuši pildīt tikai dažus mēnešus atpakaļ. Ģenerālkomisāram īsi pateicās dir. Miezišs un izteica trīs vēlēšanās: noorganizēt aizsargus cīņai ar bandītiem, aizvākt neuzticamos elementus, kas nākuši no Padomijas, uz tālāku frontes aizmuguri un izvākt mūsu sievas un bērņus no apdraudētām vietām uz tālāku aizmuguri drošībā, kā arī dot lielākas pašiniciatīvas iespējas ģenerāldirektoriem*).

Daugavpils apr. policijas priekšnieks par stāvokli pierobežas pagastos 11. jūlijā ziņoja:

DAUGAVPILS APRINĶA POLICIJA Daugavpilī, 1944. g. 11. jūlijā
Nr. 0144

*Attiecas: Stāvoklis pie latviešu—krievu robežas un pierobežas pagastos.
SS-un policijas apgabala vadītāja kungam Daugavpilī
Kārtības policijas galvenai direkcijai Rīgā*

a) *Stāvoklis pie latviešu—krievu robežas.*

Sakarā ar vācu armijas kustībām un stāvokli frontē kopš 6.7.44. vairs nepastāv atbalsta punkti Piedruja — e 749/2049, Lupandi — e 749/2049, Koskowzi — e 75ā/2050 un Paternieki — e 737/2037.

Daugavas labo krastu no Piedrujas līdz Koskowzi ieņēmusi vācu armija un lauku žandarmērija (policija) un nevienam citam nav atļauts joslā piekļūt.

Piedrūjas, Lupandi un Koskowzi atbalsta punktus 6.7.44. apšaudīja no Daugavas kreisā krasta ar ložmetējiem, mīnmetējiem un tiem uzbruka arī lidmašīnas. Līdz ar to atbalsta punktu vienības ir izklīdinātas: viena daļa ieradās Indras atbalsta punktā, daļa tur vēl turpina ierasties.

No Indras 6.7.44. izsūtītā izlūku patruļa, stāvokļa noskaidrošanai Daugavas labā krastā, netika tur ielaista. Izlūku patruļu apturēja kāds vācu ģenerālis (2 zvaigznes) un to iztaujāja. Pēc izlūku patruļas ziņojuma ģenerālis izteicās, ka atbalsta punktus atvilkšot, jo tie esot nenozīmīgi. Vācu armija esot ieņēmusi Daugavas labo krastu un Druju.

Pēc stāvokļa pārbaudes uz vietas, 8. un 9. 7. 44. ir konstatējams, ka telpu ziemeļos no Daugavpils un līdz dzelzceļa līnijai, ir ieņēmusi vācu armija. Tur redzamas arī cīņu pēdas: sašauti vāģi, apgāzti auto, nodedzinātas mājas u.t.t. Tas pats ir Indras stacijas rajonā. Pati stacija, dzelzceļš un Indra nav cietuši. Ir arī konstatēts, ka 6.7.44. Indrā izcē-

* Ģenerāldirektora J. Mieža dienas grāmatas atzīmes laikrakstā „Latvija”, 1955. g. 28. decembrī.

lusies pānika: tur bēgošas stacionētās vācu vienības atstājušas dažādas mantas, līdz ar to iedzīvotājos izsaucot lielu uztraukumu. 8. un 9. 7. 44 tur valdīja atkal miers.

Atbalsta punktu vienībās nav bijis cilvēku zaudējumu, izņemot Paternieku atbalsta punktu, kur nenoskaidrotos apstākļos nošauti 3 vīri.

Visā pierobežas joslā no Daugavas līdz Dagdai un tālāk Krievijā konstatējama vācu armijas kustība un tāpēc nav izslēgts, ka arī robežsargu vienībām būs jāmaina savas pozīcijas.

Attiecības ar armiju ir labas un sadarbībā nav radušies nekādi pārpratumi. Liels trūkums ir nenoteiktie apgērbi — puscivīli un arī pilnīgi civilie, jo ir bijuši jau 2 gadījumi, kur mūsu patruļas noturētas par bandītiem un tikai pēc noskaidrošanas atbrīvotas.

Galīgi nepanesamos apstākļos ir sakari. Nav sasniedzamas ne robežsargu vienības, ne arī policijas iecierkņi Daugavpilī, tāpēc nevar saņemt ziņojumus, ne nodot pavēles. No Indras līdz Nowlani nav arī sakaru starp Ilūkstes apriņķa un krievu robežas atbalsta punktiem. Tā kā robeža pārsniedz 100 km, ir neiespējami iegūt pārskatu par stāvokli. Manā rīcībā neatrodas neviens lietojams satiksmes līdzeklis, kāpēc izpaliek motorizēti sakari un tas rada vienībās nedrošību. Šinī ziņā kaut kas jādara. Arī apgādē ar pārtiku atbalsta punktiem ir traucējumi, ko es ar saviem līdzekļiem nevaru novērst. Tā 1.7.44. saņemamai pārtikai, kuŗu apstākļu dēļ varēja piegādāt tikai 7.7.44., gaļa vairs nebija lietojama. Dzelzceļi ir pilnīgi pārslogoti ar armijas transportu, tā ka turpmāk pārtikas piegāde ar to, uzskatāma par pilnīgi izslēgtu. Piegāde ar zirgiem prasītu 5—6 dienas un pārtika pienāktu bojāta. Katrā dekādē uz 48 stundām ir nepieciešami 2 smagie auto.

Neskatoties uz frontes stvokli, robežas joslā nav konstatējama nekāda bandītu darbība un viņi, šķiet, ir pazuduši.

b) Stāvoklis pierobežas pagastos.

Zināmu iemeslu dēļ iedzīvotāju garastāvoklis ir nospiests un slikts. Sakaŗu trūkuma un daŗu pagasta valŗu pāniskās aizbēgŗanas dēļ, iedzīvotāji padoti pilnīgai neziņai un savai rīcībai. Tā, piem., Indras pagasta vecākais aizbēdzis jau 5.7.44., kaut vispārējais frontes stāvoklis nebija tik slikts.

Arī Robeŗnieku pagastā pagasta vecākais evakuējies un sekretārs palicis viens bez darbiniekiem. Līdzīgi apstākļi valda arī citos pagastos, kur pagasta valdes vēl daļēji strādā, tomēr nesaņem nekādus norādījumus, dzīvo pilnīgā neziņā, jo nekādi sakari vairs nepastāv un apriņķa vecākais savu darba vietu pārcēlis uz Lievenshof (?) un nav sasniedzams.

Viņi seko un vēro tikai armijas ņurpu — turpu kustības, pēc kuŗām rodas apgalvojumi, runas un pānika, jo nekur nav iegūstama skaidrība.

Tā 6.7.44. Indras patērētāju biedrības veikalu pārņēma vācu armija. Preces daļu paturēja armija, daļēji pārdeva iedzīvotājiem bez normām, bez kartītēm, naudu paturot sev.

Līdzīgi noticis Robežnieku pagastā, kur pēc izpārdošanas, armijas vienības steigā atvilkušas.

Tādi gadījumi iedzīvotājos visvairāk rada pānīku.

Aprīļa vecākais 6.7.44. izdevis rīkojumu, ka Indras, Skaistas, Robežnieku, Asūnes un Dagdas pagastu iedzīvotāji evakuējami Aglonas virzienā, bet vēl līdz 9.7.44. šis rīkojums nav paziņots, jo nav neviena vairs, kas to nodotu tālāk iedzīvotājiem.

Tā iedzīvotāji kļīst apkārt, jo vīri, kuņi līdz šim viņu dzīvi vadījuši, ir jau aizbēguši un par kādu plānotu evakuāciju vairs nav runa.

Uzņēmīgākie iedzīvotāji brauc projām, paši nezinādami kurp un atstāj nesamaksājamas vērtības, kuņas pie plānotas evakuācijas būtu izglābjamas.

Stāvoklis atiecībā uz pasta ierēdņiem nav labāks. Bez rīkojuma viņi atstāj savas darba vietas un tās stāv tukšas un pamestas.

Pasta kantori Silenē, Indrā un Pustinā nav bojāti. Ir ļoti nepieciešami viņu darbību atjaunot. Arī pagasta valžu un telefona centrāļu darbību vajadzētu atjaunot. Viņu darbību varētu nodrošināt ar atbalsta punktu vienību palīdzību.

Pēc atbalsta punktu informācijas ienaidnieks vēl nekur nav sasniedzis latviešu robežu un atrodas 10—50 km attālumā.

(paraksts)

Aprīļa policijas priekšnieks,
policijas kapteinis

12. jūlijā Nacionālsociālisma vadība pie 16. armijas komandiera publicēja norādījumus vienību komandieriem stāvokļa noskaidrošanai. Šo norādījumu ievadījumā teikts:

16. ARMIJAS VIRSPAVĒLNIEKS

Nacionālsociālistiskā vadība

Armijas stābā, 1944. g. 12. jūlijā

Vienību komandieriem stāvokļa noskaidrošanai.

ZIEMEĻU FRONTE JĀNOTUR!

Kopš 20 dienām padomju kaņaspēks uzbrūk mūsu armijām Austrumu un Dienvidu frontē, lai panāktu plānoto caurrāvumu uz ziemeļiem.

Boļševiki mēģina ar visiem līdzekļiem paplašināt savus panākumus Austrumu frontes vidū arī uz ziemeļiem, Ziemeļu fronti iznīcināt, lai tālāk nekavēti dotos uz Vāciju un Baltijas jūru.

Sakarā ar mūsu kaņavīru pretestību un fanātisko cīņas gribu, visi

izšķirošie ienaidnieka triecieni pret mūsu armijas fronti ir palikuši bez panākumiem.

Kopš dienām redzam padomju nolūkus: mūsu armijas Dienvidu fronti apiet, mūsu dienvidrietumu aizstāvēšanās fronti pārraut un reizē Daugavpili nogriezt no mūsu armijas aizstāvēšanās loka. Neskatoties uz zaudēto apvidu mūsu armijas Austrumu frontē, šis drauds mūsu dienvidus flankam ir jālikvidē. Tāpēc Vadonis pavēlējis šīs frontes saīsināšanu.

Izkārtotā atiešana uz jaunām, sagatavotām pozīcijām ir atbrīvojusi spēkus, kas tagad ir brīvi jauniem uzdevumiem un atbilstoši tiem tiks iesaistīti. Līdz ar to nav izdevies boļševiku nodoms piespiest Vadoni atvilkt spēkus no citiem Austrumu frontes iecirkņiem.

.....
.....

Laux
kājn. ģenerālis

17. jūlija protokols Nr. 194:

Noklausās ģenerāldirektora *Dankera* ziņojumu par 15. jūlijā notikušo apspriedi pie ģen. *Jekelna*. Tās gaitā noskaidrojies, ka ģen. *Jekelns* ar Vadoņa 12. jūlija rīkojumu iecelts par Baltijas valstu teritorijas aizstāvēšanas organizācijas vadītāju, ka viņš nolēmis izsludināt *totālu mobilizāciju* Baltijas aizsargvalsts celšanai un iesaukt jaunus gada gājumus, ka iesaucamo neatvietojamības izlemšanu nodošot ģen. *Bangerskim*, nekādā gadījumā neatzīstot par neatvietojamiem 1920. g. un vēlāk dzimušos, ka nocietinājumu celšanas organizēšanai pie viņa nodibināts „Darba stābs” (*Arbeitsstab*), ka par sakarnieku ar stābu iecelts Darba departamenta direktors *Reinbards* un par ģen. *Jekelna* pilnvaroto Latvijas pašpārvaldes ģimeņu evakuācijai nozīmēts *Dr. Fuchs* (SD oberf. Ref.), ar kuņu uzturēt sakarus uzdots *pltn. Karlsonam*.

Uz Tieslietu ģenerāldirektora *Zvejnieka* priekšlikumu nolemj neattiecināt š.g. 18. aprīļa apspriedē apstiprināto sarakstu no iesaukšanas aktīvā kaŗa dienestā atbrīvojamām personām, kā arī š.g. 8. februāŗa apspriedes lēmumu par 50 % paturēšanu no iesaucamo skaita uz 1920. g. un vēlāk dzimušiem.

Ģenerāldirektors *Leimanis* ziņo, ka iesāktā Dzelzceļu virsvaldes evakuācija pārtraukta. —

Plkv. A. Plensners rakstu serijā „Pirms septiņiem gadiem” par šo apspriedi vēl raksta*):

* Laikraksts „Laiks” 1951. g. nov. un decembrī.

— Ģenerālspektors norāda uz praktiskām grūtībām, ar ko būs jāsaprotas. Pirms tālākas iesaukšanas vispirms jāatrisina ieroču jautājums, kas ir pats galvenais. Viņš nevar piekrist arī latviešu iedalīšanai vācu vienībās. Pieaugošas nedrošības dēļ jāpaplašina ieroču atļaušana civiliedzīvotājiem. Arī darba klausas nedošanai panākumus bez zināmiem priekšnoteikumiem. Vajadzīga vispirms darbu organizācija un vadība uz vietām ar pienācīgiem līdzekļiem. Ierakumu darbus varētu veikt tikai ar sapieņu vienībām kā kodolu. Pat darbu izziņošana vairs neesot tik vienkārša. Jau esot apgabali, kur atņemt visi tālruni, tā kā aprīņķu vadība vairs nevarot sazināties ar pagastiem. Piem., Daugavpils aprīņķī vienīgais sakaru līdzeklis esot viens motocikls, bet vācu civilpārvaldes mašīnas stāvēt dikā, piekrautas ar mantām. Kas attiecoties uz evakuāciju, tad tas neesot dažu ģimeņu, bet daudz plašāks jautājums.

Latviešu pārstāvji ierosina arī amnestiju visiem, kas līdz šim nav ieradusies uz iesaukšanām vai šais sarežģītajos apstākļos atstājuši savas vienības. Tādu meklējamo sarakstos skaitoties ap 10.000. Šis skaits faktiski nebūšot tik liels, jo tur esot, piem., arī izpalīgi, kas atstājuši vācu vienības, pievienodamies latviešu vienībām.

Jekelns atbild, ka darbos jāiesaistot 200.000 cilvēku. Amnestijas tiesības viņam neesot, bet viņš varētu piekrist sevišķu vienību noorganizēšanai meklējamiem, uzvešanās pārbaudei un ev. lietas izbeigšanai. Atļauj tomēr ģenerālspektoram „atlaist grēkus” tiem, kas līdz šim no iesaukšanas izvairījušies, bet ierodas uz tuvāko nākamo iesaukšanu.

Jekelns tad arī 18. jūlijā publicē uzsaukumu, kurā starp citu teikts: „Vadonis man ir uzdevis Baltijas telpā (ne vairs valstīs Ref.) mobilizēt visus cīņās un darba spējīgos vīriešus un nodot tos kaņaspēkam aizstāvēšanās cīņās.”

Viņš sasauc 20. jūlijā jaunu apspriedi. Tā attiecas galvenokārt uz iesaukšanu. Te atzīmēsīm tikai, ka uz ģenerālspektora iebildumiem, ka viņš uzskata par nepieļaujamu latviešu iesaukšanu vācu vienību izpalīgos un vispār arī viņu nodarbināšanu ārpus Latvijas (Cilvēkus sūta uz Austrumprūsiju. Ref.). Jekelns atbild, ka to nevarot novērst, bet nevajagot skatīties tik šauri. Latvju tautai jāsaprot, ka, piem., strādājot vācu lidlaukos Kēnigsbergā, tie sekmējot arī savas dzimtenes aizsardzību.

Latvieši neesot arī konsekvēti. Esot teikts, ka vismaz 80 % labāk evakuētos, lai nekristu lielinieku rokās, bet tagad latvieši negribot dot savus cilvēkus tik svarīgam uzdevumam. Kā to lai saprotot. Mūsu zemi tak aizstāvēt arī vācieši. Arī vāciešu divīzijām esot vēlēšanās labāk kaņot pie savām robežām, bet nevis kur tālu Krievijā. Nē, no iesaukšanas darbos tādiem uzdevumiem kā aerodromu izbūves atteikties nevarot.

Visai šai frāžainībai tomēr neseko gandrīz nekas, ko varētu uzskatīt par saprātīgu zemes aizsardzības spēka organizēšanu un izlietošanu. Cilvēkus iesauc, bet to lielam lielā daļa paliek neapbruņota. 19. divīzija cīnās vienmēr samērā niecīgā cilvēku sastāvā. Tā vietā, lai dotu tai papildinājumu,

improvizētas latviešu vienības cenšas izklaidēt un sadalīt starp vācu daļām. Baiļu dēļ no latviešu sacelšanās, liekas, vācieši tikai mēģina atrast veidus, ka latviešu spēkus ņemt zināmā uzraudzībā un paralizēt. —

TOTĀLĀ MOBILIZĀCIJA

Briesmīgais bolševistiskais ienaidnieks laužas Latvijas vārtos, un šajā liktenīgajā brīdī visai latviešu tautai ir jāiesaistās totālajā mobilizācijā darbam un tēvzemes aizsardzībai. Ir pats pēdējais brīdis, lai mēs vairs bezcerīgi nenoskatītos, bet ar visu savu roku spēku un sirdsdedzi mestos mūsu zemes un tautas glābšanas darbā.

Augstākā SS un policijas vadītāja Austrumzemē ģen. Jekelna 17. jūlija uzsaukums skaidri apliecina, ka šajā briesmu brīdī latviešu tauta nestāv viena, ka mūs droši sargā un līdz pēdējam aizstāvēs vācu varonīgais kaņaspēks, kas jau priekš trim gadiem mūs atbrīvoja no bolševisma jūga. Lielvācijas Vadonis uzdevis Baltijas telpu nocietināt, mobilizējot tam visus spēkus. Tamdēļ jau nākošajās dienās ieročus nest spējīgos vīriešus iesauks mūsu zemes robežu nodrošināšanai un aizsardzībai un daudzas sievietes un vīriešus iesaistīs aizsardzības vaļņu celšanā visapkārt mūsu zemei. Šī tautas totālā mobilizācija plaši skars visu mūsu dzīvi. Iestādēs, uzņēmumos un visur citur sašaurinās darbus līdz pēdējai iespējai un atbrīvos tēvzemes aizsardzībai visus, kuŗu palikšana saimniecisku vai militāru iemeslu dēļ nav absolūti nepieciešama. Tiem būs jāpiedalās ierakumu un nocietinājumu celšanā ap mūsu zemi, jāiesaistās pretgaisa aizsardzības darbā, jāstājas cīnītāju rindās frontē un iekšējās drošības uzturēšanā.

Līs sviedri un būs jāstrādā, būs jāpurē personīgās ērtības un mājas dzīve, jāziedo vislielākie upuŗi, lai ar visas tautas dzīvo spēka valni palīdzētu atspiest drausmīgās bolševiku ordas. Briesmas ir par daudz lielas un par daudz tuvas, lai mēs vēl nogaidītu vai vilcinātos.

Nopietnus liktenbrīžus tauta var pārvarēt vienīgi ar stingru disciplīnu. To apliecina arī mūsu vēsture. Mūsu tautai bijis grūts liktenis, bet tas mūs norūdīja. Mēs varam pateikties savu senču un savu tēvu sīkstumam, ka mums šodien vēl arvien pieder latviskā dzimtene, par ko mēs varam droši cīnīties.

Latviešu tauta ir pārdzīvojusi vēl ļaunākus brīžus par pašreizējo. Mēs pārdzīvosim arī šo, ja būsīm disciplinēti, vienoti un apzināsīmies savu pienākumu.

Šajā nopietnajā brīdī mums ikvienam jāstiprina griba cīnīties un strādāt līdz pēdējam elpas vilcienam, mums visiem līdz pēdējam jāatbalsta armija viņas smagajās cīņās, lai kopā ar vācu spēkiem izcīnītu uzvaru. Šajā vispē-

dējā brīdī mums visiem jāceļas un jāiet totālajā cīņā par Latviju un latviešu tautu.

Cita ceļa mums nav un nevar būt!

Geierālis Dankers,
Pašpārvaldes pirmais
ģenerāldirektors

130.000 CĪŅĀS PAR LATVIJAS BRĪVĪBU

Latviešu leģiona ģenerālinpektora stāba pārskats par Latvijas pilsoņu iesaistišanu aktīvā cīņā uz 1944. g. 1. jūliju:

Kaņaspēka daļa	virsn.	instr.	Kar.	Kopā
<i>I Latviešu leģions</i>				
a) Frontes vienības:				
15. divīzija	387	1.575	9.675	11.537
1. lauku pap. btl.	17	67	723	807
3. Apm. btl. Paplakā	37	187	1.673	1.897
19. divīzija	266	1.323	8.203	9.792
19. art. pulks	50	165	1.435	1.650
19. prettanku diviz.	5	22	451	478
19. sapieņu btl. Prāgā	12	38	328	378
15. rez. br. Jelgavā	92	384	3.390	3.866
1. Sev. uzd. btl	19	53	289	384
1. Latv. sardžu rota	2	20	210	232
2. Latv. sardžu rota	1	—	136	137
3. Latv. sardžu rota	1	—	186	187
4. Latv. sardžu rota	1	—	100	101
Kopā	890	3.751	26.805	31.446
b) Robežapsardzības vienības:				
2. Robežaps. pulks	62	320	1.024	1.406
3. Robežaps. pulks	46	255	2.474	2.775
4. Robežaps. pulks	65	225	2.048	2.338
5. Robežaps. pulks	46	255	2.884	3.185
6. Robežaps. pulks	69	278	2.067	2.414
Kopā	288	1.333	10.497	12.118
c) Policija:				
Pol. slēgtās vienības	390	2.520	11.974	14.884
Pol. savrupdienests	707	2.058	2.475	5.240
Palīgpol.—aizsargi	898	2.444	18.920	22.262
Kopā	1.955	7.022	33.369	42.386

d) Dažādas vienības:				
Ģenerālinsp. stābs	25	31	45	101
Papildin. pārvalde	20	23	56	99
672. sapieņu btl.	21	70	681	772
Aviācija	36	124	468	628
Kopā Latv. leģionā	3.275	12.354	71.921	87.550

II Dažādās vienībās ārpus leģiona

Vācu armijas izpalīgi				12.159
Vācu robežs. vien.				717
Vācu jūras dienestā				900
Org. TODT				450
Drošības pl. 3. un 4. btl	41	196	610	847
Pavisam kopā	3.316	12.550	72.531	110.294
Zaudēts līdz 1. jūlijam				13.089
No 1.7.44 — 18.8.44. vēl iesaukti				
Frontes dienestam				15.684
Aerodromu apkalpei				3.543
			Kopā līdz 18.8. 1944. g.	129.521

Šo pārskatu sastādījuši un parakstījuši:

Plkv. A. Plensners

Pltn. Zaķis

LATVIEŠU LEĢIONA ĢENERĀLINSPEKTORA STĀBA PĀRSKATS

par cīņā iesaistīto Latvijas pilsoņu zaudējumiem uz 1944. g. 1. jūliju.
(Pirmais skaitlis — virsnieki, otrs — kaņavīri)

Kaņaspēka vienība	Krituši	Miruši	Bezvēsts	Ievainoti	Kopā
<i>I Latviešu leģions</i>					
15. divīzija	23— 603	1—33	9—1913	74—2033	107—3682
19. divīzija	26— 789	— 6	2—1134	73—2075	101—4004
19. Sapieņu btl.	— 4	— 2	—	2— 56	2— 62
Sardžu rota	—	— 2	—	—	— 2
	49—1396	1—43	11—2147	149—4164	210—7750
Kopā	1445	44	2158	4313	7960

Robežsargu vienībās

2. Robežaps. pulks	—	3	—	—	3
4. Robežaps. pulks	—	6	—	—	6
5. Robežaps. pulks	12	—	—	—	12
K o p ā	12	9	—	—	21

Dažādās vienībās

672. Sapieņu btl.	26	11	—	61	98
Aviācijā	1	—	—	—	1
K o p ā	27	11	—	61	99

Policijā

Slēgtās vienībās	664	334	130	2334	3472
Savrupdienestā	109	92	22	112	335
Palīgpolicijā	278	47	52	117	494
K o p ā	1051	483	204	2563	4301

II Ārpus leģiona

Vācu robežsargos	—	6	—	—	6
Vācu arm. izpal.	77	65	41	—	183
Org. TODT	3	2	—	3	8
Drošības pol. btl.	108	24	14	365	511
K o p ā	188	97	55	368	708
Pavisam k o p ā	2723	644	2417	7305	13089

Pltn. Zaķis

Latvijas pilsoņu aktīva līdzdalība karā uz 18.8.1944.:

Militārā dienestā bija iesaistīti	123.627
Armijas izpalīgos, apm.	— 11.000
Darba dienestā, apm.	— 3.000
Darbos Vācijā, apm.	— 18.000
K o p ā, apm.	— 156.000

LATVIEŠU KAĶAVĪRU PALĪDZĪBA

Ar Latviešu Pašpārvaldes Iekšlietu ģenerāldirektora 1943. g. 1. maija rīkojumu nodibināja Latviešu Kaķavīru Palīdzību.

Tā darbojās Latvijas ģenerālkomisāra protektorātā.

Par LKP priekšnieku ģen. Dankers iecēla Tautas Palīdzības priekš-

nieku *Bruno Pavasaru*, kuŗš savukārt par tās ģenerālsekretāru iecēla *Evaldu Andersonu*.

Par LKP uzbūvi, darbu un mērķiem pieskarsimies sīkāk kādā citā grāmatā. Te publicējam tikai kādu 1944. g. 3. marta rakstu žurnālā LAIKMETS Nr. 10, kas labi raksturo LKP darbu:

— DOMĀS UN DARBOS PIE KAĶAVĪRIEM

Arvien vairāk latvieŗu vīru stājas kaŗotāju rindās. Lielais uzdevums un smagie upuŗi, ko no mūsu kaŗavīra prasa dzimtene, ļaudīm, kas paliek aizmugurē, tagad uzliek seviŗķus pienākumus. Nepietiek ar to, ka cilvēki pašapmierināti dara savu darbu. Ikkatram darbam, ikkatrai domai jābūt pie mūsu kaŗavīriem, lai viņi vienmēr zinātu, ka visur, kur vien nepiecieŗams, tie var saņemt savu tautieŗu atbalstu, un lai sīvajā cīņā ar ienaidnieku kopējā saskaņā saplūstu dzimtenes un kaŗavīru griba uzvarēt. Mēs nekur nedrīkstam palikt mūsu kaŗavīru parādnieki. Mēs nedrīkstam pieļaut, ka mūsu kaŗavīri, mājās pārnākuŗi, pārmetu mums pašapmierinātību, slinkumu un nevēlēŗanos palīdzēt fronti.

Lai izvairītos no šādiem pārmetumiem, pareizākais būtu, ja katrs no mums atrastu ceļu uz Latvieŗu kaŗavīru palīdzību — organizāciju, kas jau ilgu laiku cenŗas apmierināt mūsu frontinieku lielās un sīkās vajadzības, gan materiālā, gan kultūrālā, gan daŗādu pakalpojumu ziņā. Tagad ŗi organizācija aicina tautieŗus iestāties par biedriem, un, domājams, ka katrs, kas iepazīŗies ar tās līdzinējo darbu, būs pārliecināts par ŗā darba svarīgumu.

Jau tas vien, ka kaŗavīru palīdzība pēdējos septiņos mēneŗos kaŗavīru vajadzībām izdevusi ap 800.000 marku, rāda lielo rosību, kādu laba daļa latvieŗu likuŗi ŗai darbā. Taču ŗis skaitlis slēpj vēl daudz ko vairāk. Ne tikai tas, ka frontes cīnītājiem nosūtīti ap 90.000 sainīŗu, 42.000 pāŗi cimdu, 12.000 kamzoļu, kā arī daŗādu citu nepiecieŗamu mantu, bet Kaŗavīru palīdzības brīvprātīgās darbinieces vairākas reizes nedēļā apmeklē ievainotos kaŗavīrus visās slimnīcās Rīgā, uzklaŗīdamas viņu vajadzības un cenzdamās tās nokārtot, kā arī nododamas viņiem gan papirosus, cigaretes, gan daŗādas sīkas, bet nepiecieŗamas mantas, kā, piem., bārdas skuŗamos aparātus, nazīŗus, kabatas naŗus u. c.

Kādā Kaŗavīru palīdzības nodaļā ap trīsdesmit brīvprātīgās talcinieces uzņēmuŗas seviŗķi svarīgus pienākumus, tieŗi palīdzēdamas frontes vīriem. Tur kaujās rūdītie vīri, ierodoties Rīgā, gūst pirmo iespēju saņemt glāzi karstas kafijas, siltas pusdienas un nepiecieŗamos padomus, kur un kas tagad Rīgā meklējams un atrodams. Tiem, kas strādā mierīgu darbu un kam pietiekami daudz laika kārtot savas lietas, ŗādi pakalpojumi varētu likties it kā sīki un nenozīmīgi. Frontes kaŗavīriem tie tomēr ir seviŗķi svarīgi. Atgriezdamies no kaujām, frontinieks pārceļas it kā citā pasaulē, kas viņa priekŗā pēkŗņi nostājas ar sīkām ikdienas rūpēm un raizēm. Vai frontes vīram bijis laika domāt par to kārtoŗanu? Un vai daŗādi ikdienas sīkumi būtu tie, par ko

kaņavīram pienāktos daudz galvu laužīt? Nē. Mums, kas šeit dzīvojam mierīgi dzīvi, gan katram ir pietiekami daudz brīva laika, lai šos sīkumus kaņavīru labā nokārtotu. Tās trīsdesmit latviešu sievietes, kas brīvprātīgi uzņēmušās šīs pūles, prazdamas iedalīt savu laiku, var būt mums visiem par priekšzīmi. Ar savu svētīgo darbu šai Kaņavīru palīdzības nodaļā viņas sevišķi pierāda to, ka mūsu pienākums nebeidzas ar lielāku vai mazāku naudas summu ziedošanu, bet ka īsti var palīdzēt un savu patriotismu rādīt ar darbu.

Šai ziņā svarīgs un droši vien arvien svarīgāks uzdevums kļūs arī Kaņavīru palīdzības jurīdiska jām birojam, kas jau tagad sniedzis padomus gan pašiem kaņavīriem, gan viņu piederīgajiem. Šeit savu gribu ziedoties var parādīt arī mūsu juristi, uzņemoties kārtot tiesu lietas.

Šā kaņa laikā dzimtenes nostāja pret fronti ir ievērojami mainījusies. Sen aizmirsta atziņa, ka kaņavīram frontē vajadzīgi tikai kaujas ieroči. Tagad ikviens saprot, ka frontes vīram ir gluži tās pašas cilvēciskās prasības, kā jebkuņam citam kultūras cilvēkam. Tādi ir saprotama tā uzmanība, kādu Kaņavīru palīdzība pievērsusi kultūras darbam tieši frontes lokā. Neaizmirstot arī tos kaņavīrus, kas atrodas dzimtenē, frontes teātris ir apceļojis visus austrumu frontes sektorus, sniedzot izrādes bieži vien visai grūtos apstākļos. 122 izrādes tieši frontē, 76 dzimtenē, 36 kaņa slimnīcās skaidri liecina par teātra rosīgo darbību. Sevišķi atzīmējams, ka ar Kaņavīru palīdzības starpniecību kaņavīru vienības saņēmušas 28 radioaparātus, bez tam vēl patafonus, skaņu plates, šaha un citas spēles. Arī ap 40.000 dažādu grāmatu nosūtītas frontiņiekiem, bet sevišķu prieku Kaņavīru palīdzība sagādā vai nu ievainotajiem, vai atvaļinājumā esošajiem kaņavīriem, apgādājot tos ar teātru, kino un citu sarīkojumu biļetēm.

Ja kaut pavirši pārskatām Kaņavīru palīdzības darbu, zinot, ka šī organizācija arvien vēl ir veidošanās stadijā, ikvienam no mums kļūst skaidrs, ka bez sevišķa aicinājuma un norādījuma mēs katrs šai darbā varam sniegt palīdzīgu roku. Pārvarot ērto kūtrumu, mēs varam atrast brīvu brīdi, lai pārļūkotu savu grāmatu plauktu, savas skaņu plašu, pīpju un dažādu spēļu kolekcijas, izvēloties no tām derīgo mūsu kaņavīram. Tad, paņēmot nelielu, bet vērtīgu saīnīti rokās, mēs droši varētu ierasties Kaņavīru palīdzībā sacīdami: „Kaut gan tas ir niecīgs devums, ko varu nodot mūsu frontes vīriem, tad tomēr tas viņiem var noderēt.” Bet, ja arī mums mūsu mājās nekā nebūtu fronteī derīga, tad tomēr mēs varam ierasties Kaņavīru palīdzībā sacīdami: „Es varu piedāvāt savu brīvo laiku!” Un darba kaņavīru labā būs ikvienam pa pilnam.

G. Averss

Sākot ar 1944. gada 30. novembri latviešu frontes avīze *Daugavas Vanagi* publicēja latviešu kaņavīru vārdus, kuŗi apbalvoti ar Dzelzs krustiem.

1944. gada 30. novembra numurā:

MŪSU VAROŅI

Ar Dzelzskrusta Bruņinieka krustu apbalvoti:

staf. Valdemārs Veiss † hštuf. Žanis Butkus
oštubaf. Kārlis Aperāts †

Ar Vācu krustu zeltā apbalvoti:

staf. Kārlis Lobe, 1944.1.7. hštuf. Žanis Butkus, 1944.1.7.
oštubaf. Nikolajs Galdiņš uštuf. Rūdolfs Gaitars, 1944.16.5.
štubaf. Eduards Stīpnieks

Ar Dzelzskrusta pirmo šķiru apbalvoti:

uštuf. Miervaldis Ādamsons	hštuf. Žanis Jansons
oštuf. Pēteris Antens †	uša. Jāzeps Izbickis, 1944.9.2.
štrm. Arturs Balklāvs, 1944.9.2. †	oštuf. Kristaps Jaunzemis, 44.11.3.
hštuf. Arturs Bergs, 1944.22.2. †	uštuf. Vilhelms Jeļiņevskis
uštuf. Jānis Bērziņš, 1944.20.1.	štrm. Valentīns Jermaks, 1944.20.2.
štrm. Aleksandrs Bogdanovs, 1944.	uštuf. Viktors Jukovics, 44.20.2. †
uša. Pēteris Bogdanovs, 1943.1.4.	hša. Ignats Kalvāns, 1944.20.2.
oša. Aleksandrs Brants, 1944.20.2.	štrm. Ēvalds Kalviņš, 1944.27.2.
oša. Jānis Brūns, 1944.20.5.	uštuf. Jānis Kampe †
oštuf. Jānis Bumbērs, 1944.13.4.	štrm. Arvīds Kaziņš, 1944.19.2.
štrm. Nikolajs Caune, 1944.15.5.	uša. Kārlis Kļaviņš, 1944.27.2.
oša. Fricis Circenis, 1944.20.2. †	hštuf. Pauls Krasts, 1944.20.5.
hša. Pēteris Daņilovs	hša. Miervaldis Krauklis, 1944.20.4.
oša. Francis Deperts, 1944.20.1.	hštuf. Pēteris Kvālbergs, 1944.20.5.
uštuf. Arvīds Drubažs, 1944.20.2. †	oštuf. Viljams Kvietiņš 1944.9.2. †
oša. Arnolds Dūmiņš	oštuf. Jānis Ķirkums, 1944.11.4.
oša. Valdemārs Dvelis, 1944.92.2.	oša. Oto Lācis, 1944.8.2.
uša. Jānis Dzenis, 1944.9.4.	oštuf. Kārlis Lamberts, 1943.21.9.
štrm. Arnolds Freimanis, 1944.9.2.	uša. Roberts Lapiņš, 1943.21.9.
oša. Reinholds Gaiķis, 1944.1.3. †	štrm. Kārlis Lauris, 1944.20.2. †
hštuf. Vilis Grants, 1944.12.3. †	serž. Augusts Leišups, 1944.10.1.
oštuf. Visvaldis Graumanis,	staf. Kārlis Lobe, 1943.29.9.
1943.30.7. †	oša. Jānis Ločmelis, 1944.29.1.
štubaf. Valdemārs Grāvelis, 44.15.3.	hštuf. Aleksandrs Mateass
štrm. Jānis Grīnbergs, 1944.20.2.	pltn. Osvalds Meija, 1944.15.1.
uštuf. Valdis Grudulis, 1944.22.2.	

1944. gada 15. decembra numurā:

Ar Dzelzskrusta pirmo šķiru apbalvoti:

hša. Antons Miglāns, 1943.9.12.	štubaf. Alfons Skrauja, 1944.9.2. †
oša. Kārlis Mūsiņš, 1944.15.5.	oštuf. Pēteris Spalviņš, 1944.7.4.
oša. Haralds Ormanis, 1944.6.4.	štubaf. Eduards Stīpnieks, 44.20.2.
oša. Frīdrihs Ozoliņš, 1944.31.5.	oša. Vilis Suka, 1944.27.2.
hša. Rūdolfs Ozoliņš, 1944.23.5.	štrm. Jānis Salcs, -944.1.3. †
hštuf. Jānis Ozols, 1944.3.6.	hštuf. Georgs Šeibelis, 1944.16.2.
oštuf. Rolands Ozols, 1944.12.5.	hštuf. Kārlis Šnēbergs, †
oša. Kārlis Pabērzs, 1944.20.5.	štrm. Fricis Šneidemanis
uštuf. Harijs Pētersons	štrm. Nikolajs Trautmanis, 44.20.2.
uša. Ernests Puleksis, 1944.20.2.	uša. Ādolfs Valters
oštuf. Aleksandrs Rabenko, 44.22.2.	staf. Valdemārs Veiss, 1943.3.9. †
oša. Jānis Reboks, 1944.3.6.	ošuf. Aleksandrs Vilnis, 1944.
hštuf. Valdemārs Reinholds,	oša. Valdis Zemītis, 1944.20.5.
1944.17.2.	oštuf. Miervaldis Ziedainis, 44.20.2.
oštuf. Akselis Salna, 1944.26.2.	uša. Alfrēds Ziemelis, 1944.20.5.
oberfirers Valdemārs Skaistlauks	

Ar dzelzskrusta otro šķiru apbalvotie:

uša. Ēriks Ābelītis, 1943.24.10.	uša. Žanis Altroks, 1944.21.1.
oša. Harijs Ābelītis, 1943.22.12.	štrm. Aleksandrs Aļeksejs, 44.20.2.
oša. Jānis Ābeltiņš, 1944.22.2.	oštuf. Andrejs Aļlis, 1943.20.4. †
leģ. Edgars Āboliņš, 1944.28.5.	uša. Jānis Ampermanis, 1944.9.2.
štrm. Vilis Āboliņš,	uštuf. Roberts Ancāns, 1943.1.4.
uša. Persijs Ābols, 1943.15.7.	oštuf. Jānis Andersons †
uša. Teodors Ābols, 1944.20.2.	leģ. Jūlijs Andersons, 1944.4.2.
oša. Aleksandrs Abuls	štrm. Miķelis Andersons, 1944.11.3.
hša. Miervaldis Ādamsons, 43.23.3.	uša. Oskars Andersons, 1944.19.2.
hša. Viesturs Ādamsons, 1944.2.	štrm. Eduards Andreļevskis, 1944.3.
štrm. Hugo Admidiņš, 1944.11.2.	uša. Alberts Ansbergs, 1944.12.3.
uša. Ēriks Aizupietis, 1943.22.12.	uša. Staņislavs Antonevics, 1944.4.
uša. Francis Akmens, 1943.9.	uša. Arnolds Ansulis, 1943.3.8.
leģ. Eduards Akmentiņš, 1944.10.1.	leģ. Pēteris Apenens, 1944.22.4.
štrm. Ādolfs Alksnis, 1944.20.2.	uša. Alversts Apsalons, 1944.6.3.
oša. Ādolfs Allažs	uštuf. Augusts Apse, 1943.12.9.
leģ. Žanis Alsbergs, 1944.19.2.	štrm. Jānis Apsītis, 1944.2.
štrm. Teodors Althābers	uštuf. Arnolds Apše, 1944.11.4.

1944. gada 24. decembra nummurā:

Ar dzelzskrusta otro šķiru apbalvotie:

štrm. Alberts Arenkevics, 44.21.3.	leģ. Antons Astics, 1944.10.1.
hša. Valdis Āriņš, 1944.8.2.	štrm. Arnolds Atlacis, 1944.12.2.

leģ. Edgars Audriņš, 1944.30.3.
 oša. Eduards Auermanis, 1944.1.2.
 štrm. Vilhelms Auliņš, 1944.13.4.
 uša. Kristaps Auniņš, 1943.22.8.
 štrm. Alfrēds Auželis, 1944.9.2.
 oša. Eduards Bacis, 1943.21.9.
 uštuf. Jānis Bachmanis, 1944.5.2.
 uša. Eduards Badums, 1944.3.5.
 leģ. Benedikts Baiks, 1944.10.4.
 štrm. Andrejs Balcers, 1944.10.2.
 štrm. Jūlijs Balodis, 1943.30.9.
 štrm. Osvalds Baltputns, 1943.31.3.
 hštuf. Alberts Banders, 1943.12.3.
 štrm. Jānis Barviķis, 1943.1.9.
 štrm. Vladislavs Batna, 1944.11.3.
 uša. Arvīds Baufals, 1944.1.3.
 oštuf. Arnolds Baumanis
 hštuf. Mārtiņš Baumanis, 1944.13.2.
 uštuf. Alberts Bedrītis, 1944.23.2.
 oša. Alfons Bergmanis, 1943.1.4.
 štrm. Pauls Bergmanis, 1944.20.5.
 štrm. Jānis Beķeris
 uštuf. Vladimirs Belruss, 1944.20.2.
 leģ. Jānis Bemberis, 1944.12.3.
 štrm. Kristaps Benkens, 1944.11.2.
 oša. Leonards Bernans, 1944.20.2.
 štrm. Alfrēds Bērziņš, 1943.21.9.
 štrm. Alfrēds Bērziņš, 1944.19.4.
 uša. Alnis Bērziņš, 1943.15.12.
 štrm. Eduards Bērziņš, 1944.20.2.
 oša. Fricis Bērziņš, 1944.9.2.
 uša. Herberts Bērziņš, 1944.20.5.
 uča. Jānis Bērziņš, 1944.20.1.
 štrm. Kārlis Bērziņš, 1944.3.5.
 serž. Vilis Bērziņš, 1943.12.3.
 uša. Osvalds Bērzens, 1943.25.11.
 štrm. Kārlis Bielis, 1944.6.4.
 uša. Arnolds Biezais, 1944.20.2.
 uša. Paulis Biezais
 leģ. Zigfrīds Biezais, 1944.20.5.
 oša. Aleksandrs Bikass, 1942.1.
 leģ. Alberts Bikaunieks, 1944.27.1.
 hša. Aloīzs Bikaunieks, 1944.17.3.
 hša. Jānis Bilturs, 1944.20.2.
 uša. Jānis Birkens, 1943.4.12.
 oša. Kārlis Birkenšteins, 1943.11.
 hštuf. Alfrēds Bisenieks, 1944.11.2.
 oša. Elmārs Bisenieks, 1944.12.2.
 uša. Ernests Bisenieks, 1944.20.2.
 hša. Arvīds Birze, 1944.20.1.
 hštuf. Ādolfs Birznieks, 1943.3.12.
 uštuf. Jānis Blāzma, 1944.11.2.

1945. gada 5. janvāra numurā:

Ar dzelzskrusta otro šķiru apbalvotie:

leģ. Eduards Blinds, 1944.12.3.
 hša. Valdemārs Blumbergs, 44.23.9.
 uša. Jūlians Blusanovičs, 1944.20.2.
 uša. Pēteris Bodnieks, 1943.26.11.
 leģ. Aleksandrs Boganovs
 uštuf. Jānis Bonzaks, 1943.3.12.
 oša. Kārlis Brancis, 1944.12.3.
 štrm. Albīns Breidaks, 1943.9.
 uša. Nikolajs Brempeļis, 1943.23.10.
 štrm. Valdis Breže, 1944.12.3.
 uštuf. Edgars Brežinskis, 1944.12.3.
 leģ. Herberts Briedis, 1944.31.3.
 kapt. Kristaps Brigaders, 1944.1.2.
 štrm. Roberts Broks, 1944.12.3.
 uša. Roberts Brūgāns, 1943.31.7.
 hštuf. Ādolfs Brunners, 1943.26.11.
 leģ. Pēteris Bukovskis, 1944.22.4.
 uštuf. Jānis Bullis, 1944.20.2.
 štrm. Jānis Bullis, 1944.20.2.
 leģ. Jānis Buļš, 1944.10.1.
 uštuf. Hermanis Būmanis
 štrm. Valdemārs Būmeistars, 1942.2.
 uša. Arnolds Bunte, 1944.21.1.
 leģ. Gustavs Bušs, 1944.18.4.
 oša. Žanis Bušveits
 štrm. Jānis Butrimis, 1944.20.2.
 uštuf. Heinrichs Bužs, 1943.23.12.
 uša. Alberts Caune, 1944.20.2.
 leģ. Jānis Celiņš
 uštuf. Dimitrijs Ceriņš, 1944.20.4.

leģ. Juris Ceriņš, 1944.12.3.
 štrm. Valentīns Ceriņš, 1944.15.5.
 štrm. Žanis Ciemiņš, 1944.20.2.
 leģ. Pēteris Cincenis, 1943.4.12.
 uša. Arturs Cīrulis, 1944.20.2.
 hša. Edgars Cīrulis, 1944.31.3.
 hča. Klāvs Cīrulis, 1944.9.4.
 leģ. Arvīds Cīrcenis, 1944.11.2.
 uša. Roberts Cironoks, 1944.15.5.
 uša. Alberts Citers, 1944.11.2.
 uša. Aleksandrs Cobs
 rtf. Roberts Čanka, 1944.11.2.
 uša. Eduards Daniels, 1943.23.9.
 gren. Silvestrs Čate, 1944.20.2.
 oša. Aleksandrs Čoks
 rtf. Dominiks Čudars, 1944.11.4.
 uša. Arvīds Damroze, 1944.31.3.
 uča. Vilis Datavs, 1944.12.5.
 uča. Kārlis Daude, 1944.21.1.
 leģ. Jānis Daudste, 1944.30.3.
 uštuf. Andrejs Daugavietis, 43.1.4.
 rtf. Roberts Dekerts
 uša. Emīls Dēliņš, 1943.3.9.
 uša. Leonids Derkevics, 1943.20.8.
 uštuf. Georgs Didrichsons, 43.13.11.
 uša. Augusts Dimants, 1944.12.3.
 gren. Ignats Dinkins, 1943.3.12.
 uša. Gustavs Dīriņš, 1944.20.2.
 rtf. Jānis Dokters, 1944.30.3.
 uša. Arturs Drosmanis, 1944.12.3.
 rtf. Jānis Drunka, 1944.30.3.
 rtf. Jāzeps Dubrovskis, 1944.9.2.
 uša. Pēteris Dūda, 1943.25.3
 gren. Staņislavs Dūda
 gren. Pēteris Dūka, 1944.20.2.
 uša. Valdemārs Dukāts, 1943.23.3

1945. gada 12. janvāra numurā:

Ar dzelzskrusta otro šķiru apbalvotie:

oša. Alberts Duks, 1944.12.3.
 uša. Jānis Duks, 1943.6.11
 gren. Heinrichs Duksta, 1944.27.5.
 gren. Arturs Dūmiņš, 1944.12.3.
 uštuf. Arturs Dumpis, 1944.3.3.
 leģ. Aleksandrs Dūrēns, 1944.12.5.
 uša. Jānis Dūša, 1943.12.5.
 uštuf. Vilis Dūte
 leģ. Kārlis Dzedušs, 1944.19.2.
 uša. Jānis Dzenis, 1943.12.10.
 uša. Kārlis Dzenis, 1944.21.1.
 rtf. Jānis Dzērve, 1943.11.12.
 rtf. Ilmars Dzintars, 1943.10.
 uša. Kārlis Eberliņš, 1944.15.5.
 leģ. Pēteris Ecētājs, 1943.10.
 oša. Kārlis Edelhofs, 1944.20.2.
 oštuf. Francis Eglājs, 1943.29.9.
 hša. Ansis Eglītis
 uštuf. Eduards Eiche-Ozoliņš, 43.4.9.
 rtf. Augusts Eišlers, 1944.30.3.
 rtf. Sande Eizans, 1943.9.
 leģ. Pēteris Ektstels, 1944.31.3.
 uša. Rūdolfs Elerts, 1944.20.2.
 leģ. Vilis Emsiņš, 1943.12.3.
 uša. Vladimīrs Erdmanis, 1944.18.4.
 uša. Kārlis Ezergailis, 1944.31.3.
 leģ. Ansis Ezis, 1944.22.4.
 hša. Jānis Ezītis, 1943.22.12.
 rtf. Jānis Falijs, 1944.20.2.
 uša. Kārlis Farnāts, 1944.3.2.
 rtf. Alfrēds Felcenbergs, 1944.29.2.
 rtf. Kārlis Feldbergs, 1944.20.2.
 uša. Žanis Feldbergs, 1944.20.2.
 oša. Teodors Fridrichsons, 44.20.2.
 leģ. Jānis Filipsons, 1942.29.12.
 uša. Jānis Filipsons
 uša. Reinholds Fingers, 1944.19.4.
 leģ. Arnolds Frankovskis, 1944.4.12.
 uštuf. Jānis Freibergs, 1944.8.5.
 uštuf. Mārtiņš Freimanis, 1944.20.5.
 hša. Krišs Frembergs, 1944.10.4.
 uša. Vilnis Frīdenbergs, 1944.20.4.
 uša. Edgars Gādikis, 1944.21.1.
 uštuf. Roberts Gaigals, 1944.15.1.
 uštuf. Arvīds Gailītis, 1944.11.2.
 hša. Fricis Gailītis, 1944.29.1.

oša. Armands Garsils, 1943.1.12.	rtf. Jānis Goba, 1944.11.4.
oša. Bruno Gavars, 1943.23.12.	uštuf. Jānis Goba, 1944.6.11.
pltn. Kārlis Gerberis, 1943.15.12.	uša. Kazimirs Godgovs, 1943.12.2.
hša. Laimons Gerliņš, 1944.23.2.	uša. Jānis Goldšmits, 1943.12.2.
rtf. Arvīds Grensbergs	leģ. Vladimirs Goldevics, 1944.11.4.

1945. gada 26. janvāra nummurā:

Ar Vācu krustu zeltā apbalvoti:

hštuf. Miervaldis Ādamsons	hštuf. Visvaldis Graumanis, 1945.6.1. †
----------------------------	--

Ar dzelzskrusta otro šķiru apbalvotie:

oša. Roberts Jansons, 1944.30.3.	leģ. Pēteris Jurgelis, 1944.12.3.
rtf. Ernests Janovskis, 1944.20.5.	oštuf. Juris Juriševskis,
rtf. Kārlis Jasaitis, 1944.20.2.	rtf. Alberts Jurušs, 1944.10.4.
leģ. Pēteris Jaška, 1944.20.2.	rtf. Jānis Justs, 1944.31.3.
hštuf. Jānis Jaunsīlis, 1944.9.4.	leģ. Pēteris Juška, 1944.19.2.
leģ. Staņislavs Jaunzemis, 1944.19.4.	leģ. Jānis Kaģis, 1944.30.3.
uša. Andrejs Jaunzemis	leģ. Bruno Kaimiņš, 1943.9.12.
rtf. Edgars Jaunzemis, 1943.13.12.	leģ. Konstantīns Kairiņš, 1944.12.3.
oša. Jānis Jaunzemis, 1944.15.5.	uštuf. Konsonis Kaktiņš, 1943.22.12.
uša. Jānis Jaunzemis, 1942.29.12.	rtf. Ģedimīns Kaķis, 1944.21.9.
oša. Everists Javoišs, 1944.20.2.	leģ. Augusts Kalējs, 1944.12.3.
uša. Valdis Jēgers, 1943.10.10.	uštuf. Ernests Kallītis, 1944.15.5.
rtf. Ņiķita Jefimovs, 1944.20.1.	rtf. Eduards Kalmanis, 1944.20.2.
rtf. Gustavs Jēkabsons, 1944.11.3.	oša. Alfrēds Kalniņš, 1943.20.2.
leģ. Ignats Jēlnieks, 1944.11.2.	oša. Ansis Kalniņš, 1943.11.12.
uštuf. Vilis Ješus, 1943.27.1.	uštuf. Teodors Kalnājs, 1944.30.3.
oša. Eduards Jirģensons	hša. Juris Kalniņš
uštuf. Gvido Johansons	hša. Ansis Kalns, 1944.21.1.
uša. Staņislavs Jonāns	uša. Staņislavs Kalvāns, 1944.22.2.
leģ. Alberts Josts	oša. Ernests Kampars, 1944.20.2.
leģ. Pēteris Jukums, 1943.15.12.	oša. Žanis Kāpostiņš, 1944.31.5.
rtf. Žanis Jumis, 1944.20.5.	uša. Imants Karelis, 1943.31.5.
uštuf. Roberts Junkers, 1944.15.5.	uštuf. Imants Karelis, 1943.21.9.
oštuf. Visvaldis Juraids, 1944.1.4.	leģ. Jānis Kārķliņš, 1944.28.5.

Seit publicētie ir apbalvoti Ļeņingradas un Volčovas frontēs un 4. grāmatas apskatīto cīņu laikā.

Ir ļoti iespējams, ka arī minētos laikos visi ar Dzelzs krustu apbalvotie nav šajos sarakstos minēti. Ir tomēr labi, ka varam publicēt arī daļu no mūsu varonīgākajiem cīnītājiem.

PIELIKUMI

Nr 1

SS-Führungshauptamt
Amt II Org. Abt. Ia/II
Tgb. Nr. II/1501/43 geh.

Berlin-Wilmersdorf, den 26. Febr. 43
Kaiserallee 188

GEHEIM

Betr.: Aufstellung der 15. Lett. SS-Freiw. Div.

Bezug: SS-FHA, Kdo. Amt d. W SS-org. Tbg. Nr. II/1144/43 geh. v. 15.2.43.

Verteiler: Sonderverteiler

1. In Durchführung des RF-SS-Befehls wird mit Wirkung vom 25.2.43 die
"15 Lett. SS-Freiwilligen-Division"
(15. Lett. SS-Freiw. Div.)
zur Aufstellung im Reichskommissariat "Ostland" im Einvernehmen mit dem Höheren SS- und Polizeiführer "Ostland" befohlen.
2. *Gliederung und Ausrüstung* wird noch gesondert befohlen.
Die bereits ausgegebenen takt. Gliederungen mit den Prüfnummern 422—442, 444—452, 454—458, 500—501 werden ausser Kraft gesetzt und sind nach H. Div. 99 zu vernichten.
3. Der Kommandeur des Aufst. Stabes SS-Brigadeführer und Generalmajor der Waffen-SS, *H a n s e n*, hat die Disziplinarbefugnisse eines Div. Kdrs. nach Mob. DBO § 12.
Er ist für die Aufstellung und Ausbildung der Division verantwortlich.
4. *Führer, Unterführer und Mannschaften* werden durch den Höh. SS- und Polizeiführer "Ostland" geworben und in die Division eingestellt.
Die Verfügung Reichsführer-SS Tgb. Nr. 309/41 g. Kdos. v. 6.11.41 über Aufstellung und Einsatz ausländischer Freiwilligenverbände ist sinngemäss anzuwenden.
5. *Die Eidesformel lautet:* "Ich schwöre bei Gott diesen heiligen Eid, dass ich im Kampf gegen den Bolschewismus dem Obersten Befehlshaber der deutschen Wehrmacht, Adolf Hitler, unbedingten Gehorsam leisten und als tapferer Soldat bereit sein will, jederzeit für diesen Eid mein Leben einzusetzen."
6. *Die Kommandosprache* ist lettisch.
7. *Waffen, Gerät, Fahrzeuge und Pferde* werden im Rahmen des Möglichen durch SS-FHA, Abt. Ib, Amt VI bzw. Amt X, zugeweisen.
8. *Kst und KAN* werden durch SS-FHA, Vorschriften — und Lehrmittelabteilung, zugewiesen. Vorschriften *nur* auf Anforderung des Aufstellungsstabes.

9. *Feldpostnummern* werden durch SS-FHA, Amt II, Abt. Ic, zuge-
teilt.
10. *Uniform* ist die der Waffen, vorerst rechter Kragenspiegel ohne
Runen, linker Kragenspiegel mit SS-Rangabzeichen.
Das SS-W.-Hauptamt wird gebeten, die notwendige Bekleidung
und Ausrüstung des Mannes bereitzustellen.
Die dem SS-W.-V.-Hauptamt durch die Abt. Organisation über-
sandte Sollstärkeberechnung ist nicht bindend und vorläufig
nur als Anhalt für die 15. Lett. SS-Freiw. Div. zu verwenden.
11. Die "15. Lett. SS-Freiw. Div." untersteht dem SS-Führungs-
hauptamt.
12. Über Aufstellung eines Ersatztruppenteils ergeht zeitgerecht
Befehl.

gez. Jüttner
SS-Gruppenführer und
Generalleutnant der Waffen-SS

15. (lett.) SS-Freiw. Division
Ia Org. Tgb. Nr. 108/1/43 Be. P.

Riga, den 4.5.1943

GEHEIM

Betr.: Aufstellung des Ers. Btl. C e k u l e

Bezug: ohne

Anlg.: — o —

An

Infanterieführer im Stabe 15. (lett.) SS-Freiw. Div.

- Ic
nachrichtlich an: Ib, 02
IIa
IIb
III
IVa
IVb
IVc
VI
Kdt. Stb. Qu.
Ers. Btl. Cekule
1. Mit Wirkung vom. 4.5.1943 wird das Ers. Bstl. der. 2 SS- Inf. Brigade aufgestellt.
 2. Mit der Führung des Ers. Btl. wird der Leg.-Obersturmbannführer J a n s o n s mit seinem derzeitigen Stab beauftragt.
 3. Das Ers. Btl. gliedert sich in:

1 Stb. Inf. Btl.	laut K.St.N.u.K.A.N. 111 v. 1.2.42
1 Schütz. Kp.	laut K.St.N.u.K.A.N. 131c v. 1.2.41
1 M.G.Kp.	laut K.St.N.u.K.A.N. 151c v. 1.2.14
1 J.G.Kp.	laut K.St.N.u.K.A.N. 171b v. 1.11.41

 dazu werden von dem am 4.5.1943 in Cekule eingetroffenen Transport zugeteilt:
 der J.G.Kp.: 3 Führer und 88 Männer der 2. SS-Inf. Brigade und 63 Rekruten der 15. (lett.) SS-Freiw. Div.
 der M.G.Kp.: 2 Führer, 8 Unterführer und 32 Männer der 2. Brig.
 4. Verantwortlicher Ausbildungsleiter ist bis zum 15.5.1943 SS-Untersturmführer H a u e r.
 - 4a In Standortangelegenheiten untersteht das Ers. Btl. dem Kommandanten des Munitionslagers Cekule, Oberleutnant C o r d e s.
 5. Befehl über Zuweisung von Waffen, Munition und Gerät ergeht hierzu Abt. Ib.
Befehl über Bekleidung, Ausrüstung und Verpflegung durch Abt. IVa.
 6. Die Bewachung des Munitionslagers obliegt dem Ers. Btl. und geschieht in Form eines Feldwachdienstes der im Wechsel durch die einzelnen Kompanien nach Befehl des Kommandeurs durchgeführt wird.
 7. Der Bekleidungs- und Ausrüstungsbestand des Auffanglagers ist durch die Abt. Intendantur zu übernehmen.

Der Divisionskommandeur
SS-Brigadeführer und
Generalmajor der Waffen-SS

15. (lett.) SS-Freiw. Division
Abt. Ia

Riga, den 24. Mai 1943

Az.: Be./Bh. Tgb. Nr. 106 f

Betr.: Aufstellung der 3. Fla./lett. S-Freiw. Pz. Jg. Abt. 15 und des Vierling-Fla.-Zuges des Art.-Rgts. der 15. (lett.) SS-Freiw. Division.

An

Infanterieführer

Instruktionsführer — Pak u. Flak —

Abt. Ic

Abt. IIa/b (mit Anlage Personalaufstellung)

Abt. III

Abt. IVa

Abt. IVb

Abt. IVc

Abt. VI

Kommandant Stabsquartier

Nachrichtlich an: 3. Fla./lett SS-Freiw. Pz. Jg. Abt. 15, Grobin.

1. Mit Wirkung vom 3.6.1943 werden die 3. Fla./lett. S-Freiw.Pz.-Jg.Abt.15 lt. K.St.N. und K.A.N. 112 und der Vierlings-Fla.-Zug lt. K. St.N. und K.A.N. 194 in Grobin aufgestellt.
2. Der Panzerjäger-Lehrgang bei der F.F.A.S.42 in Lilaste wurde am 21.5.1943 beendet. Die Teilnehmer sind nach Riga zu beurlauben. Die Inmarschsetzung der Lehrgangsteilnehmer zur 3.Fla./lett. SS-Freiw.Pz.Jg.Abt.15, Grobin, erfolgt am 27.5.1943 von Riga. Transportführer ist Legions-Obersturmführer S p a d e.
3. Div.Abt.IIa/b verfügt folgende Versetzungen:
 - a) Mit Wirkung vom 27.5.1943 die Teilnehmer des bis zum 27.5.43 zum Lehrgang der F.F.A.S.42 Kommandierten der Stabskompanie bzw. des Divisionsstabes zur 3.Fla./lett. S-Freiw.Pz.Jg.Abt.15, Grobin (lt. anliegender Liste),
 - b) mit Wirkung vom 27.5.1943 5 Unterführer und 5 Unterführerdiensttuer als Funktionsunterführer vom Inf. Ausbildungs-Regiment Paplaken zur 3.Fla./lett. SS-Freiw.Pz.Abt.15, Grobin,
 - c) mit Wirkung vom 3.6.1943 177 Männer, darunter 2 Schreiber, 2 Köche, 1 Schneider, 1 Schuster, 1 Schreiner, 1 Maler und 1 Zeichner vom Inf. Ausbildungs-Regiment Paplaken zur 3.Fla./lett. SS-Freiw.Pz.Jg.Abt. 15, Grobin, von Div.Abt. IVa 1 Verwaltungsführer (lett.), 1 Rechnungsführer und 1 Vertreter des Rechnungsführers.
4. Unterkunft und Verpflegung sind zu den angegebenen Zeitpunkten durch Div.Abt. IVa sicherzustellen.
5. Div.Abt. IVb meldet zum 27.5.1943 an Div.Abt. IIa/b einen S.D.G. zur Versetzung zur 3.Fla./lett.S-Freiw.Pz.Jg.Abt.15, Grobin.

Für das Divisions-Kommando:
Der 1. Generalstabsoffizier

15. (lett.) SS-Freiw.Division
Mä/Bh.Tgb.Nr.225/1/43 geh.

Riga, den 7.Juni 1943.

GEHEIM

Betr.: Aufstellung des Regiments-Stabes, Regiments-Stabs-Batterie
un der I.,II.und IV.Abteilung des Artillerie-Regimentes der
15. lett. SS-Freiw.Division.

An

Infanterieführer (für alle Inf.-Einheiten)
Instruktionsführer — Artillerie
— Nachrichten

Div.Abt. Ib (4 Stück)

Div.Abt. IC

Div.Abt. IIa/b

Div.Abt. III

Div.Abt. VI

Artillerie-Regiment Mitau.

1. Legions-Standartenführer Skaistlauks, Mitau, wird mit der Aufstellung und Führung des Artillerie-Regiments 15 der 15. (lett.) SS-Freiw.Division beauftragt.
2. Mit Wirkung vom 6.6.1943 werden aufgestellt:
 - a) Regiments-Stab nach K.St. N. Nr. 401 vom 1.11.41.
Regiments-Stabs-Batterie nach K.St.N. Nr. 575 vom 1.11.41.
 - b) I.und II.Abteilung:
Stab nach K. St. N. Nr. 403 vom 1.11.41,
Stabs-Batterie nach K.St.N. Nr. 582 vom 1.11.41,
3 Batterien nach K. St. N. vom 1.11.41,
 - c) IV. (schwere) Abteilung:
Stab nach K.St.N. Nr. 403 vom 1.11.41,
Stabs-Batterie nach K.St.N. Nr. 590 vom 1.11.41.
3 Batterien nach K. St.N. vom 1.11.41.
3. Der Aufstellung für die III.Abteilung wird noch befohlen.
4. Aufstellungsort ist Mitau.
5. Ein Stellenbesetzungs- und Unterbringungs-vorschlag ist in doppelter Ausfertigung bis zum 12.6.1943 der Div.Abt.Ia einzu-reichen.

Graf von Rückler

15. (lett.) SS-Freiw.Division
Abt. I-a.
Mä/Bh. Tgb. Nr. 238/1/43 Geh.

Riga, den 9. Juni 1943.g

GEHEIM

Betr.: Aufstellung der lett.SS-Freiw.Panzer-Jäger-Abteilung 15.

An

Infanterieführer (für alle Inf.-Einheiten)

Instruktionsführer — Pak, — Flak —

Div.Abt. 1-b (4 Stück)

Div.Abt. I-c

Div.Abt. II a/b

Div.Abt. III

Div.Abt. VI

Letzt.SS-Freiw.Panzer-Jäger-Abteilung 15

1. Mit Wirkung vom 16. .1943 wird die lett.SS-Freiw.Panzer-Jäger-Abteilung 15
 - a) Stab nach K.St.N. 1106 v. 1.11.41 und K.A.N 1106 v. 1.11.41,
 - b) 1.schw.Panzer-Jäger-Kompanie 12 Geschütze (mot.Z) nach K. St.N. 1140 v. 1.4.43 und K.A.N. 1140 v. 1.6.42.
 - c) 2.schw.Panzer-Jäger-Kompanie 12 Geschütze (mot.Z) nach K.St.N. 1140 v. 1.4.43 und K.A.N. 1140 v. 1.6.42.
 - d) 3.Fl.Kp./Aufstellung wurde bereits mit Wirkung vom 3.6.43 gemäss 15. (lett.) SS-Freiw.Division, Abt.I-a Be/Bh Tgb. Nr. in Grobin aufgestellt.
2. Mit der Führung der lett.SS-Freiw.Panzer-Jäger-Abteilung 15 wird Legions-Hauptsturmführer *Trehšinsch* beauftragt.
3. Mit Wirkung vom 16.6.1943 stellt die lett.SS-Freiw.Panzer-Jäger-Abteilung 15 die
 - a) 14.schw.Panzer-Jäger-Kompanie, lett.SS-Freiw.Inf.Rgt.3 und
 - b) 14.schw.Panzer-Jäger-Kompanie, lett.SS-Freiw.Inf.Rgt.4 nach K.St.N. 1140 v. 1.4.43 und K.A.N. 1140 v. 1.6.42 zu 9 Geschützen (mot.Z) in Grobin auf.
4. 14.schw.Panzer-Jäger-Kompanie lett.SS-Freiw.Inf.Rgt.3. und 4 unterstehen während der Ausbildung in Grobin der lett.SS-Freiw. Panzer-Jäger-Abteilung 15.
5. Div.Abt.I-b verfügt Versorgung und Zuführung an Waffen und Gerät.
6. Div.Abt. I-c veranlasst Zuführung und Zuteilung von Dienstsiegel uns Feldpostnummer.
7. Lett.SS-Freiw.-Panzer-Jäger-Abteilung 15 reicht bis zum 25.6.43 eine Führer-Stellenbesetzungsliste in doppelter Ausfertigung der Div.Abt.II a/b ein.
8. Div.Abt.VI führt Truppenbetreuung durch.

Graf Burghaus-Pückler

15. (lett.) SS-Freiw.Division.
Ia Az: 256/43/1 Mä/P.

Riga, den 15.6.1943

GEHEIM

Betr.: Aufstellung lett.SS-Freiw.Rgt. Nr. 4

An

Infanterieführer

Instruktionsführer: Infanterie
Pak, Flack
Nachrichten
Artillerie

Div.Abt. Ib
Ic
IIa/b
III
VI

1. Mit Wirkung vom 26.6.43. wird vom lett.SS-Freiw.Rgt. 4 der Rgt.Stab nach K.St.N. u.K.A.N. Nr.101 v. 1.11.41 Stabs-Kp. nach K.St.N. u.K.A.N. Nr.130 v. 1. 3.43 I. Btl.
Stab nach K.St.N. u.K.A.N. Nr.111 v. 1. 2.42
1.Kp. nach K.St.N. u.K.A.N. Nr.131c v. 1. 2.41
2.Kp. nach K.St.N. u.K.A.N. Nr.131c v. 1. 2.41
3.Kp. nach K.St.N. u.K.A.N. Nr.131c v. 1. 2.41
4.Kp. nach K.St.N. u.K.A.N. Nr.131c v. 1. 2.41 aufgestellt.
2. Mit der Aufstellung und Führung wird der Leg.-Standartenführer J a n u m s beauftragt.
3. *Aufstellungsort*: Wainoden
4. Das Regiment reicht einen Stellenbesetzungsvorschlag über Infanterieführer dem Divisions-Kommandeur ein.
5. Vom lett.SS-Freiw.- und Ausbildungsregiment Paplaken wird das II.Btl.ohne Btlis-Stab geschlossen zum Rgt.4 versetzt.
6. Inmarschsetzung (Fussmarsch) hat so zu erfolgen, dass das Btl. am 26.6.43 in Wainoden eintritt.
Meldung an Leg.-Standartenführer J a n u m s.
7. Befehl zur Aufstellung der anderen Einheiten des Rgts. ergeht zeitgerecht.
8. Die Div.Abt.Ib veranlasst Versorgung und führt Waffen und Gerät zu.
9. Div.Abt.Ic teilt Feldpostnummern, Dienstsiegel und stempel den Einheiten zu.
10. 4.Rgt.meldet der Div.Abt.Ia den Vollzug der Aufstellung, fernmündlich voraus, schriftlich bis zum 30.6.43.

Graf Pückler

Letzt.SS-Freiw.Division.
I-a Org.Tgb. Nr. 344/43/ geh.

Riga, 1.7.43

GEHEIM

Betr.: Aufstellung des lett.SS-Freiw.Rgt. 5

An
Infanterieführer,
Instruktionsführer-Infanterie
Div.Abt. Ib (4 Stück)
Div. Abt. Ic, IIa/b, III, VI
Letzt.SS-Freiw.Rgt. 5.

1. Mit Wirkung vom 15.7.43. wird das Letzt.SS-Freiw.Rgt. 5 der Letzt.SS-Freiw.Division in Wenden aufgestellt.
2. Mit der Aufstellung und Führung wird der Leg.-Standartenführer Apsitis beauftragt.
3. Gliederung und Ausrüstung:

1 Stb.Inf.Rgt.	K.St.u.K.A.N. 101 v. 1.11.41
1 Stbs Kp.Inf.Rgt.	
Verpfl.u.Gep.Tr.bespannt	K.St.u.K.A.N. 101 v. 1. 2.42
3 Stb.Inf.Btl.	K.St.u.K.A.N. 111 v. 1. 2.42
9 Schützen Kp. c ohne	
le.Gr.W.Trupp, Gep.Tr.bespannt	K.St.u.K.A.N. 101c v. 1. 2.42
dazu 1 schw.Gr.W.Gruppe aus	K.St.u.K.A.N. 151c v. 1. 2.41
3 M.G.Kp. c	K.St.u.K.A.N. 151 v. 1. 2.41
4. Die Aufstellung der I.G.Kp.
(2 s. 6 le.I.G.) K.St.u.K.A.N. 171b v. 1.11.41
und der schw.Pz.Jg.Kp.
(9 Gesch.mot.zug) K.St.u.K.A.N. 1140 v. 1. 4.43
wird durch die Division veranlasst.
5. Div.Abt.Ib stellt Versorgung sicher und veranlasst Zuführung von Waffen und Gerät.
6. Div.Abt.Ic teilt Feldpostnummern und Dienstsiegel für den Rgt.Stab und die Btl.Stäbe zu.
7. Div.Abt.VI führt Truppenbetreuung durch.
8. Die für das Rgt.vorgesehenen Offiziere und Unteroffiziere werden nach Beendigung des Einweisungslehrganges in der Art. Kaserne Riga durch den Inf.Führer am 12.7.43. nach Wenden in Marsch gesetzt.
Transportführer wird durch Inf.Führer bestimmt.
Transport ist in Verbindung Inf. Führer durch die Div.Art.Ib anzumelden.
9. Für den 15.7.43 werden 1200 Rekruten durch das Ersatzkommando Ostland der Waffen-SS nach Wenden, Meldung Inf.-Kaserne, einberufen.

Graf Pückler

Lett.SS-Freiw.Division
Ia Org. geh.Tgb.Nr. 6/43/2 Mä/Sch.

Div.Stbsquartier, 6.7.43

GEHEIM

Betr.: Aufstellung der 14.schw.Pz.Jg.Kp.Lett.SS-Freiw.Rgt. 5
Bezug: Div.Bef.vom 9.6.43, Ia geh.Tgb.Nr. 238/12/43.

An

Infanterieführer,
Lett.SS-Freiw.Rgt. 5
Pz.Jg.Abt.Lett.SS-Freiw.Division,
Instr.Fhr.Inf.,
Instr.Fhr.Pak, Flak,
Div.Abt.Ib (5 Stück),
Div.Abt. Ic,II a,/III,VI,/zur Kenntnisnahme und Verbleib bei II a/b/
Vorschriftenstelle.

1. Mit sofortiger Wirkung führt die Lett.SS-Freiw.Pz.Jg.Abt. 15 die Bezeichnung
Pz.Jg.Abt.Lett.SS-Freiw.Division.
Alle Befehle und Schreiben der Div. an die Pz.Jg.Abt.sind entsprechend zu berichtigen.
2. Mit Wirkung vom 15.7.1943 stellt die Pz.Jg.Abt.Lett.SS-Freiw.Division die 14.schw.Pz.Jg.Kp. für das Lett.SS-Freiw.Rgt. 5 nach K.St.N. 1140 vom 1.4.1943 und K.A.N. 1140 vom 1.6.1942 zu 9 Geschützen, (mot.Z.) in Grobin auf.
3. Verantwortlich für das Aufstellung und Ausbildung ist der Kdr. der Pz.Jg.Abt.
4. 14.schw.Pz.Jg.Kp.Lett.SS-Freiw.Rgt. 5 untersteht während der Ausbildung in Grobin dem Kdr.der Pz.Jg.Abt.
5. Offiziersstellenbesetzungsvorschlag für die Kp.ist von der Pz.-Jg.Abt. der Div.Abt.Ia einzureichen.
Termin: 15.7.1943.
6. Unterführer und Mannschaften sind durch die Pz.Jg.Abt. der Pz. Jg. Kp.zuzuführen und die Versetzung von der Pz.Jg.Abt.zur 14/Lett.SS-Friew.Rgt. 5 durch die Div.Abt. II a/b zu veranlassen.
7. Unterkunft ist in Grobin durch Pz.Jg.Abt.bereizustellen.
8. Div.Abt. Ib veranlasst Zuführung von Waffen und Gerät.
9. Div.Abt. Ic veranlasst auf Anforderung Zuführung von Dienst-siegel und Zuteilung der Feldpostnummer.

Graf Burghaus-Pückler

Lett.SS.Freiw.Div.
I-a Tgb.Nr.Geh.35/43/2 Ha/Sch.

Div.Stabsquartier, am 30.7.1943.

GEHEIM

Betr.: Aufstellung der schw.Pz.Jg.Kp. der Pz.Jg.Abt.Lett.SS-Freiw. Div.

Bezug: SS-FHA., Kdo Amt der W-SS Tgb.Nr. II/4375/43 geh.

An

Infanterieführer,
Instruktionsführer Pak, Flak,
Div.Abt.Ib (2 Stück),
Div.Abt.Ic,
Div.Abt.IIa/b,
Div.Abt.III,
Div.Abt.VI,
Pz.Jg.Abt.SS.Freiw.Div.

Nachrichtlich an: Div.Vorschriftenstelle

1. Mit Wirkung vom 1.8.43. wird nach o.a. Bezug die Aufstellung der schw.Pz.Jg.Kp. (sfl.) K.St.N. und K.A.N. 1148 a v. 1.12.42. in Grobin befohlen.
2. Verantwortlich für die Aufstellung und Ausbildung ist der Kdr. der Pz. Jg. Abt. in Verbindung mit Instr.Fhr.Pak.
3. Führerstellenbesetzungsvorschlag für die Kp. ist der Div.Abt.Ia von der Pz.Jg.Abt. einzureichen. *Termin: 5.8.43.*
4. Unterführer sind im Rahmen der Abt. zu versetzen. Mannschaften werden durch Div.Abt.II a/b zugewiesen.
5. Unterkunft und Versorgung ist durch Pz. Jg.Abt.sicherzustellen.
6. Div.Abt.Ib. stellt das für die Aufstellung notwendige Fachpersonal nach Rücksprache mit Div.Abt. II a/b bis 5.8.43 ein.
7. Div.Abt.I b veranlasst Zuführung von Waffen und Gerät. Kraftzureichen.
Fahrzeuge werden nach Zuteilung durch SS-FHA der Div. Abt. Ib zugewiesen.
8. K.St.N. und K.A.N. werden ohne Anforderung durch Div. Vorschriftenstelle zugewiesen.
9. Auf Anforderung veranlasst Div.Abt.I c Zuführung von Dienst- siegel und Zuteilung der Feldpostnummer.

Für das Divisionskommando
Der. 1.Generalstabsoffizier
(Unterschrift).

Letzt. SS-Frw. Div.
Ia Tgb.Nr.geh. 35/43/2 Ha/Sch-

Div.Stabsquartier, am 30.7.43

GEHEIM

Betr.: Aufstellung der Flak-Abt.

Bezug: Letzt. SS-Frw. Div. Ia Org. geh. Tgb.Nr. 18/43, Be/Sch-An

Infanterie-Führer,
Instruktionsführer, Flak,
Div.Abt. Ib (2 Stück),
Div.Abt. IIa/b,
Div.Abt. Ic

nachrichtlich an Div. Vorschriftenstelle

Ergänzend zu o.a. Bezug wird befohlen:

1. Die 3. Fla.Kp./Pz.Jg.Abt. Letzt. SS-Frw.Div. wird ab sofort in 1.Fla.Kp./Flak-Abt. Letzt.SS-Frw.Div. umbenannt und wird damit 1.Kp. der mit gleichem Datum aufzustellenden Flak-Abt. Letzt. SS-Frw.Div. Vorläufige Dienstaufsicht: SS-Hauptsturmführer Gebhardt.
1 le.Art.Kol. (20 t.mot) K.St. u. K.A.N. 511 vom 1.11.41
2. Die Aufstellung
 - 1 Stb. Heer.Flakart.Abt. (mot) K.St. u. K.A.N. 1705 vom 1.11.41,
 - 1 Stabsart. (mot) Herr. Flakart.Abt. (mot) K.St. u. K.A.N. 1709 vom 1. 4.43,
 - 1 Fla.Kp. (4 Gesch. 3,7 cm Flak mot.SS. K.St. u. K.A.N. 198 vom 1. 2.42,
 - 1 Heer.Flak-Battr. 8,8 cm (4 Gesch. mot.Z) K.St. u. K.A.N. 1711 vom 1. 3.42, wird ab 15.9.43 befohlen.
3. Vorschlag für Führerstellenbesetzung ist der Div.Abt.Ia durch Instruktionsführer Flak (in Verbindung mit Infanterie-Führer) bis 10.3.43 einzureichen.
4. Mit der Ausbildung der Spezialisten ist ab 15.8.43 nach Beendigung des Arbeitskdos. in Lilaste zu beginnen.
Verantwortlich für die Ausbildung der Spezialisten: Leg. Hauptsturmführer Bergs in Verbindung mit SS-Hauptsturmführer Gebhardt.
5. Die Spezialisten sind aus der 1.Fla.Kp. zu entnehmen.
6. Weitere Mannschaftszuweisungen werden ab 15.9.43 durch Div.Abt. IIa/b nach Anforderung Abt. Führer befohlen.
7. Unterkunft und Versorgung wie bisher, ab 15.9.43 durch Flak-Abt.
8. Div.Abt.Ib stellt das für die Aufstellung notwendige Fachpersonal nach Rücksprache mit Div.Abt.IIa/b ab 1.9.43 zur Verfügung.
Namentliche Liste ist der Div.Abt.IIa/b bis 15.9.43 einzureichen.
9. Div.Abt.Ib veranlasst Zuführung von Waffen, Gerät und Kraftfahrzeugen nach Zuteilung durch SS-FHA.
10. K.St.N. und K.A.N. werden ohne Anforderung durch Div. Vorschriftenstelle zugewiesen.
11. Auf Anforderung veranlasst Div.Abt.Ic Zuführung von Dienstseigel und Zuteilung der Feldpostnummer.

Für das Divisionskommando
Der 1. Generalstabsoffizier

SS-Führungshauptamt
 Amt II Org.Abt.Ia/II
 Tgb.Nr.11/6806/43 geh.

Berlin-Wilmersdorf, den 17.9.43
 Kaiserallee 188

Betr.: Aufstellung der SS-Flak Abt.15

Verteiler: Sonderverteiler

1. Mit sofortiger Wirkung wird die Aufstellung der S-Flak-Abt.15
1. Mit sofortiger Wirkung wird die Aufstellung der SS-Flak-Abt.15 unterstellt.
2. Mit der Aufstellung wird die Lett SS-Freiw.Div. beauftragt.
3. *Gliederung:*

1 Stb.Heer.Flakart.Abt.(mot)	KSt und KAN 1705 v. 1.11.41
1 Stbs.Battr.(mot)Heer.Flakart. Abt.(mot)	KSt und KAN 1709 v. 1. 4.43
1 Fla.Kp.(mot SS)	KSt und KAN 192 v. 1. 2.41
1 Fla.Kp.(9 Gesch.3,7cm Flak) (mot SS)	KSt und KAN 198 v. 1. 2.41
1 Heer.Flakbattr.8,8cm (4 Gesch.) (mot Z)	KSt und KAN 1711 v. 1. 3.42
1 le.Art.Kol.(20 t) (mot)	KSt und KAN 511 v. 1.11.41
4. Führer, Unterführer und Mannschaften sind der Lett-SS-Freiw.Div. zu entnehmen.
5. *Materielle Ausstattung:*
 Soweit bereits Waffen, Gerät und Kraftfahrzeuge für die mit Verfügungs SS-FHA, Kdo.Amt d.W.-SS Org.Tgb.Nr.II/4275/43 geh. v.16.6.43 bei der Lett. SS-Freiw.Div. zur Aufstellung befohlenen Flak-Abteilung zugewiesen wurden, sind diese an die Flak-Abt- 15 zu übergeben.
 Weitere Ausstattung der Flak-Abt.15 erfolgt im Rahmen der Ausstattung der Lett. SS-Freiw.Div.

gez. Jüttner
 SS-Obergruppenführer
 und General der Waffen-SS

F.d.R.
 SS-Hauptsturmführer

Letzt.SS-Freiw.,Div.
La Tgb.Nr. geh.45/43/2 Mä/Sch.

Div. Stabsquartier, am 13.8.43.

Betr.: Aufstellung des Pionier-Btl.Lett.SS-Freiw.Div.

An
Infanterieführer,
Art.Rgt.Lett.SS-Freiw.Div.,
Pi.-Btl.Lett.SS-Freiw.Div.,

1. Mit Wirkung vom 18.8.43 wird .das

Pi.Btl.Lett.SS-Frw.Div.

aufgestellt.

Btl.Stab
3 Pi.Kpn.
1 gruppe Pi.Gr.W.
1 le.Pi.Kol

nach K.St.N. 702a vom 1. 4.43,
und K.A.N. 702a vom 1.11.41,
nach K.St.N. und K.A.N. 711d vom 1.4.43.
nach K.St.N. 726 vom 1.3.43, Zeile 12—17,
nach K.St.N. und K.A.N. 743b vom 1.4.43,

3. Mit der Führung und Aufstellung wird der
Leg.Hauptsturmführer *Klavinsch*
beauftragt.
4. Aufstellungsort: *Mitau*.
5. Div.Abt.Ib veranlasst Zuführung von Waffen und Gerät.
6. Div.Abt.Ic teilt Feldpostnummer zu und veranlasst auf Anforderung Zuführung der Dienstsiegel.
7. Die z.Zt.in *Pernau* an der *Pi.Schule* befindlichen Führer und Unterführer werden nach Beendigung des Kursus von *Pernau* nach *Mitau* in Marsch gesetzt und bilden das Stammpersonal für die aufzustellenden Einheiten.
8. Die an dem vom 23.8—18.9.43 in *Pernau* am 2.Pi.Lehrgang teilnehmenden Führer, Unterführer und Mannschaften werden nach Beendigung des Lehrgang dem *Pi.Btl.* zugeführt.
9. Die für das *Btl.* noch fehlenden Führer, Unterführer und Männer werden durch Div.Abt. II a/b in Verbindung mit *Inf.Fhr.* nach *Mitau* einberufen.
10. Das *Art.Rgt.* übergibt die für das *Pi.Btl.* vorgesehenen Unterkünfte in *Mitau* an *Leg.Hstuf.Klavinsch*.
11. Die *Div.Vorschriftenstelle* weist dem *Btl.* entsprechend der Verfügung des *SS-FHA. K.St.N., K.A.N.* und Vorschriften zu.
12. Das *PiBBtl.* meldet der *Div.Abt.Ia* schriftlich den Vollzug der Aufstellung und reicht einen Führerstellenbesetzungsvorschlag ein. *Termin: 25.8.43.*

Für das Divisionskommando
Der. 1. Generalstabsoffizier
Knebel.

LETT.SS-FREIW.DIV.
Ia Tgb.Nr.111/43/2 geh.Mä/P

Div.St.Qu., den 25.9.1943

Betr.: Aufstellung der SS-Flak-Abt.15
Bezug: Lett.SS-Freiw.Div.Ia Tgb.Nr.18/43,v.19.7.43,Tgb.Nr.35/43 vom
30.7.43 und SS-FHA.Tgb.Nr.II/6806/43 Geh. Amt II Org.Abt.
Ia/II vom 17.9.43

An
Infanterieführer
Flak-Abt.Lett.SS-Freiw.Div.,
Instruktionsführer Psk/Flak,
Div.Abt.Ib,

Div.Abt.IIa/b zum Verblieb, zur Kenntnisnahme Ic. III, VI, Instr.
Fhr.

Ergänzend zu o.a. Befehlen wird befohlen:

1. Mit sofortiger Wirkung wird die Aufstellung der Flak-Abt. für die Lett.SS-Freiw.Div. vom SS-Führungshauptamt als SS-Führungstruppe befohlen, der Lett.SS-Freiw.Div. unterstellt und führt die Bezeichnung *SS-Flak-Abt.15*.
2. Mit der Führung, Aufstellung und Ausbildung wird der Leg-Hauptsturmführer *Bergs* beauftragt.
3. Gliederung und Ausrüstung siehe Div. Befehl v. 30.7.43. Ia Tgb.Nr.geh. 35/43, Ziff. 1 und 2.
4. *Materielle Ausstattung:*

Soweit bereits Waffen, Gerät und Kraftfahrzeuge für die mit Verfügung SS-FHA, Kdo.Amt d.s.-SS, Org.Tgb.Nr.II/4274/43geh. v.16.6.43 bei der Lett.SS-Freiw.Div.zur Aufstellung befohlenen Flak-Abteilung zugewiesen werden, sind diese an die Flak-Abt. 15 zu übergeben.

Weitere Ausstattung der Flak-Abt.15 erfolgt im Rahmen der Ausstattung, der Lett.SS-Freiw.Division.

Letzt.SS-Freiw.Div.
Ia-Tgb.Nr.238/43 Geh.Be/Sch.

Div.St.Qu.,am 8.11.43

GEHEIM

Betr.: Umgliederung des Letzt.SS-Freiw.Rgtes 5.

An

Infanterieführer,
Letzt.SS-Freiw.Inf.Rgt.5.
Pz.Jg.Abt.Letzt.SS-Freiw.Div.,
Div.Abt.Ib (2 mal),
Div.Abt.II a/b,
Instruktionsführer Infanterie,
Instruktionsführer Pz.Jg.Flack, IG.

1. Mit sofortigen Wirkung gliedert sich das Letzt.SS-Freiw.Rgt.5 wie folgt:

1 Stabs Inf.Rgt.	nach KStN u.KAN 101n	v. 1.10.43
1 Stabskompanie	nach KStN u.KAN 130n	v. 1.10.43
2 Stäbe Inf.Btl.	nach KStN u.KAN 111n	v. 1.10.43
6 Schützen-Kpn.	nach KStN u.KAN 131n	v. 1.10.43
2 M.G.-Kpn.	nach KStN u.KAN 151n	v. 1.10.43
1 I.G.-Kp.	nach KStN u.KAN 101n	v. 1.10.43
1 Teileinheit Pz.Jg.Kp.	nach KStN u.KAN 188an	v. 1.10.43
4 Inf.Pz.Jg. Züge	(zu je 3 Gesch. 7,5 cm.) nach KStN u.KAN 188fn	v. 1.10.43
2. Das I. und II. Btl. wird auf Sollstärke aus dem III. Btl. aufgefüllt. Der Rest an Führern, Unterführern und Mannschaften steht zur Verfügung der Div. Abt. II a/b.
3. Der Div. Abt. II a/b ist bis zum 12.11.43. 10.00 Uhr
 - a. eine Stellenbesetzungsliste des Letzt.SS-Freiw.Inf.Rgtes 5 nach Umgliederung
 - b. eine Liste der überzähligen Führer, Unterführer und Mannschaften mit Dienstgrad, Name, Vorname, Geburtstag und bisherige Dienststellung einzureichen.
4. Die Pz.Jg.Kp. ist aus der Pz.Jg.Abt., die I.G.Komp. aus den anderen I.G.Komp. auf Sollstärke aufzufüllen. SS-Hauptsturmführer Gebhard sorgt für Anfertigung einer Stellenbesetzungsliste für die genannten Einheiten bis zum 11.11.43. an Div. Abt. II a/b.
5. I.G.-Komp. und Pz.Jg.Komp. Letzt.SS-Freiw.Inf.Rgt.5 verbleiben bis zum Abrücken des Letzt. SS-Frw.Inf.Rgtes 5 in Libau.

Für das Divisionskommando
Derl. Generalstabsoffizier
(Unterschrift.)
SS-Sturmführer.

Letzt.SS-Freiw.Division
I-a Tgb. Nr.248/43/Be/Sch.

Div.St.Qu., am 11.11.1943.

GEHEIM

Betr.: Aufstellung des Füsilier-Btls.Lett.SS-Frw.Div.

An
Infanterie-Führer,
Letzt.SS-Freiw.Inf.Rgt.5
Füsilier-Btl.Lett.SS-Freiw.Div.

1. Mit Wirkung vom 12.11.1943. wird das
Füsilier-Btl.Lett.SS-Freiw.Div.
aufgestellt.
2. *Gliederung und Ausrüstung:*

1 Stab Inf.Btl.	nach KStN und KAN 111 n v. 1.10.43
1 Schütz.Kap. (auf Fahrrad)	nach KStN und KAN 149 n v. 1.10.43
2 Schütz.Kap.	nach KStN und KAN 131 n v. 1.10.43
1 M.G.Kp.	nach KStN und KAN 151 n v. 1.10.43
3. Mit der Führung und Aufstellung wird der
Leg.Hauptsturmführer Lapainis, Peteris
beauftragt.
4. Aufstellungsort: Windau.
5. Div.Abt.Ib nimmt das Füsilier-Btl. in die Versorgung auf und
veranlasst in Verbindung mit Div.Abt. II a/b Zuweisung des
Fachpersonals.
6. Div.Abt.Ic teilt Feldpostnummer zu und veranlasst Zuführung
der Dienstsiegel und Stempel.
7. Div.Abt.II a/b veranlasst Versetzung der zum Radf.Lehrgang an
der Feld.Uffz.Schule Deba kommandierten Führer, Unterführer
und Männer und der verbleibenden Führer, Unterführer und
Männer des III./Letzt.SS-Freiw.Rgts 5 (Geh.Befehl Ia Tgb.Nr.
238/43 Ziff.2) zum Füsilier-Btl.
8. Füsilier-Btl. reicht bis zum 15.11.43 nach Kpn.getrennt eine
namentliche Liste mit
Name, Vorname, Geburtstag u.-ort, Beruf, bisherige Verwen-
dung an die Div.Abt.II a/b ein.
9. Führerstellenbesetzungsvorschlag ist der Div.Abt.II a/b bis zum
15.11.43. vorzulegen.
10. Div.Abt.Ia, Ib und II a/b Weisen die bisher ergangenen Befehle
und Anordnungen zu.
11. Div.Vorschriftenstelle weist nach Anforderung Vorschriften, Kst
und KAN zu.

Für Das Divisionskommando
Der 1.Generalstabsoffizier
Knebel

Lett. SS-Frw.Div.
Ia Tgb.Nr.geh. 262/43/Be/Sch-

Div.St.Qu., am 12.11.1943

GEHEIM

Betr.: Umgliederung des SS-Gren.Ausb.u.Ers.Btl.15.

An

Infanterie-Führer,

SS-Gren.Ausb.u.Ers.Btl.15,

Div.Abt.Ib (mit Abdruck für VIa,VIb,VIc u.Pferdeerfassungs-Kdo.),

Div.Abt.IIa/b (Umlauf an Ic,III.VI -Verbleib bei IIa/b-),

Div.Vorschriftenstelle.

1. Das SS-Gren.Ausb.u.Ers.Btl.15 wird mit Wirkung vom 15.11.43 wie folgt gegliedert und ausgerüstet:

1 Stab Inf.Ers.u.Ausb.Btl.	nach KSt und KAN 6011a	v. 1.	5.43
3 Schütz.Ausb.Kpen.	nach Kst und KAN 6031	v. 1.	1.43
1 M.G.-Ausb.Kp.	nach KSt und KAN 6025	v. 1.	1.43
1 gem.Feld-Ausb.Kp.	nach KSt und KAN 6049	v. 1.	1.43
ohne:e) 4.(Pak)Zug			
dazu:d) 3.Zug,			
e) Fahrschule aus			
Pz.Jg.Ausb.Kp.	nach KSt und KAN 6581	v. 1.10.43	
2 Genes.Kpen.	nach Kst und KAN 5080	v. 1.	5.43
1 Stamm-Kp.	nach KSt und KAN 5080	v. 1.	5.43
2. Mit der Durchführung dem Umgliederung und Führung wird der Leg.Hauptsturmführer **Melzers** beauftragt.
3. Aufstellungsort: **Mitau**.
4. Div.Abt.Ib veranlasst in Verbindung mit Div.Abt.IIa/b die Versetzung des benötigten Fachpersonals und fordert beim SS-FHA. Waffen und Gerät lt. o.a. KStN an.
5. Div.Abt.IIa/b veranlasst Versetzung des Stammpersonals nach den o.a. KStN.
6. Das SS-Gren.Ausb.Ers.Btl.15 reicht bis zum 20.11.43 eine Stellenbesetzungsliste (nur für Stammpersonal an Unterführern und Männern getrennt nach Kpen. mit Name, Vorname, Geburtsdatum, Geburtsort und Beruf ein.
7. Führerstellenbesetzungsvorschlag ist der Div.Abt.IIa bis zum 18.11.1943 einzureichen.
8. Div. Vorschriftenstelle weist nach Anforderung Vorschriften, Kst- und KAN zu.

Für das Divisionskommando
Der 1. Generalstabsoffizier

15.Lett.SS-Freiw.Division.
Ia Tgb.Nr.Geh. 269/43/Mä/Sch.

Div.St.Qu. am 20.11.1943

Betr.: Umgliederung des Art.Rgtes 15.Lett.SS-Freiw.Div.
Buzug: Div.Bef.Ia Tgb.Nr. geh.225/43 vom 7.6.43,
Div.Bef.Ia Tgb.Nr. geh. 37/43 vom 31.7.43.

An
Infanterieführer,
Art.Grt.15.Lett.SS-Freiw.Div.,
Instruktionsführer Art.,
Div.Abt. Ib (2 mal),
Div.Abt.Ic,II a/b,III und VI (Verbleib II a/b),
Div. Vorschriftenstelle.

1. Mit sofortiger Wirkung ist das Art.Rgt.15.Lett.SS-Frw.Div.wie folgt zu gliedern:

Gliederung und Ausrüstung:

Stab Art.Rgt. (n.A.)	nach KStN u.KAN 401 n v. 1.10.43
Stbs-Battr.Art.Rgt. (n.A.)	nach KStN u.KAN 575 n v. 1.10.43
4 Stäbe Art.Abt. (n.A.)	nach KStN u.KAN 403 n v. 1.10.43
3 Stabs-Battr.le.Art.Abt. (n.A.)	nach KStN u.Kan 582 n v. 1.10.43
1 Stabs-Battr.s. Art.Abt. (n.A.)	nach KStN u.KAN 590 n v. 1.10.43
9 Battr.le.Feldhaubitzen (n.A.)	nach KStN u.KAN 443 n v. 1.10.43
3 Battr. s.Feldhaubitzen (n.A.)	nach KStN u.KAN 459 n v. 1.10.43

2. Die Ziffer 2 Div.Bef. Ia Tgb.Nr. geh. 225/43 vom 7.6.43 und die Ziffer 3 Div.Bef.Ia Tgb.Nr.37/43 geh. vom 31.7.43 ist zu streichen.
3. Div.Abt.Ib veranlasst entsprechend der neuen gültigen KStN und KAN die Ausstattung mit Waffen,Gerät,Fahrzeugen und Pferden.
4. Noch fehlende KStN und KAN werden ohne Anferderung durch die Div.Vorschriftenstelle zugewiesen.

Für das Divisionskommando
Der 1. Generalstabsoffizier
(Unterschrift).

15.Lett.SS-Freiw.Div.
Ia Tgb.Nr.geh. 308/43/2 Mä/Sch

Div.St.Qu., am 24.11.1943

GEHEIM

Betr.: Aufstellung des Feldersatz-Btls. der 15. Lett.SS-Freiw.Div.

An

Infanterie-Führer,

Lett.SS-Freiw.Inf.Rbt. 3,

Leg.Sturmabteilerführer Schmits,

Div.Abt.Ib (2mal, 1 mal — Umlauf in der Qu.Abt.),

Div.Abt. IIa/b (zum Umlauf bei Ic, III und VI, Verbleib IIa/b),

Div.Vorschriftenstelle,

Div. Feldpostamt.

1. Mit Wirkung vom 29.11.43 wird das
Feldersatz-Btl. der 15. Lett SS-Freiw. Div.
aufgestellt.
2. Gliederung und Ausrüstung:
Stb.Feldersatz-Btl. nach KStN u.KAN 125a v. 1.10.43,
5 Feldersatz.Kpn. nach KStN u.KAN 134a v. 1.10.43.
3. Mit der Aufstellung und Führung wird der
Leg.Sturmabteilerführer Schmits
beauftragt.
4. Aufstellungsort: P a p l a k e n.
Die von dem Lett.SS-Frw.Inf.Rgt.3 am 29.11.43 freiwerdenden
Unterkünfte sind durch das Feldersatz-Btl. zu übernehmen und zu
belegen.
Leg.Sturmabteilerführer Schmits hat sich mit einem Vorkommando
zur Übernahme der Unterkünfte am 27.11.43 beim Lett.SS-Freiw.
Inf.Rgt.3 in Paplaken zu melden.
5. Div.Abt.Ib veranlasst die Zuführung von Waffen, Gerät, Fahr-
zeugen, Pferden und in Verbindung mit Div.Abt.IIa/b die
Zuweisung des Fachpersonals.
6. Div.Abt.IIa/b veranlasst die Versetzung aller beim Lett.SS-
Freiw.Inf.Rgt.3 und Rgt.5 über KStN-Soll vorhandenen Führer,
Unterführer und Mannschaften zum Feldersatz-Btl. und füllt das
Feldersatz-Btl. mit Führern, Unterführern und Männern aus dem
SS-Gren.Ausb.u.Ers.Btl.15 auf.
7. Die Inmarschsetzung der unter Ziff.6 Genannten hat durch
Div.Abt. IIa/b so zu erfolgen, dass sie am 29.11.43 beim Feldersatz-
Btl. eintreffen.
8. Leg.Sturmabteilerführer Schmits reicht zum 1.12.43 der Div.Abt.
Ia/IIa einen Führerstellenbesetzungsvorschlag ein.
9. Div.Abt. Ib teilt Feldpostnummern zu und Veranlasst Zuführung
der Dienstsiegel.
10. Div.Vorschriftenstelle weist entsprechend der Bestimmungen des
SS-Führungshauptamtes KStN, KAN und Vorschriften ohne
Anforderung zu.
11. Die erfolgte Aufstellung ist der Div.Abt.Ia bis zum 3.12.43 zu
melden.
12. Die für das Feldersatz-Btl. vorgesehene Unterkunft Grünhof steht
dem SS-Gren. usb.u.Ers.Btl.15 ab sofort zur Verfügung.

Für das Divisionskommando
Der 1. Generalstabsoffizier

15. (lett.) SS-Freiw. Division

Div. St. Qu., den 25.11.1943

AUSWEIS

Leg. Standartenführer Silgailis, geb. 13.11.1895, ist Inf. Führer der 15. (lett.) SS-Freiw. Division und daher zum Führen der verkleinerten Kommandoflagge am Kfz. berechtigt. Et steht ihm freie Durchfahrt nach OKH. GenStH (Ausb. Abt./Ia) Nr. 2600 zu.

Für das Divisionskommando
Der I. Generalstabsoffizier
(Unterschrift)
SS-Sturmbannführer

Dienstsiegel
Dienststelle Feldpost
nummer 34400

15.lett.SS-Freiw.Division
Kommandeur

Div.St.Qu., den 9.12.43

Betr.: Aufstellung der III. Btle. der SS-Freiw.Gren.Rgt. 32, 33 und 34.

An

Verteiler

1. Es werden in Paplaken aufgestellt:
 - a. SS-Freiw.Feldersatz-Btl. 15,
 - b. III.Btl.SS-Freiw.Gren.Rgt.32,
III.Btl.SS-Freiw.Gren.Rgt.33,
III.Btl.SS-Freiw.Gren.Rgt.34.
2. Das SS-Freiw.Feldersatz-Btl.15 wird aufgefüllt durch einen Rekrutenschub von 500 Mann. Danach wird es der Division im Bahntransport nachgeführt.
Kdr. SS-Freiw.Feldersatz-Btl.15 erhält Befehl von Div.Abt.Ib über Verladung des Feldersatz-Btls. zur Front. Mit der Führung des SS-Freiw.Feldersatz-Btls.15 nach Aufstellung durch Leg.-Sturmabführer Smits wird beauftragt der Leg.Obersturmbannführer Skudrulis der den Transport des Feldersatz-Btls. zur Front als Transportoffizier begleitet.
Leg.Sturmabführer Smits verbleibt im Standort Paplaken und stellt dort die III.Btle. der SS-Freiw.Rgt. 32, 33 und 34 auf.
3. Div.Abt.Ib veranlast mit Div.Abt.IVa die Ausstattung der Unterkünfte Paplaken mit Licht und Wasser und die personals Ausstattung mit Verwaltungspersonal. Gelingt die Wasser- und Lichtversorgung für Waldlager nicht zeitgerecht, werden die 3 Btle. hintereinander aufgestellt in der Unterkunft, die das Feldersatz-Btl. räumt, sodass das III.Btl.SS-Freiw.Gren.Rgt. 33 erst dann aufgestellt wird, wenn das III.Btl.SS-Freiw.Gren.Rgt.3 die Unterkunft geräumt hat und zur Front abtransportiert ist und das III.Btl.SS-Freiw.Gren.Rgt.34 erst dann, wenn das III. Btl.SS-Freiw.Gren.Rgt.33 aufgestellt ist und zur Front abtransportiert ist.
4. Um Bekleidungstransporte zu ersparen, wird in der Abrene-Kaserne ein Einkleidungs-durchgangslager aufgestellt.
Führung Leg.Hauptsturmführer Blaumanis als Kasernenkommandant und Leg.Obersturmführer Silis als Adjutant, beide Stab Infanterie-Führer.
Div.Abt.IV. veranlast die Ausstattung dieses Einkleidungs-durchgangslagers mit Verwaltungs- und Funktionspersonal so, dass jeweils alle 2—3 Tage 200 Mann dort eingekleidet werden können, um dann nach Paplaken in Marsch gesetzt werden zu können. Regelung der Transporte der Rekrutenschübe Abrene-Kaserne durch Div.Abt.Ib (TO).
5. Div.Abt.IVa stattet die 3 III.Btle. mit Verwaltungspersonal aus und stellt zu Leg.Sturmabführer Smits einen Führer im Verwaltungsdienst mit Hilfsorganen ab mit den Befugnissen eines Leiters der Abt.IVa eines Rgts.
6. Div.Abt.Ib veranlast die Bewaffnung der III.Btle.
 - a. durch überzählige und bereits zur Abgabe an Berlin gemeldete deutsche Waffen der Division: Zuführung nach Paplaken,

- b. durch noch greifbare Beuteübungswaffen.
Div.Abt.Ib veranlasst bei XLLII.A.K. die Zuführung der nach fehlenden Waffen so, dass die Btle. mit Eintreffen an der Front über diese Bewaffnung verfügen können.
7. Div.Abt.IVa veranlasst Einkleidung und Ausrüstung der III. Btle. teils über Einkleidungsdurchgangslager Abrene-Kaserne, teils durch Aufstellungskommando der III.Btle., Kdr. Leg.-Sturmbannführer Smits.
 8. Es ist beabsichtigt die III.Btle. der Division entweder geschlossen oder ein Btl. nach dem anderen der Division nachzuführen. Die III.Btle. zählen vorläufig bis zur abgeschlossenen Feldausbildung einheitsmässig zum SS-Freiw.Feldersatz-Btl.15, sodass das Feldersatz-Btl. sich aus folgenden Stärken zusammensetzt:
 - a. Das eigentliche Feldersatz-Btl. Stärke ca. 800 Mann,
 - b. 3 III. Btle. zu ca. 700 Mann, insgesamt ca. 2100 Mann.
Danach Gesamtstärke des gesamten Feldersatz-Btlis. Ca. 2900 Mann.
 9. Generalinspektion der Lett.SS-Freiw.Legion wird gebeten, laut Anforderung, die der Kommandeur des SS-Freiw.Feldersatz-Btl.15, Leg.Sturmbannführer Smits, an das Ers.Kdo.Ostland d.W.H. zu richten hat, möglichst der Eintreffen der Rekruten, die Ausstattung der III.Btle. mit Offizieren, Unteroffizieren, San.-Personal und Funktionspersonal in die Wege zu leiten.
 10. V.S.-Stelle weist Leg-Sturmbannführer Smits die zur Aufstellung benötigten K.St.N. und K.A.N. zu.
 11. Rekrutierungsanforderung der Division an Ersatz-Kommando Ostland der Waffen-SS ergeht. noch.
 12. Reichsführer-SS hat am 8.12.43 verfügt, dass mit Aufstellung der III.Btle. begonnen wird wenn 2.lett.SS-Freiw.Brigade gemeldet hat, dass ihr Personalsoll zur Umgliederung in eine Division neuer Art im Allgemeinen erfüllt ist.

Der Divisions-Kommandeur:
Im Eentwurf gez. Graf v. Pückler
SS-Brigadeführer und
Generalmajor der Waffen-SS

F.d.R.
SS-Obersturmführer
und Adjutant

Verteiler:

Stab Inf.Führer z.Hd. Leg.Hstuf. Augstkalns

SS-Freiw.Feldersatz-Btl. 15, z. Hd. Leg.Stubaf. Smits

Div.Abt.Ib mit Durchschlag für:

Div.Abt.IVa

Div.Abt.IVb

Div.Abt.Ia.-Mun.

nachrichtlich an: SS-Führungshauptamt
Höh.-SSund Polizeiführer Ostland
Generalinspekteur der Lett.SS-Freiw.Legion
Ers.Kdo.Ostland der Waffen-SS

SS-Führungshauptamt
 Amt II Org.Abt.Ia/II
 Tgb.Nr.II/10782/43 geh.

Berlin-Wilmersdorf, den 21.12.1943
 Kaiserallee 188

GEHEIM

Betr.: Aufstellung der Ausb.u.Ers.Brigade für die Lett.SS-Freiw.
 Div.und Lett.SS-Freiw.Brigade

Bezug: SS-FHA, Amt II, Org.Abt.Ia/II, Tgb.Nr.II/7324/43 geh.v.1.10.43

Verteiler: Sonderverteiler

1. Für die Lett.SS-Freiw.und die Lett.SS-Freiw.Brigade wird in Mitau mit sofortiger Wirkung die Aufstellung einer SS-Gren.-Ausb.u.Ers.Brigade befohlen.
 - a. Das mit Bezugsverfügung zur Aufstellung befohlene SS-Gren.Ausb.u.Ers.Batl.15,Mitau, ist bei der Aufstellung der SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brigade zu verwenden.
 - b. Die SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brigade erhält die Bezeichnung:
 SS-Grenadier Ausbildungs-und Ersatz-Brigade 15
 SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brig.15
 - c. Verantwortlich für die Aufstellung ist der Kdr.der SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brig. 15.
 - d. Zum Kdr.der SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brig.15 wird SS-Obersturmbannführer G a r t h e ernannt.
 - e. Postanschrift:
 SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brig.15
 Mitau (Lettland)
 SS-Kaserne, Adolf-Hitler Str.20
2. *Gliederung und Ausrüstung:*

1 Stb.Inf.Ers.u.Ausb.Rgts.	KStN u.KAN 6005a v. 1. 1.43
<i>dazu: aus</i>	
Stb.Inf.Ers.u.Ausb.BtIs.	
b. Gr.Verwaltung	KStN u.KAN 6011a v. 1. 5.43
1 Fahr.Ausb.Schw.	KStN u.KAN 6621 v. 1.10.42
1 Kraftf.Ausb.Kp.	KStN u.KAN 6631 v. 1.10.42
1 Stb.Inf.Ausb.BtIs.	KStN u.KAN 6011 v. 1. 1.43
6 Schütz.Ausb.Kp.	KStN u.KAN 6021 v. 1. 1.43
<i>dazu: e) 1e.Gr.W.Trupp</i>	
<i>dazu: 1 Gr.s.Gr.W.aus 6025</i>	
1 M.G.Ausb.Kp.	KStN u.KAN 6025 v. 1. 1.43
1 Stb.Ers.BtIs.	KStN 5079 v. 1. 9.42
2 Gru.Führ.Genes.Kp.	KStN 5080 v. 1. 5.43
2 Gru.Führ.Stammkp.	KStN 5080 v. 1. 5.43
1 le.Ausb.Bttr.	KSt u.KAN 6225 v. 1.10.42
<i>ohne: d) 3.Zg.</i>	
<i>dazu: b) 1.Zg.schw.Ausb.-</i>	
Battr.aus	KSt u.KAN 6231 v. 1.10.42
1 Heer.Flak-Ausb.Battr.	
8,8cm	KSt u.KAN 6238 v. 1.10.42
<i>ohne: d) 2.Gesch.Zg.</i>	
<i>dazu: als 2.Zg.aus Heer.Flak-</i>	
Ausb.	
Battr. 2 cm	

	b) 1.Gesch.Zg.	KSt	u.KAN 6239	v. 1.10.42
	als 3.Zg.aus 3,7 cm			
	Fla.Ausb.Kp.			
	(mot) c) 1.Zg.	KSt	u.KAN 6032	v. 1. 7.43
1	J.G.Ausb.Kp.	KSt	u.KAN 6041	v. 1. 1.43
1	schw.Jnf.Panz.Jäg.Ausb.Kp.			
	(mot)	KSt	u.KAN 6046	v. 1. 4.43
	1.u.2.Zg. wie d) 3.Zg.			
1	Inf.Nachr.Ausb.Kp.	Kst	u.KAN 6012	v. 1. 1.43
1	Pi.Ausb.Kp.	KSt	u.KAN 6321	v. 1.10.42
3. Für den Stab Inf.Ers.u.Ausb.Rgts. werden zur KStN zusätzlich folgende Planstellen genehmigt:
1	Stbs.Offz. Inf.	Stellengruppe	K/B
1	Stbs.Offz.Art.	Stellengruppe	K/B
1	Stbs.Offz.Nachr.	Stellengruppe	K/B
7	Dolmetscher	Stellengruppe	1/Z, 6/O
3	Schreiber	Stellengruppe	G
- (je 1 Stbs.Offz.Ing., Art., Nachr.)
- Für den Stb.Ers.BtIs. werden zusätzlich zur KStN folgende Planstellen genehmigt:
3	Dolmetscher	Stellengruppe	O/Z
4. Für die Krafft.Ausb.Kp. sind an Fahrzeugen vorgesehen:
	1.Zug:	12 Lkw.
	2.Zug:	6 RSO
	3.Zug:	3 Zgkw.
	4.Zug:	wie vorgesehen.
5. *Personelle Bestimmungen:*
Der Stab Inf.Ers.u.Ausb.Rgts. und der Stab Ers.BtIs. sind mit deutschem Personal zu besetzen.
Führer, Unterführer und Mannschaften werden durch SS-FHA, Amt V/IIa bzw. Org. Abt.IE zugewiesen.
Führer der Sanitäts- bzw. Verwaltungsdienste stellen SS-FHA, Amtsgr.D bzw. Pers.Amt des SS-W.V.Hauptamtes.
Alle übrigen Führer- und Mannschaftsstellen sind durch lett. Personal zu besetzen.
6. Je 1 Stammkp. und 1 Genes.Kp. sind für die Lett.SS-Freiw.Div. bzw. die Lett.SS-Freiw.Brig. zuständig. Wiedergenesene sind grundsätzlich ihrer alten Einheit zuzuführen.
7. *Materielle Bestimmungen:*
- Für die gemischte le.Ausb.Battr. werden 4 le.FH 18 und 1 s.FH 18 zugewiesen. Für die Flak-Ausb.Battr. werden 1 8,8 cm, 3 3,7 cm und 3 2 cm Flakgeschütze zugewiesen. Alle übrigen Waffen, Geräte und Pferde sind durch den Kdr. der SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brigade 15 nach Bedarf im Rahmen der befohlenen Gliederung einheitsweise beim SS-FHA, Amt II, Org.Abt.Ib bzw. Amt VI, anzufordern.
 - KSt u.Kan werden ohne Anforderung durch SS-FHA, Amt II, Org.Abt.Ia/II, zugewiesen.
 - Vorschriften werden durch SS-Führungshauptamt, Vorschriften- und Lehrmittelabteilung, zugewiesen.
8. Erfolgte Aufstellung, auch Tellaufstellungen, sind durch den Kdr. der SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brig.15 dem SS-FHA, Amt II, Org.Abt.Ia zu melden.

gez. Jüttner

F.d.R
SS-Hauptsturmführer

Entwurf 1944.9.jan.

An den
Höheren SS- und Polizeiführer
Ostland

Nachrichtlich: An den Kommandeur der SS-Gren.Ausb.u.Ers.-
Brigade 15.

Der Kommandeur der SS-Gren.Ausb.u.Ers.Brigade 15 orientierte mich über den Aufbau der Brigade, wie in Anlage 1 Schematisch dargestellt ist.

Zum Etat und der Einrichtung der Brigade als auch zu den vorgesehenen Ämtern habe ich folgende Einsprüche:

1. Bei der Brigade ist keine Kriegsschule, Reserve-Lehrgänge zur Vorbereitung von Führern und Unterführern vorgesehen. Diese sind unbedingt erforderlich, da sowohl der Brigade, als auch dem Korps dieser Nachwuchs fehlte und fehlt. Die zu erreichenden ehem. Reste der lettischen Armee sind als erschöpft zu betrachten.
Falls die Division und das Korps selbst für den Nachwuchs ihrer Unterführer sorgen wollen, so benötigt doch die Brigade selbst, wenigstens zur Deckung ihres eigenen Bedarfes, die Ausbildung von Unterführern.
Was die Vorbereitung von Führern anbetrifft, so ist es erforderlich diese für die gesamten Einheiten der lettischen Waffen-SS, noch besser sogar für die gesamte lett. Legion zu zentralisieren, d.h. auch für die geschlossenen Pol.-Einheiten. Da für die geschlossenen Pol.-Einheiten bereits ein Offiziers- bzw. Zugführerlehrgang besteht, so gäbe die Vereinigung eine Ersparnis an Personal und Lehrmitteln.
2. Bei der Brigade ist ein Bewährungs-Btl. vorzusehen. Dieses ist erforderlich, um die für kleinere Vergehen Bestraften für den Frontdienst zu erziehen. Die bisherigen Erfahrungen zeigen, dass die Verbüßung von kleineren Strafen in Haftanstalten und Konzentrationslagern keine Erfolge zeigen, sondern die Menschen noch weiter verderben.
3. Der Etat der Brigade ist durch eine Sanitätskomp. zu erweitern, um den Nachschub von Sani-Personal vorzubereiten.
4. Der Aufbau der Brigade selbst, indem 10 Einheiten direkt dem Brigade-Kommandeur unterstellt werden, ist nicht sachgemäss. Darum müssen artverwandte Einheiten zu Rgt. oder Btl. zusammengeschlossen werden. Auf diese Art müsste das Ausb.Btl., welches jetzt bereits aus 7 Komp. besteht, durch Zufügung des Bewährungs-Btl. zum Ausb. ausgebaut werden.
Auf dieselbe Art müsste unter einem Führer — Artillerist — die IG Komp, die Feldbatterie, Pak-Komp. und die Flak-Komp. zu einer Abteilung vereinigt werden, dazu käme noch die Reiter-Eskadron.
Falls dieselbe Eskadron zum Pferdedepot erweitert werden soll, so wäre sie als gesonderte Einheit zu betrachten.
Die Pionier-, Nachrichten- und Kraftfahrer-Ausb.Komp. müssen ebenfalls zu einer techn. Abt. unter einem gemeinsamen Führer zusammengeschlossen werden.

Daher müsste der Aufbau der Brigade, wie in Anlage 2 schematisiert ist, erfolgen.

5. Auf Grund der Vereinbarungen, die bei der Gründung der Legion festgelegt wurden, sollen alle Führer bis einschliesslich zum Rgt.Kom. Letten sein. Der Kommandeur des Ausb.Btl. im gegenwärtigen Stabe der Brigade ist nicht Lette. Im Prinzip kann ich damit nicht einverstanden sein, weil der grösste Teil der Soldaten des Btl., wegen Sprachschwierigkeiten, sich nicht persönlich mit ihrem Btl.Komp. verständigen können. Einem Einwande, dass kein geeigneter lettischer Führer zur Verfügung steht, kann ich nicht zustimmen, da ältere lettische Offiziere genügend vorhanden sind.
6. Die jetzige Brigade ist praktisch ein Rgt., welches aus vielen einzelnen Einheiten besteht, und der Brig.Kom. hat auch nur die Rechte eines Rgt.Kom. Dem Brig.Kom. einer einzelnen Brigade müssen die Rechte eines Div.Kom. eingeräumt werden, und den zur Brigade Disziplinargewalt eines Rgt.Kom., die sie z.Zt. nicht haben.

Bitte daher Ihre Zustimmung und weitere Veranlassung zur Umordnung des Aufbaues der Brigade unter Berücksichtigung meiner Vorschläge.

Anlage: Aufbauschemas der Brigade.

GENERALINSPEKTEUR
DER LETT.SS-FREIW.LEGION

Januar 1944
Nr. 876
M/R

An den
Höheren SS- und Polizeiführer Ostland
Riga

Durchschriftlich: an das Generalkommando des VI SS-Freiw.
Armee-Korps
an die Ausb. und Ers. Brigade 15.

Im Zuge der Einberufungen der Jahrgänge 1915-24 werden auch Bürger russischer Nationalität einberufen. Die Führung der lett.-SS-Frw.Brigade hat sich wiederholt bereits gegen die Zuweisung von Russen zu ihren lett.Einheiten ausgesprochen. In den letzten Tagen hat die Brigade zum Ersatzbtl. nach Mitau 200 Neueinberufene russ.Nationalität zurückgesandt und deren Annahme verweigert. Dadurch entstehen Schwierigkeiten bei der Versetzung Einberufener russ.Volkstumszugehörigkeit. Andererseits haben die Legionäre russ.Volkstumszugehörigkeit den Wunsch geäußert in Einheiten mit russ.Kommandosprache zu dienen, da viele von ihnen der lett.Sprache nicht mächtig sind. Dieser Wunsch wird auch vom Bevollmächtigten für russ.Angelegenheiten beim Generalkommissar unterstützt, der die Bitte ausgesprochen hat, bei der lett.SS-Frw.-Legion als zweckdienlich.

Da eine genügende Anzahl von Führern und Unterführern, die russ.Sprache beherrschen vorhanden ist, sind von dieser Seite keine Schwierigkeiten zu befürchten.

Erbitte daher Ihre Veranlassung und Anordnung, dass bereits jetzt bei der Ausb.u.Ers.Brig.15. in Mitau russ. Kompanien gebildet werden, die dann nach Bedarf an die lett.SS-Frw.Division oder Brigade angegliedert werden könnten, oder als gesonderte Einheit an das Korps.

Generalleutnant der Waffen-SS
und SS-Gruppenführer
Der Höhere SS- und Polizeiführer
Ostland
Sonderstab Grenzschutz

Riga, den 5. Februar 1944

An den
Generalinspekteur der lett.SS-Freiwilligen Legion
SS-Gruppenführer u. Generalleutnant d. Waffen-SS Bangerskis
Riga

Bezug: Dort. Schreiben v. 4.2.44 Nr. 1772

1. Bei den von Ihnen erwähnten 300 Rekruten der 19.lett.SS-Freiw. Division handelte es sich um einen Transport von Luga in den Raum von Walk. Für einen solchen Transport muss 1 Offizier als Transportführer als völlig ausreichend angesehen werden.
2. Sofort nach seiner behelfsmässigen Unterbringung im Raume Walk erhielt mein Stab hiervon Kenntnis und veranlasste die unverzügliche Weiterleitung dieses Transportes nach Riga zur Auffüllung des 1. Ausbildungs-Regt. Zur Unterstützung des Ostuf. Reiners waren bereits am 3.2. 1 Führer und 1 Oberscharführer nach Stackeln in Marsch gesetzt worden.
3. Ich halte es nicht für angebracht, dass Offiziere, die von mir mit irgendwelchen Aufträgen versehen werden, bei auftauchenden Schwierigkeiten Ihnen hierüber sofort Meldung erstatten, um so gewissermassen Ihr Eingreifen herbeizuführen. Sie können versichert sein, dass von seiten meiner Dienststelle ohnehin alles getan wird, um Schwierigkeiten zu beseitigen. Insbesondere ist die Fürsorge für die Truppe stets im deutschen Heer die vornehmste Aufgabe der Führung gewesen und es wird auch fernerhin unter Berücksichtigung der gebotenen Kriegserfordernisse hierin alles getan werden, was möglich ist.

SS-Obergruppenführer
und General der Polizei

Der Höhere SS- und Polizeiführer Ostland Riga, den 6. Februar 1944
 Sonderstab Grenzschutz
 Abt.Ia - Nr. 50/44 geh.

GEHEIM

Betr.: Aufstellung von 6 Grenzschutz-Regimentern.

Bezug: Höh.SS- u.Pol.Führer Ostl., Sonderstab Grenzschutz — 2/44
 g. Kdr v. 31.1.44

1. Aus den ab 10.2.44 laufenden Einberufungen der Jahrgänge 1906-14 werden 6 Grenzschutz-Rgt. aufgestellt.

2. *Bezeichnung der Regimenter:*

1., 2., 3., 4., 5., 6. lett. -Grenzschutz-Regiment.

3. *Gliederung der Regimenter:*

1 Rgt.-Stab nach K.St.N. der Gren.Rgt.

3 Schützen-Btl.

3 Btl.-Stäbe nach K.St.N. der Gren.Btl.

12 Schützen-Kp. nach K.St.N. der Gren.Kp.

1 Bau-Btl.

1 Btl.Stab nach K.St.N. der Gren.Btl (nur Personal)

4 Bau-Kp. nach K.St.N der Gren.Kp. (nur Personal)

Zuweisung an K.St.N. erfolgt nach Eingang.

4. *Standorte:*

a. 1.,2.,3.,6.Rgt. Raum Riga

b. 4.Rgt. Raum Tuckum

c. 5.Rgt. Raum Goldingen

5. *Es veranlassen bis 10.2.:*

a. *Abt. Ib:* Anforderung und Zuführung von Waffen, Munition und Gerät in Verbindung mit O.Qu.Nord, SS-F.H.A. und BdO.

b. *Abt. Ic:* Betreuung der Rgt. mit Zeitungen und Zeitschriften, sowie Bereitstellung von Ausbildungsvorschriften;

c. *Abt. IIa/b:* Sicherstellung der personallen und für sorgemässigen Erfassung, Stellenbesetzungsvorschläge an Abt. Ia nach Rücksprache mit der Generalinspektion der lett.SS-Freiw. Legion;

d. *SS- und Pol.Gericht XVI:* das Einsetzen von Gerichtsführern im unmittelbaren Einvernehmen mit der Abt. IIa;

e. *Abt. IVa:* Bereitstellung der Unterbringung, Verpflegung, Bekleidung und Ausrüstung, das Einrichten der Btl.-Verwaltungen, sowie die Vorbereitungen zur Verpflegung und Einkleidung;

f. *Abt. IVb:* die Sicherstellung der ärztlichen Betreuung;

g. *Abt. V (IX Höh.SS- u.Pol.Führer):* Zurverfügungstellung des Transportraumes zum Anfahren von Bekleidung, Ausrüstung, Verpflegung und Unterkunftsggerät, Bereitstellung von Kommandeur-, Melde- und Versorgungsfahrzeugen sowie Betriebsstoff.

Verteiler im Entwurf.

Im Entwurf gezeichnet:

Jeckeln

SS-Obergruppenführer
 und General der Polizei

F.d.R

Der Chef des Stabes
 SS-Standartenführer.

Der Befehlshaber der Waffen-SS
„Ostland“

Riga, den 28.4.44.

Betr.: Bewaffnung, Ausrüstung der lett. SS-Freiw. Verbände.

Bezug: Dort. Schreiben Nr. 55/44 R/R vom. 24.4.44 u. 62/44 geh. M/C vom 25.4.1944.

An den Generalinspekteur
der lett. SS-Freiw.- Legion.

Die Sorgen und Wünsche der lett. SS-Freiw.-Verbände sind mir in jeder Beziehung bekannt. Es wird daher, ohne dass einer besonderen Anregung bedarf, von mir auch alles getan, um diese Verbände in den Besitz der erforderlichen Waffen zu bringen. Die Kriegsverhältnisse auf allen Gebieten bedingen jedoch eine gewisse Zeitspanne zwischen der Anforderung und der Zuweisung. Unter diesen Gesichtspunkten ist ein zusätzlicher Schriftwechsel unnötig und wirkt sogar verzögernd, da er eine Mehrbelastung für die bearbeitende Dienststelle bedeutet. —

Die Vervollständigung der Bewaffnung des SS-Ausbildungs-Regt.3 in Paplaken erfolgt auf dem Heeres-Nachschubwege der 15.lett.-SS-Freiw.Division.

Krüger.

2.lett.SS-Freiw.Brigade
Aufstellungsstab Riga
Tgb.-Nr. 2/44 geh.

Riga, den 14.1.1944

GEHEIM

Betr.: Auffüllung der 2.lett.SS-Freiw.Brigade
zur 19.lett.SS-Freiw.Division

Bezug: Aufstellungsbefehl SS-FHA., Amt II Org.,
Abt.Ia/II Tgb.-Nr.40/44 geh.Kdos.

1. Gemäss o.a.Bezug ist die 2.lett.SS-Freiw.Brigade sofort als 19.lett.SS-Freiw.Division aufzustellen.
2. Hierzu benötigt die Brigade bis zum 1.2.1944 weitere 2 000 Rekruten als Auffüllungersatz.
3. Es wird um Einberfung von 2 000 und an den für Dezember 1943 zugesagten 3 000 noch Fehlenden 700 Rekruten bis 1.2.1944 gebeten.

2.lett.SS-Freiw.Brigade
Aufstellungsstab Riga
SS-Hauptsturmführer

An das
Ersatz-Kommando "Ostland" der Waffen-SS
Riga

nachrichtlich:

Gen.-Inspektion der lett.SS-Freiw.Legion, Riga
SS-Ers.und Ausb.-Brigade 15, Mitau

Der Höhere SS- und Polizeiführer
für das Ostland

Anlage No.4.

Abschrift.

Riga, den 14. Februar 1944
Jakobsstr. 11, Tel. 3510

Betr.: Errichtung der SS-Ersatzinspektion Ostland.

Bezug.: Verfügung vom 31.1.1944

1. Die SS-Ersatzinspektion Ostland leitet das gesamte Wehrersatzwesen für die Waffen-SS, Polizei, den Grenschutz, die Luftwaffe, die Marine und das Heer.
Sie ist verantwortlich für:
 - a. Die Organisation des gesamten Wehrersatzwesens und der SS-Wehrbezirkseinteilung,
 - b. die Erfassung, Musterung und Einberufung der ausgehobenen und noch zur Aushebung kommenden Jahrgänge sowie für die Durchführung der evtl. Nachmusterungen,
 - c. die ordnungsgemäße Durchführung der Uk-Stellung,
 - d. die Wehrüberwachung der einberufenen und zurückgestellten Dienstpflichtigen.
2. Das SS-Ersatzkommando Ostland mit den Nebenstellen Riga und Reval wird mit sofortiger Wirkung aufgelöst.
An seine Stelle befehle ich für den lettischen Raum:
 - a. die Errichtung des SS-Ersatzkommandos Lettland, Standort Riga,
 - b. den Aufbau von 7 SS-Wehrbezirkskommandos, und zwar in Riga (je 1 für Riga-Stadt und Riga-Land), Libau, Mitau, Wolmar, Dünaburg und Rositten;
und für den estnischen Raum:
 - c. die Errichtung des SS-Ersatzkommandos Estland, Standort Reval,
 - d. den Aufbau von 11 SS-Wehrbezirkskommandos, und zwar in Reval, Hapsal, Arensburg, Pernau, Fellin, Dorpat, Werro, Weissenstein, Petschaur, Walk und Wesenberg.

Die beiden zur Errichtung kommenden SS-Ersatzkommandos Lettland und Estland sind reine Führungsstäbe und haben Weisungsrecht an die SS-Wehrbezirkskommandos.

Wehrbezirkseinteilung hat nach Anlage 1 zu erfolgen.

Zum Kommandeur des SS-Ersatzkommandos Lettland ernenne ich den Generalinspekteur der lett. SS-Freiw. Legion und als Kommandeur des SS-Ersatzkommandos Estland den Generalinspekteur der Estn. SS-Freiw. Legion.

3. Die Leiter der SS-Wehrbezirkskommandos sind durch die Kommandeure der SS-Ersatzkommandos im Einvernehmen mit der SS-Ersatzinspektion zu bestimmen.
4. Stellenbesetzung der SS-Ersatzkommandos und der SS-Wehrbezirkskommandos hat nach den durch die SS-Ersatzinspektion aufgestellten Gliederungsplänen und Stärkenachweisungen mit lettischen bzw. estnischen Führern, Unterführern und Männern zu erfolgen.
5. Die SS-Ersatzinspektion stellt zwecks Beschleunigung der Aufbauarbeit an die zu errichtenden SS-Ersatzkommandos und SS-

Wehrbezirkskommandos sofort je einen deutschen Führer bzw. Unterführer ab.

6. Zur Durchführung des gesamten Wehrsatzwesens bedient sich die SS-Ersatzinspektion der Unter Ziff. 2) genannten lettischen und estnischen Einrichtungen; sie erlässt die entsprechenden Richtlinien und gibt die erforderlichen Weisungen.
7. Als meinen Vertreter und verantwortlichen Führer setzte ich in meiner Eigenschaft als Kommandeur der SS-Ersatzinspektion einen Chef des Stabes ein.

Gez. Jeckeln.
SS-Obergruppenführer und
General der Polizei

Verteiler:

Reichskommissar für das Ostland
Wehrmachtbefehlshaber Ostland
Chef des SS-Hauptamtes
Befehlshaber d.Ordnungspolizei, Riga
Befehlshaber d.Sicherheitspolizei u.d.SD, Riga
SS- und Polizeiführer Estland, Reval
SS- und Polizeiführer Lettlands, Riga
SS- und Polizeiführer Litauen, Kauen
Stab H.SS-u.P.F. Ostland und Russland-Nord
Ersatzkommando Ostland d.Waffen-SS, Riga
VI. lett. SS-Freiw. Korps
15. lett. SS-Freiw. Division
19. lett. SS-Freiw. Division
Lett.Ausb.u.Ers.Brigade 15
SS-Wirtschaftler
Nachschubkommandantur d. Waffen-SS und Polizei
Kommandierender General d. Sicherungstruppen
u. Befehlshaber im Heeresgebiet Nord
Gen.Insp.d.Lett. SS-Freiw. Legion
Gen.Insp.d.Estn. SS-Freiw. Legion
Nachrichtlich:
Heeresgruppe Nord
F.d.R.d.A.
(Unterschrift)
Waffen-..Sturmbannführer

19.lett.SS-Freiw.Division
 Aufstellungsstab
 Tgb.Nr. 13/44 geh.

Riga, den 17. März 1944

GEHEIM

Betr.: Umgliederung der Art.Ausbildungs-Abt. in ein Art.Ausbildungs-Rgt.

Bezug: Kdr. 2.lett.SS-Freiwilligen-Brigade v. 13.3.44

1. Die Art.Ausbildungs-Abt. ist umgehend zum Art.Ausbildungs-Rgt. aufzufüllen.
2. *Gliederung:*
 - 1 Art.Rgt.-Stab
 - 2 leichte Art.Abteilungen
 - 1 schwere Art.Abteilung

K.St.N wurden bereits zugewiesen.
3. Mit der Führung, Aufstellung und Ausbildung wird Leg.Ostubaf. Jurko beauftragt.
4. Die Auffüllung hat aus, soweit vorhanden, für die Artillerie geeigneten Angehörigen des 2.Ausbildungs-Rgt. zu erfolgen.
5. 2.Ausbildungs-Rgt. gibt mit den Mannschaften die entsprechenden Unterkünfte an das Art.Ausbildungs-Rgt. ab.
6. Zur Unterstützung der personalen Auffüllung des Art.-Rgt. wird der SS-Ostuf. Herr nach Wainoden in Marsch gesetzt.
7. Das Rgt. hat umgehend nach der Auffüllung dem Aufstellungsstab einzureichen:
 - a. Offz.-Stellenbesetzung. Offz.-Stellvertreter und Unterführer, die in Offz.-Stellen eingesetzt sind, sind mitzumelden.
 - b. Das noch vorhandene Fehl an Führern, Unterführern und Mannschaften unterschieden nach Funktion.
8. Waffen und Gerät für das Art.Ausbildungs-Rgt. sind in der Zuführung aus dem H.Z.A. Königsberg.
 Das Eintreffen ist an den Aufstellungsstab zu melden.

Verteiler im Entwurf.

Gen.Insp.d.lett.SS-Freiw.Leg.

mit der Bitte um Kenntnisnahme!

SS-Hauptsturmführer und Leiter
 des Aufstellungsstabes.

Nr 30

Der Höhere SS- u. Polizeiführer
 für das Ostland
 und Russland-Nord
 H./Gy.

Riga, den 28. März 1944
 Jakobstr. 11

Betr.: Befehlshaber der Waffen-SS Ostland.

1. Auf Befehl des Reichsführers-SS ist die Dienststelle des Befehlshabers der Waffen-SS Ostland errichtet worden.
 Sie untersteht dem Höheren SS- und Polizeiführer für das Ostland und Russland-Nord und dem SS-Führungshauptamt.
2. Zum Befehlshaber der Waffen-SS Ostland wurde SS-Gruppenführer und Generalleutnant der Waffen-SS Krüger ernannt.
3. Die Dienststelle des Befehlshabers der Waffen-SS Ostland befindet sich in Riga, Pleskauer-Str. 33, Fernruf Sammel-Nr.: 33 608, 32 833, 33 269, 33 427.

SS-Obergruppenführer
 und General der Polizei

PIRMO TRIS GRĀMATU PAPILDINĀJUMI UN LABOJUMI

Piezīmes un mazas korektūras pie II grāmatas „Latviešu kaņavīrs Otrā pasaules kara laikā”.

Pie 278. Dobeles bataljons (253. lpp.):

Šī bataljona oficiālais nosaukums bija 278. F bataljons (ar burtu F — frontes).

Attiecībā uz Rīgas brīvprātīgo policijas pulku

Oficiālais pulka nosaukums kā latviešu, tā attiecīgi vācu valodā, bija un palika LATVIEŠU RĪGAS BRĪVPRĀTĪGO POLICIJAS PULKS. Viņš nekad nebija apzīmēts ar kādu skaitli; skaitlis nebija arī uz pulkam, neilgi pirms pulka pārformēšanas, par kauju nopelniem piešķirtās rokas lentas. Grāmatas tekstā, vietu vietām, lietotie apzīmējumi gan Rīgas pol. pulks, gan 1. Rīgas pol. pulks (243. lpp., 345. lpp. u.t.t.) traucē lasītājam pareizu orientēšanos. Iespējams, ka 1944. g. rudens pusē, pēc 2. un 3. pol. pulku ieliešanas viņā, tam radās arī numerācija, bet līdz tam tādas nebija.

Biju šī pulka III btl. k-ris no viņa pirmajām formēšanas dienām 1943. g. augustā, līdz tā pārformēšanai 1944. g. augustā. Grāmatā minētais kapt. Miķelsons (298. lpp.) btl. k-ļa amatu pildīja tikai dažas dienas formēšanās laikā.

Ar Rīgas brīvprātīgo pol. pulka nodibināšanos, tajā iedalītie atsevišķie betl. savu nosaukumu un numerāciju izbeidza, pārvēršoties pulka I, II, III un IV bataljons.

298. lpp. minētā norāde, ka pulks 4. septembrī pārdēvēts par 1. Rīgas latv. brīvprāt. pol. pulku, varētu zīmēties uz 1944. g. pēc pulka pārformēšanas, bet ne uz 1943. g. septembri, kad pulks formējās.

*

Viena III btl. kaujas grupas varoņdarba atzīmēšana pulka pavēlē (308. lpp.) prasa tuvāku paskaidrojumu, lai saprastu šī snieguma īsto nozīmi un lielumu. Jau ilgāku laiku atrodoties aizstāvēšanās pozīcijās ziemas apstākļos, vācu armijas vadība centās ar izlūkošanas iebrukumiem dažādās frontes vietās iegūt gūstekņus, jo aģentu un gaisa izlūkošanas ziņas norādīja uz tajā iecirknī gatavoto lieluzbrukumu un jaunu sarkanarmijas daļu pievilkšanu. Gūstekņu iegūšanas uzdevums tika pakāpeniski uzdots vācu armijas frontes daļām gan pa labi, gan pa kreisi no mūsu pulka iecirkņa, bet tie nesekmējās. Kārtai pienākot mūsu pulkam, uzdevumu piešķīra III btl., kas izvēlējās 10. rotu (kom. ltn. A. Salmanis) un tā savukārt izšķīrās par seržantu Augustu Leišupu. Kaujas grupa sastādījās no rotas brīvprātīgajiem vienas grupas sastāvā un sagatavošanās izlūkošanas iebrukumam (ieskaitot balto maskuzvalku pagatavošanu no palagiem) un piemērotāka laika nogaidīšanai, prasīja pāris diennaktis. Naktī kaujas grupa izlīda cauri krievu frontei un iebruka kāda vada pozīcijās

no aizmugures, tuvciņā pārvarēja ienaidnieku un atgriezās ar 4 gūstekņiem, to starp 2 instruktori. Rezultāts bija tik pacilājošs, ka vācu divīzijas komandieris personīgi ieradās btl. komandpunktā un pasniedza katram grupas dalībniekam piešķirto II šķ. Dzelzskrustu. Serž. Leišupu šajā pasākumā smagi ievainoja un bija jau evakuēts (viņš izveseļojās, bet pazaudēja vienu aci). Viņš bija jau agrāk apbalvots ar II šķ. Dzelzskrustu un vācu armijas virspavēlniecības piešķirto I šķ. Dzelzskrustu viņam pasniedza slimnīcā. Šis ir vienīgais gadījums policijas vienībās, kad visa grupa pilnā sastāvā tiek apbalvota ar varonības ordeni.

E. Vērsāns

1/289. lpp. minētais *vltm. E. Tone* nav 1941. g. aizvests, bet noslepkavots jau Latvijā.

2. grāmatas satura rādītājā izlaists 273. Ludzas bataljons (skat. 2/252. un 253. lpp.).

3/13. lpp. rakstītais jāpapildina, ka *SS-ogrufl. Jekelns* bija ne tikai Latvijas, bet visas Austrumzemes (Ostlandes) augstākais SS- un policijas vadītājs (Höherer SS- und Polizeiführer Ostland) ar sēdekli Rīgā, kā tas redzams arī no grāmatas tālākā teksta.

3/51. lpp. rakstīto papildina Latviešu leģiona ģenerālinpektora stāba bij. virsnieks — *maj. K. Augstkalns*:

— 9. martā bija paziņojums, ka vācieši piekrituši šādām mūsu prasībām. Latviešu leģions cīnās tikai austrumu frontē pret komunistiem, vienības formē Latvijas teritorijā un ievada frontē pret Latvijas robežām, bet neizšķirts palicis jautājums par komandējošo sastāvu. Šī iemesla dēļ, mūsu virsnieki neiesaistījās leģiona formēšanā. Lai panāktu virsnieku iesaistīšanu, jo bez tiem formēšana neveicās, ģen. Hansens izdeva pagaidu rīkojumu par ģen. Bangerska un plkv. Silgaila iecelšanu amatos. Ja būtu bijusi SS-reichsfirera pavēle, tad nebūtu bijis pagaidu rīkojums. Domāju, ka tas bija triks, lai panāktu leģiona formēšanu, lai arī kāds būtu faktiskais lēmums par komandējošo sastāvu.

Ģen. Bangerskis un plkv. Silgailis uz pagaidu rīkojuma pamata neuzsāka nekādu aktīvu darbību. Lai jautājumu noskaidrotu, ģen. Dankers ieradās ģen. Hansena stābā 22. martā. Ģen. Hansens zvānījis uz Berlīni un itkā saņēmis atbildi, ka vadība piekritusi, visi vienību komandieri, divīzijas komandierus ieskaitot, būs latvieši. Ģen. Dankers to paziņojis ģen. Bangerskim un plkv. Silgailim, kas ar šo brīdi aktīvi iesaistījās leģiona formēšanā. —

3/112. lpp. minētā Ģenerālinpektora pavēle Nr. 15 par dienesta pakāpēm ir izdota 1944. g. 23. martā.

3/224. lpp. pie 9. šēmas jāpaskaidro, ka pēc pavēles *maj. Galdiņam* Kutkovo un augstiene 80.9 gan bija jāieņem, bet pulks šīs vietas nesasniedza. Doto pavēli pilnīgi izpildīja vienīgi 40. (2. latv.) Imantas pulks *plkv. K. Lobes* vadībā.

3/173. lpp. pieminētā „Ostmedāla” bija radīta vienīgi 1941./42. g. ziemas cīņām Austrumfrontē. Līdzīgas medālas nebija ne citās frontēs, ne arī citās ziemās.

*

3. grāmatu recenzējuši:

Red. R. Čaks — Latvija Amerikā, 1975. g. 10. maijā.

Maj. K. Augstkalns — Laiks, 1975. g. 28. maijā un

Londonas Avīze, 1975. g. 13. jūnijā.

A. Vinčelis — Latvija, 1975. g. 13. septembrī.

Plkv. R. Kociņš — DV Mēnešraksta 1975. g. 4. n-rā devis vērtīgus papildinājumus.

PERSONU RĀDĪTĀJS

- Ābelītis, E., kapr. — 295
 Ābelīt's H., serž. — 295
 Ābel'iniš J., serž. — 295
 Āl.eltiņš T., kapt. — 24, 198, 220
 Āboliņš E., kar. — 295
 Āboliņš V., d-kar. — 295
 Āboliņš, vlt. — 94
 Ābols P., kapr. — 295
 Ābols T. kapr. — 295
 Abuls A., serž. — 295
 Ādamsons V., serž. — 295
 Ādamsons M., ltn./kapt. — 294
 295, 298
 Admidiņš H., d-kar. — 295
 Aizupietis E., kapr. — 295
 Akmeņkalējs, kapt. — 164
 Akmens Fr., kapr. — 295
 Akmentiņš E., kar. — 295
 Alksnis A., d-kar. — 295
 Alksnītis A., kapt. — 12
 Allažs, A., serž. — 295
 Aļeksejs A., d-kar. — 295
 Aļlis A., vlt. — 295
 Aļlis, Dr., ltn. — 198
 Alsbergs Ž., kar. — 295
 Althabers T., d-kar. — 295
 Altroks Ž., kapr. — 295
 Ameriks A., kapt. — 44, 48, 51,
 175, 176, 177, 179, 180
 Ampermanis J., kapr. — 295
 Ancāns R., ltn. — 295
 Andersons J., vlt. — 295
 Andersons J., kar. — 295
 Andersons M., d-kar. — 295
 Andersons O., kapr. — 295
 Andersons, kapt. — 28
 Andersons — 281
 Andersons E. — 292
 Andreļevskis E., d-kar. — 295
 Ankevics E., pltn. — 250
 Ansbergs A., kapr. — 295
 Ansulis A., kapr. — 295
 Antēns P., vlt. — 294
 Antoņevics St., kapr. — 295
 Apenens P., kar. — 295
 Aperāts K., pltn./plkv. — 130, 132,
 134, 136, 205, 222, 223, 224,
 226, 228, 231, 232, 294
 Aperjots, kar. — 175
 Apīnis, kapr. — 201
 Apsalons A., kapr. — 295
 Apse A., ltn. — 295
 Apsītis J., d-kar. — 295
 Apsītis A., plkv. — 62, 65, 70, 72,
 73, 110, 157, 172, 306
 Apsītis, kapt. — 113
 Apše A., ltn. — 295
 Arenkevics A., d-kar. — 295
 Āriņš V., v-serž. — 295
 Astics A., kar. — 295
 Atlacis A., d-kar. — 295
 Audriņš E., kar. — 296
 Auermanis E., serž. — 296
 Augstkalns K., kapt./maj. — 12,
 34, 35, 37, 157, 159, 320, 333,
 334
 Auliņš V., d-kar. — 296
 Auniņš Kr., kapr. — 296
 Auziņš, ltn. — 143
 Auželis A., d-kar. — 296
 Averss G. — 293
 Āzis, v.v. — 78
 Babris, kapt. — 74
 Bacis E., v-serž. — 296
 Bachmanis J., ltn. — 296
 Badums E., kapr. — 296
 Baiks B., kar. — 296
 Balcers A., d-kar. — 296
 Bākulis Dr. — 156
 Balklāvs, d-kar. — 294
 Balodis J., d-kar. — 296
 Balodis P., maj. — 12
 Balodis, Dr.-ltn. — 45, 175

- Baltkājis, žurn. — 152, 159
 Baltakmens J., pltn. — 125
 Baltputns G., d-kar. — 296
 Banders A., kapt. — 296
 Bangerskis R., ģen. — 5, 10, 15, 16,
 23, 24, 30, 37, 47, 56, 63, 80, 85,
 90, 93, 95, 101, 102, 103, 106,
 110, 112, 113, 115, 116, 120,
 132, 134, 135, 136, 152, 155,
 157, 159, 160, 207, 211, 243,
 244, 249, 250, 252, 254, 255,
 256, 257, 259, 261, 266, 267,
 268, 269, 270, 271, 272, 276,
 278, 279, 280, 281, 282, 286,
 326, 333
 Barviķis J., d-kar. — 296
 Baško, Dr.-ltn. — 74
 Bātiņš, kapt. — 114
 Batna V., d-kar. — 296
 Baufals A., kapr. — 296
 Baumanis A., vlt. — 296
 Baumanis M., kapt. — 296
 Baumanis V., vlt. — 12
 Bebris N., pltn. — 62, 65, 67, 71,
 72
 Bedrītis A., ltn. — 296
 Beitelis, vlt. — 28
 Beķeris J., d-kar. — 296
 Belruss V., ltn. — 296
 Belte A., kapr. — 183, 184
 Bemberis J., kar. — 296
 Benkens K., d-kar. — 296
 Bergmanis, v.v. — 192, 239
 Bergmanis A., serž. — 296
 Bergs, kapt. — 142, 143, 294
 Bergmanis P., d-kar. — 296
 Bergs E., prāv. — 149
 Bergs A., vlt./kapt. — 90, 309,
 312
 Berger, ģen. — 250, 269, 270, 271,
 272, 273
 Bergtāls, ltn. — 241
 Bernāns L., serž. — 296
 Bernups, v.v. — 241
 Bērziņš A., d-kar. — 296
 Bērziņš A., kapr. — 296
 Bērziņš E., d-kar. — 296
 Bērziņš Fr., serž. — 296
 Bērziņš H., kapr. — 296
 Bērziņš J., kapr. — 296
 Bērziņš K., d-kar. — 296
 Bērziņš V., serž. — 296
 Bērziņš A.J., ltn. — 3, 7, 294
 Bērziņš, pltn. — 80
 Bērziņš J., pltn. — 250
 Bērziņš, ltn. — 198
 Bērzups O., kapr. — 296
 Bestmans, kapt. — 111
 Bielis K., d-kar. — 296
 Biezais A., kapr. — 296
 Biezais P., kapr. — 296
 Biezais Z., kar. — 296
 Bikass A., serž. — 296
 Bikaunieks A., kar. — 296
 Bikaunieks A., v-serž. — 296
 Biltams J., v-serž. — 296
 Birkens J., kar. — 296
 Birkenšteins K., serž. — 296
 Birģelis, vlt. — 172, 206
 Birkhāns, pltn. — 280
 Birkmanis, vlt. — 172
 Birzgalis, kapr. — 175
 Birze A., v-serž. — 296
 Birznieks A., kapt. — 296
 Bisenieks A., kapt. — 296
 Bisenieks E., serž. — 296
 Bisenieks E., kapr. — 296
 Bīskaps, kapt. — 123
 Bite E., ltn. — 105
 Bite, kapt. — 90
 Bite, kapr. — 175, 177
 Blāķis, kapt. — 172
 Blaumanis, kapt. — 112, 319
 Blāzma J., ltn. — 296
 Blinds E., kar. — 296
 Blumbergs V., v-serž. — 296
 Blūmentāls, vlt. — 45
 Blūms, kapt. — 48, 176, 180

- Blusanovičs J., kapr. — 296
 Bodnieks P., kapr. — 296
 Boganovs A., kar. — 296
 Bogdanovs A., d-kar. — 294
 Bogdanovs P., kapr. — 294
 Bonaparts, v.v. — 175, 178
 Boks, pulkv. — 122, 153, 155
 Bonzaks J., ltn. — 296
 Brancis K., serž. — 296
 Bredow fon., plkv. — 109
 Breidaks A., d-kar. — 296
 Brekte, ltn. — 204
 Brempelis N., kapr. — 296
 Breže V., d-kar. — 296
 Brežinskis E., ltn. — 296
 Brigaders K., kapr. — 296
 Brigge, T., plkv. — 127
 Briedis H., kar. — 296
 Briedis J., kar. — 211
 Brants A., serž. — 294
 Brīvkalns, vlt. — 65
 Broks R., d-kar. — 296
 Broks, kapr. — 38
 Brocis A. — 6
 Brošs, kapr. — 90
 Brūgāns R., kapr. — 296
 Brunners A., kapr. — 280, 296
 Brūns J., serž. — 294
 Bullis J., ltn. — 296
 Bullis J., d-kar. — 296
 Buļš J., kar. — 296
 Būmanis H., ltn. — 296
 Būmeisters V., d-kar. — 296
 Bunovskis P., kar. — 296
 Bunte A., kapr. — 296
 Burchards, kapr. — 107, 154, 155,
 165, 166
 Burkevics, ltn. — 29
 Burka, kapr. — 137
 Bušs G., kar. — 296
 Bušveits Ž., serž. — 296
 Butkus Ž., kapr. — 294
 Butrimis J., d-kar. — 296
 Bužs H., ltn. — 296
 Bumbērs J., vlt. — 294
 Caune, v.v. — 241
 Caune N., d-kar. — 294
 Caune A., kapr. — 296
 Caunītis O., kapr. — 7, 15, 28, 198
 Celiņš J., kar. — 296
 Celle P., pltn. — 124
 Cerbulis — 280
 Ceriņš D., ltn. — 296
 Ceriņš J., kar. — 297
 Ceriņš V., d-kar. — 297
 Cielēns F. — 261
 Ciemiņš R., pltn. — 123, 124
 Ciemiņš Ž., d-kar. — 297
 Cincenis P., kar. — 297
 Circenis A., kar. — 297
 Circenis Fr., serž. — 294
 Cīrulis, v.v. — 241
 Cīrulis A., kapr. — 297
 Cīrulis E., v-serž. — 297
 Cīrulis K., v-serž. — 297
 Cifers A., kapr. — 297
 Cironoks R., kapr. — 297
 Cobs A., kapr. — 29
 Cordes, vlt. — 301
 Cubins, vlt. — 172, 173, 240
 Čaks R., žurn. — 334
 Čanka R., d-kar. — 297
 Čate S., kar. — 297
 Čivnelis, v.v. — 56, 94
 Čoka, ltn. — 137
 Čoks A., serž. — 297
 Čudars D., d-kar. — 297
 Damroze A., kapr. — 297
 Daņilovs P., v-serž. — 294
 Dankers A., ģen. — 243, 244, 257,
 262, 264, 265, 280, 281, 282,
 286, 289, 291, 333
 Datavs V., kapr. — 297
 Daude K., kapr. — 297

- Daudste J., kar. — 297
 Daugavietis A., ltn. — 297
 Dauksts, kar. — 96
 Dāvis, v.v. — 240
 Dekerts R., d-kar. — 297
 Dekteris K., ltn./vlt. — 29, 32, 34,
 200, 201, 204
 Dēliņš E., kapr. — 297
 Deperts Fr., serž. — 294
 Derkevics E., kapr. — 297
 Didrichsons G., ltn. — 297
 Dimants A., kapr. — 297
 Dinkins J., kar. — 297
 Dīriņš G., kapr. — 297
 Dokters J., d-kar. — 297
 Dolfijs, kapt. — 107
 Dreimanis, vlt. — 29
 Drekslers, ģen.kom. — 244, 245
 Drosmanis A., kapr. — 297
 Drunka J., d-kar. — 297
 Druvaskalns J., pltn. — 62, 65, 67,
 74
 Drubažs A., ltn. — 294
 Dubrovskis J., d-kar. — 297
 Dūda P., kapr. — 297
 Dūka P., kar. — 297
 Dukajskis, v.v./ltn. — 200, 201, 202
 Dukāts V., kapr. — 297
 Duks A., serž. — 297
 Duks J., kapr. — 29
 Duksta H., kar. — 297
 Dūmiņš A., kar. — 297
 Dūmiņš A., serž. — 294
 Dumpis A., ltn. — 297
 Dūrēns A., kar. — 297
 Dūša J., kapr. — 297
 Dūte V., ltn. — 297
 Dvelis V., serž. — 294
 Dzedušs K., kar. — 297
 Dzenis J., kapr. — 294, 297
 Dzenis K., kapr. — 297
 Dzērve J., d-kar. — 297
 Dzintars I., d-kar. — 297
 Dzintars J. — 264
 Eberliņš K., kapr. — 297
 Ecētājs P., kar. — 297
 Edelhofs K., serž. — 297
 Eglājs Fr., vlt. — 297
 Egerts, Dr. kapt. — 114, 156
 Eglavs, ltn. — 193
 Egle, v.v. — 240
 Eglītis A., v-serž. — 297
 Eglītis A. — 16
 Eglītis, kapr. — 214
 Eglītis, v.v. — 240
 Eiche-Ozoliņš E., ltn. — 297
 Einbergs, inž. — 280
 Eišlers A., d-kar. — 297
 Eizans S., d-kar. — 297
 Ekštels P., kar. — 297
 Elerts R., kapr. — 297
 Emsiņš V., kar. — 297
 Endziņš A., vlt. — 48, 54, 56
 Ercums, kapt. — 48, 59
 Erdmanis V., kapr. — 297
 Ezergailis K., kapr. — 297
 Ezis, A., kar. — 297
 Ezītis J., v-serž. — 297
 Falijs J., d-kar. — 297
 Farnāts K., kapr. — 297
 Felcensbergs A. d-kar. — 297
 Feldbergs K., d-kar. — 297
 Filipsons J., kar. — 297
 Filipsons J., kapr. — 297
 Fingers R. kapr. — 297
 Frankovskis A. kar. — 297
 Freibergs J., ltn. — 297
 Freibergs, kapt. — 175
 Freimanis M., ltn. — 297
 Freimanis A., d-kar. — 297
 Freimanis, ltn. — 40, 41
 Freimanis E., vlt. — 95
 Freimanis, v.v./ltn. — 210
 Freivalds O., red. — 3,7
 Frembergs K., v-serž. — 297
 Fridenbergs V., kapr. — 297
 Fridrichsons T., serž. — 297

- Frīzenbachs, ģen. — 281
 Fuchs, Dr. 286
- Gādigis E., kapr. — 297
 Gaigals R., ltn. — 297
 Gaiķis R., serž. — 294
 Gaiķis, vlt. — 140
 Gailītis A., ltn. — 297
 Gailītis Fr., v-serž. — 297
 Gaitars R., ltn. — 294
 Galdiņš N., majors — 142, 143,
 153, 155, 160, 196, 294, 333
 Gārnis, ltn. — 43
 Garsils A., serž. — 298
 Garthe, pltn. — 106, 107, 108, 321
 Gaujmalietis, vlt. — 113
 Gavars B., serž. — 298
 Gebhardts, kapt. — 102, 309, 313
 Gerberis K., pltn. — 298
 Gerliņš L., v-serž. — 298
 Gesling, vlt. — 159
 Gieseke, vplkv. — 116, 251, 252
 Ginters, vlt. — 28
 Ginters, Dr. — 163
 Goba J., d-kar. — 298
 Goba J., ltn. — 298
 Godgovs K., kapr. — 298
 Goldevics V., kar. — 298
 Goldšmits J., kapr. — 298
 Grants V., kapt. — 294
 Graulis, ltn. — 104
 Graumanis V., kapt. — 294, 298
 Grāvelis V., kapt./maj. — 154, 155,
 159, 160, 294
 Grāvītis, ltn. — 192
 Grensbergs A., d-kar. — 298
 Grīnbergs, v.v. — 241
 Grīnbergs T., archib. — 149
 Grīnbergs J., d-kar. — 294
 Griķis, pltn. — 80, 82, 85
 Grosbergs J., kapt. — 123, 124
 Groza, vlt. — 94, 193, 214
 Grūbe, ltn. — 113
 Grudulis V., ltn. — 294
- Grunde, ltn. — 137
 Grunte, vlt. — 130
 Gulbis J. — 186
 Gulbis, vlt. — 200, 221
 Gusevs, pltn. — 115, 164
- Hansen, ģen. — 10, 11, 299, 333
 Hauer, ltn. — 301
 Hāzners V., kapt./maj. — 21, 24,
 28, 40, 144, 170, 171, 172, 173,
 174, 200, 204, 205, 213, 224,
 226, 227, 228, 232
 Heilmann, vplkv. — 36, 37, 111,
 122, 157, 158, 170, 211, 229,
 230, 232, 233, 240, 241
 Himmler — 10, 120, 268
 Hirtess, plkv. — 106, 111, 130, 250,
 257, 258
 Hitler — 248
- Indulēns, kapt. — 56
 Ijabs P., vlt. — 95, 145, 204
 Insbergs Kr., kapt. — 74, 80
 Izbickis J., kapr. — 294
- Jansons, Dr.-ltn. — 157
 Jansons, pltn. — 21, 106, 124, 258,
 301
 Jansons, Dr.-vlt. 114
 Jansons Ž., kapt. — 133, 134, 294
 Jansons, kapr. — 210
 Jansons, kar. — 175
 Jansons R., serž. — 298
 Jahnke, plkv. — 222, 231, 237
 Janovskis E., d-kar. — 298
 Janums V., plkv. — 20, 37, 42, 43,
 45, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 56,
 57, 61, 95, 98, 174, 180, 183,
 206, 207, 208, 229, 231, 232,
 237, 238, 305
 Jasaitis K., d-kar. — 298
 Jaška P., kar. — 298
 Jaunkalns, vlt. — 24
 Jaunliņiņš, kapt. — 155

- Jaunsils, kapr. — 155, 298
 Jauntirāns, vlt. — 34, 36, 170, 200
 Jaunzemis St., kar. — 298
 Jaunzemis A., kapr. — 298
 Jaunzemis E., d-kar. — 298
 Jaunzemis J., serž. — 298
 Jaunzemis J., kapr. — 298
 Jaunzemis Kr., vlt. — 294
 Javošs E., serž. — 298
 Jēgers V., kapr. — 298
 Jefimovs N., d-kar. — 298
 Jēkabsons G., d-kar. — 298
 Jeckeln, ģen. — 10, 38, 108, 111,
 115, 116, 117, 118, 119, 120,
 129, 132, 134, 135, 238, 250,
 251, 252, 253, 256, 264, 266,
 267, 268, 276, 277, 286, 287,
 288, 327, 330, 333
 Jēlnieks I., kar. — 298
 Jeļinevskis V., ltn. — 294
 Jermaks V., d-kar. — 294
 Ješus V., ltn. — 298
 Jirgenšons E., serž. — 298
 Johansons G., ltn. — 298
 Jonāns St., kapr. — 298
 Josts A., kar. — 298
 Juka, ltn. — 36
 Jukovics V., ltn. — 294
 Jukums P., kar. — 298
 Jumis Ž., d-kar. — 298
 Junkers R., ltn. — 298
 Juraidis, vlt. — 193, 298
 Jurģelis P., kar. — 298
 Juriševskis J., vlt. — 298
 Jurko, pltn. — 161, 331
 Jurušs A. d-kar — 298
 Justs J., d-kar. — 298
 Juška P., kar. — 298
 Jüttner, ģen. — 12, 107, 300, 310,
 322
 Kaģis J., kar. — 298
 Kaimiņš B., kar. — 298
 Kairišs K., kar. — 298
 Kaķis G., d-kar. — 298
 Kaktiņš C., ltn. — 298
 Kalējs A., kar. — 298
 Kālēns, kapr. — 38, 41, 52, 94
 Kallītis E., ltn. — 298
 Kalmanis E., d-kar. — 298
 Kalnājs T., ltn. — 298
 Kalniņš A., serž. — 298
 Kalniņš A., serž. — 298
 Kalniņš J., v-serž. — 298
 Kalniņš P. — 261, 262
 Kalns A., v-serž. — 298
 Kalvāns St., kapr. — 298
 Kalvāns J., v-serž. — 294
 Kalviņš E., d-kar. — 294
 Kampars E., serž. — 298
 Kampe J., ltn. — 143, 144, 294
 Kaņeps, kapr. — 96
 Kāpostiņš Ž., serž. — 298
 Karelis J., kapr. — 298
 Karelis I., ltn. — 298
 Kārkliņš J., kar. — 298
 Kārklītis, ltn. — 165, 168
 Karlsons N., pltn. — 269, 271, 278,
 286
 Kaukulis, kapr. — 121
 Kaziņš A., d-kar. — 294
 Kažoks, v-serž. — 175
 Keitels ģfeldm. — 269
 Kesler, plkv. — 109, 125
 Ķikulis J., pltn. — 125
 Ķikuts, kapr. — 155
 Ķilītis J., kapt./maj. — 62, 65, 73,
 188, 191, 209, 210, 212, 232,
 233, 234, 235, 236, 238, 239
 Ķirchenšteins — 282
 Ķirkums J., vlt. — 294
 Ķirsis M., kapt. — 126
 Ķirsis, ltn. — 102, 134
 Ķiršfelds, v.v. — 241
 Ķiršteins, kapt. — 113
 Kisle, ltn. — 85
 Kļaviņš, vlt. — 74
 Kļaviņš A., kapt. — 95, 99, 311

- Kļaviņš, ltn. — 200
 Kļaviņš K., kapr. — 294
 Kleinbergs, kapr. — 186, 189
 Klett, vlt. — 130, 133
 Kliks, kapr. — 164
 Kļimovičs, d-kar. — 60
 Klinsons, ltn. — 212
 Klemers, plkv. — 159
 Knebel, maj. — 49, 190, 311, 314
 Kovaļevskis P. — 282
 Kociņš R., maj./pltn. — 130, 131,
 152, 153, 155, 334
 Kramšteins, ltn. — 210, 233, 234
 Krastiņš, ltn. — 192
 Krastiņš, plkv. — 250
 Krasts P., kapr. — 294
 Krauklis M., v-serž. — 294
 Krebs, ltn. — 193
 Krīgers, ģen. — 112, 116, 119, 251,
 252, 253, 258, 259, 268, 328,
 331
 Krimelis, ltn. — 192
 Kripēns A., plkv. — 14, 15, 18, 20,
 21, 22, 24, 25, 28, 30, 35, 37, 38,
 95, 98, 103, 110, 169, 170, 198,
 204, 205
 Krūka E., ltn. — 94, 193, 239
 Krūze, ltn. — 102, 176
 Kubuliņš, ltn. — 43, 56, 175, 178
 Kukulis, kapr. — 201
 Kurelis, ģen. — 279
 Kundziņš L., prāv. — 267
 Kvāļbergs P., kapr. — 187, 294
 Kvēps A., v.v. — 71
 Kviestiņš V., vlt. — 294

 Lācis O., serž. — 294
 Lācis V. — 282
 Lagzdiņš S., kapr. — 125
 Laiviņš V. — 264
 Lamberts K., vlt. — 294
 Lanka, vlt./kapr. — 28, 170, 198
 Lapainis P., kapr./maj. — 137, 153
 Lauris K., d-kar. — 294
 Laux, ģen. — 286
 Lazdiņš, serž. — 138
 Lazdiņš, v.v. — 200
 Lazduziēds J., kapr. — 62, 74
 Lediņš, Dr.-pltn. — 279, 280
 Leimanis N., vlt. — 65
 Leimanis — 286
 Leimanis, kapr. — 210
 Leišups A., serž. — 294, 332, 333
 Leitass, ltn. — 137
 Leitītis J., ltn. — 233, 234
 Lejnieks, ltn. — 100
 Lībietis, Dr.-ltn. — 94
 Līdeks, ltn. — 200, 202
 Līdums, kapr. — 24, 32, 36, 169,
 202, 204
 Liepiņš, kapr. — 214
 Liepiņš, kapr. — 121
 Liepiņš, plkv. — 121
 Liepiņš A., māc. — 149
 Lindemann, plkv. — 269, 280, 281
 Liniņš, kapr. — 200
 Liniņš, pltn. — 80
 Litje — 281
 Lobe K., pltn./plkv. — 143, 151,
 153, 172, 196, 218, 231, 294,
 333
 Ločmelis J., serž. — 294
 Ločs — 240
 Lose — 281
 Lūsis J., kapr. — 102, 104
 Luturs V., kapr. — 125

 Mačeks, maj. — 178, 179
 Makovskis, vlt. — 94, 214
 Maktenieks, kapr. — 114
 Mamiš, v.v./ltn. — 210, 212, 233,
 234, 235
 Mateass A., kapr. — 85, 294
 Mednis, kapr./maj. — 37, 152, 267
 Mednis, kapr. — 127
 Meders, kapr. — 68, 69
 Meidrops, v.v. — 241
 Meiņa O., pltn. — 294

- Meijers, kapt. — 276
 Melceris N., kapt. — 106, 107, 315
 Mencis, kapt. — 187, 189
 Meyer, kapt. — 64, 65, 114
 Mežals A., ltn. — 137
 Miglāns, v-serž. — 295
 Miezis — 281, 282, 283
 Miezis, kad. — 211, 212
 Miesner, maj. — 35
 Michalik, vlt. — 47, 48
 Millers, Dr. ltn. — 226
 Model, ģpulkv. — 31, 38, 119, 211, 281
 Morovskis, Dr.-ltn. — 156
 Mucenieks, kapt. — 211
 Muižnieks, vlt. — 210
 Muižnieks R., pltn. — 121
 Muncis, ltn. — 48
 Mūsiņš K., serž. — 295

 Navickis, kapt. — 126
 Neilands, ltn. — 175
 Neimanis O., pltn. — 250
 Noviks — 282

 Obwurzer fon., vplkv. — 106, 109
 Odiņš K., ltn. — 165
 Opmanis, pltn. — 126
 Opmanis H., serž. — 295
 Osis R., plkv. — 120
 Osītis, v.v. — 128
 Osītis, Dr. — 156
 Oškals G. — 264
 Ozoliņš J., kapt. — 28, 29, 32, 34, 127, 170
 Ozoliņš, vet.-ārsts, ltn. — 114
 Ozoliņš, v.v. — 128
 Ozoliņš F., serž. — 295
 Ozoliņš R., v-serž. — 295
 Ozols, ltn. — 107, 186
 Ozols R., vlt. — 140, 143, 145, 196, 295
 Ozols J., kapt. — 295

 Pabērzs K., serž. — 295
 Pabērzs, Dr.-ltn. — 198, 205
 Paeglis, kapt. — 121
 Pārups, vlt. — 48
 Pauļuks K. — 261
 Pavasars Br. — 292
 Pavlovskis, kapt. — 137
 Peciņš, ltn. — 214
 Peters, maj. — 240
 Petersons, ltn. — 128
 Petersons H., ltn. — 295
 Piklers fon Burghaus, ģen. — 10, 30, 36, 37, 49, 51, 65, 72, 258, 304, 305, 306, 307, 320
 Pīmanis R., vlt. — 124
 Pfeffer-Wildenbruch, ģen. — 153, 156, 159
 Plaskins, kapt. — 208
 Platacis, ltn. — 187, 210
 Plensners A., plkv. — 119, 196, 197, 217, 218, 261, 262, 266, 267, 286, 290
 Plūmanis K., pltn. — 127
 Pommers, kapt. — 21, 22, 28, 29, 102, 104
 Pomrēns, kapt. — 112, 233, 239
 Prātiņš, ltn. — 137
 Praudiņš, kapt. — 253
 Preijers, ltn. — 137
 Priedītis, kapt. — 94
 Prīmanis M., prof. — 265
 Puisāns T., lan. — 200
 Puleksis E., kapr. — 295
 Puriņš, Dr.-ltn. — 152, 156, 157, 159
 Puriņš, ltn. — 128
 Purmalis J., kapt. — 29, 200, 206, 220, 221

 Rabenko A., vlt. — 295
 Rags, vlt. — 220
 Raipalis, vlt. — 43
 Ramanis, ltn. — 241
 Rancāns, bīskaps — 261.

- Ratermanis — 278
 Rēbergs, kapt./maj. — 35, 76, 77, 84
 Reboks J., serž. — 295
 Reimanis E., ltn. — 95
 Reinhardts — 286
 Reiners, vlt. — 133, 135
 Reinholds, v-serž. — 18
 Reinholds V., kapt. — 295
 Reinbergs, Dr.-ltn. — 235, 239
 Rein, ģen. — 178, 179
 Reķelis, vlt. — 65, 74
 Reskājs, serž. — 211, 212
 Resler, maj. — 269, 270, 272
 Ritums A., Dr.-ltn. — 65
 Robežnieks K., kapt. — 124
 Robiņš M., kapt. — 170, 171, 200, 204
 Rode, Dr.-kapt. — 156
 Roga, ltn. — 65
 Rozenbergs A., 244, 245, 249, 265, 269
 Rubenis, maj. — 26, 29, 41, 52, 53, 112, 113, 169, 170
 Rublovskis J., Dr.-maj. — 95
 Ručs K., māc. — 267
 Rudzītis, vlt. — 209
 Rudzītis, kapt. — 161, 163
 Rückler, Graf — 303
 Rukers V., kapr. — 98
 Rulliņš, kapt. — 43, 48
 Rutkasts A., vlt. — 172

 Salmenis A., ltn. — 332
 Salna A., vlt. — 295
 Samiņš A., kapt. — 123
 Sāmons V. — 264
 Saulītis, pltn. — 137, 165, 168
 Savickis J., prāv. — 267
 Sikaters, kapt. — 104
 Silgailis A., plkv./vplkv. — 10, 12, 37, 38, 72, 152, 157, 170, 171, 190, 192, 207, 210, 217, 267, 277, 318, 333
 Siliņš, ltn. — 137
 Siliņš, pltn. — 42, 48
 Siliņš J., kapt. — 125
 Silis, vlt. — 319
 Skaislauks V., plkv./vplkv. — 37, 38, 74, 76, 80, 159, 295, 303
 Skrauja A., maj. — 295
 Skruzmanis, ltn. — 144, 145
 Skudrulis, pltn. — 42, 43, 109, 111, 172, 173, 204, 319
 Skudra, kar. — 202
 Skuja, ltn. — 43, 231
 Skujenieks, ltn. — 24, 198
 Skurbe, plkv. — 250
 Smiltnieks, kapr. — 192
 Sommer, pulkv. — 156
 Sotnieks, vlt. — 174, 175
 Spalviņš P., vlt. — 295
 Spāde J., vlt. — 90, 93, 302
 Sproģis A., vlt. — 102, 104
 Sproģis A., kapt. — 72, 186, 187
 Sprungs, vlt. — 111
 Stiprais O., kapt. — 123
 Stīpnieks E., kapt./maj. — 134, 192, 294, 295
 Straume, v.v. māc. — 267
 Strauts, kapt. — 193
 Strauts A., ltn. — 43
 Strautnieks, ltn. — 137
 Strazdiņš E., ltn. — 165
 Strazdiņš, kapr. — 214
 Strazdiņš, kapt. — 226, 227
 Strazdiņš V., vlt. — 48, 102, 104
 Strazds E., kar. — 211
 Sūka, vlt. — 130
 Suka V., serž. — 295
 Svinne, ltn. — 137

 Šalcs J., d-kar. — 295
 Šeibelis G., vlt./kapt. — 145, 295
 Šels, pltn. — 80
 Šerers, ģen. — 71, 190
 Šittenhelms, maj. — 175, 178

- Šmidts, vltņ. — 187, 210, 233,
 234
 Šmits, maj. — 26, 62, 109, 110,
 111, 172, 317, 319, 320
 Šmits, kapt. — 121
 Šnēbergs K., kapt. — 295
 Šneidemanis, d-kar. — 295
 Šolcs, ģen. — 258
 Štrekenbachs, ģen. — 123, 153, 196
 Šulcs, plkv. — 84
 Šulcs, kapt. — 121
 Šuldt, vplkv./ģen. — 130, 141, 241,
 258
 Šūmanis — 278
 Šustins — 282
 Švābs, ltn. — 105
 Švanvebers, vltņ. — 163
 Švarcbachs, kapt. — 80

 Tamanis, ltn. — 137
 Taube, pltn. — 136, 151, 152, 153,
 196
 Tauriņš, vltņ. — 200
 Telmanis, vltņ. — 200
 Tēraudiņš, ltn./vltņ. — 73, 209
 Tervītis J., vltņ. — 65, 102
 Teuermans, plkv. — 112
 Tīdemanis, vltņ. — 209
 Tiedjens, Dr., plkv. — 156, 157
 Tillers, Dr.-ltn. — 28
 Timrots, ltn. — 86
 Titus, kapr. — 58, 60
 Tone E., vltņ. — 333
 Traut, pltn. — 37
 Traniņš, ltn. — 134
 Trautmanis N., d-kar. — 295
 Treics, ltn. — 39
 Treicis, ltn. — 200
 Trēziņš L., kapt./maj. — 101, 103,
 104, 105, 164, 198, 304

 Unterbergs, v.v. — 175, 178, 179
 Upenieks, ltn. — 198
 Uršteins O. — 16

 Vāliņš, ltn. — 56
 Vanags A., ltn. — 95
 Vāls, maj. — 114
 Valters A. kapr. — 295
 Veckalniņš, pltn. — 114, 212
 Veide Br., serž. — 99
 Veidemanis, vltņ. — 233
 Veiss V., plkv. — 119, 122, 130,
 134, 140, 142, 146, 147, 148,
 149, 150, 151, 154, 155, 169,
 241, 294, 295
 Vērsāns E., kapt. — 333
 Vētra M. — 149
 Vidzirkste, kapt. — 21, 28
 Viksne, pltn. — 21, 24, 28, 29,
 173, 205, 209
 Vilks, vltņ. — 130, 155, 171
 Vilmanis, vltņ. — 140
 Vilnis A., vltņ. — 295
 Vinčelis A. — 334
 Vinters, kapt. — 90
 Vitenšteins, ltn. — 137
 Vitmeijers, vltņ. — 114
 Vītoļiņš, kapt. — 21
 Vītols, vltņ. — 211
 Voitkuss, māc. — 267
 Volks, kapt. — 179, 180
 Vunderlich, maj. — 175

 Zaķis J., ltn. — 21, 198
 Zaķis, pltn. — 290, 291
 Zaļais, kapt. — 28, 200
 Zalcmanis — 280
 Zālīte, kapt. — 112
 Zālīte, Dr. — 91, 92
 Zēgners J., ltn. — 24, 37, 47, 63,
 80, 90, 101, 110, 112, 152, 161,
 163, 279
 Zēmelis, vltņ. — 143, 196
 Zemītis V., serž. — 295
 Zeniņš, plkv. — 72, 187, 188, 189,
 190, 209, 231, 232, 238
 Ziebergs, kapt. — 100
 Ziedainis M., vltņ. — 295

Ziemeļis, kapr. — 24, 37, 47, 90,	Zvaigzne, v-serž. — 176
101, 211	Zvaigzne J., pltn. — 126
Ziemeļis A., kapr. — 295	Zvejnieks — 282, 286
Āilūzis, kapr. — 96	Zvirbulis H., pltn. — 250
Ziverts, pltn. — 279	
Zukulis, vltņ. — 210, 233	Žukovskis, vltņ. — 176

1. PĀRĀRĀS ĪPAŠĪBAS, ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

2. PĀRĀRĀS ĪPAŠĪBAS

3. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

4. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

5. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

6. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

7. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

8. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

9. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

10. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

11. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

12. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

13. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

14. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

15. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

16. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

17. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

18. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

19. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

20. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

21. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

22. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

23. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

24. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

25. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

26. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

27. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

28. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

29. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

30. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

31. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

32. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

33. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

34. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

35. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

36. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

37. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

38. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

39. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

40. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

41. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

42. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

43. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

44. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

45. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

46. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

47. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

48. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

49. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

50. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

51. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

52. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

53. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

54. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

55. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

56. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

57. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

58. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

59. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

60. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

61. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

62. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

63. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

64. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

65. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

66. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

67. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

68. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

69. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

70. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

71. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

72. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

73. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

74. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

75. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

76. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

77. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

78. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

79. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

80. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

81. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

82. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

83. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

84. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

85. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

86. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

87. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

88. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

89. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

90. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

91. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

92. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

93. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

94. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

95. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

96. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

97. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

98. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

99. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

100. ĪPAŠĪBAS UN ĒRĀS NOVO SĀKUMS

S A T U R A R Ā D I T Ā J S

Pirmo triju grāmatu saturs	2
Gen. Bangerskis — No pirmajām latviešu aizsardzības vienībām	5
A. Brocis — No ierakumiem miglā ceļas stāvi	6
PRIEKŠVārds	7
15. (1. LATV.) DIVĪZIJAS FORMĒŠANA UN CIŅAS NOVO SOKOĻNIKU UN REDJAS UPES RAJONĀ	9
32. (3. latv.) grenadieru pulks	14
32. (3. latv.) gren. pulka izbraukšana uz fronti un ciņas	26
33. (4. latv.) grenadieru pulks	42
33. (4. latv.) gren. pulka izbraukšana uz fronti un ciņas	48
34. (5. latv.) grenadieru pulks	62
34. (5. latv.) gren. pulka izbraukšana uz fronti un ciņas	66
15. artilērijas pulks	74
15. artilērijas pulks dodas uz fronti	84
15. zenītartilērijas divīzions	90
15. izlūku bataljons	93
15. sapieņu bataljons	95
15. sakaru bataljons	100
15. prettanku divīzions	101
PAPILDINĀJUMU UN APMĀCĪBU VIENĪBAS	
15. SS gren. apm. un papildinājumu brigāde	
15. apmācības un papildinājumu bataljons	106
3. Apmācības pulks	
15. lauku papildinājumu bataljons	109
Sardžu bataljons Rīgā	112
Dienesta vienības	113
IENAIDNIEKS ATKAL TUVOJAS LATVIJAS ZEMEI	
Latviešu Robežapsardzības pulki	115
1. latviešu robežapsardzības pulks	121
2. latviešu robežapsardzības pulks	123
3. latviešu robežapsardzības pulks	124
4. latviešu robežapsardzības pulks	125
5. latviešu robežapsardzības pulks	126
6. latviešu robežapsardzības pulks	127
2. LATVIEŠU BRIGĀDI PĀRFORMĒ PAR 19. (2. LATV.) DIVĪZIJU	
Brigādes 1. un 2. apmācības pulki	129
2. apmācības pulka formēšana	132
VI LATV. KORPUSS PANTHER POZICIJĀS PIE VEĻIKAJAS UPES	
19. (2. latv.) divīzija	139
42. (1. latv.) gren. pulks	139
Pulkv. V. Veisa nāve	146
43. (2. latv.) gren. pulks	151
44. (6. latv.) gren. pulks	152
19. artilērijas pulks	159

19. zenītartilērijas divīzijs	161
19. prettanku divīzijs	164
19. sapieņu bataljons	165
15. (1. latv.) divīzija	
32. (3. latv.) gren. pulks	168
33. (4. latv.) gren. pulks	174
34. (5. latv.) gren. pulks	186
15. artilērijas pulks	191
15. izlūku bataljons	192
15. sapieņu bataljons	193

VI LATV. KORPUSS BARDOVO—KUDEVERAS POZICIJĀS

15. un 19. divīzijas Bardovo—Kudeveras pozīcijās	195
42. (1. latv.) gren. pulks	195
43. (2. latv.) gren. pulks	196
32. (3. latv.) gren. pulks	197
33. (4. latv.) gren. pulks	206
34. (5. latv.) gren. pulks	209
15. artilērijas pulks	213
15. izlūku bataljons	213

VI LATV. KORPUSA ATKĀPŠANĀS UZ LATVIJAS ROBEŽĀM

19. (2. latv.) divīzija	216
15. (1. latv.) divīzija	218
32. (3. latv.) gren. pulks	218
Pltn. Apeŗāta kaujas grupas darbība	222
33. (4. latv.) gren. pulks	229
34. (5. latv.) gren. pulks	232
15. izlūku bataljons	238
15. izlūku bataljona atjaunošana un aizbraukšana uz Vāciju	240

IENAIDNIEKS ATKAL TUVOJAS LATVIJAS ZEMEI

Slodze latviešu vadītājiem personām	243
Ģenerālis O. Dankers Pašpārvaldes 1. ģenerāldirektors	243
Alfrēds Rozenbergs Rīgā	244
Kaŗa apriņķu pārvalžu nodibināšana	250
Latviešu virsnieku trūkums	251
Ģenerālinpektora ģen. R. Bangerska saruna ar ieroču-SS pavēlnieku Austrumzemē	257
Latviešu politisko darbinieku iesniegums	259
Nedrošība pieaug	262
Iesaukšana darba dienestā un armijas izpalīgos	265
Ģenerālinpektora stāba priekšnieka maiņa	266
Kaŗavīru mācītāji	267
Himlera bargā vēstule Jekelnam	268
Ģen. Bangerskis otrreiz Berlīnē	269
Apcietināto bataljoni	276
Sevišķā kaŗa tiesa	277
Pašpārvaldes protokoli stāsta	280
Stāvoklis Latvijas—Krievijas pierobežas pagastos	233
Ziemeļu fronte jānotur	285
Totālā mobilizācija	288

Latviešu līdzdalība Otrā pasaules karā un zaudējumi	289
Kaņavīru palīdzības darbs	291
Mūsu varoņi	294
PAPILDINĀJUMI	299
Pirmo trīs grāmatu papildinājumi un labojumi	332
Personu rādītājs	335

285	Latvian-English Dictionary	285
286	English-Latvian Dictionary	286
287	Latvian-English Dictionary	287
288	English-Latvian Dictionary	288
289	Latvian-English Dictionary	289
290	English-Latvian Dictionary	290
291	Latvian-English Dictionary	291
292	English-Latvian Dictionary	292
293	Latvian-English Dictionary	293
294	English-Latvian Dictionary	294
295	Latvian-English Dictionary	295
296	English-Latvian Dictionary	296
297	Latvian-English Dictionary	297
298	English-Latvian Dictionary	298
299	Latvian-English Dictionary	299
300	English-Latvian Dictionary	300

VI LATV. KURPIS BĀRĀNDĀ - BUDĒVĒNI PĀRĀJĀJ

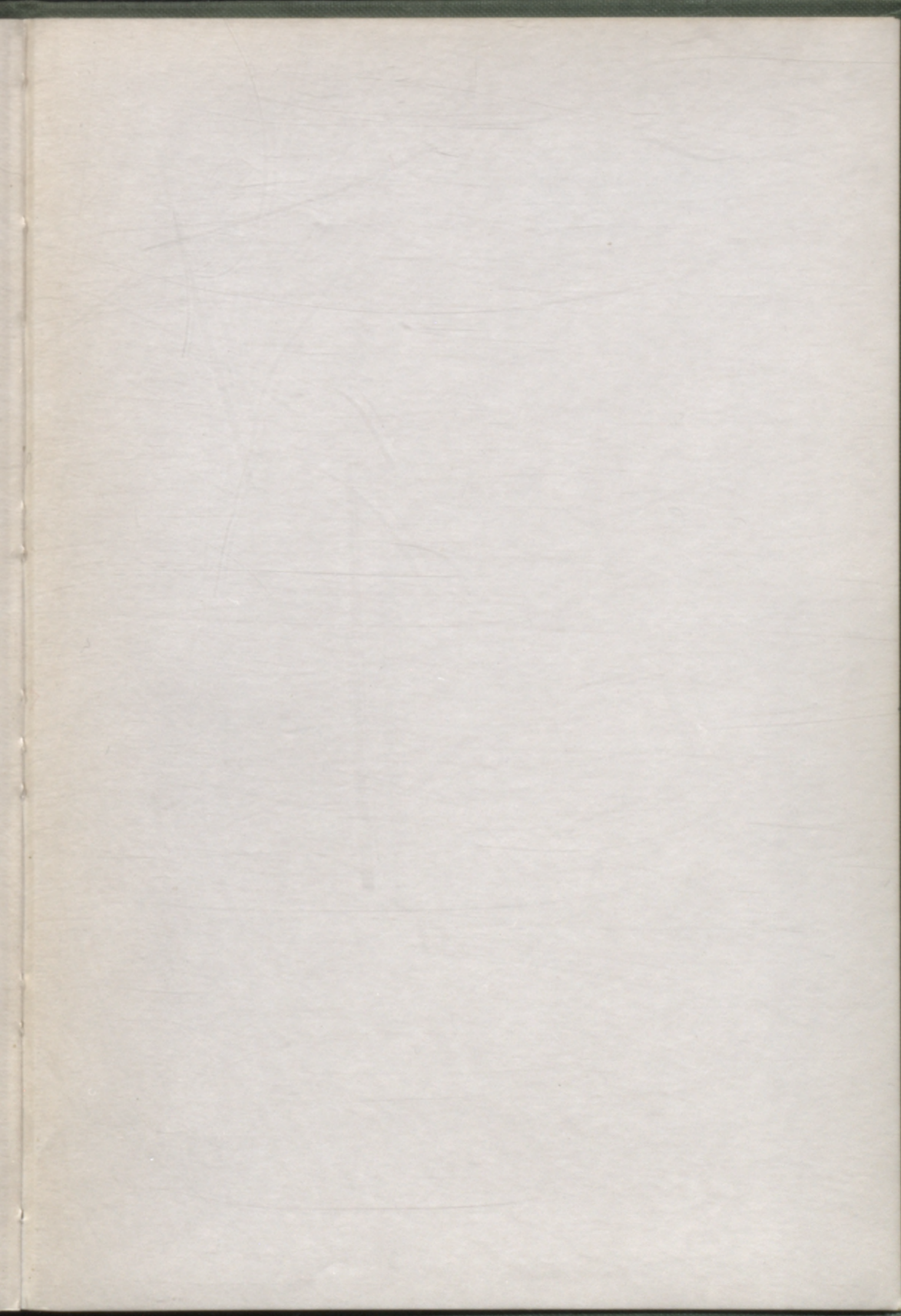
1	Latvian-English Dictionary	301
2	English-Latvian Dictionary	302
3	Latvian-English Dictionary	303
4	English-Latvian Dictionary	304
5	Latvian-English Dictionary	305
6	English-Latvian Dictionary	306
7	Latvian-English Dictionary	307
8	English-Latvian Dictionary	308
9	Latvian-English Dictionary	309
10	English-Latvian Dictionary	310
11	Latvian-English Dictionary	311
12	English-Latvian Dictionary	312
13	Latvian-English Dictionary	313
14	English-Latvian Dictionary	314
15	Latvian-English Dictionary	315
16	English-Latvian Dictionary	316
17	Latvian-English Dictionary	317
18	English-Latvian Dictionary	318
19	Latvian-English Dictionary	319
20	English-Latvian Dictionary	320

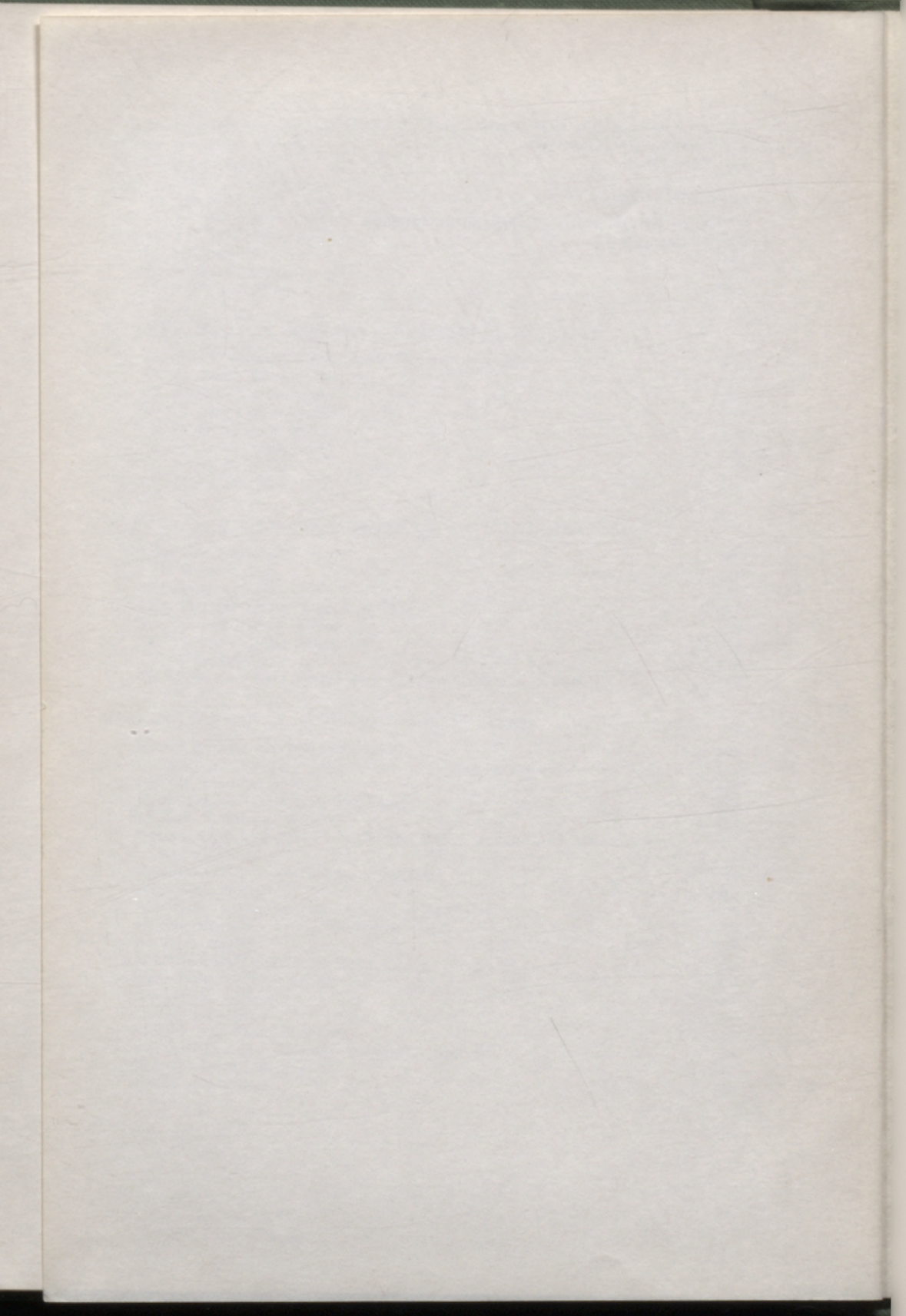
VII LATV. KURPIS ATRĀPĀNĀS 1/2 LATVĪS BĀRĀNDĀ

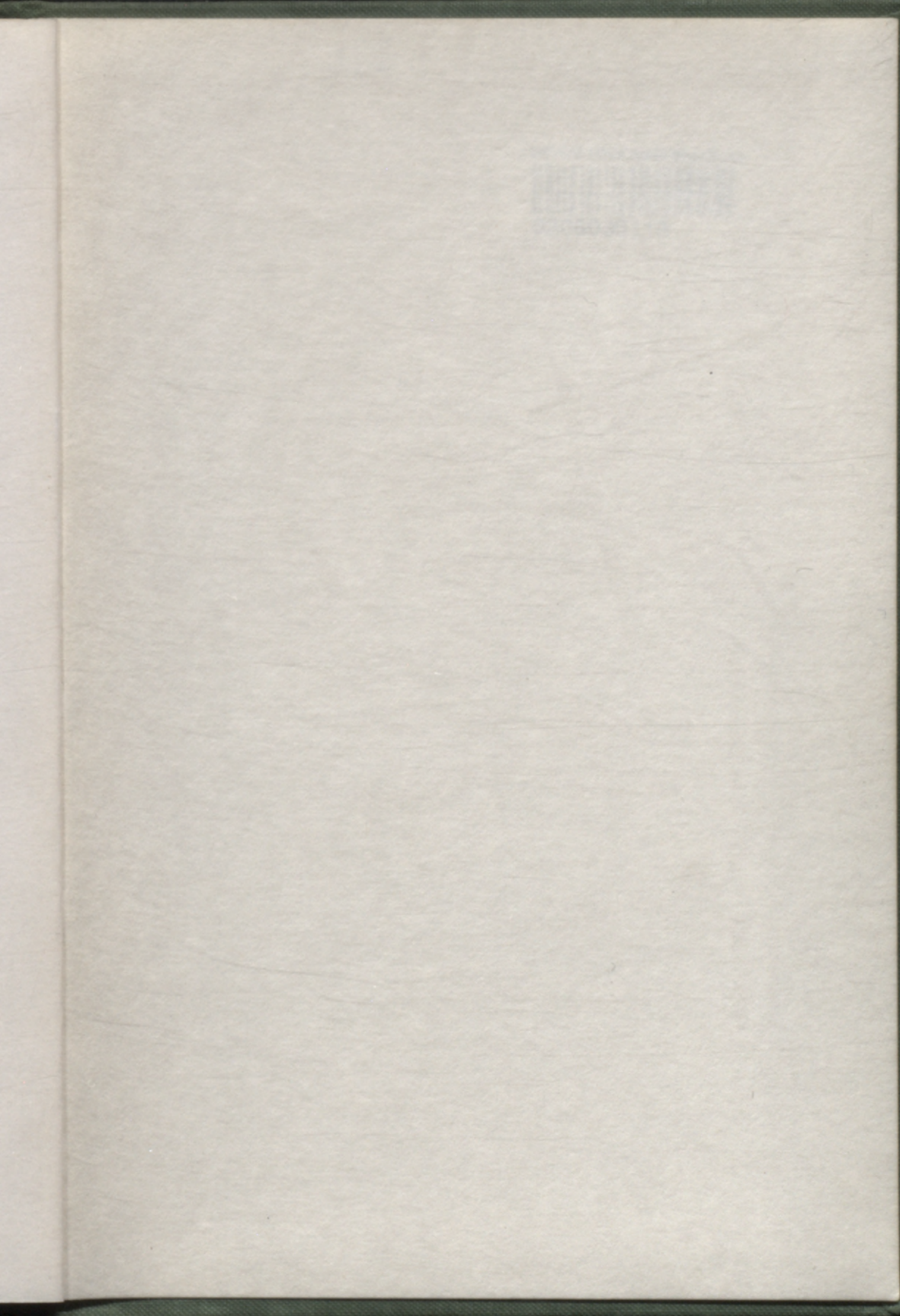
1	Latvian-English Dictionary	321
2	English-Latvian Dictionary	322
3	Latvian-English Dictionary	323
4	English-Latvian Dictionary	324
5	Latvian-English Dictionary	325
6	English-Latvian Dictionary	326
7	Latvian-English Dictionary	327
8	English-Latvian Dictionary	328
9	Latvian-English Dictionary	329
10	English-Latvian Dictionary	330
11	Latvian-English Dictionary	331
12	English-Latvian Dictionary	332
13	Latvian-English Dictionary	333
14	English-Latvian Dictionary	334
15	Latvian-English Dictionary	335
16	English-Latvian Dictionary	336
17	Latvian-English Dictionary	337
18	English-Latvian Dictionary	338
19	Latvian-English Dictionary	339
20	English-Latvian Dictionary	340

VIII LATVĪS ATRĀPĀNĀS 1/2 LATVĪS BĀRĀNDĀ

1	Latvian-English Dictionary	341
2	English-Latvian Dictionary	342
3	Latvian-English Dictionary	343
4	English-Latvian Dictionary	344
5	Latvian-English Dictionary	345
6	English-Latvian Dictionary	346
7	Latvian-English Dictionary	347
8	English-Latvian Dictionary	348
9	Latvian-English Dictionary	349
10	English-Latvian Dictionary	350
11	Latvian-English Dictionary	351
12	English-Latvian Dictionary	352
13	Latvian-English Dictionary	353
14	English-Latvian Dictionary	354
15	Latvian-English Dictionary	355
16	English-Latvian Dictionary	356
17	Latvian-English Dictionary	357
18	English-Latvian Dictionary	358
19	Latvian-English Dictionary	359
20	English-Latvian Dictionary	360
21	Latvian-English Dictionary	361
22	English-Latvian Dictionary	362
23	Latvian-English Dictionary	363
24	English-Latvian Dictionary	364
25	Latvian-English Dictionary	365
26	English-Latvian Dictionary	366
27	Latvian-English Dictionary	367
28	English-Latvian Dictionary	368
29	Latvian-English Dictionary	369
30	English-Latvian Dictionary	370

172

102.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306030118

